

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG‘LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
TOSHKENT FARMATSEVTIKA INSTITUTI
IJTIMOIY FANLAR KAFEDRASI**

IJTIMOIY FANLAR KAFEDRASI

TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI

fanidan

O‘QUV – USLUBIY MAJMUUA

- Bilim sohasi:** 500000 - Sog‘liqni saqlash va ijtimoiy ta‘minot
100000-Gumanitar soha
- Ta‘lim sohasi:** 510000 - Sog‘liqni saqlash
110000 - Pedagogika
- Ta‘lim yo‘nalishi:** 5111000 – Kasb ta‘limi (5510500- Farmatsiya
(farmatsevtika ishi))

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG‘LIQNI SAQLASH
VAZIRLIGI**

**TOSHKENT FARMATSEVTIKA INSTITUTI
IJTIMOIY FANLAR KAFEDRASI**

TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI

fanidan

O`QUV-USLUBIY MAJMUASI

Bilim sohasi:	500000 - Sog‘liqni saqlash va ijtimoiy ta‘minot 100000-Gumanitar soha
Ta‘lim sohasi:	510000 - Sog‘liqni saqlash 110000 - Pedagogika
Ta‘lim yo‘nalishi:	5111000 – Kasb ta‘limi (5510500- Farmatsiya (farmatsevtika ishi))

Umumiy o‘quv soati - 99

Shu jumladan:

Ma'ruza	- 32 (9 semestr -16 soat; 10 semestr - 16 soat)
Amaliy (seminar) mashg‘ulot	- 34 (9 semestr 18 soat; 10 semestr -16 soat)
Mustaqil ish	- 33 (9 semestr -18 soat; 10 semestr -15soat)

Toshkent-2020y

O'quv-uslubiy majmua O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash vazirligining 2017yil "28" 06 dagi "434"-sonli buyrug'i bilan (buyruqning 1-ilovasi) tasdiqlangan "Tarbiyaviy ishlar metodikasi" fani dasturi asosida tayyorlangan.

Tuzuvchilar:

A.S.Kaldibekova

Pedagogika fanlari nomzodi, Ijtimoiy fanlar kafedrasida dotsenti

D.O.Kamalova

Ijtimoiy fanlar kafedrasida o'qituvchisi

Taqrizchilar:

B.X.Xadjayev

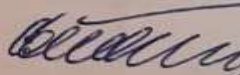
Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti "Umumiy pedagogika" kafedrasida Pedagogika fanlari doktori., professor

G.M.Qurbonova

Nizomiy nomidagi TDPU "Umumiy pedagogika" Pedagogika fanlari nomzodi., dotsenti kafedrasida

Fanning o'quv-uslubiy majmuasi Ijtimoiy fanlar soha uslubiy Kengashining 2020 yil 30.06 dagi 20-sonli yig'ilishida muhokama qilingan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

Soha uslubiy kengash raisi:

K.K. Ismailov

Fanning o'quv-uslubiy majmuasi institut Markaziy uslubiy kengashida ko'rib chiqildi va tasdiqlandi

2020 yil 07.07 dagi 12-sonli yig'ilishida muhokama qilingan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

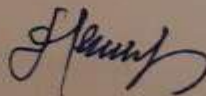
Markaziy uslubiy kengash raisi:

Z.A. Yuldashev

Fanning o'quv-uslubiy majmuasi institut Kengashida 2020 yil 09.07dagi 12-sonli yig'ilishida muhokama qilingan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

Kengash kotibi :

V.R. Xaydarov

Mundarija:

Kirish.....	5
--------------------	----------

I.Nazariy ma'lumotlar

1-SEMESTR

1.Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani haqida tushuncha	6
2.Tarbiya ijtimoiy-tarixiy jarayon sifatida.....	14
3.4.Tarbiyaviy ishlar jarayonida guruh rahbarining pedagogik mahorati.....	17
5.Insonparvarlik tarbiyasi.....	25
6.Tarbiya jarayonida muomalaning tutgan o'rni.....	29
7.Jamoani shakllantirish metodikasi va jamoada shaxsni shakllantirish....	35
8.Guruh rahbari va uning faoliyatini tashkil etish.....	45

2-SEMESTR

1.Ta'lim tarbiya jarayonida tarbiyaviy ishlar texnologiyasi. Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish.....	62
2.Tarbiyaviy jarayonlarda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari.	65
3.Tarbiyaviy texnologiyalar.....	71
4.Tarbiyaviy interfaol usullar.....	76
5.Tarbiyaviy treninglar.....	78
6.Kasb-hunar kollejlarda tarbiyaviy ta'sir etish va boshqarish. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish.....	81
7.Ta'lim-tarbiya muassasalarida bayramlarni, ommaviy tadbirlarni namunali o'tkazish.....	87

II.Amaliy mashg'ulotlar

1-SEMESTR

1.Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani haqida tushuncha	88
2.Tarbiya ijtimoiy-tarixiy jarayon sifatida.....	92
3.Tarbiyaviy ishlar jarayonida guruh rahbarining pedagogik mahorati.....	100
4.Tarbiyaviy ishlar jarayonida guruh rahbarining pedagogik mahorati.....	100
5.Insonparvarlik tarbiyasi.....	104
6.Tarbiya jarayonida muomalaning tutgan o'rni.....	108
7.Jamoani shakllantirish metodikasi va jamoada shaxsni shakllantirish.	109
8.Guruh rahbari va uning faoliyatini tashkil etish.....	110
9.Tarbiyaviy ish va uni tashkil etish metodikasi.....	112

2-SEMESTR

1.Ta'lim- tarbiya jarayonida tarbiyaviy ishlar texnologiyasi. Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish.....	116
2.Tarbiyaviy jarayonlarda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari.....	119
3.Tarbiyaviy texnologiyalari.....	121

4.Tarbiyaviy interfaol usullar.....	125
5.Tarbiyaviy treninglar.....	127
6.Kasb-hunar kollejlarda tarbiyaviy ta'sir etish va boshqarish. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish.....	129
7.8.Ta'lim-tarbiya muassasalarida bayramlarni, ommaviy tadbirlarni namunali o'tkazish.....	134
III.Keyslar banki.....	145
IV.Talabalar mustaqil ishlarni tashkil etishda ko`rsatma berish...157	
V.Testlar.....	158
VI.Glossary.....	165
VII.Talabalarni baholash mezon.....	174
VIII.ADABIYOTLAR RO'YXATI.....	176
IX.ILOVALAR.....	178
Tarqatma materiallar.....	178
Fan dasturi.....	185
Ishchi dasturi.....	1187

KIRISH

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” o‘quv-uslubiy majmuasidan Farmatsevtika instituti talabalari pedagogika fanidan egallashi kerak bo‘lgan nazariyalar, davlatimizning ta‘lim sohasidagi islohatlari chuqur yoritib berilgan.

2017 – 2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi o‘rta muddatli istiqbolda davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlarini belgilab bergan eng muhim dasturiy hujjat hisoblanadi. Mazkur hujjat asosida ta‘lim sohasiga doir qator islohotlar amalga oshirildi.

Jumladan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5-iyundagi PQ-3775-son “Oliy ta‘lim muassasalarida ta‘lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta‘minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq oliy ta‘lim muassasalarida talabalar bilimni nazorat qilish va baholash tizimini belgilashga oid 3069 Adliya vazirligi tomonidan nizam ishlab chiqildiki talabalar bilimni baholashda ularni imkoniyatidan, individual holatidan kelib chiqish, baholashda shaffovlikga rioya qilish hamda professor-o‘qituvchilarning pedagogik faoliyatida baholashdagi qiyinchiliklarini bartaraf etish muhim masala sifatida qaralgan.

Aynan ta‘lim tizimini rivojlantirishda oliy ta‘limning alohida o‘rni mavjud bo‘lib, undan yetishib chiqayotgan kadrlar zamon talabiga mos vazifalarni bajarishida pedagogikaning o‘rni beqiyosdir. Pedagogika ma‘ruzalar matni pedagogika fan sifatida, tibbiyotda pedagogik bilimlarning o‘rni va ahamiyati, predmetning ob‘ekti va predmetining takomillashganligi, ma‘rifiy fikrlar taraqqiyoti va ularning tarixiyliigi. pedagogikaning maqsad, vazifalari va asosiy kategoriyalari, pedagogikaning ilmiy-tadqiqot metodlari, kadrlar tayyorlash milliy dasturi uning maqsad va vazifalari, pedagogikada shaxs shakllanishi va rivojlanishining umumiy qonuniyatlari, shaxsning biologik va psixologik rivojlanishi, shaxs shakllanishiga ta‘sir etuvchi asosiy omillar, bolalarning yosh davrlari hususiyatlari, tarbiya jarayonlarining mazmun va mohiyati, tarbiyaning maqsad va vazifalari, tarbiya jarayonlarining o‘ziga xos xususiyatlari, tarbiya turlari, tarbiyaviy ta‘sir etish usullari, vositalari va uni amalda qo‘llash shakllari, tarbiya qoidalari va tamoyillari, tarbiya usullari haqida tushuncha, tushunchasi kabi masalalarni o‘z ichiga olgan va bu ularni ta‘limiy, tarbiyaviy hamda rivojlantiruvchi pedagogik vazifasini bajaradi.

I.NAZARIY MATERIALLAR

1-MAVZU: TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI FANINING NAZARIY ASOSLARI.

Reja

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsadi, vazifasi, asosiy tushuncha va tamoyillari.
2. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining mazmuni, mohiyati va shaxs tarbiyasidagi roli.
3. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining dolzarb muamolari va uni bartaraf etish yo‘llari.
4. Tarbiyaviy jarayonda g‘oyaviy-siyosiy-ahloqiy tarbiyani tashkil etish.
5. Guruh rahbari ishini rejalashtirish.

Hozirgi kunda yoshlarni barkamol inson, o‘z vatanining ilg‘or kishisi sifatida tarbiyalash eng asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan yoshlar davlatimizning kelajagidir.

Yangi asrga qadam qo‘yar ekanmiz mamlakatimizda chuqur, keng qamrovli iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy islohatlar amalga oshirilmoqda. Jamiyat ma‘naviy yukasalishi va yangilanishi sari yuz tutgun bir paytda O‘zbekiston Respublkasi Birinchi Prezidentining 1999 yil 3–sentyabrdagi “Respublika ma‘naviyat va ma‘rifat kengashining qo‘llab quvvatlash to‘g‘risida”gi Farmoni zamiridagi g‘oyalar, ulardan kelib chiqadigan asosiy maqsadlar ma‘naviyatning ustuvorligini yana bir karra tasdiqlaydi.

Xalqning ma‘naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish – O‘zbekistonda davlat va jamiyatning eng muhim vazifasidir. Ma‘naviyat shunday qimmatbaho mevaki, u bizning qadimiy va navqiron xalqimiz qalbida butun Insoniyatning ulkan oilasida o‘z mustaqilligini tushunib etish va ozodlikni sevishtirish bilan birgalikda etilgan. Ma‘naviyat insonga ona suti, ota namunasi, ajdodlar o‘giti bilan birga singadi. Ona tilining buyuk ahamiyati shundaki, u ma‘naviyat belgisi sifatida kishilarni yaqin qilib jiplashtiradi. Tabiatga yaqinlik, jonajon o‘lkaning benihoyat go‘zalligidan bahramand bo‘lish ma‘naviyatga oziq beradi, kuchaytiradi. Ma‘naviyat o‘z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish va tushinib etishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi.¹

¹ Raximjonov N. “Eshlar iqtisodiy tafakkurini shakllantirishda oilaning roli” T., 2005 (B.M.I.)

Ma'naviyati yuksak shaxslar yurtni tanitadi. SHaxsni esa uning ma'naviy qiyofasi tanitadi. Ma'naviyat–tarbiyadan boshlanadi. Ta'lim – tarbiyasiz ma'naviyatning bo'lmasligi barchaga ayon haqiqatdir.

Milliy pedagogika asoschilaridan biri Abdulla Avloniyning “Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot – yo halokat, yo sadoqat, yo falokat masalasidir!” degan so'zlari fikrimizga dalil bo'ladi.

Respublikamiz hukumati tomonidan mustaqillikning ilk yillaridanoq, jismonan sog'lom, ma'nan etuk shaxs yaratishga e'tibor berila boshlandi. Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik dasturlar, rejalar ishlab chiqildi.²

Mazkur “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining o'qitilishi ham aynan ushbu qarorga asosan pedagogikaga ixtisoslashgan mutaxassislar uchun ishlab chiqilgan. Bunda metodika tarbiya nazariyasining umumiy qoidalariga asoslanishi, lekin ularni takrorlamasligi, bu qoidalarni ro'yobga chiqarish usullarining vositalari, yo'llari va shakllaridan iborat bo'lishi lozim.

Tarbiyaviy ish metodikasini o'rganish o'quvchilarni tarbiyalashning umumiy masalalarini mustaqil, ijodiy va dadil hal qilishga tayyorlashi lozim.

Tarbiyaviy ishlarni davr talabiga javob beradigan holatga keltirishi uchun tarbiyaning asosi bo'lgan barcha g'oyalar qaytadan ko'rib chiqilishi, asosiy e'tibor shaxs shaxsiga qaratilishi, yillar davomida to'plangan ijobiy tajribadan unumli foydalanish zarurligini taqazo etadi.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining bosh maqsadi – yosh avlodni ma'naviy axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma'naviy – tarixiy an'analarga, urf – odatlari hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali, tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining asosiy vazifasi esa – shaxsning aqliy erkin fikrlovchi va jismoniy rivojlanishi, uning qobiliyatlarini har tomonlama ochish uchun imkoniyat yaratishdir.

Buning uchun: yoshlarni erkin fikrlashga tayyorlash, hayot mazmunini tushunib olishga ko'maklashish, o'z – o'zini idora va nazorat qila bilishni shakllantirish, o'z shaxsiy turmushiga maqsadli yondoshuv, ularda reja va amal birligi hissini uyg'otish;

O'quvchilarda madaniy hamda dunyoviy bilimlarni egallashga bo'lgan talablarini shakllantirish, malaka hosil qildirish, tobora o'stirib–boyitib borish va estetik tushunchalarni shakllantirish;

Har bir o'smirning bilimdonligini va ijodiy imkoniyatlarini aniqlab, ularni rivojlantirish, inson faoliyatini turli sohalarda joriy qilib ko'rish;

Insonparvarlik odobi me'yorlarini shakllantirish (bir–birini tushinadigan, mehribon, shafqatli, irqiy kamsitishlarga yo'l qo'ymaslik) muomala odobi kabi tarbiya vositalari keng qo'llanishi lozim.

---

² Z. Qurbaniyazova “Tarbiyaviy ishlar jaraenida tarbiyalanuvchilarda milliy o'zlikni anrlashni shakllantrishnir pedarorik asoslari” nomzodlik dissertastiyasi. T., 2002.

Tarbiya – tarbiyalanuvchi shaxsini oliy ijtimoiy qadriyat deb tan olish, har bir shaxs, o‘smir va yosh yigit – qizning betakror va o‘ziga xosligini e‘tiborga olish;

Amalda tarbiyaviy jarayon yaxlit va uzluksiz ishiga va turli yoshdagi tarbiyalanuvchilarni qamrab olishiga alohida ahamiyat berish lozim.

O‘smir yigit va qizlar nafaqat bo‘lg‘usi katta hayotga tayyorgarlik ko‘radilar, balki ana shu haqiqiy hayot bilan yashaydilar.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi “Pedagogika” fanining bir qismi bo‘lib, fan sifatida ajralib chiqdi. Va o‘zining nazariy, uslubiy, Amaliy asoslarini yaratdi. Natijada tarbiyaviy ishlarining tarmoqlari vujudga keldi. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani bir necha qismga bo‘lib o‘rganiladi. Bular quydagilardir: “Odobnoma fanini o‘qitish” metodikasi, “Jamoani tashkil qilish” metodikasi, “Guruh rahbarining tarbiyaviy ishlarni tashkil etish” metodikasi hamda “YOshlarni tarbiyalashda oila, mahalla hamkorligini amalga oshirish” metodikasi va hokozolar.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi “Pedagogika” fanining bir qismi bo‘lib, fan sifatida qaraladi va o‘zining nazariy, uslubiy, amaliy asoslarini yaratdi. Natijada tarbiyaviy ishlarining tarmoqlari vujudga keldi. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani bir necha qismga bo‘lib o‘rganiladi.

Demak bu fanni o‘qitishdan maqsad kelajakda o‘quvchilarimizga ta’lim muassasalarida ta’lim – tarbiyaga davr talablaridan kelib chiqqan holda yangicha yondoshishni, ishni sifat, mazmun jihatdan to‘g‘ri tashkil etishni o‘rgatishdan iboratdir.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining bosh maqsadi – yosh avlodni ma’naviy axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma’naviy – tarixiy an’analarga, urf – odatlari hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali, tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir.

Pedagogik texnika – bu shunday bir malakalar yig‘indisidirki, u pedagogga tarbiyalanuvchilar ko‘rib va eshitib turgan narsalar orqali ularga o‘z fikrlari va qalbini etkazish imkonini beradi. O‘quvchilar bilan bevosita muomala qilishda pedagogning xuddi ana shu malakalari (yoki ularning yo‘qligi) uning xulq atvorida namoyon bo‘ladi.

Pedagogik mahorat bu fahm – farosat va bilimlarning, chinakam ilmiy, tarbiyadagi qiyinchiliklarni engishga qodir bo‘lgan nufuzli rahbarlikning, o‘quvchilar qalbining qandayligini his qilish mahorati, ichki dunyosi nozik va zaif bo‘lgan o‘quvchi shaxsiga mohirlik bilan avaylab yondoshishi, donolik va ijodiy dallilik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziyaga bo‘lgan qobiliyat majmuasidir.

Pedagogik texnikani egallashning asosiy yo‘llari pedagog rahbarligidagi mashg‘ulotlar (pedagogik texnikani o‘rganish) va mustaqil ishlash (kasbiy jihatdan o‘z – o‘zini tarbiyalash) dir. Pedagogik texnika malakalarining individual – shaxsiy tusda ekanligini hisobga olib, pedagogik texnikani egallashda va uni takomillashtirishda kasbiy jihatdan o‘z – o‘zini tarbiyalash, ya’ni o‘quvchining o‘zida mohir pedagog shaxsiy fazilatlarini va kasbiy malakalarini shakllantirishga qaratilgan faoliyat etakchi rol o‘ynaydi.

O‘zbekistonning mustaqilligi tufayli ota – bobolarimizning axloq – odob haqidagi hikmatli hikoyalari, naql – rivoyatlari yoshlarning ma’naviy qadriyatlarini

shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Buni biz Odobnoma fanining o'qitilishi misolida ko'rishimiz mumkin. Tarbiyaviy ishlarni tashkil qilishda esa har bir pedagog axloq odob haqidagi bilimlarga ega bo'lishi kerak.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanini o'qitishda jamoani tashkil qilish metodikasiga katta e'tibor beriladi, chunki shaxsni jamoada tarbiyalash bilangina jamiyatni yuksaltirish mumkin. Bu vazifalarni esa biz odatda guruh rahbarlarining zimmasiga yuklaymiz. Guruh rahbarlari o'z navbatida guruhdagi o'quvchilarning bevosita ta'lim – tarbiya jarayoni, ya'ni darslar davomida hamda darsdan keyingi faoliyatini nazorat qilishga ma'suldirlar.

Keyingi yillarda davlatimizga qabul qilinayotgan ta'lim va tarbiya to'g'risidagi qator me'yoriy hujjatlar, jumladan «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» bozor iqtisodiyoti sharoitida muvaffaqiyatli ishlay oladigan, mustaqil fikrlovchi kadrlarni tayyorlashda oila, mahalla va o'quv maskanlarining nufuzini yanada yuqori pag'onaga ko'tarishni taqozo etadi. SHu maqsadda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va uni to'g'ri yo'lga qo'yish maqsadida biz sizlar bilan o'qish davomida ushbu uslublardan foydalangan holda darslarni tashkil etamiz. Va har bir yo'nalishga alohida to'xtalib o'tishga harakat qilamiz. YAna shuni ta'kidlab o'tish kerakki tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda huquq – tartibot organlari, ijodiy uyushmalar, Davlat va nodavlat jamg'armalar, qo'mitalar va tashkilotlar bilan hamkorlikda ish olib borilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi faniniing dolzarb muammolari va uni amalga oshirish yo'llari. Hozirgi kunda yoshlarni barkamol inson, o'z vatanining ilg'or kishisi sifatida tarbiyalash eng asosiy masalalardan biri hisoblanadi. CHunki aynan yoshlar davlatimizning kelajagidir.

YAngi asrga qadam qo'yar ekanmiz mamlakatimizda chuqur, keng qamrovli iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy islohatlar amalga oshirilmoqda. Jamiyat ma'naviy yukasalishi va yangilanishi sari yuz tutgun bir paytda O'zbekiston Respublkasi Birinchi Prezidentining 1999 yil 3–sentyabrdagi “Respublika ma'naviyat va ma'rifat kengashining qo'llab quvvatlash to'g'risida”gi Farmoni zamiridagi g'oyalar, ulardan kelib chiqadigan asosiy maqsadlar ma'naviyatning ustuvorligini yana bir karra tasdiqlaydi.

Xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish – O'zbekistonda davlat va jamiyatning eng muhim vazifasidir. Ma'naviyat shunday qimmatbaho mevaki, u bizning qadimiy va navqiron xalqimiz qalbida butun insoniyatning ulkan oilasida o'z mustaqilligini tushunib etish va ozodlikni sevish tuyg'usi bilan birgalikda etilgan. Ma'naviyat insonga ona suti, ota namunasi, ajdodlar o'giti bilan birga singadi. Ona tilining buyuk ahamiyati shundaki, u ma'naviyat belgisi sifatida kishilarni yaqin qilib jipslashtiradi. Tabiatga yaqinlik, jonajon ulkaning benihoya go'zalligidan bahramand bo'lish ma'naviyatga oziq beradi, kuchaytiradi. Ma'naviyat o'z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish va tushinib etishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi.

Ma'naviyati yuksak SHaxslar yurtni tanitadi. SHaxsni esa uning ma'naviy qiyofasi tanitadi. Ma'naviyat – tarbiyadan boshlanadi. Ta'lim – tarbiyasiz

ma'naviyatning bo'lmashligi barchaga ayon haqiqatdir.

Milliy pedagogika asoschilaridan biri Abdulla Avloniyning "Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot – yo halokat, yo sadoqat, yo falokat masalasidir!" degan so'zlari fikrimizga dalil bo'ladi.

Respublikamiz hukumati tomonidan mustaqillikning ilk yillaridanoq, jismonan sog'lom, ma'nan etuk shaxs yaratishga e'tibor berila boshlandi. Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik dasturlar, rejalar ishlab chiqildi.

Mazkur "Tarbiyaviy ishlar metodikasi" fanining o'qitilishi ham aynan ushbu qarorga asosan pedagogikaga ixtisoslashgan mutaxassislar uchun ishlab chiqilgan. Bunda metodika tarbiya nazariyasining umumiy qoidalariga asoslanishi, lekin ularni takrorlamasligi, bu qoidalarni ro'yobga chiqarish usullarining vositalari, yo'llari va shakllaridan iborat bo'lishi lozim.

Tarbiyaviy ish metodikasini o'rganish o'quvchilarni tarbiyalashning umumiy masalalarini mustaqil, ijodiy va dadil hal qilishga tayyorlashi lozim.

Tarbiyaviy ishlarni davr talabiga javob beradigan holatga keltirishi uchun tarbiyaning asosi bo'lgan barcha g'oyalar qaytadan ko'rib chiqilishi, asosiy e'tibor shaxs shaxsiga qaratilishi, yillar davomida to'plangan ijobiy tajribadan unumli foydalanish zarurligini taqazo etadi.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining bosh maqsadi – yosh avlodni ma'naviy axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma'naviy – tarixiy an'analarga, urf – odatlari hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali, tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining asosiy vazifasi esa – shaxsning aqliy erkin fikrlovchi, axloqan barkamol va jismoniy jihatdan rivojlangan shaxsni shakllantirish hamda uning qobiliyatlarini har tomonlama ochish uchun imkoniyat yaratishdir.

Buning uchun: yoshlarni erkin fikrlashga tayyorlash, hayot mazmunini tushunib olishga ko'maklashish, o'z – o'zini idora va nazorat qila bilishni shakllantirish, o'z shaxsiy turmushiga maqsadli yondoshuv, ularda reja va amal birligi hissini uyg'otish;

O'quvchilarda madaniy hamda dunyoviy bilimlarni egallashga bo'lgan talablarini shakllantirish, malaka hosil qildirish, tobora o'stirib–boyitib borish va estetik tushunchalarni shakllantirish;

Har bir o'smirning bilimdonligini va ijodiy imkoniyatlarini aniqlab, ularni rivojlantirish, inson faoliyatini turli sohalarda joriy qilib ko'rish;

Insonparvarlik odobi me'yorlarini shakllantirish (bir – birini tushinadigan, mehribon, shafqatli, irqiy kamsitishlarga yo'l qo'ymaslik) muomala odobi kabi tarbiya vositalari keng qo'llanishi lozim.

Tarbiya – tarbiyalanuvchi shaxsini oliy ijtimoiy qadriyat deb tan olish, har bir shaxs, o'smir va yosh yigit – qizning betakror va o'ziga xosligini e'tiborga olish;

kengaytirildi. Bu ishlar vaqt o'lchovining chegaralanmaganligi, emotsional ta'sir imkoniyatining kengligi shaxsiy ehtiyojga muvofiqligi tufayli o'quvchilar tomonidan darsdagidan ko'ra boshqacharoq qabul qilinadi. Bu

narsa ya'ni milliy g'oyalar xar bir kishining xulq-atvorida, har bir jamoa va har bir tashkilotning faoliyatidagi ishlar bilan uzviy bog'lab olib borilishi lozim. Ana shunga amal qilgan guruh rahbari har bir o'quvchini va butun guruh jamoasini faol ijtimoiy ishlarga jalb qiladi, ularda ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan faoliyatda qatnashish extiyojini uyg'otadi, bu esa g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning natijasidir.

O'quvchilarning o'zlari gazeta va jurnallardan maqolalar to'plami guruh burchagida ko'rgamalar tayyorlashi, maxsus gazetalar chiqarishi, axborotlarni o'zlari mustaqil o'tkazishlari foydaldir. YUqori kurslarda bu ishlarning mazmuni, shakli va metodlari yanada murakkablashadi, manbalar hajmi ko'payadi va ular xalqaro voqealarga doir ma'ruzalar o'quvchilar anjumanlari, jamoatchilik muhokamalari, munozaralar shaklida o'tadi.

Siyosiy axborotlar o'quvchilarda siyosiy bilimlarga chuqur qiziqish uyg'otish, gazeta o'qish, ichki va tashqi voqealarga doir radio eshittirishlarni va teleko'rsatuvlarni tinglash va kurish ehtiyojini tarbiyalash kerak. Guruh rahbari bolalarning turli hil voqealar haqidagi o'zaro mulohazalardagi noto'g'ri fikrlarni tuzatishi, ijtimoiy xayotning muxim voqealarini ilmiy asosda sharxlab berishi g'oyat muhimdir.

Ayni vaqtda guruh rahbari o'quvchilarning axloqiy shakllanishi, ma'naviy dunyosining tarkib topishi uchun ham g'amxo'rlik qiladi. Xalqimiz moddiy farovonligining, madaniy darajasining, ma'naviy dunyosining o'sib borishi, mamlakatimiz ma'naviy hayotida eng ilg'or va eng insonparvar ijtimoiy munosabatlar tizimining qaror topganligi gurux rahbari amalga oshiradigan ahloq tarbiyasining muvoffaqiyatini ta'minlash uchun garovdir.

O'quvchilarning axloqiy shakllanishi faoliyat jarayonida ro'y beradi. Faoliyatni tashkil etish bilan gurux rahbari xar bir o'quvchi shaxsini g'oyaviy –axloqiy jixatdan tarkib topishni ta'minlaydi. O'quvchilarni faoliyatning ma'lum bir turiga jalb qilish aniq maqsadga qaratilishi kerak.

O'quvchilarni axloq nazariyasiga doir bilimlar bilan qurollantirish va ularni ijtimoiy hayot voqealaridan axloqiy tomonlarni ajrata olishga, axloq me'yorlariga muvofiq baxolashga o'rgatish bilan gurux rahbari yigit-qizlarning o'z xulqini axloq me'yor va qoidalari nuqtai nazaridan idora qila olishlariga erishadi.

YOshlar bilan o'tkaziladigan odob va axloqqa oid suhbatlar ulaar ishtirok etadigan ijtimoiy foydali va unumli mexnat, turli xil ijod ishlari «Kamolot» tashkiloti faoliyati bilan uzviy bog'liq tarzda borsagina, ijobiy natija beradi.

Axloqqa oid suhbatlar samaradorligini ta'minlovchi muhim shartlardan biri o'quvchilarning ongi bilan xulqi o'rtasidagi birlikni ta'minlash hisoblanadi. Axloqiy bilim berishdan maqad, tashqi ta'sirni ongli harakat bilan bog'lovchi ichki istakka aylantirishni ta'minlashdir. Bunda u o'ziga ma'lum bo'lgan axloq me'yoriga rioya qilgan holda to'g'ri harakat qilish yo'lini tanlab olishga o'rganadi. Masalan, gurux rahbari o'z suhbatini shunday boshlaydi. «Avtobusda ketayotgan bir necha yoshlar qo'llaridagi

radiopleyrni baland qo'yib, allaqaysi gurux ijrosidagi sershovqin kuy tinglab borardilar. Keksa ayol ulardan ovozni pasaytirishni iltimos qilib qoldi. Bunga javoban «Eshitgingiz kelmasa qulog'ingizni berkitib oling»dedi yoshlardan biri. Ikkinchisi esa vaziyatni yumshatish uchunmi, yoki noqulay axvoldan chiqish uchunmi xar xolda «Xolajon, siz zamonaviy kuylarni yomon ko'rarkansiz-da»--dedi, uchinchisi esa, «Siz birginasiz, biz esa ko'pchilikmiz. Ko'pchilikni istagini xurmat qilish kerak buvijon!»-- deb qo'shib qo'ydi. Gurux raxbari o'quvchilar bilan vujudga kelgan ushbu vaziyatni muhokama qilib, o'z fikrlarini bildirishni taklif qiladi.

Axloqiy bilim berishda gurux rahbari bilan oilaviy hamjixatlik g'oyat muhim omildir. SHuning uchun yoshlar bilan bir qatorda ota-onalar o'rtasida ham axloqiy tarbiyaga doir bilimlar tarqatish kerak. Axloqqa oid suxbatlarni bir oyda bir marta o'tkazgan ma'qul. Har bir suhbatga 7-10kun tayyorlaniladi. Suhbat vaqti 40-45 minutdan oshmasligi kerak. Navbatdagi suxbatga tayyorlik davrida gurux raxbari hamda yoshlar turli xil faoliyatda ishtirok etadilar. Mavzu tanlashda guruh rahbari mamlakatning ijtimoiy hayotida ro'y berayotgan voqealarga, o'quv materialining mazmuniga, o'quvchilarning axloq me'yoriga doir bilimlari darajasiga asoslanadi.

Axloqiy ongni shakllantirishda guruh rahbari suhbatlar bilan bir qatorda tushuntirish, ma'ruza, namuna-ibrat kabilardan xa keng foydalaniladi. Ana shu jarayonda u o'quvchining axloqiy mulohazasini o'stirishga o'zining va boshqalarning xulqini axloq me'yorlari asosida baholay olishga qaratilgan ishlarga, ularni jalb qilishga alohida e'tibor berish lozim. Odatda o'quvchilar o'rtoqlarining, atrofdagi kishilarning xulqidagi ijobiy, salbiy tomonlarni baholay olganlari holda o'z xulqidagi tomonlarga u qadar e'tibor berishmaydi va ularda o'z xulqini baholash ancha kech ko'rina boshlaydi. Mana shuning uchun gurux rahbari o'quvchilarni o'z xulqini baholash ancha kech ko'rina boshlaydi. Mana shuning uchun gurux raxbari o'quvchilarni o'z xulqini axloq me'yor va talablari asosida quyi kurslardan boshlaboq baholashga o'rgata boshlashi maqsadga muvofiqdir.

Gurux raxbari axloq tarbiyasini amalga oshirishda har bir o'quvchining xulqiga, xarakter xislatlariga alohida e'tibor berib borishi kerak. Guruhda pedagogik qarovsiz qolgan, tarbiyasi qiyin bolalarga ham uchraydi. Agar bu xil bolalarning xulqi o'z vaqtida tuzatilmasa, u jamiyatdagi axloq me'yorlariga xilof yo'nalish kasb etishi ham mumkin. SHuning uchun ham guruh raxbari bu xil yoshning xulqidagi salbiy yo'nalishni qancha tez aniqlasa, uni tuzatishga qanchalik tez va faol aralashsa, shuncha yaxshi ish qilgan bo'ladi.

Munozara uchun yoshlarni to'liqlantirayotgan masalalar mavzu bo'ladi, masalan: «Hayotda o'z o'rnini topishning ma'nosini qanday anglaysiz?», «YAshashning ma'nosi va xayotdan maqsad», «Inson qachon baxtli bo'la oladi?», «Zamonaviy bo'lishning ma'nosi nimada?».

Gurux rahbari har bir mavzuning mazmuniga kiradigan masalalarni aniqlashda o'quvchilarga yordam beradi.

Munozara uchun tavsiya etilayotgan bu mavzular yoshlarning fikrini band qiladigan asosiy mavzular bo'lib, ulardan qaysi birini tanlash, qanday uyushtirish gurux o'quvchilarning extiyojiga, jamoadagi kayfiyat va qiziqishga bog'liq. Bu mavzular mazmuniga kiradigan masalalar xammasi axloq, ma'naviy xayot bilan bog'liq bo'lgan bo'lib, ular yuzasidan yuritiladigan baxslar yordamida o'quvchilar axloqiy bilimga jamiyatdagi odamlar munosabati bilan bog'liq me'yor va qoidalarga oid tushunchalarga ega bo'ladilar, asta-sekin ularda ishonch va qarashlar tarkib topa boradi.

Gurux rahbari faoliyatining mazmuniga kiradigan axloq tarbiyasi faqat yuqoridagilar bilangina hal bo'la qolmaydi. Axloqiy tarbiyani amalga oshirish murakkab jarayon bo'lib, asosiy e'tibor talablarda axloqiy ong, axloqiy his, tushuncha, muloxaza kabilarga muvofiq axloqiy malaka va odatlarni shakllantirishga qaratilishi kerak.

Nazorat uchun savollar:

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsadi va vazifalari, asosiy tushuncha va tamoyillari.
2. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining asosiy tushuncha va tamoyillari.
3. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining mazmuni, mohiyati va shaxs tarbiyasidagi roli.
4. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining dolzarb muamolari nimalardan iborat?
5. Guruh rahbari ishini qanday rejalashtiriladi?.

Foydalangan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga ko'ramiz" Toshkent "O'zbekiston" 2017 y.
2. Fayzullaeva N., Shodmonova SH. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDIU, 2008. -18 bet.
3. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – T.: Tib-kitob, 2010.
4. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar/ – T.: Fan va texnologiya, 2010.
5. Ilinicha V.I. Fizicheskaya kultura studenta. Uchebnik. – M.: Gardariki, 2005. – 448 str.

2-MAVZU: TARBIYA IJTIMOIIY-TARIXIY JARAYON SIFATIDA

Reja:

1. Tarbiya pedagogikaning kategoriyasi ekanligi
2. Eng qadimdan XII asrgacha bo'lgan davrda o'qituvchi – ustoz, shogird va ularning jamiyatdagi o'ri, mahorati haqida.
3. SHarq donishmandlari va mutafakkirlarining ijodiy meroslarida mudarrislar, ularning mahorati, muloqot, muomala madaniyatiga qo'yilgan talablar.
4. Hozirgi zamon pedagogikasida, ilmiy pedagogik adabiyotlarda pedagogik mahorat, pedagogik texnika va uning tizimi, mohiyati haqida.

Tarbiya tushunchasi usib kelaetgan avlodda xosil kilingan bilimlar asosida akliy kamolot—dunekarashni, insoniy e'tikod, burch va ma'suliyatni, jamiyatimiz

kishilariga xos bulgan axlokiy fazilatlarni yaratishdagi maksadni ifodalaydi. SHu ma'noda tarbiya deb tarbiyachi uzi xoxlagan sifatlarni tarbiyalanuvchilar ongiga singdirish uchun ularning ruxiyatiga ma'lum maksadga kura tizimli ta'sir kursatishga aytiladi. tarbiya bola tugilganidan boshlab umrining oxirigacha davom etadigan jaraendir. SHu tufayli tarbiya suzi kup vaqtlarda ta'lim , ma'lumot jaraenlariga kiradigan ishlarning mazmunini xam anglatadi. Tarbiya ta'lim va ma'lumot natijalarini uzida aks ettiradi.

Xozirgi zamon pedagogikasida tarbiya tarbiyachining tarbiyalanuvchi shaxsiga oddiy ta'sir kursatishi emas, balki tarbiyachilar va tarbiyalanuvchilarning anik bir maksadga karatilgan, bir-biri bilan xamkorlikda kiladigan munosabatlari va uzaro ta'sir kursatishi ekanligi aloxida ta'kidlanadi.

Tarbiya jaraenida kishining turli kobilyatlari rivojlanadi, goyaviy, axlokiy, estetik xislatlari shakllanadi, tabiatga, jamiyatga ilmiy karashlar tizimi tarkib topadi, jismoniy kuch-kuvvatlari mustaxkamlanadi.

Bola kattalarning tajribalarini sust xolda emas, balki faol ravishda uzlashtiradi: bu uzlashtirishda uning ongli xarakati, tirishkokligi katta axamiyatga ega buladi. Tarbiyalanuvchilar muayyan darajada aktiv faoliyat kursatmasalar tajriba va bilimni uzlashtira olmaydilar. Bolaning eshi ulgaygani sari bu faollik tobora kuprok mustakil xususiyatlarga ega bulib boradi; tarbiyalanuvchilar uzlaridadunekarashni tarkib toptirishga, uz-uzini takomillashtirish, tabiat, jamiyat va turmushda uchraydigan xodisalarni tushunishga xamda idrok etilgan narsalarga tankidiy munosabatda bulishga kunika boradilar.

Xar bir odam shaxs sifatida turlicha namoen buladi. U uzining xarakteri, kizikishi va kobilyati, akliy kobilyati rivojlanganligi darajasi, extieji va mexnat faoliyatiga munosabati bilan farklanadi.

Odamning ijtimoiy mavjudod sifatida shaxs nomini olishi uchun unga ijtimoiy – iktisodiy xaet va tarbiya kerak. SHaxsing kamolot topishi va uning xulkida ijtimoiy va biologik omillarning ta'sir kuchi xamishaxam bir xil bulavermaydi. CHunki ning xulkiga, munosabatlariga, alokalariga eshi , bilishi, odatlari, tajribasi va nixoyat, vaziyat xam ta'sir etadi.

Pedagogika shaxsning kamolga etishini murakkab ziddiyatli jaraen deb biladi. SHaxsning kamolga etishida nasl – irsiyat, ijtimoiy muxit xam maksadga muvofik amalga oshiriladigan ta'lim – tarbiya va nixoyat uzining mustakil faoliyati xam muxim axamiyatga ega.

R. Maxmudov Koshifiyning axlokiy goyalariga insonni kamolga etkazish maksadida uni tarkib topdirish uchun zarur bulgan xislatlarni unga bulib turkumlashtiradi.

1. Komil inson etuk axlokli xakidagi fikrlarni an'anaga kura buyuk donishmandlar-xakimlar, sarkardalar, shoxlar tilidan bayon etadi va ularni adolatli, dono, okil va kamtar inson sifatida ta'riflab , uzining komil inson xakidagi konsepsiyasini ilgari suradi.

2. Koshifiy fakat podsholarnigina emas, xar bir oddiy insonda xam eng oliyjanob xislatlar tarkib topishini istaydi.

3.U uzining ijtimoiy axlokiy idealini yuzaga chikarishda asosiy vosita deb ilm ma'oiyat va axlokiy tarbiyani tushunadi.

4.Koshifiy odobli insonni axlokli deb tushunadi.Inson fakat odobli,saxovatli ,tugri,xalol,pok bulgandagina xakikiy inson bulishi mumkin deydi.

5.Voiz Koshifiy insonparvarlik va xalollikni eng yuksak insoniy fazilatlardan deb biladi.

6.Koshifiy insonning eng yuksak xulk-atvor egasi bulishi uchun un koidaga amal kilish zarurligini ilgari suradi .

a)elga teskari ish kilmaslik.

b) uz nafsiga insof tilash

v)kishi aybini ochmaslik

g)kishilarda uchraydigan yomon xulk atvorni yaxshilikka tomon burish

d)uz aybiga ikror bulib, uzr suragan kishining uzrini kabul kilish

e)och-yupunlarning xojatini chikarish

yo)inson uchun mashakkat tortish

j)uz nafsini tiyish

z)xalkka toza yuz bilan kurinish

i)kishilarga yaxshi suz aytish

7.Kishilarni inoklikka,tinch-totuv yashashga chakirish

8.Xalklar urtasidagi dustlikni targib etadi

9.Kasb-xunar,ilm-ma'rifatniegallashga chakiradi

10.Ilmi kishilarning jamiyatda tutgan urnini ta'kidlab, olimlarni,umuman ilm axlini e'zozlash kerak ,deydi

Pedagogika tarixi ma'naviy, ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy hayotning harakatlantiruvchi kuchi bo'lishi, inson kamoloti haqidagi g'oyalarni nihoyatda puxta bilishni talab etadi.

eramizdan oldingi oltinchi asrdan milodiy beshinchi asrgacha o'tgan davrda YUnonistondagi quldorlik davlatlari va Rim imperiyasida bir qadar demokratik tartiblar, respublika boshqaruvi o'rnatilgan. Bu erda o'ziga xos ta'lim – tarbiya tizimlari va pedagogik ta'limotlar yaratilgan. YUnonistonlik olimlar – Demokrit (460-370), Suqrot (469-339), Aflotun (427-347), Arastu (383-322); shuningdek, mashhur Rim pedagogi Kvintilian (42-118)lar o'z asarlarida ta'lim – tarbiya, o'qituvchi axloqiga doir pedagogik nazariyalar yaratganlar.

Demokrit tarbiyaning tabiatga mosligi g'oyasini o'rtaga qo'ygan. O'qitish jarayonida bolalarning qiziquvchanligini hisobga olish zarurligini uqtirgan. Ta'limning kishi tabiatini o'zgartiruvchi qudratli kuch ekanligini, o'qitishda majburlash usulidan ko'ra, ishontirish vositasidan foydalanish afzalligini, salbiy namunalarning zarurligini ta'kidlagan. **Aflotun** bola tarbiyachiga itoat qilishi zarurligi to'g'risidagi g'oyani ilgari suradi. U bolani muttasil nazorat qilib borish; uning yaxshi, itoatkorligini rag'batlantirish, itoatsizlik qilsa qo'rqitish va urib bo'lsa ham to'g'ri yo'lga solish lozimligini ta'kidlaydi. «Agar pedagog yoki otana,-degan edi u,- bolaga: mana bu adolatli, bu esa — adolatsiz, bu ishni qilish yaxshi, bu esa - uyat, bu narsa – muqaddas,bu esa — nopoklik: bu ishni qilish

kerak, buni qilmaslik lozim, deb aytmasa va ko'rsatmasa bolani tarbiyalay olmaydi»

Arastuning «Iskandarga nasihat»i (qarang: «O'zbek pedagogikasi antologiyasi». Toshkent, «O'qituvchi». 1995, 39-46-betlar) da bayon etilgan pedagogik g'oyalar yoshlarni axloqiy tarbiyalash nuqtai nazaridan hamon qimmatini yo'qotmagan. SHuningdek, Arastuning «Afina siyosati» asarida tasvirlangan (qarang: Pisarenko V. I., Pisarenko P. YA. Pedagogicheskaya etika. Minsk,1977. 10-11-betlar) afinaliklarning o'qituvchilarni saylash taomili ham o'qituvchi bobida diqqatga sazovordir.

Nazorat uchun savollar:

1. Tarbiya pedagogikaning kategoriyasi ekanligi
2. Eng qadimdan XII asrgacha bo'lgan davrda o'qituvchi – ustoz, shogird va ularning jamiyatdagi o'rnini, mahorati haqida nimalarni bilasiz?
3. SHarq donishmandlari va mutafakkirlarining ijodiy meroslarida mudarrislar, ularning mahorati, muloqot, muomala madaniyatiga qo'yilgan talablari nimalardan iborat?
4. Hozirgi zamon pedagogikasida, ilmiy pedagogik adabiyotlarda pedagogik mahorat, pedagogik texnika va uning tizimi, mohiyati haqida qanday g'oyalar ilgari surilgan?

Foydalangan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga ko'ramiz" Toshkent "O'zbekiston" 2017 y.
2. Fayzullaeva N., Shodmonova SH. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDIU, 2008. -18 bet.
3. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – T.: Tib-kitob, 2010.
4. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Paradaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar/ – T.: Fan va texnologiya, 2010.
5. Ilinich V.I. Fizicheskaya kultura studenta. Uchebnik.– M.: Gardariki, 2005. – 448 str

3-4 MAVZULAR: TARBIYAVIY ISHLAR JARAYONIDA GURUH RAHBARINING PEDAGOGIK MAHORATI – 4 C.

Reja:

1. Guruh rahbari faoliyati
2. Guruh rahbarining pedagogik mahorati
3. Guruh rahbarining tashkilotchilik funksiyasi

Tayanch iboralar: pedagogik oliyanoblik, oliyanoblik hissini shakllantirish, kasbga nisbatan munosabati, o'quvchining munosabati, nuqsonlarni yo'qotishga yordam berish, o'quvchilarning yutuqlaridan hursand bo'lish.

1.

Guruh rahbarining faoliyati ko'p qirrali va sermazmundir. U o'zi rahbarlik qilayotgan guruh o'quvchilarini tarbiyalash bilan bir qatorda o'quv yili davomida

nimalar qilish kerakligi, o'quvchilar hayotining nima bilan band qilish va tanlangan ish turini amalga oshirishini behato aniqlash kabi ancha murakkab muammoni yechadi. Bu borada guruh rahbariga turli xil manbalar yordam beradi. Guruh rahbarining ish stolida «O'quvchilarni tarbiyalash ishining mazmuni» bo'lishi kerak. Chunonchi,

- dunyoqarash asoslarini tarkib toptirish;
- siyosiy onglilikni tarbiyalash va ijtimoiy faoliyatni rivojlantirish,
- axloqli, ongli intizomni va xulq madaniyatini tarbiyalash;
- o'qishga ongli munosabatni tarbiyalash, bilish faolligini va aqliy mehnat madaniyatini rivojlantirish
- mehnatga va ijtimoiy mulkka munosabatini tarbiyalash, politexnika bilim doirasini kengaytirish, kasbni ongli tanlashga tayyorlash;
- o'z huquqini anglab yetishga o'rgatish, fuqarolik mas'uliyatini tarbiyalash;
- estetik madaniyat asoslarini tarbiyalash va badiiy qobiliyatni rivojlantirish;
- jismoniy barkamollik, salomatlikni, mustahkamlash va sanitariya-gigiena madaniyati kabi muhim masalalar alohida qayd etiladi.

Guruh rahbari avvalo «Ta'lim to'g'risida»gi qonun, O'zbekiston Respublikasining ta'lim muassasasi to'g'risidagi Nizom, O'zbekiston Respublikasi ta'lim muassasalari guruh rahbari to'g'risida Nizom va boshqa pedagogik hujjat-larda belgilab berilgan yosh avlodni mustaqillik ruhida tarbiyalashning umumiy vazifalaridan kelib chiqib, o'z tarbiyaviy ish faoliyatlarini aniqlab oladilar.

Guruh rahbari faoliyati o'z ta'lim muassasasi joylashgan xududning ishlab chiqarish muhitiga ham bevosita bog'liq.

Guruh rahbari ishining hajmi, ko'lami, faoliyatining rang-barangligi jihatdan guruh rahbarini Ta'lim muassasasidagi boshqa biror bir ma'muriy yoki oddiy xodimga tenglashtirib bo'lmaydi. Uning harakat maydoni cheksiz. U o'quvchilar, guruh faollari, bolalar tashkilotlari, guruh fan o'qituvchilari, to'garak rahbarlari, ta'lim muassasasi ma'muriyati, ota-onalar hamda keng jamoatchilik bilan bevosita va bilvosita ish olib boradi.

Guruh rahbari o'z o'quvchilarining qiziqishi, moyilligi, uy sharoiti haqida ma'lumotlar bilan fan o'qituvchilarini tanishtiradi, bolaga qanday munosabatda bo'lish kerakligi haqida maslahatlar beradi. Xatto biror fandan o'zlashtirmayotgan o'quvchi bilan guruh rahbarining o'zi bevosita ish olib boradi. Kerak bo'lganda a'lochi o'quvchilarni yoki shu fan o'qituvchisini ham ko'makka chaqiradi.

Malumki ongli intizom va mas'uliyat hissini sezish ta'lim muassasasida olib boriladigan tarbiyaviy ishlar tizimining samarasi hisoblanadi. Bolalarning intizomli bo'lishida guruh rahbarining xizmati katta. U darsda va darsdan tashqari vaqtlarda turli tarbiyaviy usullardan foydalanib, bolalarda intizomni tarbiyalab boradi, guruhda aniq rejim va tartibni joriy etib boradi.

Ongli intizomni tarbiyalashda, guruh rahbari va guruh o'quvchilari oldiga yagona pedagogik talablarni, qattiqqo'llikni, guruhda intizomni saqlash, o'quvchilarga bo'lgan talabchanlikni oshirishni alohida vazifa qilib qo'yishlari lozim.

Guruh rahbarlari guruhdan tashqari o'qish bo'yicha o'qituvchilar, tarbiyachi-lar, ta'lim muassasasi kutubxonachisi, o'quvchilar tashkilotlari, ota-onalar

o'tkazadigan tadbirlarni yo'lga solib boradilar va o'quvchilarning mustaqil o'qishlariga umumiy rahbarlik qiladilar.

Guruh majlisi guruh jamoasida o'quvchilarni tarbiyalashning keng tarqalgan umumiy shaklidir. Guruh ra'barining o'quvchilarda faollik uyg'otish, ularni majlisda muhokoma qilinayotgan masalalarga qiziqtirishi muhim a'amiyat kasb etadi. SHu maqsadda ayrim o'quvchilarni majlisga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish bilan bog'liq ishlarga jalb qilish mumkin.

Guruh ra'bari guruh majlislarida hamma vaqt ham aniq aybdorlarni aytish va jazo choralari qo'yilishga e'tiyotkorlik bilan yondashishi lozim.

2.

Guruh rahbarining pedagogik faoliyati va ma'naviy moharati o'quv faoliyatida ham, o'qishdan tashqari faoliyatda ham zarur bo'lgan umumiy pedagogik malakalar majmuidan tashkil topadi.

Xo'sh, tarbiyachining pedagogik mahorati, texnikasi qanday malakalarni o'z ichiga oladi? Ularning pedagogik ta'sir ko'rsatishdagi roli qanday?

Avvalo, pedagogik texnikaning tarkibiy qismi sifatida pedagogning *nutq malakalarini, ya'ni savodli gapirish, o'z fikr va his tuyg'ularini so'zda aniq ifodalash malakalarini* aytib o'tish mumkin.

Pedagogik texnikaning boshqa tarkibiy qismi guruh rahbarining *mimika va pantomimik ifodaliligidir*. Aniq imo-ishora, ma'noli qarash, rag'batlantiruvchi yoki istehzoli tabassum pedagogik ta'sir ko'rsatishda ko'p so'zli tushuntirish yoki e'tiroz bildirishga qaraganda ancha samarali muomala vositalari bo'ladi.

Pedagogik o'zaro ta'sir ko'rsatishda guruh rahbarining o'z hissiy holatini boshqarish, o'zida eng qulay hissiy jiddiylik darajasini va umidbaxshlik, xayrixohlik kayfiyatini saqlash, o'zining hissiy dam olishini tashkil etish mahorati muhim rol o'ynaydi. Bu mahorat pedagogning kasbiy jihatdan o'z – o'zini nazorat qilishni ta'minlaydi. Ko'p yillar davomida sog'lom asab sistemasini saqlab qolish, asabiy buzilishlardan, hissiy va aqliy zo'riqishdan o'zini tiyishga yordam beradi.

Samarali o'zaro ta'sir ko'rsatishni tashkil etish uchun pedagog aktyorlik va rejissyorlik mahorati tarkibiy qismlarini egallashi zarur, ular pedagogga tarbiyalanuvchilar bilan muomala qilishda tarbiyalanuvchilarning aql – idorkigagina emas, balki ularning his tuyg'ulariga ham ta'sir ko'rsatishga yordamlashadi.

SHunday qilib, guruh rahbarining pedagogik texnikasi – bu shunday bir malakalar yig'indisidirki, u guruh rahbariga tarbiyalanuvchilar ko'rib va eshitib turgan narsalar orqali ulaga o'z fikrlari va qalbini etkazish imkonini beradi. A.S.Makraenko shularni nazarda tutib, «Trabiyachi tashkil etishni, yurishni, hazillashishni, quvnoq, jahldor bo'lishini bilishi lozim, u o'zini shunday tutishi kerakki, uning har biri harakati tarbiyalasin», deb yozgan edi. Pedagogik texnikani egallashning asosiy yo'llari pedagog rahbarligidagi mashg'ulotlar (pedagogik texnikani o'rganish) va mustaqil ishlash (kasbiy jihatdan o'z – o'zini tarbiyalash) dir. Pedagogik texnika malakalrining individual – shaxsiy tusda ekanligini hisobga olib, pedagogik texnikani egallashda va uni takomillashtirishda kasbiy jihatdan o'z

– o‘zini tarbiyalash, ya’ni o‘quvchining o‘zida mohir pedagog shaxsiy fazilatlarini va kasbiy malakalarini shakllantirishga qaratilgan faoliyat etakchi rol’ o‘ynaydi, deb aytish mumkin.

Pedagogik texnik-malakalarini shakllantirishda gruppaviy ish olib borish alohida rol o‘ynaydi. Pedagogik texnik mashg‘ulotlarining bu shaklini batafsilroq ochib berish maqsadga muvofiqdir, chunki u hozirga qadar pedagoglar uchun muljallangan o‘quv va metodik adabiyotlarda lozim darajada ko‘rsatib berilmagan. Guruh shaxsning o‘z – o‘zini bilish va o‘z–o‘zini tarbiyalash laboratoriyasi, pedagogik vazifalarni hal qilishning yangi usullari tekshirib ko‘riladigan, nazariy masalalar muhokama qilinadigan tajriba maydoni bo‘lib qolishi mumkin.³

SHu narsa muhimki, guruh qatnashchilari, bo‘lajak pedagoglar kasbiy jihatdan birga ishlash malakalarini ishlash malakalarni egallashga faol intilishlari, o‘z – o‘zini bilish va kasbiy jihatdan o‘z –o‘zini tarbiyalash bo‘yicha chuqur ish olib borishga psixologik jihatdan tayyor bo‘lishlari kerak.

Barcha hollarda ham individual, ham guruhviy mashg‘ulotlar boshlani-shidan oldin pedagogik texnikani egallashning individual dasturi tuzib chiqilishi lozim. Bunday dasturni tuzish uchun avvalo pedagogik texnika malakalari shakllanishining boshlang‘ich darajasini aniqlab olish zarur. Biroq tajribaning ko‘rsatishicha, odatda, mazkur bosqichda faqat malakalar haqidagina emas, shu bilan birga dastlab avtomatlashtirilgan (ta’limni boshlash vaqtiga kelib) ko‘nikmalar haqida ham borishi mumkin ekan. Bular masalan, nafas olish va ovozning tabiiy yo‘lga qo‘yilishi, to‘g‘ri talaffuz, bundan oldingi tarbiyaning natijasi bo‘lgan savodli, ifodali nutq, mimik va pantomimik aniqlik va boshqalar bo‘lishi mumkin. Bunday ko‘nikmalarning mavjudligi pedagogik texnika malakalarini shakllantirishni ancha osonlashtiradi.

O‘qrta-maxsus o‘quv yurtlaridagi kasbiy tayyorgarlik jarayonida pedagogik texnikani egallash guruh rahbariga o‘zining kasb yo‘nalishining boshlani-shidayoq ko‘pgina xatolardan holi bo‘lishda, o‘quvchilarga ta’lim tarbiya berishning yuksak samaradorligiga erishishda yordam beradi.

Guruh rahbari vaziyatlarning haddan tashqari xilma – xilligi pedagogdan ijodiy xulq – atvorni talab qiladi. Pedagogik texnika pedagog malakalarining eng yaxshi ijodiy xulq atvoriga, boshqacha qilib aytganda, har qanday pedagogik vaziyatda tarbiyalanuvchilarga samarali ta’sir ko‘rsatishga yordam beradi.

Pedagogik texnika malakalari tarbiyachining individual–shaxsiy xususiyatlari bilan chambarchas bog‘liqligi faqat bu malakalarning individual tusda bo‘lishi emas, balki ularning shakllanishi va rivojlanishi pedagog shaxsiga ta’sir ko‘rsatishda ham nomoyon bo‘ladi.⁴

Pedagogik texnikaning yana muhim xususiyatlaridan biri pedagogning ma’naviy va estetik nuqtai nazarlari tarbiyalanuvchilarga yanada to‘laroq ochib beriladi.

---

³ Mahkamov M. «Bo‘lajak tarbiyachilarninr pedarorik muloqat madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertastiyasi. T., 2005.

⁴ Mahkamov M. «Bo‘lajak tarbiyachilarninr pedarorik muloqat madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertastiyasi. T., 2005.

Agar pedagogning nutqi qashshoq va tartibsiz bo'lsa, agar u bo'lar bo'lmas sabablar bilan o'z hissiyotlariga erk bersa, didi past, estetik jihatdan omi bo'lsa, u holda "eng to'g'ri" so'zlar ham, eng "kerakli" tadbirlar ham tarbiyalanuvchilarning na aql – idrokiga, na hissiyotiga ta'sir qiladi.

Pedagogik texnika to'g'risida aytilganlarning hammasi har bir guruh rahbari uchun bu texnikani tashkil etuvchi malakalarni egallash nihoyatda zarurligini ochiq – oydin ko'rsatib turibdi va bu pedagogik vaziyat hamda san'at bilan bog'liq. Chunki inson o'zining har bir qadamini oldindan ko'rishi, rejalashtirishi amalda mumkin bo'lmaydi. Guruh rahbari ning mehnati – bu behad izlanish va azob – uqubatli kechinmalar, ilhom va betakror nurlanish oni, ko'pdan ko'p kundalik ishlar, hafsalasi pir bo'lish va shaxslar birgalikda boshdan kechirilgan quvonchdan qanoat hosil qilishdir. Pedagogk san'at – bu qandaydir qul bilan tutib bo'lmaydigan, fahm – farosat bilan amalga oshiriladigan mahorat mahsulidi.

Xo'sh, pedagogik mahorat nima va u nimalardan tashkil topadi?

Pedagogik mahorat fahm – farosat va bilimlarning, chinakam ilmiy, tarbiyadagi qiyinchiliklarni engishga qodir bo'lgan nufuzli rahbarlikning, shaxslar qalbining qandayligini his qilish mahorati, ichki dunyosi nozik va zaif bo'lgan shaxs shaxsiga mohirlik bilan avaylab yondoshishi, donolik va ijodiy dallilik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziyaga bo'lgan qobiliyat majmuasidir. Pedagogik mahoratga pedagogik bilimlar, fahm – farosat bilan bir qatorda pedagogik texnika sohasidagi malakalr ham kiradiki, ular tarbiyaga ozroq kuch sarflab, ko'proq natijalarga erishish imkonini beradi.

Pedagogik mahorat nazariyasi va metodikasining ishlab chiqilmaganligi shunga olib keladiki, pedagoglarning har biri o'zicha, paypslab ijodiy izlanish olib boadi, Ayni bir xil savollarni: shaxslar bilan, pedagoglar jamoai bilan qanday qilib til topish mumkin? Qanday qilib qisqa muddat ichida tarbiyalanuvchilar o'rtasidagi munosabatlarning haqqoniy manzarasiga erishmoq kerak? Tarbiyalanuvchilarni pedagogik talablarni bajarishga qanday qilib majbur etish mumkin? Qanday qilib yaxshi pedagogik ruhiyatni saqlab qolish va o'z kuch – qo'vvatini oqilona sarflash mumkin? Degan savollarni muttasil takrorlaydi va hakoza.

Bu kabi savollarga javob berish uchun pedagogdan odatdan tashqari kuch – g'ayratni, qat'iyatni, tirishqoqlikni, tadqiqotlar olib boirishga intilishni, yangi vaziyatga, yangi jamoaga kirish qobiliyatini, samimiyatni, to'g'rilik va halollikni, o'tkir aql idrokni, o'z topilmalarining qimmatini aniqlash qobiliyatini talab qiladi. Pedagogika fani bilan tarbiya san'atining o'zviy aloqadorligi zarurki, u yuksak kasb mahoratini ta'minlaydi.

Pedagogika fikrlashga o'rgatadi, murakkab pedagogik muammolarni hal qilish uchun to'g'ri yo'l yo'riq va ilmiy asoslangan yo'llarni ko'rsatadi, pedagogning pedagogik ta'sir ko'rsatish metodikasi va texnikasi bilan qurollantiradi. Biroq texnikaning tarkibiy qismlari bilan mahorat o'rtasidagi nisbatning dialektik muammolarini to'g'ri hal qilish uchun tayyor andazalar, mutloqo aniq tavsiyalar qaerda bo'lishi mumkin, qaerda bo'lishi mumkin emas, degan savolga javob berishi mumkin.

Tarbiyaning maqsadlari, vositalari va natijalari o'rtasida, shuningdek, tarbiyalanuvchi va tarbiyachi tafakkuri, motivlari o'rtasida g'oyat murakkab bog'liqlik bor. Kattalarning maqsadi, odatda, yoshlarning maqsadlari (hatto strategik maqsadlari) bor. O'quvchining rivojlanish mantiqi, uning tafakkuri, harakatlari bitta nuqtai nazarda, tarbiyachining mantiqi boshqa nuqtai nazarda turishi mumkin. Bunday variantda hech qanday tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish bo'lmaydi.

Pedagogik faoliyatda vositalar, maqsadlar va natijalarning nisbatini doimo tahlil qilib borish zarur. Ular uzviy birlikni tashkil etadi, bir – biriga bog'liq bo'ladi va alohida tarzda amalga oshirilmaydi. Maqsadni amalga oshirish usuli – bo'lajak natijadir. Natija yangi vositalarni tanlash, yangi maqsadlarni qo'yish uchun amaliy asos hisoblanadi. Tajribada ma'lum darajada qo'llanilgan har qanday vosita natija beradi, hatto biror sababga ko'ra maqsad aniq ifodalanmagan bo'lsa ham natija bervermaydi.

Tajribada mavjud bo'lgan pedagogik vositalarni ikkitasini ko'rib chiqamiz.

Birinchisi: har qanday pedagogik vosita hamisha bir qator boshqa vositalar, usullar, shartlar bilan bog'liq bo'ladi, ular pedagogik jarayoning muayyan bosqichida ta'sir ko'rsatish natijasini belgilab beradi. Masalan rag'batlantirish bir xil jarayonlarni tezlashtirish va boshqarishga to'siqlik qilish, turli salbiy va ijobiy hissiyotlarning turli – tuman ko'irinishlarini vujudga keltirishi mumkin.

Ikkinchi: ayrim vositalarni qo'llanish pedagogning ular ta'sirini, mumkin bo'lgan o'zgarishini anglash qobiliyatlariga butunlay bog'liq bo'ladi. jamoa muomala sharoitida vositalarni qo'llash minut sayin o'zgarib turadigan vaziyatni hisobga olish zarurligini taqazo qiladi.

Hozircha biz ko'proq mavhum kategoriyalardan foydalanamiz. Amaliy faoliyatda esa vositalar, maqsadlar va natijalar dialektikasi ovozlar shovqini, g'oyat turli – tuman ehtiyojlar va da'volarning avj olishi bilan to'la bo'ladiki, bu barcha jonli manzara doimo bir kishining – pedagog tarbiyachining diqqat markazida bo'lishi lozim.

Agar pedagogik san'at haqida gapirganda, chamasi, uning asosiy ko'rinishlari – o'quvchilarga umidbaxsh faraz bilan yondoshish, talab va ishonchning birligi, uning shaxsga avayla munosabatda bo'lish, uni hurmat qilishdan iborat bo'lishi mumkin.

Pedagogik umidbaxshlik hatto eng qarovsiz o'quvchi ham o'zida ko'pgina ijobiy narsalarga egadir, degan ishonchga asoslangan.

Pedagogik mahorat o'ziga o'quvchilar haqidagi, ularning psixologiyasi to'g'risidagi, ta'lim muassasasi haqidagi, ta'lim – tarbiya jarayonini tashkil etish va uning mazmuni, metodlari haqidagi keng bilimlarni qamrab oladi. Bu bilimlar umumiy pedagogik madaniyani tashkil etadi, pedagog, tarbiyachi bu madaniyatni egallamasa, hech vaqt o'z ishining chinakam ustasi bo'la olmaydi, eski usuldan, bir qolipdagi tayyor andazalarni ishlatishdan nariga o'tmaydi.

Biroq zamonaviy guruh rahbariga birgina umumiy madaniyatning o'zi kifoya qilmaydi – maxsus bilimlar va malakalar: o'quvchilarni kuzatish, ularning o'sishidagi muhim narsalarni aniqlay olish, bu muhim narsalarni jamiyatda

vujudga kelgan asosiy ijtimoiy g'oyalar bilan taqqoslash, ularni rivojlantirish yo'llari va usullarini aniqlash, turli vositalar, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish usullarining o'zaro bir – biriga o'tish dialektikasini chuqur tahlil qilish, pedagogik izlanishlar va yutuqlarni ilmiy jihatdan bir sistemaga solish malakalari zarur bo'ladi.

Guruh rahbari yangi tajribalarni o'rganar ekan, o'zining hayotiy bilmini, his etgan va anglagan narsalarini, o'z tajribasini aslo kamsitmasligi kerak. Guruh rahbarini keng va dadil tajribachilik ishlariga yo'llash zarur.

Demak, guruh rahbarining pedagogik texnikasi – bu shunday bir malakalar yig'indisidirki, u guruh rahbariga tarbiyalanuvchilar ko'rib va eshitib turgan narsalar orqali ularga o'z fikrlari va qalbini etkazish imkonini beradi. O'quvchilar bilan bevosita muomala qilishda guruh rahbarining xuddi ana shu malakalari (yoki ularning yo'qligi) uning xulq atvorida namoyon bo'ladi.

Guruh rahbarining pedagogik mahorati bu tarbiyachining fahm – farosat va bilimlarning, chinakam ilmiy, tarbiyadagi qiyinchiliklarni engishga qodir bo'lgan nufuzli rahbarlikning, o'quvchilar qalbining qandayligini his qilish mahorati, ichki dunyosi nozik va zaif bo'lgan o'quvchi shaxsiga mohirlik bilan avaylab yondoshishi, donolik va ijodiy dallilik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziyaga bo'lgan qobiliyat majmuasidir.

Pedagogik texnika, mahorat, san'at, pedagogik malakalar, pedagogik vaziyatlar, maqsad, o'z – o'zini tarbiyalash, moxirlik, tashkilotchilik, aktyorlik, rejissyorlik, mimika, pantomimika, savodli gapirish, ma'noli qarash, rag'batlantiruvchi yoki istehzoli tabassum, pedagogik ta'sir ko'rsatish.

3.

Guruh rahbari noxoyatda ma'sulyatli va murakkab vazifani bajara-di. U guruhdagi tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi, o'quvchilarning murab-biysi, guruxni tashkil etadi hamda kamolot tashkilotchilari, o'qituvchilar, oila, keng jamoatchilik ahli bilan birga ish olib boradi. So'nggi yillarda guruh rahbarining faoliyati turli shakl va metodlar bilan boyitildi. Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va o'tkazishda o'quv yurti jamoat tashkilotlarining roli tobora oshirildi. Ushbu ishni tayyorlashdan maqsad o'quv yurtining guruh rahbariga xozirgi vaqtda mamlakatda uzluksiz ta'limning yagona tizimini yaratish borasidagi ish uslublarini xar tomonlama keng joriy qilish va metodik yordam ko'rsatishdan iboratdir. Ideologik muassasalar sifatida o'quv yurti oldiga muhim tarbiyaviy vazifalar ko'yilgan, bu esa ayni vaqtda har bir guruh rahbarining asosiy vazifalarni xisoblanadi, shunday qilib. Alohida guruh birlashib o'quv yurtini tashkil etadilar. Alohida guruh jamoalari ko'lga kiritgan ta'lim va tarbiya borasidagi muvaffaqiyatlar butun o'quv yurti jamoasining muvaffaqiyatini ta'minlaydi. SHu nuqtai nazardan guruh rahbarining ma'suliyati jamiyat oldida rahbarlik ma'suliyatidan kam emas. SHuning uchun o'quv yurti direktorlari gurux rahbari vazifasiga tajribali, tashkilotchi, mexnatsevar, mahoratli, yosh avlodni sevadigan o'qituvchilarni tayinlab, ular bilan muntazam ish olib boradilar.

Guruh rahbarining muhim vazifalaridan biri bu o'quvchining o'qishga bo'lgan havasi, e'tiqodi va bilim, qobiliyatini rivojlantirish, kasb-xunarga bo'lgan layoqatini, yosh va ruxiy xususiyatlar asosida rivojlantirish, har bir o'quvchining bo'lg'usi hayoti rejalarini amalga oshirish, o'quvchilarning salomatligini muxofaza qilishdan iborat. Faollarga ishonish, ularning gurux jamoasi orasida obro'sini ko'tarish, o'z vaqtida ularga tegishli yordam ko'rsatish gurux rahbarining bevosita asosiy vazifasidir.

SHuningdek, guruh rahbarining tashkilotchilik funksiyasi tarbiya jarayonida muhim vosita sanaladi. CHunki, tashkilotchilik tushunchasining o'zi keng ma'noga ega. Maxsus bir maqsadni ko'zlab u yoki bu ishni tadbiriy choralarni tashkil etish gurux rahbaridan katta malaka va maxsus mahoratni talab qiladi.

Tashkilotchilik funksiyasi bir necha elementlarga bog'liqdir:

A. O'tgan ishlarni tashkil qilish, uning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyat-sizligi sabablarini belgilab olish.

B. Guruhda o'tkaziladigan barcha ishlar tarbiyaviy xarakterga ega bo'lib, ma'lum maqsadni ko'zlab o'tkazilishi va guruh rahbari turli tarbiy ishlarini o'tkazishda oldin shu ishning modelini tuza bilish lozim.

D. Guruh rahbari oldiga qo'yilgan maqsadga etishish uchun o'z oldiga aniq vazifa qo'ya bilish lozim.

E. Guruh rahbari har bir tadbiriy choralarni amalga oshirishda o'qituvchi va o'quvchilarning qobiliyatlariga qarab, vazifalarni taqsimlash, ma'lum reja asosida tarbiyaviy tadbirlarning o'tazish o'rni, vaqti, soati, javobgar shaxslar va tizimligini aniqlash lozim.

F. Ma'lumki tarbiyaviy ish bajarishda bajaruvchi kishilarni to'g'ri taqsimlash, ishga boshqa o'qituvchilarni, ota-onalar, o'quvchilar, otalik tashkilotlari va ish obe'ktini aniqlash lozim.

Guruh rahbarining asosiy faoliyati esa quyidagilarni bilishni talab etadi.

1. Har bir o'quvchini shaxs sifatida o'rganish.
2. O'quvchilarning guruhda tarbiyalashni tashkil etish.
3. Talablarning bilim-tarbiyasini oshirish va ularning tartib intizomini mustahkamlash.

4. Guruhda darsdan tashqari ishlarni tashkil etish va o'tkazish.

5. Fan o'qituvchilarning tarbiyaviy ishlarni (koordinatsiyalash) birlashtirish.

6. O'quvchilarning ota-onalari bilan ishlash.

7. Guruh rahbari fan o'qituv ishlariga nisbatan tarbiyaning ko'p qirrali muhim vazifalarini bajaradi. SHuning uchun uning oldiga juda katta pedagogik va psixologik talablar qo'ygan, bu talablar tarbiyaviy ishlarni yuqori darajaga ko'tarishda muhim rol o'ynaydi.

8. Demak yuqoridagilarga tayangan holda guruh rahbarining faoliyatiga nisbatan qo'yilgan talablar quyidagilardan iborat.

- 1.YUqori g'oyafiylik va onglilik.

- 2 Guruh rahbari katta obro'ga ehtiromga va hurmatga ega bo'lishi

- 3 Pedagogik mahorat

- 4 Madaniy qobiliyatning mavdudligi
- 5 Pedagogie odibga ega bo'lish
- 6 YOsh avlodga nisbatan hurmat va ehtirom bo'lish
- 7 Tashkilotchilik malakasi va mahoratiga ega bo'lish
- 8 Tarbiya ishlariga nisbatan ijodiy munosabatda bo'lish
- 9 Guruh rahbari kasbini yuqoriga ko'tarish mustaqil bilim olish qobiliyatiga ega bo'lish.

Rasmiy hujjatlarga guruh rahbarining vazifalari qisman bayon qilingan bo'lsa ham biz quyida guruh rahbarining vazifalarini aniq tarzda ko'rsatishni zarur deb bildik.

Guruh rahbarining vazifalari:

1. Anatomik, fiziologik va psixologik xususiyatlarini o'rganish.
2. O'quvchilarning kundalik davomati odob, xulqi va jamoat ishlariga qatnashishini tekshirib borish.
3. O'quvchilarning rejimga rioya qilishlari va uyga berilgan vazifalarni tayyorlab borishlarini kuzatish.
4. Guruhda ishlaydigan fan o'qituvchilari bilan majlis o'tkazish
5. Darsda o'quvchilarning davomatini ta'minlash, guruhda va o'quv yurtida navbatchilikni tashkil etish, xonani jihozlash, xonadagi o'quv asboblarni saqlashga o'rtgatish, o'quvchilarning qiyinchiliklarini nazorat qilib ular bilan suhbat o'tkazish
6. Guruh majlichlarini tizimli va tartibli o'tkazish
7. «Kamolot» tashkiloti bilan ish rejalariga muvofiq darsdan tashqari ishlarini tashkil etish.
8. O'quvchilarning darsdan ashqari o'kishlari va anjumanlarini o'tkazish
9. Guruh o'quvchilari bilan sport, harbiy vatanparlik tarbiyasi borasida tadbiriy choralar ko'rish, o'quvchilar sog'lig'ini muntazam nazorat qilish, jismoniy tarbiya o'qituvchilari, harbiy ta'lim o'qituvchilari bilan doimiy aloqada bo'lish
10. O'quvchilarni rag'batlantirish va zarur vaqtlarda ularga nisbatan chora ko'rish.
11. O'quvchilarning ota-onalari bilan tarbiya borasida doimiy aloqada bo'lish va ular bilan individual suhbatda bo'lish.
12. O'quvchilarning shaxsiy va guruhga oid hujjatlarni tartibli olib borish.

5-MAVZU. INSONPARVARLIK TARBIYASI

Reja:

1. Insonparvarlik tarbiyasining mazmuni va mohiyati.
2. Ta'lim muassasasidagi tarbiyaviy ishlar orqali insonparvarlikni tarbiyalash va shakllantirish usullari.
3. O'quvchilarda insoniylik, oliyjanoblik, mehr-oqibat kabi fazilatlarni shakllantirish.

1.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Respublika baynalmilal madaniyat markazi tashkil etilganining 25-yilligiga bag‘ishlangan tadbirda Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda millatlararo munosabatlar rivojida yangi bosqich boshlanganini e‘tirof etdi.

“Bag‘rikenglik va insonparvarlik madaniyatini rivojlantirish, millat-lararo va fuqarolararo hamjihatlik va totuvlikni mustahkamlash, yosh avlodni shu asosda, Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash O‘zbekistonda davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biri etib belgilandi”, - dedi o‘z nutqida Mirziyoev SH.M..

O‘quvchi yoshlarni xar tomonlama rivojlangan barkamol avlod qilib tarbiyalash – xozirgi kunning eng dolzarb vazifasidir. CHunki barkamol avlod o‘ziga to‘g‘ri baho bera oladi, o‘z xarakteriga tanqidiy qaray oladi, o‘zini-o‘zi xurmat qila oladi va shu bilan bir qatorda boshqa insonlarni o‘zi bilan teng ko‘ra oladi, ularni xurmat qiladi, insonlar bu dunyoga nima uchun kelib-ketishlarining mohiyatini tushunib eta oladi. Barkamol avlod o‘zida boshqa insonlarga nisbatan mexr-shafqat va insonparvarlik tuyg‘ularini uyg‘ota oladi.

Jamiyat mavjud ekan, unda yashovchi turli ishtimoiy guruhlar, diniy e‘tiqod, millat va kasb-kor vakillarining o‘zaro farqlanuvchi manfaatlari ham mavjud. Ular o‘z manfaatlari yo‘lida ongli faoliyat yuritadilar. Milliy g‘oyaning asosiy vazifasi turli manfaatlarni aks ettiruvchi fikr va qarashlarni yagona g‘oya ostida birlashtirishdan iboratdir.

Milliy g‘oyaning muxim tarkibiy qismlaridan biri – barkamol avlodni insonparvarlik ruxida tarbiyalashdir. Bu sohada mehr tushunchasi muhim axamiyat kasb etadi. Mehr bu insonning eng yuksak tuyg‘ularidan biridir. SHarq falsafasida rahm – shafqat, muruvvat, odamiylik kabi fazilatlar doimo ulug‘lanib, madh etilib kelingan. Odamiylik – bu kishining boshqa odamlarga, urug‘ – aymog‘iga mehr-shafqat ko‘rsatishi, yaxshilik qilishini, insonparvarlik munosabatlarida bo‘lishini taqozo etadigan fazilatdir.

Insonparvarlik kishilarda turli millat xalqlariga mehr-muxabbat xissini qaror topdiradi. Insonparvar kishi bor mahoratini boshqalar uchun sarf qiladi. U doimo samimiy bo‘lib, odamlarni zavq-shavq bilan olqishlaydi, kishilarning xayotiga, ularning turli urf-odatlariga, e‘tiqodlari va intilishlariga xurmat bilan qaraydi. Insonparvarlik kishilarga adolat, mehr-shafqat, mehribonlik, himmat, sahovat, odamiylik va oliyjanoblikni bahsh etish demakdir.

O‘zbekistonda insonparvarlik o‘zbek xalqining hamkorligi, o‘rtoqligi va sadoqati, mehmondo‘stligi, bir-biriga yordami va himmati bir-biriga tanqidiy ko‘z bilan qarashi, iymonli muhr-oqibatli bo‘lishiga suyanadi.

Har bir jamiyatning ma’naviy va ahloqiy fazilati bo‘lgan insonpar-varlik mustaqil O‘zbekiston Respublikasining iqtisodiyoti va madaniyati-nining butun sistemasi bilan bog‘liqdir. O‘zbekistonda barcha moddiy boyliklar, fan va madaniyatning barcha yutuqlari inson manfaatlariga xizmat qiladi. Bizdagi insonparvarlik kishilar o‘rtasidagi do‘stona munosabat, do‘stona yordam va o‘zaro xamkorlikka asoslangan. Kishilar faqat mustaqil O‘zbekiston davridagina o‘zbek xalqi yayrab-yashnab xayot kechira boshladilar, inson qadrlanadigan va inson

shaxsi hurmatlanadigan bo'ldi, hamma jins, irq va millatlarga mansub kishilarning jismoniy va ma'naviy qadriyatlarini faqat mustaqil Respublikamiz sharoitidagina barq urib ko'rindi va rivojlanmoqda.

2.

Insonparvarlik ta'lim muassasasining butun faoliyatini o'qituvchi va o'quvchiga qaratish, uning shaxsiyatini hurmat qilish, qadrlash, ishonch bildirish, shakllanish jarayonida ularning talab va ehtiyojlari, shaxsiy manfaatlarini ro'yobga chiqarishda, o'z-o'zini anglab etishda eng maqbul imkoniyat yaratib berish, o'quvchining ta'lim muassasasidagi hayotini to'laqonli ma'noda qamrab olishdir. Bu uning rang-barang, murakkab ichki dunyosini, salomatligini saqlashga, kamol toptirishga butun e'tibor va o'ta ehtiyotkorlik bilan qarashdir.

Ta'limni insonparvarlashtirish yangicha pedagogik fikrlashning kali-tidir. Uning sifati, me'yori va samaradorligi o'qituvchi, ta'lim muassasasi va butun xalq ta'limining ish faoliyati sifatiga bog'liq.

Ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish faqat bolaga munosabatning mohiyati va tavsifini o'zgartirishdangina iborat bo'lmay, balki shaxsiy insoniylikka – insoniy qadr-qimmat, xushaxloqlik, mehr-shavqatlilik, rahmdillik tarbiyasiga yo'llash demakdir.

Insonparvarlashtirish asosan dars, guruh tarbiyaviy soatlari va darsdan tashqari tarbiyaviy tadbirlarni o'z ichiga olgan pedagogik jarayonni yuqori sifat ko'rsatkichi bilan uning mazmuni, shakl va uslublarini takomillashtira borish, o'quvchilarning qiziqishlarini shakllantirish, shaxsiy yo'nalish, tajriba va yutuqlarni qo'lga kiritishlariga qarab belgilanadi va amalga oshiriladi. Biroq, o'quvchilarning shaxsiy sifatlari, uning ijodkorligi, madaniyatlilik darajasi hamda kasbiy mahoratini ro'yobga chiqarish, unga yaratib berilgan imkoniyat va imtiyozlarga hal qiluvchi darajada bog'liq.

Ta'limni insonparvarlashtirish - o'quvchilarda inson va jamiyat haqidagi mavjud tasavvurlarni, ularning ona tabiati bilan o'zaro munosib aloqasi va ular oldidagi mas'uliyati tushunchalarini shakllantirishdan iborat.

O'quvchi yoshlarni mehr va insonparvarlik ruhida tarbiyalash uchun ko'plab tarbiyaviy usullardan foydalanish darkor. SHulardan biri ajdodlarimizning ta'limotlaridan keng foydalanishdir. Masalan, Farobiyning "Fozil odamlar shahri" asaridagi mexrli bo'lish, insonparvar bo'lish borasidagi g'oyalarini yoshlar ongiga singdirish insoniy fazilatdir. CHunki, Forobiy fozil shaxarni orzu qilib, bu shaxarda hamma kishilar mexr-muruvvatli, boshqa kishilarni izzat qiladigan insonparvar odamlar ekanligini ko'rsatib o'tadi. SHu bilan bir qatorda so'z mulking sultoni A.Navoiy asarlaridan xam unumliroq foydalanish talab etiladi. A.Navoiy o'zining "Vaqfiya" asarida inson ulkan izzat va xurmat to'g'risida so'z yuritadi. Asarda ko'rsatilishicha boshqalarga mehr ko'rsatish insonning eng oliy fazilatlaridan biridir. Navoiy mehrsiz, muruvatsiz kishini xayvonga tenglashtiradi. Navoiy fikricha inson butun koinotning duru-gavhari, markaziy siymosi, butun mavjudotning toji, xayotning gulidir. Dunyodagi barcha yaxshi narsalar, jami ne'matlar inson uchun, uning baxt-saodati uchun yaratilgan, bularning bari insonga xizmat qilmog'i kerak. Navoiy fikricha olamda insondan qudratli, undan

muximroq salohiyat yo‘q va bo‘lishi ham mumkin emas. SHunday ekan, har bir inson o‘zini xurmat qilish bilan birga, boshqa insonlarni ham olamning durugavharlari deb bilishi, ularga mehr va izzat ko‘rsatishi lozim bo‘ladi deya ta’kidlaydi.

Barkamol avlod ongiga mehr va insonparvarlik g‘oyalari singdirishda muqaddas “Qur’oni karim”da va “Hadislar”da keltirilgan “mehr-shafqat” va “insonparvarlik” tuyg‘usidagi g‘oyalarni ko‘proq o‘rgatish va bu g‘oyalarni xayotiy misollar orqali asoslab berish muhim o‘rin tutadi. ”Senga yomonlik qilganga ham va hatto dushmaningga ham yomonlik qilma. Inson u yoqda tursin, xatto musichaga xam ozor etkazmagin” deyiladi muqaddas “Hadislar”da. Inson hamisha mehr va insonparvarlikka muxtojdir.

3.

Bola jamiyatning a’zovidir va u jamiyatdan tashqaridan bo‘lishi va yashashi mumkin emas. Buning sabablari quyidagichadir: *birinchidan*, bola xulq-atvori jamiyat ahloqiga bo‘ysunadi va u shunga majbur; *ikkinchidan*, tanholikda yashay olmaydi, baxtni ham odamlar orasidan topadi; *uchinchidan*, bola jamiyat irodasidan dalda oladi; *to‘rtinchidan*, jamiyat bola kamoloti uchun g‘amho‘rlik qiladi. Bu bilan bola tug‘ma layoqat, sifatlari bilan emas, balki mazkur jamiyatga xos xislatlarni ham o‘zlashtiradi.

Demak, har bir inson o‘zi yashagan yoki yashab turgan jamiyatning a’zosi, farzandi. Jamiyat va shaxs, shaxs va jamiyat munosabatlarining nozik, sir-sinoati tomonlari ham bor, albatta.

Agarda jamiyat adolatli bo‘lsa, jamiyatning barcha a’zolari uchun ham, alohida olingan bir shaxs uchun ham hayotbaxsh bo‘ladi. Adolatli jamiyat shaxsni shunchaki shakllantirib qo‘ya qolmaydi, balki ma’naviy etuk qilib kamol toptiradi.

Komil inson hatto hayotidan kechib bo‘lsa ham o‘z xalqi, o‘z Vatani uchun o‘zi a’zo bo‘lgan jamiyat mustaqil O‘zbekiston uchun ko‘p foyda keltiradi, uning nomi tarixda qoladi va yangi-yangi avlodlarga namuna bo‘laveradi. Bola inson, shaxs bo‘lib jamiyatda shakllanadi.

Biz do‘stlikni juda qadrlaymiz, o‘rtoqchilik hissiga yuqori baho beramiz. Ammo kishining fe‘l-atvoriga, uning manfaatiga qanday munosabatda bo‘lishiga qarab baho beramiz. Biz g‘oyaviy qat’iy insonparvarlikni e’tirof etamiz.

Komil Xorazmiyning fikricha ilm-xunar, ilm-ma’rifat inson axloqiy kamoloti, ijtimoiy ma’naviy xayotning rivoji uchun xizmat qilishi kerak. Kamtarlik eskirmaydigan, eng go‘zal insoniy fazilatdir. Bu fazilatlarga ega bo‘lganlar obro‘-e’tiborli komil insonlardir. Kamtarlik insonni turli noxushlikdan xijolatdan saqlaydi.

SHoir tarixshunos, tarjimon va xattot **Munis Xorazmiy** tilga ko‘p erk bermaslikni maslaxat beradi. Uning ta’kidlashicha, ortiqcha so‘zmonlik kishi boshiga oltin o‘rniga qattiq tosh bo‘lib tegishi mumkin. SHoir yomon so‘zli, ozor beruvchi murodlar sifatini tasvirlab, kishilarni jumladan yoshlarni ular bilan xamsuxbat bo‘lmaslikka undaydi. **Munis Xorazmiy** o‘z asarlarida xalqni adolatli, ongli, bilimli bo‘lishga, jaxolatdan yiroq turishga da’vat etadi, uning fikricha,

adolat sharaf koʻrki, osoyishtali, xushnutlikdir. U yoshlarni kamtarlik bilan muloqotda boʻlishga, ularni hurmat qilib eʼzozlashga chorlaydi.

Munis Xorazmiyning asarlariga bayon etilgan taʼlim – tarbiyaga oid fikrlar faqat u yashagan davr uchun emas, balki hozirgi davr uchun ham qimmatlidir.

Pedagogga qoʻyiladigan birinchi ahloqiy talab, bu oʻquvchiga hurmat bilan, mehr bilan qarash. Maʼnaviy shakllanish oʻquvchidan koʻp kuch vakoʻp vaqt talab etadi. Ichki qrama – qarshiliklar oʻquvchini hulqida salbiy koʻrinishlar vujudga kelishi mumkin. Bunday hollarda murabbiy eteket chegarasi doirasida ish olib borishi mehr va toqat bilan ish yuritishi shart. Murabbiy har bir shaxsni baholashda uning jamoadagi oʻrniga, oʻqishdagi muvafaqiyatlariga, ota – onasining nasl nasabiga qarab emas, balki shu oʻquvchining ichki dunyosini shakllanishi darajasiga, odamiyligiga qarab baho berishi lozim. Bu kamsitmaslik ularning tarbiyasi ustida ish olib borayotgan davrda nuqsonlarni yoʻqotishga harakat qilish va hurmat bilan qarashi zarur.

Pedagogning oʻquvchilarga nisbatan boʻlgan munosabati mehr, hayrihohlik va yordamidan iborat boʻlishi kerak. Maʼlumki rivojlanish uchun yordam berish murakkab jarayon boʻlib, oʻquvchilar olidag qoʻyib oʻzi chetda qarab turishi va faqat shu talablar qanday bajarilayotganligini kuzatib borishi yetarli degan hulosaga kelgan pedagoglar katta hatoga yoʻl qoʻyadilar.

Nazorat uchun savollar.

1. Insonparvarlik deganda nimani tushunasiz, izohlang
2. Insonparvarlashtirish nimalarni oʻz ichiga oladi?
3. Tarbiyaviy ishlarda insonparvarlikni tarkib toptirish usullari haqida gapiring
4. Oʻquvchilardagi insonparvarlikni qanday tarbiyalash mumkin?
5. Insonparvarlikni tarbiyalashda nimalarga ahamiyat berish kerak.

6-MAVZU: TARBIYA JARAYONIDA MUOMALANING TUTGAN OʻRNI

REJA:

1. Muloqot - pedagogik hamkorlik vositasi sifatida.
2. Muloqotning mohiyati va tuzilishi.
3. Pedagogik oʻzaro munosabatlar mohiyati.
4. Pedagogik muloqot uslubi va uning tuzilishi.

TAYANCH TUSHUNCHALAR:

muloqot, pedagogik muloqot, «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi», Kadrlar tayyorlash miliy modeli, oʻqituvchi shaxsiga qoʻyilayotgan talablar.

1.

Muloqot madaniyatining tarbiyalovchi imkoniyatlarini roʻyobga chiqarish koʻp jihatdan oʻqituvchining shaxsiy sifatleri bilan belgilanishini taʼkidlab oʻtish lozim. Pedagogik muloqot madaniyatining har jihatdan toʻgʻri tanlangan, oʻqituvchining

ma'naviy saviyasi, betakror xususiyatlariga muvofiq keluvchi uslubi quyidagi vazifalar majmuini hal qilishga yordam beradi:

birinchidan, muloqotda har bir o'quvchiga alohida e'tibor va dilkashlik, guruh jamoasi bilan umumiy muloqot jarayonini soddalashtiradi, o'qituvchining erkin pedagogik faoliyati uchun zamin tayyorlaydi, ziddiyatli vaziyatlarni oson hal qiladi;

ikkinchidan, har bir o'quvchi bilan o'zaro munosabatni erkin muloqot asosida tashkil qilish, ularning yosh xususiyatlariga monand pedagogik va psixologik muloqot uslublarini tanlash, uning ruhiyatini bilishga, ichki dunyosiga "kirib borish"ga yo'l ochadi;

uchinchidan, pedagogik muloqotda o'qituvchining ma'naviy-axloqiy norma-lari muvaffaqiyatlar kaliti bo'lib, ta'lim-tarbiya samaradorligini oshiradi, muloqotning barcha bosqichlarida o'qituvchining o'z faoliyatidan qoniqish hissini xotirjamligini ta'minlaydi.

O'qituvchining o'quvchilar bilan muloqot madaniyati individual uslub-larini shakllantirish metodikasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. O'quvchilar bilan muloqot qilish madaniyatining individual shaxsiy xususiyatlarini o'rganishi. O'quvchilar shaxsiy xususiyatlarini mustaqil tahlil qilish, har tomonlama tavsif berish, o'qituvchining muloqotni to'g'ri tashkil etishi asosida amalga oshadi.

2. SHaxsiy muloqotda ro'y beradigan kamchiliklarni aniqlash va darhol ularga barham berish choralarini izlab topish: muloqotda qo'pollik, mensimaslik va boshqa salbiy holatlarni engish.

3. O'qituvchi o'zi uchun muloqot madaniyatining qulay bo'lgan uslublarini ishlab chiqishga doir faoliyatni ishlab chiqishi va o'z-o'zini kuzatish bilan yutuq va kamchiliklarni taqqoslash.

4. O'zining muloqot madaniyati uslublariga muvofiq keluvchi milliy an'ana va ma'naviyatimizga xos jihatlardan unumli foydalanish.

5. Muloqot madaniyatida pedagogik faoliyat qonuniyatlaridan chetga chiqmaslik, bu uslubni mustahkamlash (pedagogik amaliyot va malaka oshirish jarayonida).

Pedagogik faoliyatni endigina boshlayotgan yosh o'qituvchilar o'z kasbiy mahoratlarini oshirish maqsadida o'quvchilar bilan muloqot madaniyatini shakllantirish ustida muntazam ish olib borishlari zarur. Ta'lim-tarbiyaviy jarayonni tashkil etishda pedagogik muloqot madaniyati o'qituvchi va o'quvchilarning bevosita o'zaro munosabatini ma'lum bir maqsad sari hamjihatlikka yo'naltiruvchi kuchdir. Bu o'rinda o'qituvchi quyidagi vaziyatlarni e'tiborga olishni alohida ta'kidlash lozim:

- o'qituvchining ilk tarbiyaviy faoliyatidan boshlab muloqot madaniyatiga rioya qilishi, bu jarayonda o'qituvchi va o'quvchilar jamoasi bilan har kungi muomalani vaziyatga qarab rejalashtirishi, har bir harakat, so'z ohangiga e'tibor, an'anaviy muloqotning eng yaxshi xususiyatlarini o'zlashtirishi;

- muloqot asosida guruh jamoasidagi turli vaziyatlarni qayd etish, o'quvchilar hatti-harakatining oldingi holati bilan, tarbiyaviy faoliyatdan keyingi holatini

qiyoslab chiqib baho berish;

- o‘z muloqot uslubi natijalarini tanqidiy nuqtai nazardan tahlil qilib, kamchiliklarni uzluksiz bartaraf etib borish. Zarur so‘z, ovozdagi yoqimli ohang, hulq-atvorni vujudga keltirish;

- pedagogik muloqot madaniyatining samarali kechishi uchun uning shart-sharoitlarini bilib olishning o‘zi kifoya qilmaydi, o‘quvchilar bilan o‘zaro muomalaning “ustoz-shogird” an‘analariga xos boshlanishi va o‘zaro fikr almashish asosida muhim vazifalarni hal qilish bilan muomala ob‘ektining diqqatini o‘ziga jalb qilish;

- muloqot ob‘ekti, ya‘ni o‘quvchining diqqatini o‘ziga jalb qilish deganda nimani anglash kerak? Buning ma‘nosi o‘qituvchi o‘zining xushmuomalaligi, madaniyati, go‘zal xulqi, muloqotda o‘quvchilar qalbiga yo‘l topa olishi bilan o‘z mahoratini namoyish qilib, muloqot madaniyatining tashkiliy shakllariga ijtimoiy-psixologik negizni asos qilib olishidir. Ko‘rsatib o‘tilgan vaziyatlar asosida pedagogik ta‘sir ko‘rsatish uchun, o‘qituvchining pedagogik muloqot madaniyatiga, etikasi va odob-axloqiga, dilkashligiga, muosharat odobiga alohida talablar qo‘yiladi. Ushbu fazilatlar o‘qituvchining guruh jamoasida, ota-onalar bilan muloqot qila bilishida, o‘quvchilar bilan aniq maqsadni ko‘zlagan holda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishida va ularni boshqara olishida muvaffaqiyatlar garovidir. Kasbiy faoliyatning noyob fazilati bo‘lmish pedagogik muloqot madaniyatiga amal qiladigan yosh o‘qituvchi quyidagi xususiyatlarni o‘zida mujassamlashtirishi lozim:

- mamlakatimizning ijtimoiy-siyosiy talablari va ehtiyojlariga mos bo‘lgan yuksak ma‘naviyat darajasidagi qarashlar, kuchli va barqaror e‘tiqod, davlatimiz ideallari, milliy g‘oya va istiqloq mafkurasiga sodiqlik, vatanparvarlik, fidoyilik tuyg‘ulari shakllangan ijtimoiy-siyosiy faol shaxs;

- o‘quvchilarga samimiy mehr–muhabbat, ularning har qanday ehtiyojlari, qiziqishlari, hatti-harakatlari motivlarini, xulq-atvorlarini tushunish ko‘nikmasi va malakasining shakllanganligi;

- jamiyatda ro‘y berayotgan hodisalar, jahonda ro‘y berayotgan voqealar, tabiatga, borliqqa, shaxslararo, guruhlararo, millatlararo munosabatlarga nisbatan pedagogik kuzatuvchanlik, yangilikka, ijodiy izlanishga nisbatan intilish qobiliyatining mavjudligi;

- pedagogik faoliyatning barcha jabhalarida odamlarning hatti-harakatlari, munosabatlaridagi xususiyatlarni oqilona tushunish, o‘z faoliyatiga nisbatan reflektiv munosabatni tarkib toptirish;

- har qanday favqulotda vaziyatlarga, jamiyatda ro‘y berayotgan yangiliklarga nisbatan hamda ijtimoiy – iqtisodiy o‘zgarishlarga omilkorlik va aql idrok bilan munosabatda bo‘lish, o‘z oldiga to‘g‘ri maqsad qo‘ya olish, reja tuzish, bevosita nazorat qilish, boshqarish va o‘z imkoniyatlarini namoyon eta olish;

- pedagogik faoliyatlarda, jamoatchilik tizimida muvaqqat guruhiy munosabatlarda ommaviy harakatlarda tashkilotchilik va boshqaruvchanlik qobiliyatini namoyish etishi;

- dunyoqarashi va tafakkur ko‘lamining kengligi, dunyoviy bilimlarni bilishga

nisbatan qiziqishining serqirraligi, ilmiy izlanishlarga moyilliligi, muayyan ilmiy salohiyat va pedagogik mahorat darajasini muntazam oshirib borishi;

- o'quvchilar bilan muloqotda layoqatliligi, nutq madaniyatining mantiqan ixcham, ma'noli, ta'sirchan kuchga egaligi, psixologik ta'sir o'tkazish bilan qurollanganligi.

2.

Har bir o'qituvchi uchun o'quvchilarga to'g'ri, omilkor axborot uzatish va unga suhbatdoshini ishontira olishi kasbiy zaruriyat hisoblanadi. Bunda o'qituvchining muloqot madaniyati, ma'naviy olamining kengligi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchining pedagogik faoliyati uzluksizdir, shu sababli u pedagogik muloqot madaniyatini ham muntazam shakllantirib borishida quyidagi yo'nalishlarga e'tibor berishi lozim:

1. YUksak pedagogik faoliyat nuqtai nazaridan o'z-o'zini anglashi, (muomala-da o'zining o'zaro fikr almashishga doir sifatlarini, ijobiy va zaif tomonlarini bilishi) va shu asosda o'zaro fikr almashish yo'li bilan o'z-o'zini tarbiyalashi.

2. Kishilar bilan o'zaro munosabatda kommunikativ iqtidorini shakllan-tirib borishi, muloqot asosida to'g'ri bashorat qilish sezgilarini mashq qildirishi, muloqotda o'zining ideal tasavvurlarini, imkoniyatlarini boshqalar (o'qituvchilar jamoasi, o'quvchilar, ota-onalar) qanday baholashi haqidagi refleksiv tasavvurlarini tahlil qilishi.

3. O'zida muosharat odobining muhim xususiyatlarini rivojlantirish yuzasidan ixtisoslashtirilgan mashqlar asosida ishlashi.

4. O'quvchilar va ota-onalar bilan tarbiyaviy maqsadlarga qaratilgan turli jamoat ishlarini olib borishi, bunda o'zaro fikr almashish asosida pedagogik tashkilotchilik qobiliyatini takomillashtirib borishi.

5. Muloqot jarayonida paydo bo'ladigan salbiy holatlarni engish ko'nik-malarini shakllantirishi, dilkashlik va xushmuomalalikni rivojlantiradigan vaziyatlar tizimini yaratishi.

O'qituvchi muloqot madaniyati asosida faoliyat olib borgan taqdirda ham, o'quvchilar jamoasi orasida turli tushunmovchiliklar, ziddiyatlar paydo bo'lishi tabiiy hol. Har qanday tajribali o'qituvchining pedagogik muloqoti jarayonida o'ziga xos qiyinchiliklar yuzaga keladi. Guruhda sodir bo'ladigan har qanday pedagogik vaziyatga javobgar shaxs o'qituvchidir. Bu barcha davrlar pedagogik faoliyatida namoyon bo'ladigan tipik hodisa. Ayniqsa, ushbu holat endigina o'z faoliyatini boshlagan yosh o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida muammoli vaziyatlarni paydo qiladi. YOsh o'qituvchilarning o'quvchilar bilan olib boradigan ta'lim-tarbiyaviy faoliyatini doimiy nazorat qilish, ularga to'g'ri yo'nalish berish, barcha o'quv muassasalari pedagogik jamoatchiligiga, ustoz o'qituvchilar zimmasiga yuklatilishi lozim. Pedagogik faoliyatda xato va kamchiliklarga yo'l qo'yadigan o'qituvchining yoshiga va ish tajribasi ko'lamiga odatda o'quvchilar hech qachon e'tibor bermaydilar. CHunki, o'quvchilar yoshidan va tajribasidan qat'iy nazar barcha o'qituvchilarni ustoz deb ataydilar. O'zbekistonda ta'lim-tarbiya va pedagogik muloqotning o'ziga xos an'analari, milliyligimizga mos shakl va metodlari mavjud.

Hozirgi zamon o'qituvchisidan, hayot sinovlariga bardoshli bo'lish, millat qadriyatlarini anglash, jamiyatda o'zining munosib o'rnini topish, yuksak ma'rifatli va ulkan salohiyatli bo'lish, eng so'nggi zamonaviy texnologiyalarni mukammal bilish talab etiladi. Pedagogik muloqotga doir barcha mashqlarning umumiy yo'nalishini mavjud pedagogik vaziyatlarda malaka hosil qilish uchun, har bir muloqot ishtirokchilarining imkoniyatlarini ochishga ko'maklashuvchi uning shaxsiy hislatlarini rivojlantirib borishni ta'minlovchi vositalardan foydalanish taklif qilinadi. Muloqotga ba'zi o'quvchilarning sub'ektiv qarashlarini aniqlash, shu o'quvchi bilan muloqotni oqilona hal qilinishi zarur bo'lgan vazifalarni belgilash, uning xulqini tuzatish yoki unda shunchaki ishonch kayfiyatini yaratish kerak. Mazkur vaziyatlarda o'zaro harakatlarning tizimli vositalari majmuasi quyidagicha belgilanishi mumkin:

- muloqot jarayonida tarbiyalanuvchi ob'ektning javob harakati imkoniyatlarini oldindan ko'ra bilish;
- ob'ektda psixologik to'siq va salbiy qarashlarni keltirib chiqaruvchi vositalarni qo'lga kiritish;
- vaziyatning o'zgarishiga qarab foydalanish mumkin muloqotlarning bir nechta modeliga ega bo'lish;
- o'quvchilar jamoasi fikrlarini tinglash, ularning mulohazalariga qo'shilish, ularga hamdardlik ko'nikmasini rivojlantirib borish;
- o'zaro muloqot natijalarini baholash va erishilgan yutuqlar hamda kamchiliklarni pedagogik-psixologik vositalar asosida taqqoslash.

Pedagogik faoliyat va pedagogik muloqot xarakteri o'qituvchining shaxsi, uning qarashlari nuqtai nazarlarida va xulqida namoyon bo'ladigan g'oyaviy siyosiy saviyasi, professional tayyorgarligi va bilishga intilishi bilan uzviy bog'liq. Bu asosiy hislatlardan tashqari o'qituvchining umumiy va boshqa qobiliyati, uning moyilligi xarakteri, muvaqqat psixik holatlari, shuningdek, to'plangan tajribasi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi shaxsining professional jihatlarini o'z-o'zini tarbiyalash yo'llaridan biri o'zining sifat va hislatlarini, shuningdek pedagogik faoliyat va muloqotlarining barqaror xususiyatlariga, o'qituvchi bilimining saviyasi va tarbiyalanganligi natijasida erishilgan natijalarini tahlil qilishga doir mashqlarda ham namoyon bo'ladi.

O'quvchi ma'naviy muhitining shakllanishi o'qituvchining yuksak axloq namunasi orqali namoyon bo'ladi. Bu o'rinda o'qituvchining shaxsiy va ijtimoiy harakati pedagogik muloqot madaniyati zamirida shakllanib, takomillashadi. Pedagogik muloqot madaniyati o'qituvchi faoliyatini muvaffaqiyatga yo'naltiruvchi eng muhim vosita, bunda o'qituvchining muhim fazilati, uning muloqot madaniyatiga asoslangan muomalasidir. Muomala barcha falsafiy va psixologik fanlarda o'ziga xos ta'rifga ega. Pedagogikaning kategoriyasi sifatida **muomala** o'quvchilar qalbiga yo'l topa olish, ularga yondashish uchun mehrini qozonish, pedagogik nuqtai nazardan ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilar bilan o'zaro aloqa bog'lashga qaratilgan o'qituvchining pedagogik qobiliyatidir. O'qituvchi o'quvchilar bilan muomalaga kirishish asosida:

1. O'z ijodkorligini va pedagogik mahoratini namoyish qiladi.

2. YOsh avlodni milliy mafkuramiz va milliy madaniyatimiz ruhida tarbiyalaydi.

3. SHarqona udum va urf-odatlarimiz asosida barkamol shaxsni shakl-lantiradi.

4. O'zining ta'lim-tarbiyaviy imkoniyatlarini namoyish etgan holda, har bir o'quvchi qalbiga yo'l topadi.

Muomala o'qituvchi faoliyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'zida ulkan pedagogik imkoniyatlarni mujassamlashtiradi. Pedagogik muomalada o'qituvchi quyidagi faoliyatga qat'iy amal qilishi lozim:

- o'qituvchida tarbiyalash mahoratining shakllanganligi. Uning tarbiyaviy jarayonga oid so'z va ohangni tanlay bilishi va ta'sir o'tkaza olishi;

- muomala ob'ekti bo'lmish o'quvchi diqqatini jalb qiluvchi nutq, pauza, harakat, imo-ishoralarni o'z o'rnida ishlatishi, tarbiyaviy ta'sirni bilishi;

- o'quvchining ichki ruhiyatini, psixologik xususiyatlarini bilgan holda muomalaga jalb etishi, darsni boshlashdan oldin o'quvchilarni ta'lim va tarbiyaviy muloqotga tayyorlashi;

- o'quvchiga og'zaki, o'zaro ta'sir ko'rsatishning tarbiyaviy usullarini bilishi. O'qituvchining nutqi ravon, o'quvchi ongiga ijobiy ta'sir qiladigan bo'lishi. Nihoyat, o'qituvchining o'quvchilar bilan kundalik muomalasi shunga olib keladiki, u o'quvchilarning hatti-harakatlaridagi chuqur ma'no va haqiqiy sabablarni turli vaziyatlarda payqab oladi, buning uchun namuna sifatida uning o'zi tez-tez qayd qilgan dalillardan va o'quvchilarning xulq-atvop usullaridan foydalanadi. O'qituvchining o'quvchilar bilan muomalasi tarbiyani boshqarish vositasi sifatida qaralib, birlashtiruvchi hamda o'rnini to'ldiruvchi vazifasini bajaradi. Muomala o'zaro munosabatlar doirasida sodir bo'ladi. Boshqarish vositasi bo'lgan muomala pedagogik faoliyatdan oldin sodir bo'ladi.

4.

Pedagogik muloqot o'qituvchining pedagogik faoliyatida o'zaro axborot almashish jarayoni vazifasini bajaradi. O'qituvchi o'quvchilar bilan muloqot jarayonida bevosita o'z tarbiyalanuvchilari, umuman o'quvchilar jamoasi haqida, unda ro'y berayotgan turli ichki hodisalar haqida g'oyat xilma-xil axborotlarga ega bo'ladi va o'zining kelgusi ta'lim-tarbiyaviy rejalarini hamda pedagogik faoliyatini belgilaydi. SHu bilan birga, o'qituvchi muloqot asosida o'z tarbiyalanuvchilariga ma'lum bir maqsadga qaratilgan axborotlar tizimini ma'lum qiladi. Bunda o'qituvchi tomonidan yo'l qo'yiladigan arzimas bir xatolik, adolatsizlik, qo'pollik o'quvchilar bilan o'zaro muloqot madaniyatining buzilishiga sabab bo'ladi va tuzatib bo'lmaydigan og'ir oqibatlariga olib kelishi mumkin. O'qituvchining o'quvchilar bilan o'zaro muloqot madaniyatiga erishishi natijasida quyidagi holatlar paydo bo'ladi:

- pedagogik muloqot orqali o'qituvchi tarbiyalanuvchi ob'ekt bilan o'ziga xos muomala muhitini yaratadi. Bunday muhitda o'qituvchi o'zining psixologik, mimik, pantomimik, notiqlik san'ati, ta'sir o'tkazish kabi qobiliyatlar tizimini namoyish etadi;

- o'qituvchining shirinsuxanligi, ochiq chehrali bo'lishi, samimiy muomala-

muloqotda ijobiy natijalarga erishish kalitidir;

- o'quvchilar jamoasi bilan muomalada o'qituvchining doimo psixologik bilimlarga tayanishi ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda bir xil muvozanatni saqlaydi;

- o'qituvchi o'quvchilar jamoasi bilan o'zaro muloqotga kirishar ekan, yaxshi muomalasi bilan ular hissiyotida yashiringan eng nozik qatlamlarni ham anglab olishga qodir bo'ladi.

Mukammal shakllangan pedagogik muloqot madaniyati asosida ob'ekt va sub'ektning ichki hissiyoti bilan ular harakatlarining uyg'unlashuvi sodir bo'ladi. Ushbu o'zaro uyg'unlashuvni yuzaga keltiradigan muloqotning asosiy bog'lovchisi so'zdir. *So'z – mazmunan o'qituvchining nutqida, ma'ruzasida, dialog, monolog va deklamatsiyalarida o'z ifodasini topadi.*

Pedagogik muloqot madaniyati vositasida o'qituvchi har qanday axborotni qarab chiqar ekan, o'quvchining shaxsi va psixologik xususiyati haqidagi axborot-larning muhimligini alohida e'tiborga olishi lozim. Pedagogik muloqot madaniyati, o'qituvchini g'oyat xilma-xil sharoit va ko'rinishlarga moslashishiga imkoniyat yaratadi. Bular sirdan qaraganda unchalik ahamiyatli bo'lmasada, o'quvchi ichki dunyosida sodir bo'layotgan, uni tushunish uchun juda muhim bo'lgan zarur ichki jarayonlar ko'rinishlarining alomatlarini bilib, ta'lim-tarbiyaviy faoliyat olib boradi.

NAZORAT UCHUN SAVOLLAR

1. Muomala madaniyati nima?
2. Muomala va munosabatning farqi nimada?
3. SHaxslararo munosabatlarning turlari haqida gapiring.
4. Millatlararo muomala madaniyati nima?
5. Umuminsoniy qadriyatlar.

7-MAVZU: JAMOANI SHAKLLANTIRISH METODIKASI VA JAMOADA SHAXSNI SHAKLLANTIRISH

Reja:

1. Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalashga qo'yilgan talablar.
2. Guruh jamoasini o'rganish va uni dasturini ishlab chiqish.
3. Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalash ishini rejalashtirish.
4. Guruh jamoasi bilan ishlash va unga rahbarlik qilish.

Tayanch iboralar: «Ota-onalarga pedagogik bilim berishning namunaviy dasturi», jamoa, adaptatsiya, jamoani shakllanish bosqichi, jamoa a'zolarining munosabati, jamoada yagona saylangan o'rganning mavjudligi.

Guruh rahbari ishida o'quvchilar jamoasini shakllantirish markaziy vazifa hisoblanadi, chunki jamoada shaxsni tarbiyalash – tarbiyaning etakchi maqsadidir.

Bolalar jamoasini shakllantirish metodikasi hozirgi kunda ancha to'liq va mukammal ishlab chiqilgan. Bu metodikaning umumiy asoslari pedagogika

kursida bayon etilgan, jamoa va jamoada shaxsni tarbiyalash nazariyasiga tayanadi. Jamoa nazariyasi qoidalariga muvofiq uni yaratish metodikasi ishlab chiqilgan. Uning umumiy asoslari quyidagilardan iborat: talablar qo'yish; faollarni aniqlash, o'quv mehnat, ijtimoiy siyosiy va ommaviy madaniy faoliyatdagi istiqbollarni tashkil etish; sog'lom jamoatchilik fikrini shakllantirish, ijobiy an'analarni yaratish, va ko'paytirish.

Ta'riflangan bu qoidalar har qanday jamoa (ta'lim muassasasi, guruh jamoasi, ta'lim muassasasidan tashqari bolalar birlashmasi va hokazolar)ni shakllantirish va rivojlantirish uchun qo'llanma bo'lib hisoblanadi.

Bolalarning jamoa turmush, normalari va qoidalarining intizomini bo'zilishiga munosabatlarini kuzatib jamoaning tashkiliy tuzulishi ta'sirchanligi ishonch hosil qilish mumkin. Jamoa rivojlanishining dastlabki bosqichlarida bolalar tarqoq bo'lib, ularda yakdil fikr va guruh raxbari tayanishi mumkin bo'lgan ta'sirchan faollar bo'lmaydi. SHuning uchun jamoada salbiy hodisalar ochiq muxokama qilinmaydi va mustaqil jamoa qarori qabul qilinmaydi. Agar jamoa rivojlanishning 2-chi bosqichida bo'lsa, nomigagina emas balki harakatlarini qo'llab quvvatlaydigan haqiqiy harakat qiluvchi faollar bo'lsa, uning ayrim o'quvchilar va jamoa oldiga muayyan talablar qo'yishini kuzatish mumkin.

Jamoaning rivojlanish darajasidan dalolat beradigan muhim belgilardan biri – o'quvchilarning birgalikdagi faoliyatga ishtiyoqi chiqindi qog'oz yoki metallolom to'plash, kechaga tayyorgarlik ko'rish kabi ta'lim muassasasi tajribasida muntazam uchrab turadigan ishlarda ko'zga tashlanadi. Jamoaning rivojlanish darajasini aniqlashda o'quvchilarning faqat guruhdan tashqari faoliyatida namoyon bo'ladigan munosabatlarni tahlil etish bilangina cheklanib bo'lmaydi.

Guruh rahbari ishining o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, u oddiy bolalar jamoasini emas, balki o'quvchilar jamoasini shakllantiradi. O'quvchilarning asosiy vazifasi o'qishdan iborat. SHuning uchun guruh rahbari dastavval bolalarning o'qishga qanday munosabatda ekanliklarni, o'zlarini darsda qanday tutishlarni, o'zlarini darsda qanday tutishlarni, uy vazifalarni sidqidildan bajarishlarni yoki bajarmasliklarni aniqlaydi. Va nihoyat eng muhimi – ularning o'qishdagi muljallari ijtimoiy mohiyatga molik yoki molik emasligi hisoblanadi.

O'quvchilar o'rtasida salbiy holatlar ro'y bermasligi uchun jamoaning rivojlanish usulini aniqlab olishimiz kerak buning eng ishonchli usuli – o'quvchilarni ular bilan darsda, darsdan tashqarida o'zaro faol hamkorlik qilish jarayonida ko'zatishdan iboratdir. Maxsus diagnostik usullar. Masalan: anketa, tarqatish, pedagogik vaziyatlarni vujudga keltirish, boshqalardan ham foydalanish mumkin.

Lekin, bu usullar guruhni juda ehtiyotkorlik bilan katta pedagogik odobi bilan qo'llash lozim. O'quvchilarni o'rganishning har bir usuli ayni vaqtda tarbiya usuli ham ekanligi o'qituvchilar uchun qonun bo'lishi kerak.

Jamoada shaxsni yakka tartibda tarbiyalashda ta'lim muassasasi o'quvchisini o'z-o'zini tarbiyalashga jalb etish, uni tegishli malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirishdan iboratdir. Tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishga bo'yini yor bermaydigan tarbiyasi qiyin bolalar – bu albatta, yomon o'zlashtiruvchilar emas,

holbuki ular orasida odatda ular ko'pchiligi ana shunday bolalardir. Zamonaviy guruh rahbar o'quvchidar yomon xulq atvorining, past o'zlashtirishning sabablarini puxta o'rganadi. Bunda o'quvchining guruhdoshlari bilan munosabatlari, bu munosabatlarning ma'naviy asoslari eng muhim masalalardan biridir. Jamoa munosabatlari – dastavval muayyan maqsadlarga asoslangan va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan maqsadlar yo'naltirib turadigan o'zaro ma'suliyatli munosabatlardir.

Guruh o'quvchilari ko'p bo'lgan sharoitda har bir bolaga yakka tartibda yondashish, har bir bola qalbiga to'g'ri yo'l topish juda qiyin. Agar o'quvchilar jamoasi qo'llab quvvatlasa, har xolda bunday yo'lni topish mumkin.

Jamoda shaxsni tarbiyalashda yakka tartibdagi yondashuvning mohiyati alohida o'quvchini jamoa faoliyatiga jalb etishdan jamoani esa mazkur o'quvchi bilan qiziqtirib qo'yishdan ham iboratdir. Har qanday jamoda tarbiyasi qiyin bolalar bo'ladi, lekin «ajratib qo'yilgan» bolalar bo'lmaydi.

O'quvchilarning xulq atvori, o'quvchining muntazam o'rganishni o'z oldiga maxsus maqsad qilib qo'ymasa uning uchun sezilmagan tarzda o'zgarishi mumkin. Bunday o'rganish yakka tartibda ishni tashkil etishning hal qiluvchi sharti hisoblanadi. Jamoani shakllantirish, yuzasidan olib boriladigan ish albatta ayrim o'quvchilarning rivojlanishga ta'sir etadi va shuning uchun ham bu jarayon stixiyali emas, balki maqsadga qaratilgan va boshqariladigan bo'lishi kerak.

Guruh rahbari o'quvchilarni yakka tartibda va jamoa bilan tarbiyalashda ota-onalar bilan o'zaro hamkorlikda bo'ladi. Ota-onalarga pedagogik bilim berishni uyushtirishda guruh rahbariga muayyan tarzda yordam beradigan asosiy manba «Ota-onalarga pedagogik bilim berishning namunaviy dasturi»dir. Mazkur dastur o'quvchilarning ota-onalari bilan xilma-xil mashg'ulotlarni birga qo'shib olib borishni ko'zga tutadi.

Dasturda o'quv yili mobaynida ikkita umumta'lim mashg'ulotni va har bir guruh ota-onalari uchun 6 tadan 9 tagacha mashg'ulot o'tkazish ko'zda tutilgan. Mashg'ulotlar shunday tarzda quriladiki, ota-onalar pedagogika, psixologiya va fiziologiya asoslari izchil kursini o'zlashtirib, farzandlari bilan guruhdan-guruhga o'tgandek bo'lishadi. Kurs bolalarning yosh xususiyatlariga muvofiq va ta'limining har bir yildagi ta'lim-tarbiya vazifalarini hisobga olib qurilgan.

Ota-onalarning yuksak ta'limiy va madaniy darajasi pedagogik va psixologik ta'sir etish sifatini oshirish uchun ular bilan bevosita muomalada, o'qituvchilarning bu yo'nalishidagi ijodiy jamoa ishida o'rganish mumkin.

Ota-onalar bilan ish olib borishning an'anaviy tarkib topgan shakl bu ota-onalar yig'ilishlaridir. Ota-onalar majlislari turli xil ko'rinishda bo'ladi:

1) Tashkiliy yig'ilishlar ota-onalar komiteti saylanadi. Bunda asosan jamoatchi o'qimishli kishilar (hisoblanadi) saylanadi.

2) Chorakdagi yakunlovchi guruh majlislari ota-onalarning e'tiborini o'quvchilarning bilishga doir qiziqishlari, axloqiy qobiliyatlari, irodali fazilatlarini, rivojlantirishdagi yutuqlari, kamchiliklari, foydalanilmagan imkoniyatlarga qaratish maqsadini ko'zda tutadi. Agar har bir ota-ona majlis-dan keyin o'z bolasiga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish sistemasiga to'zatishlar kiritishning asosiy

yo'llarini aniq tasavvur etsagina, guruh rahbari o'tkazilgan majlislardan qanoat hosil qilishi mumkin.

3) Biror mavzuga bag'ishlangan yig'ilishlar, tarbiyaning eng dolzarb muam-moalari yuzasidan o'tkaziladi.

Agar ta'lim muassasasi guruh rahbarlari orqali ota-onalarga ularning pedagogik bilimni oshirishda yordam berar ekan o'z navbatida ota-onalar ham ta'lim muassasasiga bolalarni tarbiyalashni tashkil etish ishda har tomonlama yordam berishlari mumkin va lozim.

Guruh rahbarining ota-onalar komiteti bilan mohirona, yaxshi uyushtirilgan va yo'lga qo'yilgan ishi, bolalar bilan olib boriladigan butun tarbiyaviy ishlarning muvafaqqiyatli bo'lishiga garov hisoblanadi. Tashabbuskor, ijodiy ishlaydigan ota-onalar komiteti guruh rahbariga, guruh jamoasini tashkil qilishdagi bebaho yordamchisidir.

Yakka tartibdagi pedagogik suhbat guruh rahbarining o'quvchilar ota-onalari bilan olib boriladigan ishining eng ommalashgan qulay va samarali shakli hisoblanadi.

Suhbat yordamida vujudga keladigan masalalarni tez hal etish, ota-onalar bilan ishonchli munosabatlar o'rnatish, o'quvchilar oilaviy tarbiya sharoitlari haqida qo'shimcha ma'lumotlar olish, ota-onalarga pedagogik bilim berish, bolaning yakka tartibdagi rivojlanish dasturini birgalikdagi pedagogik xarakterli sistemasini ishlab chiqish, ota-onalarning tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishlarini va tarbiyasi qiyin bola hulqini tuzatish va o'quvchilar o'rtasidagi kelishmovchiliklarni hal etish, kabi keng ko'lamdagi ta'lim-tarbiya vazifalari hal qilinadi.

O'qituvchilar u yoqi bu o'qituvchining biror o'quvchi uning darsida intizomni buzganligi xususidagi shikoyatga javoban ota-onani ta'lim muassasasiga chaqirtiradilar. Guruh rahbari hamma narsani sinchiklab o'rganib chiqishi kerak. Ba'zan o'quvchilarning darsda yomon ishlashga, gap qaytarishga va hakoazolarga o'qituvchining o'zlari aybdor bo'ladilar. Bunday holda o'qituvchida pedagogik odobning yo'qligi yoki uning darsdan, guruhdan tashqari ta'lim-tarbiya jarayonini yomon tashkil etganligi uchun ma'suliyatni o'qituvchi va ota-onalarga ag'darish noto'g'ri bo'lur edi. Agar o'quvchi bir muncha tarbiyasiz intizomsiz bo'lsa ham guruh rahbari ota-onalarga faqat uning kamchiliklari haqida gapirmasligi kerak. Bu ularning yoqimsiz bo'lib, ular va pedagog o'rtasida ishonchli munosabatlar o'rnatishiga yordam bermaydi.

Har bir ota-ona o'z farzandini yaxshi ko'radi, shuning uchun ular, o'z farzandida hosil bo'lgan yangi, ijobiy kurtaklar xususida quvonchni o'rtoqlashadigan va bolalarning xulqidagi ijobiy jihatlarni mustahkamlash yuzasidan ehtimol tutilgan, birgalikdagi harakatlar xususida maslahat-lashishni muhim deb hisoblaydigan guruh rahbariga samimiy hurmat va ishonch bilan qaraydilar. Bunday sharoitda ota yoki ona juda hayrixoh bo'ladi va guruh rahbari bilan bajonidil aloqa bog'laydi.

Guruh rahbarining o'quvchilar oilalarida bo'lishi ta'lim muassasasi va oila o'zaro hamkorlikning muhim shakli hisoblanadi. Oilada bo'lishning maqsadini aniq vaziyat belgilab beradi. Guruh rahbari nima maqsadda oilaga berishga muvofiq tarzda unga oldindan tayyorgarlik qo'radi (O'qituvchilar bilan

maslahatlashadi, o'quvchining o'zlashtirishi xulqini aniqlaydi, avvalgi borishi natijalari to'g'risidagi mavzularni ko'rib chiqadi, suhbat mazmunini va shaklini belgilaydi, muhokama qilish ota-onalar bilan kelishish uchun masalalarni tanlaydi, yaqin kelajak uchun ota-onalarning tarbiyaviy vazifalarni, tavsiyanomalarni va hakazolarni belgilab oladi).

Oilada bo'lganda faqat maslahatchi bo'lib qolmasdan, o'zi ham ota-onalarning fikri va takliflariga quloq solishlari kerak, chunki ular farzandlarining muvofaqiyatidan bizga nisbatan kam manfaatdor emaslar. YUqori guruh o'qituvchilarining oilalariga borishni zarur deb hisoblaydigan guruh rahbari nohaqdir. YUqori guruh o'qituvchilari oldida kasb tanlash mummosi turadi, ota-onalar esa bunga o'z farzandlarining u yoki bu faoliyatiga qiziqishi va qobilyatini inkor etib, o'z hayotiy tajribalari asosida yondoshadilar. Bu jihatdan guruh rahbari tamonidan odob bilan yordam berishi zarurligi ravshandir.

Nobop oilalar bilan ishlash guruh rahbari uchun alohida qiyinchilik tug'diradi. Odatda bola oilaviy notinchlikning qurboni bo'ladi, binobarin uni pedagogikaga zid oilaviy munosabatlardan asrash – Ta'lim muassasasining vazifasidir.

Jamoatchi va bilimli guruh rahbari har qanday vaziyatdan juda ustalik bilan chiqib ketadi va har tomonlama rivojlangan guruh jamoasini tashkil qiladi.

Ta'lim muassasasi, oila va jamoatchilikning tarbiyaviy ta'sirini muvofiqlashtirishda – oila boshqa tarbiyaviy muassasalardan farqli ravishda odamning butun hayoti davomida uning barcha tomonlariga, qirralariga ta'sir ko'rsatishga qodir va odatda ta'sir ko'rsatadi,

Oila tarbiya vazifasining bu ulkan miqiyosi uning mafkuraviy va psixologik ta'sir ko'rsatishining chuqur o'ziga xosligi bilan uyg'unlashib ketadi. Bu esa uni oila darajasida ta'sirchan qilibgina qolmay, shu bilan birga shahsiy tiklantirish jarayoninig zarur bo'g'iniga aylantiradi.

Ta'lim muassasalar tajribasida faoliyat odatda ommaviy jamoa, guruh va individual shakllarda tashkil etiladi. Tabiyki individual shakllar muammolash nazarda tutmaydi.

Faoliyatni tashkil etishning ommaviy shakllari ham (ya'ni ularda o'quvchilarning muayyan guruhlari ishtirok etadi), o'z mohiyatiga ko'ra uni amalga oshirish jarayonida faoliyat maqsadiga (masalan, leksiya, konsert va hokazo) erishish uchun qatnashchilarning o'zaro muammosini nazarda tutmaydi.

Jamoa tashkil etishning samarali shakllaridan biri guruhiy ishdir bunda mazkur ish bolalarning tarkib jihatdan (eng ko'pi bilan besh kishi) guruhlarda amalga oshiriladi. SHunday kichik guruhlarda barcha a'zolar bir-birlari bilan bevosita muomilada bo'ladilar va bir-birlariga bevosita ta'sir ko'rsatadilar.

O'qituvchilar guruhlarda muammolarning o'ziga xos husuiyatini o'rganish uning guruhlarni o'quvchilar muomalasini tashkil etishning samarali shakliga aylantiriladigan xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi.

Jamoa tashkil etganda o'quvchilar muhitida mavjud bo'lgan haqiqiy guruh-larni tutish, bir-biriga va o'zaro do'stlashadigan bolalarni birlashtirish za-rur. Pedagog bu guruhlarni xususiyatlarini ularning yo'nalishi, qiziqishlari, malakasini bilishlari hisobga olish va foydalanish kerak. Jamoa ishni tash-kil etishda va amalga

o'shinishda vazifalarni taqsimlash vaqtida mazkur xusu-siyatlarni hisobga olish ishining samaradorligini oshiradi. Ikkinchi tomon-dan bu hol guruhdagi muammolarni jamoaning qiziqishlari sohasiga va jamoa-ning qiziqishlarini guruhdagi muomila sohasiga olib kiradi.

Jamoa faoliyatini tashkil etishda o'qituvchilarning shaxslararo real mavjud bo'lgan aloqalarni hisobga olish ikki xil maqsadga erishish: guruh a'zolarini jamoa hayotiga jalb qilish va ular o'rtasiga muomalaga ta'sir ko'rsatish imkonini beradi.

2.

O'qituvchi faoliyatida o'quvchilar jamoasini shakllantirish markaziy vazifa hisoblanadi. Jamoa nazariyasi qonunlariga muvofiq uni yaratish metodikasi asoslari quyidagilardan iborat: talablar qo'yish, faollarni tarbiyalash, o'quv, mehnat, ijtimoiy-siyosiy va ommaviy-madaniyat faoliyatdagi istiqbollarni tashkil etish sog'lom jamoatchilik fikrini shakllantirish, ijobiy an'analarni yaratish va ko'paytirish.

Ta'riflangan bu qoidalar har qanday jamoani shakllantirish va rivojlantirish uchun qo'llanma hisoblanadi.

Tarbiya metodlarini tanlashda ularning rivojlanish darajasiga mosligi muvaffakiyatining muhim sharti hisoblanadi. SHuning uchun har bir o'qituvchi tarbiyaviy ishni guruhdan jamoa munosabatlarining rivojlanishi darajasini aniqlashdan boshlaydi. O'qituvchining esa yangi guruh bilan ko'p marta ish boshlashiga to'g'ri keladi: o'z mehnat faoliyatining dastlabki yilida, guruhni navbatdagi bitirib chiqish mavsumidan keyin, ba'zan esa ta'lim muassasasida vujudga kelgan vaziyat taqozo bilan guruh rahbari o'zining metodlari jamoaning rivojlanishiga to'sqinlik qilmasligi uchun shundan keyingi ishlari davomida vaqti-vaqti bilan jamoaning rivojlanishi darajasini aniqlab turadi.

Nazariyada jamoa rivojlanishning uch yoki to'rtta darajasi ajratib ko'rsatiladi.

Boshlang'ich daraja pedagogning kuch-g'ayrati natijasida guruhda o'rnatilgan muayyan darajadagi tartib, intizom bilan, o'quvchilarning unga katta bo'lmagan qismi guruh rahbarining harakatlarini qo'llab-quvvatlashi bilan izohlanadi. Tarbiya jarayoniga o'z-o'zini tarbiyalash jarayoniga o'tganda yuksak darajaga erishiladi. Ayrim o'quvchilar va umuman jamoa o'z faoliyatini mustaqil rejalashtiradi va tashkil etadi, o'ziga va bir-biriga talablar qo'yadi va o'z-o'zini nazorat qiladi. Guruh rahbari va o'quvchilar jamoasi o'y-niyatlari va ishlarida birgadirlar.

Past darajadan yuqori darajagacha boradigan yo'l uzoq bo'lib, muayyan qiyinchiliklarni bartaraf etish bilan kechadi. Ayni paytda jamoani shakllantirish yuzasidan olib boriladigan ishlar yuzasidan juda qiziqarlidir. Bu guruh rahbarining asosiy ishidir. Umuman ta'lim muassasasi o'quvchisi tarbiyasining asosiy natijalari bu ish qanchalik muvaffaqiyatli o'tishiga bog'liq bo'ladi. Agar o'quvchilar jamoasi tashkil etilmagan bo'lsa, o'quvchi ta'lim muassasasini hech afsuslanmay tark etadi, hatto keyinchalik ta'lim muassasasi yillarini eslamaydi ham. O'quvchilarni inoq jamoaga birlashtirish mohir guruh rahbari qo'lida tarbiyalangan odam baxtlidir. Ulg'ayayotgan kishining hayotdagi mavqeini shakllantirishda, uning hayot yo'lini

belgilashda o'z vazifasini anglash guruh rahbarining bolalar jamoasini barpo etish yuzasidan olib boriladigan faol va qat'iy faoliyatning zarur sharti hisoblanadi.

Jamoaning rivojlanish darajasini belgilash metodikasi. Uning mohiyati u yoki bu rivojlanish darajasidagi jamoa normativ ta'rifini aniq jamoa ta'rifi bilan taqqoslashdan iboratdir. Ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan maqsadning, pedagoglar bilan o'quvchilarning birgalikdagi har tomonlama sobitqadam faoliyatining, o'zaro ma'suliyatli munosabatlarning mavjudligi: o'z-o'zini boshqarish organlarining faoliyati va h.k.

Bolalarning jamoa turkum normalari va qoidalarining, intizomning buzilishga munosabatlarini kuzatib, jamoasining tashkiliy tuzilishi ta'sirchanligiga ishonch hosil qilish mumkin.

Jamoa rivojlanishining dastlabki bosqichida bolalar tarqoq bo'lib, ularda yakdil va guruh rahbari tayanishi mumkin bo'lgan ta'sirchan faollar bo'lmaydi. SHuning uchun bunday jamoada salbiy hodisalar ochiq muhokama qilinmaydi, mustaqil jamoa qarori qabul qilinmaydi va hakoza.

Agar jamoa rivojlanishining ikkinchi bosqichida bo'lsa, nomigagina emas, balki pedagogning harakatlarini qo'llab-quvvatlaydigan haqiqiy harakat qiluvchi faollar bo'lsa, uning ayrim o'quvchilar va jamoa oldiga muayyan talablar qo'yishni kuzatish mumkin.

Jamoa rivojlanish darajasidan dalolat beradigan muhim belgilaridan biri – o'quvchilarning birgalidagi faoliyatiga ishtiyoqi chiqindi qog'oz yoki metallom to'plash, kechaga tayyorgarlik ko'rish kabi ta'lim muassasasi tajribasida muntazam uchrab turadigan ishlarda ko'zga tashlanadi. Guruh rahbari jamoaning rivojlanish darajasini belgilash uchun bolalarda ularning hozirgi va bo'lajak hayotlarida ijtimoiy ahamiyatga molik maqsadlari mavjudligini bilish muhim, ya'ni jamoaning hayotiy faoliyati istiqbollari barcha yoki yarim o'quvchilar qabul qilishni va bu istiqbollarning xususiyati qandayligini bilib olish zarur. Agar bo'lajak shanbalik yoki bayram kechasi bolalar uchun faoliyatga undovchi bo'lsa va bo'ya kun istiqbol faqat ayrim o'quvchilar uchun ahamiyatli bo'lsa, jamoa rivojlanishining ikkinchi bosqichi haqida gapirish mumkin.

Jamoaning rivojlanish darajasini aniqlashda o'quvchilarning faqat guruhdan tashqari faoliyatida namoyon bo'ladigan munosabatlarni tahlil etish bilangina cheklanib bo'lmaydi. Guruh rahbari ishining o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, u oddiy bolalar jamoasini emas, balki o'quvchilar jamoasini shakllantiradi. O'quvchilarning asosiy vazifasi o'qishdan iborat. SHuning uchun guruh rahbari dastavval bolalarning o'qishga qanday munosabatda ekanliklarini o'zlarini darsda qanday tutishlarini, uy vazfalarini sidqidildan bajarishlari yoki bajarmasliklarini aniqlaydi. Va nihoyat, eng muhimi – ularning o'qishdagi mo'ljallari nimalardan iborat, bu mo'ljallar ijtimoiy mohiyatga molik yoki emasligi hisoblanadi.

Pedagog guruh bilan ishlashning dastlabki bosqichida turli vaziyatlarga duch kelishi mumkin. Guruhda haqiqiy jamoa munosabatlari bo'lmasligi mumkin, bunda o'qituvchi ishni boshidan boshlashga to'g'ri keladi. Ko'pincha bunday holat

yangi shakllangan, «yigʻma» guruhlarda, yangi qurilgan taʼlim muassasalarida boʻlishi mumkin.

Ikkinchi tomondan guruh rahbari guruh bilan ishlar ekan, har doim jamoa rivojlanishning boshlangʻich davri bilan ish koʻradi, deb moʻljallab boʻlmaydi. Oʻqituvchi bunday holda jamoa faoliyatining avvalgi tajribasini tahlil etadi va uning ancha yuqori rivojlanish darajasiga mos keladigan tarbiya metodlarini qoʻllaydi.

3.

Har bir ishning oʻziga xos, maʼlum qonun qoidalari boʻlganidek, bola tarbiyasining ham oʻziga xos bpr qator muhim qonun-qoidalari borki, ularga amal qilish tarbiya ishining samarali boʻulishini taʼminlaydi, chunonchi,

- tarbiyaning bir maqsadga qaratilganligi;
- tarbiyaning hayot, mehnat bilan, Oʻzbekistonimizning mustaqilligi, gullab yashnashi yoʻlida qilinayotgan fidoiy ishlar bilan bogʻlanishi;
- oʻquvchini jamoada, jamoa orqali tarbiyalash;
- tarbiyada bola shaxsini hurmat qilish va unga talabchanlik;
- tarbiyaviy ishlarning izchilligi, muntazamligi hamda birligi;
- tarbiyada oʻquvchilarning yoshi va oʻziga xos xususiyatlarini hisobga olish.

Quyida tarbiya jarayonining qonun-qoidalarini koʻrib chiqamiz:

1. Tarbiyaning bir maqsadga qaratilganligi. Tarbiya maqsadini belgilashda jamiyat talablari, davr nafasi, milliy xususiyatlar asos qilib olinadi.

Tarbiyaning maqsadi – har tomonlama kamol topgan-mukammal inson shaxsini tarbiyalashdir.

Oʻqituvchilar jamoasi va har bir oʻqituvchi-tarbiyachi ana shu maqsadlardan kelib chiqib, tarbiyaviy ishlarning, vazifalarini belgilaydi, uning mazmunini aniqlaydi hamda taʼlim muassasasi ish sharoitlarini hisobga olgan holda oʻquvchilarni tarbiyalashning shakl va uslublarini tanlaydi.

2. Tarbiyaning hayot bilan bogʻliqligi qoidasi tarbiyaviy ishlarning mazmuni va tashkil etilishini doimo yangilab turishini talab etadi. Tarbiyachilar bolalar tarbiyasini hayot bilan bogʻlar ekanlar, ularga oʻzlarida iymon-eʼtiqodni tarbiyalash imkonini beradilar. Tarbiyaviy ishlar shunday tashkil qilinganda yoshlar jamiyat hayotiga faolroq; jalb qilinadi, bu esa oʻquvchi shaxsining tarkib topishiga yordam beradi.

Ilgʻor oʻqituvchilar tajribasining koʻrsatishicha, oʻquvchilar ahil jamoa boʻlib uyushgandagina tarbiya ishlarini faol oʻquvchilarga tayanmogʻi, oʻquvchilarni turli ishlarni birgalikda bajarishga odatlantirib, ularga jamoatchilik ruhini sngdirib borishi lozim.

Guruh rahbari ishida oʻquvchilar jamoasini shakllantirish asosiy vazifa hisoblanadi, chunki jamoada shaxsni tarbiyalash-tarbiyaning etakchi tamoyillari hisoblanadi. Jamoa nazariyasi qoidalariga muvofiq uni yaratish usuli ishlab chiqilgan. Uning umumiy asoslari quyidagilardan iborat:

1. Talablar qoʻyish;
2. Faollarni tarbiyalash;

3. O'quv mehnat, ijtimoiy-siyosiy va ommaviy-madaniy faoliyatdagi istiqbollarni tashkil etish;

4. Sog'lom jamoatchilik fikrini shakllantirish;

5. Ijobiy an'analarni yaratish va ko'paytirish.

YUqorida ta'riflangan barcha qoidalar har qanday jamoani shakllantirish va rivojlantirish uchun qo'llanma hisoblanadi.

Tarbiya usullarini tanlashda ularni jamoaning rivojlanish darajasiga mosligi muvaffaqiyatning muhim sharti hisoblanadi. SHuning uchun har bir o'qituvchi tarbiyaviy ishni guruhdagi jamoa muvaffaqiyatning munosabatlarini rivojlanishi darajasini aniqlashdan boshlaydi. o'qituvchining esa yangi guruh bilan kun marta ish boshlanishiga to'g'ri keladi: o'z mehnat faoliyatining dastlabki yilida, guruhni navbatdagi bitirib chiqish mavsumidan keyin, ba'zan esa ta'lim muassasasida vujudga kelgan vaziyat taqozosi bilan.

Tarbiya jarayoni o'z-o'zini tarbiyalash jarayoniga o'tganda yuksak darajaga erishiladi. Ayrim o'quvchilar va umuman jamoa o'z faoliyatini mustaqil rejalashtiradi va umuman jamoani tashkil etadi, o'ziga va bir-biriga talablar qo'yadi va o'z-o'zini nazorat qiladi.

4.

Jamoani shakllantirish yuzasidan olib boriladigan barcha ishlar juda qiziqarli bo'lib, bu ish guruh rahbarining asosiy ishi bo'lib hisoblanadi. O'quvchilarni inoq jamoaga birlashtirgan mohir guruh rahbari qo'lida tarbiyalangan odam baxtlidir. SHaxsning hayotdagi mavqeini shakllantirishda, uning hayot yo'lini belgilashda o'z vazifasini anglash siif rahbarining bolalar jamoasini barpo etish yuzasidan olib boradigan faol va qat'iy faoliyatning zarur sharti hisoblanadi. Guruh rahbarinng o'ziga xos xususiyati shundan ibo-ratki, u oddiy bolalar jamoasini emas, balki o'quvchilar jamoasini shakllan-tiradi. O'quvchilarning asosiy vazifasi o'qishdan iborat. SHuning uchun guruh rahbari dastavval: bolalarning o'qishga qanday munosabatda ekanliklarini, o'zlarini darsda qanday tutishlarini, uy vazifalarini sidqidildan bajarish-lari yoki bajarmasliklarini aniqlaydi. Va nihoyat, eng muhimi ularning o'qishdagi mo'ljallari nimalardan iborat, bu mo'ljallar ijtimoiy mohiyatga molik yoki molik emasligi hisoblanadi. Jamoaning rivojlanish darajasini aniqlashning eng ishonchli usuli – o'quvchilarni ular bilan darsda, darsdan tashqarida, ta'lim muassasasida, ta'lim muassasasidan tashqarida o'zaro faol hamkorlik qilish darajasida kuzatishdan iboratdir. O'qituvchi jamoaning kuch-li va zaif tamoyillarini aniqlash uchun pedagogik vaziyatlar vujudga kelti-rishni qo'llaydi. Lekin bunda shuni esda tutish kerakki, o'quvchi kamchilikla-rini hamma o'rtasida yorqin namoyish uni ma'naviy halok etishi, qalbini jaro-hatlashi mumkin.

SHunday vaziyatlarni vujudga keltirish kerakki, ular salbiy tomonlarni emas, har bir bolada odatdagi sharoitda boshqalardan yashiringan ijobiy tomon-larini ham ochib bersin. Guruh rahbari jamoa rivojlanishining aniqlangan darajasiga qarab tarbiya usullarini tanlaydi. Bunda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish qo'shimcha shart hisoblanadi. Bu xaqda gapirma-sa ham bo'lardi, chunki bu shart pedagogik tamoyillardan biridir. SHu bilan birga ishni endi boshlagan o'qituvchi, ayniqsa guruh rahbari tarbiya usullarini emas, balki shakllarini

tanlashda o'z tarbiyalanuvchilari yoshini hisobga olishi muhimdir. Bunda bir hil usullar talablar, topshiriqlar va hokazolar turlicha izohlanadi. Ta'lim jarayonida jamoa munosabatlarini rivojlantirish istiq-bollari guruh rahbarining katta e'tibor berishini talab etadi. Jamoa faoliyatida ko'proq muomala qilishga bo'lgan ehtiyoj yotadi. Darslarda bu ehtiyoj kam qondiriladi. Agar darsdagi muomalaga bo'lgan ehtiyoj to'g'ri tushunilsa, uning negizida o'quvchilarning o'zaro yordami, darslarga birgalikda foydali tayyorgarlik ko'rish, kiziqishlar buyicha mashg'ulotlar tashkil etiladi. Ta'lim jarayonidagi jamoatchilik tuyg'usi ana shu, ya'ni birgalikdagi mehnat bolalarda katta qoniqish hosil qilish ijobiy kechinmadan boshlanadi. Shu tariqa o'zaro yordam tashkil etish guruhdagi jamoa munosabatlarini shakllantirishning yo'llaridan biridir. O'qituvchi yana o'quvchilarni yosh xususiyatlarini, guruh jamoasining xususiyatlarini, uning shakllanganlik darajasini hisobga oladi, o'sha talablarida jamoa fikrining qo'llab quvvatlanishiga tayanadi. Jamoa rivojlanishining har qanday darajasida guruh rahbari muayyan usullardan foydalanib, jamoatchilik fikrini shakllantirish to'g'risida maxsus g'amxo'rlik qiladi. O'quvchilar jamoasini shakllantirish jarayonini past darajadan yuqori darajaga boradigan vaqt davomidagi harakat, ijtimoiy talablar avval shaxsan guruh rahbaridan, o'qituvchidan faqat yakka bolalar, keyinchalik ko'pchilik bolalar idrok etadigan va nihoyat, barcha uchun va har bir bola uchun hayot qonuni bo'lib qoladigan tarzda jo'n tushunib bo'lmaydi. Hatto uyushgan jamoada ham jamoatchilik xususiyatlari zaif rivojlangan ayrim o'quvchilar bo'ladi. Guruh rahbari jamoa va har bir alohida o'quvchining tarbiyasi uchun ma'suldir. SHuning uchun uning jamoa tarzidagi va yakka tartibdagi shakllarini qo'shib olib borishi tarbiyaviy ishdagi o'ziga xos xususiyatlaridan biridir. Jamoaning shaxsga nisbatan yuksak talabchanligi kuzatiladi.

Ta'lim muassasalar tajribasida faoliyat odatda ommaviy, jamoa, guruh va individulal shakllarda tashkil etiladn. Faoliyatni tashkil etishning omma-viy shakllari ham (ya'ni ularda o'quvchilarning muayyan guruhlari ishtirok eta-di) o'z mohiyatiga ko'ra uni amalga oshirish jarayonida faoliyat maqsadga (masalan, ma'ruza, konsert va hokazo) erishish uchun katnashchilariing o'zaro muomala-sini nazarda tutmaydi. Biroq, bundan oldingi holda bo'lgani kabi, bu shakllarda bevosita tengdoshlar bilan birgalikda qatnashish ba'zi hollarda ularning faoliyatidagi ishtirokini faollashtiradi, boshqa hollarda aksincha bo'ladi. Bu ko'p jihatdan o'quvchilarning faoliyat mazmuniga, munosabatiga (ijobiy, passiv yoki salbiy) bog'liq bo'ladi. Faoliyatni amalga oshirish jarayonida uning maqsadiga erishish uchun o'quvchilarning o'zaro muomalaga kirishishlarini nazarda tutuvchi faoliyat shakllari jamoa shakllari deyiladi, bu muomala jarayonida o'quvchilar o'rtasida jamoa aloqalar vujudga keladi. Bu shakllar ob'ektiv ji-hatdan o'zida muomala uchun muayyan shart-sharoitlarga ega bo'ladi. Ular o'quvchi-larga ishning muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun vazifalarni o'zaro taqsim-lab chiqish imkonini beradi, katnashchilar o'rtasida aloqa ta'sirining paydo bo'lishiga olib keladi.

Jamoada muomalani tashkil etganda, o'quvchilar muhitida mavjud bo'lgan haqiqiy guruhlarni nazarda tutish, bir-biriga mehr bilan qaraydigan va o'zaro

do‘stlashadigan bolalarni birlashtirish zarur. Pedagog bu guruhlarining xususiyatlarini, ularning yo‘nalishi, qiziqishlari, malakasini va hokazolarini bilishi, hisobga olishi va ulardan foydalanishi kerak.

Jamoa ishini tashkil etishda va amalga oshirishda vazifalarni taqsim-lash vaqtida mazkur xususiyatlarni hisobga olish ishining samaradorligini oshiradi. Bu hol guruhdagi muomalani jamoaning qiziqishlari sohasiga va jamoaning qiziqishlarini guruhdagi muomala sohasiga olib kiradi. Masalan, jamoa etarli darajada obro‘ qozongan, jamoatchilik yo‘nalishiga ega bo‘lgan gu-ruhga muayyan bir tadbirni tayyorlash va o‘tkazishga boshchilik qilishni topshir-sa bo‘ladi. Qandaydir o‘ziga xos qiziqishlari bor guruhga butun jamoa uchun bu qiziqishlarga mos keladigan ishning tashabbuskori va tashkilotchisi bo‘lish taklif etiladi va hokazolar.

Nazorat uchun savollar:

1. Jamoa nima?
2. Guruh jamoasini qanday tashkil etiladi?
3. Jamoani o‘rganish bosqichlari qanday?
4. O‘quvchilarni tarbiyalashda jamoaning roli nimalardan iborat?

8-MAVZU: GURUH RAHBARI VA UNING FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Reja:

1. Guruh rahbari faoliyati
2. Guruh rahbarining vazifalari
3. Guruh rahbarining jamoani tashkil qilish bo‘yicha asosiy faoliyati.

Tayanch iboralar: Pedagogik oliyjanoblik, oliyjanoblik hissini shakllantirish, kasbga nisbatan munosabati, o‘quvchining munosabati, nuqsonlarni yo‘qotishga yordam berish, o‘quvchilarning yutuqlaridan hursand bo‘lish.

Guruh rahbaridan madaniyat darajasining kengligi, pedagogik odob talablariga rioya qilish, har bir o‘quvchi shaxsini inson sifatida hurmat qilish bilan unga nisbatan talabchanlikni unutmazlik, tashkilotchilik malakalariga ega bo‘lish, o‘z malakasini tinimsiz oshirib borish bilan ishga ijodiy yondoshish talab qilinadi. Muhimi shundaki, guruh rahbarining o‘zi bolalarda tarbiyalamoqchi bo‘lgan g‘oyaviy-axloqiy g‘oyaga mos bo‘lishi kerak. Tarbiyadagi xatolarning ko‘pligiga asosiy sabab o‘quvchilarning oldiga qo‘yilayotgan talablar tarbiyachi xarakterda hamisha ham namoyon bo‘lavermasligidadir.

Guruh rahbarining maxsus kasbiy va ijtimoiy vazifalariga odilona baho beruvchi xolis hakam – tarbiyalanuvchilar. Avvalo, guruh rahbarining amaliy faoliyati faqat yarimi tarbiya texnologiyaga asoslanganligini nazarda tutish kerak. Uning ikkinchi yarimi bu san’at. SHu tufayli guruh rahbariga qo‘yiladigan dastlabki talab – unda

pedagogik qobiliyat mavjud bo'lishi kerak. Guruh rahbarining qobiliyati – bu o'quvchilar bilan ishlashga ishtiyoq, bolalarga nisbatan muhabbat, ular bilan bo'lgan munosabatdan mamnun bo'lish bilan ifoda bo'ladigan shaxsning sifatlari. Qobiliyat faoliyat jarayonida paydo bo'ladi va rivojlanadi. Qobiliyat uddaburonlikdan farq qiladi. Malaka va uddaburonlik mashq, o'qish natijasi hisoblansa. Qobiliyatning rivojlanishi uchun esa yana iste'dod, layoqat va zehn, ya'ni inson asab tizimida anatomo-fiziologik xususiyat bo'lishi ham zarur.

Tarbiyaviy faoliyatning samarali bo'lishi uchun guruh rahbarida qobiliyatning quyidagi turlari mavjud bo'lmog'i va tarbiyalab etishtirilmog'i lozim:

- tashkiliy – guruh rahbarining o'quvchilarni jipslashtirish, ularni band qilish, vazifalar bo'lib berish, ishni rejalashtirish, qilingan ishlarni jamlash mahoratiga namoyon bo'ladi;

- didaktiga oid – o'rganishga bo'lgan qiziqish hamda ma'naviy, hissiy istaklarni rag'batlantirish, o'quv bilimni orttirish, faollashtirish mahoratida namoyon bo'ladi;

- perseptiv – tarbiyalanuvchilarning ma'naviy dunyosiga singib, ularning emotsional holatini baholash, ruhiy xususiyatlarini aniqlash mahoratida namoyon bo'ladi;

- suggestiv – o'quvchilarga emotsional ta'sir ko'rsatishda namoyon bo'ladi;

- kelajakni ko'ra bilish - o'z harakatlarning oqibatini ko'ra bilishda, o'quvchilarda qanday fazilatlarni ro'yobga chiqarish lozimligini oldindan ayta olish mahoratida namoyon bo'ladi;

- tadqiqiy - pedagogik vaziyatlar va jarayonlarni o'rganish va ob'ektiv baholash mahoratida namoyon bo'ladi.

Guruh rahbarining faol jamoatchi sifatida hamisha namuna ko'rsatishi muhim ahamiyatga ega. Ayni vaqtda u kommunikativ (kattalar bilan ham, kichiklar bilan ham tez aloqa o'rnatish) qobiliyatga ega bo'lishi, ro'y berayotgan fakt va hodisalarni faqat pedagogik qoidalarga bog'lab baholashgina emas, balki ro'y berish sababiga qarab hukm ham chiqarishi pedagogik optimizmga, ijod qilish qobiliyatiga ega bo'lish kerak. Guruh rahbarining eng muhim fazilati – odamlar bilan tezda til topa olishi, ko'pchilikka o'shila bilish, ulfatjonlik, dilkashlik bo'lib, bu undagi muomala madaniyatining yuksakligini ifodalaydi. Chunki unga hamisha odamlar bilan aloqa qilishga, ular bilan ishlashga to'g'ri keladi. Hozirgi sharoitdan kelib chiqqan holda o'quv-tarbiya jarayonida qulay munosabatlar yaratish uchun kasbiy jihatdan ahamiyatli asoslar bo'luvchi guruh rahbarining insoniy xislatlari muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Guruh rahbari uchun juda muhim xislat – insonparvarlik, ya'ni o'sayotgan insonga oliy qadriyat kabi munosabat qilish lozim. Insoniy munosabatlar o'quvchiga nisbatan xayrixohlik, unga yordam berish, ularning fikriga quloq solmoq, uning o'quvchilik faoliyatiga yuksak talabchanlikdan iborat.

Guruh rahbari doimo faol, ijodkor shaxsdir. U o'quvchilarning kundalik hayotini uyushtiruvchi hamdir. O'quvchilarda qiziqish uyg'otish, ularni o'zi bilan etaklash faqat yuksak irodali insonning qo'lidan keladi. Auditoriya, o'quvchilar jamoasi kabi murakkab organizmlarga pedagogik rahbarlik qilishi guruh rahbaridan topqir,

zehni o'tkir, har qanday vaziyatni mustaqil echishga doim tayyor bo'lishligini talab qiladi. Unga kasbiy jihatdan kerakli xislatlardan biri – sabr-toqat va dadillikdir. O'qituvchining birdan sarosimaga tushgani, o'z nochorligini o'quvchilar sezmasligi lozim. SHuni hamisha esda tutish kerakki, guruh rahbari o'z harakati va axloqini nazorat qilish, hech qachon arzimagan narsalarga asabiylashmasligi kerak.

Muvaffaqiyatli faoliyat yuritishning birinchi sharti - bu guruh rahbarining talabchanligi. Dastlab talabni u o'ziga qo'yishi kerak, chunki o'zingda bo'lmaganni o'zgan talab qila olmaysan. Talabchanligi bilan birga oqilona tarbiyachi ham bo'lishi lozim. Pedagogik jarayonlarda yuz berib turadigan keskinliklarni bartaraf etish uchun tarbiyachiga hazil-mutoyiba tuyg'usi yordam beradi. Uning ko'lamida tayyor hazil, maqol, yaxshi, do'stona piching – ijobiy emotsional holat yaratishga imkon berib, o'quvchilarni o'ziga jalb qildiradi.

SHaxs axloqini xarakterlaydigan belgilardan biri – ma'suliyatdir. Guruh rahbarining ma'suliyati - tarbiyachining faoliyati va ta'lim-tarbiya jarayonining aniq vazifalarini ham o'z ichiga oladi. Tarbiyachi zimmasiga bolaning shaxs sifatida har tomonlama kamol toptirish ma'suliyati yuklanadi. U o'quvchiga chuqur nazariy bilim berishi, uni hayotga, mehnatga tayyorlashi lozim. SHu bilan birga u o'quvchidagi mavjud layoqat va qobiliyatni o'z vaqtida payqab, individual munosabatda bo'lishi, unda mavjud bo'lgan ijobiy axloqiy sifatlarni avaylab o'stirishi darkor.

Guruh rahbari o'quv yurtidagi eng universal pedagogik hisoblanib u bajaradigan mehnatning o'lchovi, chegarasi yo'q. Uning bilmagan ishi uddasidan chiqa olmaydigan sohasi bo'lmaydi. SHu bilan bir qatorda, u beg'araz, xolis va ta'masiz shaxs bo'lib, jamoachilik asosida ishlaydi. Guruh rahbari pedagoglar, ota-onalar va o'quvchilarni o'zaro bog'lovchi shaxs sifatida barcha tomonlarning nuqtai nazarini hisobga olishi, harakatlarni bir markazga birlashtirishi, o'zaro aloqalarning to'g'ri bo'lishiga ta'sir o'tkazishi va ayni vaqtda o'zining pozitsiyasini aniq ta'minlay olishi kerak. Bu esa donolikdir.

SHunday qilib, pedagogik odobga ega bo'lgan guruh rahbari o'quvchilar orasida obro' qozonadi. Ustoz qanchalik obro' qozonsa, ta'lim va tarbiya mohiyatan shunchalik muvaffaqiyatli bo'ladi va aksincha, tarbiyachining sha'ni qanchalik past bo'lsa, uning ta'siri shuncha bo'sh va o'quvchilarni voyaga etkazish jarayoni ham shuncha zaif bo'ladi.

YUqori aytib utilgan fazilatlar guruh rahbarining tarbiyaviy ishlari samarasini oshirishda va uning muvaffaqiyatini ta'minlashga garov bo'ladi.

2. Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi va tarbiyaviy ishlarni rivojlantirishi.

Guruh rahbari nihoyatda ma'suliyatli va murakkab vazifani bajaradi. U guruhdagi tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi, o'quvchilarning murabbiysi, guruhni tashkil etadi hamda kamolot tashkilotchilari, o'qituvchilar, oila, keng jamoatchilik ahli bilan birga ish olib boradi.

So'nggi yillarda guruh rahbarining faoliyati turli shakl va metodlar bilan boyitildi. Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va o'tkazishda o'quv yurti jamoat tashkilotlarining roli tobora oshirildi. Ideologik muassasalar sifatida o'quv yurti

oldida muhim tarbiyaviy vazifalar qo'yilgan, bu esa ayni vaqtda har bir guruh rahbarining asosiy vazifalari hisoblanadi, shunday qilib, alohida guruh birlashib o'quv yurtini tashkil etadilar. Alohida guruh jamoalari qo'lga kiritgan ta'lim va tarbiya borasidagi muvaffaqiyatlar butun o'quv yurti jamoasining muvaffaqiyatini minlaydi. SHu nuqtai nazardan guruh rahbarining ma'suliyati jamiyat oldida rahbarlik ma'suliyatidan kam emas. SHunnig uchun o'quv yurti direktorlari guruh rahbari vazifasiga tajribali, tashkilotchi, mehnatsevar, mahoratli, yosh avlodni sevadigan o'qituvchilarni tayinlab, ular bilan muntazam ish olib boradilar.

Guruh rahbarining muhim vazifalaridan biri – bu o'quvchining o'qishga bo'lgan havasi, e'tiqodi va bilim, qobiliyatini rivojlantirish, kab-hunarga bo'lgan layoqatini, yosh va ruhiy xususiyatlar asosida rivojlantirish, har bir o'quvchining bo'lg'usi hayoti rejalarini amalga oshirish, o'quvchilarning salomatligini muhofaza qilishdan iborat. Faollarga ishonish, ularning guruh jamoasi orasida obro'sini ko'tarish, uz vaqtida ularga tegishli yordam ko'rsatish guruh rahbarining bevosita asosiy vazifasidir.

Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalash jarayonida guruh rahbarining tashkilotchilik funksiyasi juda katta ahamiyatga egadir. "Tashkilotchilik" tushunchasining o'zi keng ma'noga ega. Maxsus bir maqsadni ko'zlab u yoki bu ishni, tadbiriy choralarni tashkil etish guruh rahbaridan katta malaka va maxsus mahoratni talab qiladi. Tashkilotchilik funksiyasi bir nechta elementlarga bog'liqdir.

A. O'tgan ishlarni tahlil qilish, uning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi sabablarini belgilab olish.

B. Guruhda o'tkaziladigan barcha ishlar tarbiyaviy xarakterga ega bo'lib, ma'lum maqsadni ko'zlab o'tkazilishi va guruh rahbari turli tarbiyaviy ishlarni o'tkazishda oldin shu ishning modelini tuza bilish lozim.

V. Guruh rahbari oldiga qo'yilgan maqsadga erishish uchun o'z oldiga aniq vazifa qo'ya bilish lozim.

G. Guruh rahbari har bir tarbiyaviy choralarni amalga oshirishda o'qituvchi va o'quvchilarning qobiliyatlariga qarab, vazifalarni taqsimlash, ma'lum reja asosida tarbiyaviy tadbirlarning o'tkazish o'rnini, vaqti, soati, javobgar shaxslar va tizimlilikini aniqlash lozim.

D. Ma'lum tarbiyaviy ish bajarishda bajaruvchi kishilarni ish uchastkalaridagi joy-joyiga qo'yish, vazifalarni to'g'ri taqsimlash, ishga boshqa o'qituvchilarni, ota-onalar, o'quvchilar, otalik tashkilotlari va ish ob'ektini aniqlash lozim.

Guruh rahbarining jamoani tashkil qilish bo'yicha asosiy faoliyati.

1. Har bir o'quvchini shaxs sifatida o'rganish.
2. O'quvchilarni guruhda tarbiyalashni tashkil etish.
3. O'quvchilarning bilim-tarbiyasini oshirish va ularning tartib intizomini mustahkamlash.
4. Guruhda darsdan tashqari ishlarni tashkil etish va o'tkazish.
5. Fan o'qituvchilarining tarbiyaviy ishlarini birlashtirish (koordinatsiyalash).
6. O'quvchilarning ota-onalari bilan ishlash.

Guruh rahbari fan o'qituvchi ishlariga nisbatan tarbiyaning ko'p qirrali muhim vazifalarini bajaradi. SHuning uchun uning oldiga juda katta pedagogik va psixologik talablar qo'yilgan, bu talablar tarbiyaviy ishlarni yukori darajaga qo'tarishda muhim rol o'ynaydi.

Guruh rahbariga nisbatan qo'yiladigan talablar : yuqori g'oyaviylik va onglilik; guruh rahbari katta obro'ga, ehtiromga va hurmatga ega bo'lishi; pedagogik mahorat; madaniy qobiliyatining mavjudligi; pedagogik odobga ega bo'lish; yosh avlodga nisbatan hurmat va ehtiromli bo'lish; tashkilotchilik malakasi va mahoratiga ega bo'lish; tarbiyaviy ishlarga nisbatan ijodiy munosabatda bo'lish; guruh rahbari kasbini yuqori qo'tarish va mustaqil bilim olish qobiliyatiga ega bo'lish.

Rasmiy hujjatlarga guruh rahbarining vazifalari qisman bayon qilingan bo'lsa ham biz quyida guruh rahbarining jamoani birlashtirish bo'yicha vazifalarni aniq tarzda qo'rsatishni zarur deb bildik.

Guruh rahbarinig vazifalari:

1. O'quvchilarning anatomik, fiziologik va psixologik xususiyatlarini o'rganish;
2. O'quvchilarning kundalik davomati, odob xulqi va jamoat ishlariga qatnashishini tekshirib borish;
3. O'quvchilarning rejiga rioya qilishlari va uyga berilgan vazifalarni tayyorlab borishlarini kuzatish;
4. Guruhda ishlaydigan fan o'qituvchilari bilan majlislar o'tkazish;
5. Darsda o'quvchilar davomatini ta'minlash, guruhdagi va yuquv yurtida navbatchilikni tashkil etish, xonani jihozlash, honadagi o'quv asboblarini saqlashga o'rgatish, o'quvchilar bilan suhbatlar o'tkazish;
6. Guruh majlislarini tizimli o'tkazish;
7. "Kamolot" tashkiloti bilan ish rejalariga muvofiq darsdan tashqari ishlarni tashkil etish;
8. O'quvchilar bilan darsdan tashqari o'qishlari va anjumanlarini o'tkazish;
9. Guruh o'quvchilari bilan sport , harbiy vatanparvarlik tarbiyasi borasida tadbiriy choralar ko'rish, o'quvchilar sog'ligini muntazam nazorat qilish, jismoniy tarbiya o'qituvchilari, harbiy ta'lim o'qituvchilari bilan doimiy aloqada bo'lish;
10. O'quvchilarni rag'batlantirish va zarur vaktlarda ularga nisbatan chora ko'rish;
11. O'quvchilarning ota-onalari bilan tarbiya borasida doimiy aloqada bo'lish va ular bilan individual suhbatlar o'tkazish;
12. O'quvchilarning shaxsiy va guruh rahbariga oid hujjatlarini tartibli olib borish.

Guruhda tarbiyaviy ishlarga doir masalalarni har tomonlama hal qilish maqsadida guruh rahbari o'quvchilarining ta'lim olishlari, guruhni uyushtirishining taxminiy rejasini tuzadiki, bu reja o'quvchilar bilan tizimli ish olib borishga katta imkoniyatlar yaratib beradi.

3. Guruh rahbarining vazifalari va shaxsiy sifatlari.

Hozirgi davrda akademik litsey, kollej va undagi ukuv, tarbiya jamoa oldiga juda katta ijtimoiy axamiyatga molik vazifalar kuyilmokda.

Akaedmik litsey yosh avlodning dunyokarashini tarkib toptirish, goyaviy va siyosiy jixatdan chiniktirishi yuksak axlokiy fazilatga ega kilishi mexnatga va ongli kasb tanlashga tayyorlash lozim. Bu vazifalarni xal kilishda gurux raxbari muxim rol uynaydi. CHunki u bir gurux sharoitida tarbiyaviy vazifalarni amalga oshirishga karatilgan ishlarni tashkil etadi va boshqaradi. Guruh rahbarning ko'p kirrali vazifasi «Ta'lim tugrisida» gi Konun va «Kadrlar tayyorlash milliy Dasturi»da. «O'quv yurti ichki nizomlari» da bayon kilingan bulib, unda akademik litsey, kollej direktoriga, tarbiyaviy ishlarning tashkilotchilariga, ukituvchilarga, ota-onalarga va gurux raxbarlariga tavsiyalar berilgan; akliy, axlokiy, mexnat, estetik a jismoniy tarbiyaning vazifai va mazmuni guruxlarga nisbatan moslashtirilgan.

Ana shunga kura gurux raxbari kuyidagi vazifalarni bajaradi:

O'ziga yuklatilgan guruxda tarbiyaviy ishlarni amalga oshiradi.

Bu vazifan bajarishda u yolg'iz emas. SHu guruxda dars dars berayotgan turli fan ukituvchilari bilan yakin xamkorlikda va ularga suyangan xolda ukuvchilarda dunyokarash asoslarini shakllantiradi, axlok tarbiyasini amalga oshiradi. Kamolot tashkiloti xamkorligida, muntazam suratda ularga tayanib va kundalik ishda yorda uyushtirib o'quvchilar bilan darsdan tashkaridagi xilma-xil ishlarni tashkil etadi va gurux jamoasini mustaxkamlaydi.

Ukuvchilarning birligiga bulgan kizikishini va qobiliyatini ustirish, har bir ukuvchining individual –ruxiy xususiyatini hisobga olgan holda kasbga yunaltirish – guruh rahbarining alohida vazifasidir. Ayni paytda u har bir ukuvchining sogligini mustahkamlashga ham e'tibor beradi.

Guruh rahbarining diqqat markazida o'quvchilarning yuqori darajada uzlashtirishini ta'minlash masalasi turadi. Buning uchun u har bir o'quvchining kundalik uzlashtirishidan voqif bulib turadi, orqada qolayotganlarga uz vaqtida kechiktirmay yordam uyushtiradi.

Guruhdagi o'quvchilarning uz-uzini boshkarish ishlarini yunaltiradi, ular ishtirokida guruh jamoasining ijtimoiy foydali ishlardagi ishtirokini ta'min etadi, ukuv yurti mikyosida uyushtirilayotgan muhim tadbirlarda uz guruhining faol qatnashishini ta'minlaydi.

Guruh o'quvchilarining ota-onalari, korxonalar va muassasalardagi, turair joylardagi oila va uquv yurtiga yordam beruvchi homiy mahallalar bilan yaqin aloqa urnatadi.

Guruh rahbari shu guruhda dars berayotgan barcha fan ukituvchilari urtasida, ukuvchilari urtasida, ukuv yurti bilan oila urtasida o'quvchilarga nisbatan yagona talablar o'rnatilishiga erishadi, ota-onalarga pedagogik bilimlar tarkatib, oila bilan ukuv yurti urtasidagi aloqani mustahkamlaydi.

Guruh rahbari o'z guruhidagi turli hujjatlarning: guruh jurnali, uo'quvchilarning reyting daftarchasi, shaxsiy hujjatlari, turli xil reja va hisobotlarni yuritadi.

Ko'rinib turibdiki, vazifa keng va murakkab, ularni muvaffakiyatli hal kilish guruh rahbarining shaxsiy sifatlariga ham boglikdir. Guruh rahbarlarining shaxsiy

sifatlariga qo'yiladigan talablar o'qituvchiga qo'yiladigan talablardan farq qilmaydi. Lekin guruh rahbari asosiy tarbiyachi, bolalar ma'naviy jihatidan andoza oladigan shaxs bulganligi uchun ham bu talablar uning shaxsiy fazilatiga aylanib ketishi bilan tarbiyada alohida o'rin egallaydi.

Tarbiyaviy ishlarining sifat va samaradorligi, avvalo tarbiyachining goyaviy ishonchiga va siyosiy ongining darajasiga bogliq.

Guruh rahbari o'zining goyaviy-siyosiy ongini oshiradi. Bu guruh rahbariga bolalarni onglilik ruhida tarbiyalashga, ular orasiga yot ideologiya va yomon xulkning kirib borishiga karshi kurasha olishimkoniyatini bera oladi. Gurux raxbarining axloqiy obrusi goyat darajada yuqori bulishi ham bu urinda muhimdir. Gurux rahbari ana shundagina tarbiyaviyta'sir kuchiga ega buladi. Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari, ma'naviy kiyofasi ukuvchilar ongining va xulqining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Guruh rahbari uchun kasbiy malaka va kunikmalarga ega bulishning uzi etarli emas. U o'z tarbiyaviy faoliyatida yuksak darajadagi fukarolik fazilatlari, intizomi va odamiyligi, axloqiy sifatleri bilan xam ta'sir o'tkazadi. CHunki tarbiyachilik talanti juda kup sifatleri chukur bilish, keng fikr doirasi, ishga jon dildan kungi qo'yish, bolalarga bo'lgan cheksiz muhabbat, muomalada nazokatlilik, qalb yoshligi, serzavq, temperament, aql va odoblilik namunasi, aloqada nazokat va sipolik, vazminlik va kamtarlik kabi fazilatlarning bo'lishini takozo kiladi. Bunga yana tarbiyachilik texnikasi kushilsa ishda muvaffakiyat ta'minlanishi tabiiydir. Tarbiyachilik texnikasi gurux raxbarining asosiy kurolidir. Guruh rahbaridan madaniyat darajasining kengligi, pedagogik odo talablariga rioya kilish, har bir o'quvchi shaxsini inson sifatida hurmat kilish bilan unga nisbatan talabchanlikni unutmashlik, tashkilotchilik malakalariga ega bulish, uz malakasini tinimsiz oshirib borish bilan ishga ijodiy yondoshish talab kilinadi. Muximi shundaki, guruh rahbarining uz bolalarda tarbiyalamokchi bulgan goyaviy-axlokiy goyaga mos bulishi kerak. Tarbiyadagi oldiga kuyilayotgan talablar tarbiyachi harakterda hamisha ham namoyon bulavermasligidadir.

Guruh rahbarining faol jamoatchi sifatida xamisha namuna kursatishi muxim axamiyatga ega. Ayni vaqtda u kommunikativ (kattalar bilan xam, kichiklar bilan ham tez aloqa urnata olish qobiliyatiga ega bo'lishi, ro'y berayotgan hodisalarni faqat pedagogik qoidalarga boglab baholashgina emas, balki ruy berish sababiga qarab hukm ham chikarishi pedagogik optimizmga, ijod kilish qobiliyatiga ega bulishi kerak.

Guruh rahbari uquv yurtidagi eng unievrchal pedagogik hisoblanib, u bajaradigan mehnatning **uochovi**, chegarasi yuq. Uning bilmagan ishi uddasidan chika olmaydigan sohasi bo'lmaydi. SHu bilan bir qatorda u begaraz, xolis va ta'masiz shaxs bulib, jamoatchilik asosida ishlaydi. Guruh rahbari pedagoglar, ota-onalar va ukuvchilarni uzaro boglovi shaxs sifatida barcha tomonlarning nukai nazarini hisobga olishi, harakatlarni bir markazga birlashtirishi, o'zaro aloqalarning to'g'ri bulishiga ta'sir o'tkazishi va ayni vaqtda o'zining pozitsiyasini anik ta'minlay olishi kerak. Bu esa donolikdir.

Mana shu fazilatlar guruh rahbarining tarbiyaviy ishlari samarasini oshirishga va uning muvaffakiyatini ta'minlashga garov buladi.

4. Guruh rahbarining pedagogik faoliyati va mahorati

Guruh rahbarining faoliyati ko'p qirrali va sermazmundir. U o'zi rahbarlik qilayotgan guruh o'quvchilarini tarbiyalash bilan bir qatorda o'quv yili davomida nimalar qilish kerakligi, o'quvchilar hayotining nima bilan band qilish va tanlangan ish turini amalga oshirishini behato aniqlash kabi ancha murakkab muammoni uechadi. Bu borada guruh rahbariga turli xil manbalar yordam beradi. Guruh rahbarining ish stolida «O'quvchilarni tarbiyalash ishining mazmuni» bo'lishi kerak. CHunonchi,

- dunyoqarash asoslarini tarkib toptirish;
- siyosiy onglilikni tarbiyalash va ijtimoiy faoliyatni rivojlantirish,
- axloqli, ongli intizomni va xulq madaniyatini tarbiyalash;
- o'qishga ongli munosabatni tarbiyalash, bilish faolligini va aqliy mehnat madaniyatini rivojlantirish
- mehnatga va ijtimoiy mulkka munosabatni tarbiyalash, politexnika bilim doirasini kengaytirish, kasbni ongli tanlashga tayyorlash;
- o'z huquqini anglab etishga o'rgatish, fuqarolik mas'uliyatini tarbiyalash;
- estetik madaniyat asoslarini tarbiyalash va badiiy qobiliyatni rivojlantirish;
- jismoniy barkamollik, salomatlikni, mustahkamlash va sanitariya-gigiena madaniyati kabi muhim masalalar alohida qayd etiladi.

Guruh rahbarining pedagogik faoliyati va mahorati o'quv faoliyatida ham, o'qishdan tashqari faoliyatda ham zarur bo'lgan umumiy pedagogik malakalar majmuidan tashkil topadi.

Xo'sh, tarbiyachining pedagogik mahorati, texnikasi qanday malakalarni o'z ichiga oladi? Ularning pedagogik ta'sir ko'rsatishdagi roli qanday?

Avvalo, pedagogik texnikaning tarkibiy qismi sifatida pedagogning nutq malakalarini, ya'ni savodli gapirish, o'z fikr va his tuyg'ularini so'zda aniq ifodalash malakalarini aytib o'tish mumkin.

Pedagogik texnikaning boshqa tarkibiy qismi guruh rahbarining mimik va pantomimik ifodaliligidir. Aniq imo – ishora, ma'noli qarash, rag'batlantiruvchi yoki istehzoli tabassum pedagogik ta'sir ko'rsatishda ko'p so'zli tushuntirish yoki e'tiroz bildirishga qaraganda ancha samarali muomala vositalari bo'ladi.

Pedagogik o'zaro ta'sir ko'rsatishda guruh rahbarining o'z hissiy holatini boshqarish, o'zida eng qulay hissiy jiddiylik darajasini va umidbaxshlik, xayrixohlik kayfiyatini saqlash, o'zining hissiy dam olishini tashkil etish mahorati muhim rol o'ynaydi. Bu mahorat pedagogning kasbiy jihatdan o'z – o'zini nazorat qilishni ta'minlaydi. Ko'p yillar davomida sog'lom asab sistemasini saqlab qolish, asabiy buzilishlardan, hissiy va aqliy zo'riqishdan o'zini tiyishga yordam beradi.

Samarali o'zaro ta'sir ko'rsatishni tashkil etish uchun pedagog aktyorlik va rejissyorlik mahorati tarkibiy qismlarini egallashi zarur, ular pedagogga tarbiyalanuvchilar bilan muomala qilishda tarbiyalanuvchilarning aql – idorkigagina emas, balki ularning his tuyg'ulariga ham ta'sir ko'rsatishga yordamlashadi.

SHunday qilib, guruh rahbarining pedagogik texnikasi – bu shunday bir malakalar yig'indisidirki, u guruh rahbariga tarbiyalanuvchilar ko'rib va eshitib

turgan narsalar orqali ulaga o'z fikrlari va qalbini etkazish imkonini beradi. A.S.Makraenko shularni nazarda tutib, «Trabiyachi tashkil etishni, yurishni, hazillashishni, quvnoq, jahldor bo'lishini bilishi lozim, u o'zini shunday tutishi kerakki, uning har biri harakati tarbiyalasin», deb yozgan edi. Pedagogik texnikani egallashning asosiy yo'llari pedagog rahbarligidagi mashg'ulotlar (pedagogik texnikani o'rganish) va mustaqil ishlash (kasbiy jihatdan o'z – o'zini tarbiyalash) dir. Pedagogik texnika malakalrining individual – shaxsiy tusda ekanligini hisobga olib, pedagogik texnikani egallashda va uni takomillashtirishda kasbiy jihatdan o'z – o'zini tarbiyalash, ya'ni o'quvchining o'zida mohir pedagog shaxsiy fazilatlarini va kasbiy malakalarini shakllantirishga qaratilgan faoliyat etakchi rol' o'ynaydi, deb aytish mumkin.

Pedagogik texnik-malakalarini shakllantirishda gruppaviy ish olib borish alohida rol o'ynaydi. Pedagogik texnik mashg'ulotlarining bu shaklini batafsiliroq ochib berish maqsadga muvofiqdir, chunki u hozirga qadar pedagoglar uchun muljallangan o'quv va metodik adabiyotlarda lozim darajada ko'rsatib berilmagan. Guruh shaxsning o'z – o'zini bilish va o'z–o'zini tarbiyalash labaratoriyasi, pedagogik vazifalarni hal qilishning yangi usullari tekshirib ko'riladigan, nazariy masalalar muhokama qilinadigan tajriba maydoni bo'lib qolishi mumkin.⁵

SHu narsa muhimki, guruh qatnashchilari, bo'lajak pedagoglar kasbiy jihatdan birga ishlash malakalarini ishlash malakalarni egallashga faol intilishlari, o'z – o'zini bilish va kasbiy jihatdan o'z –o'zini tarbiyalash bo'yicha chuqur ish olib borishga psixologik jihatdan tayyor bo'lishlari kerak.

Barcha hollarda ham individual, ham guruhviy mashg'ulotlar boshlanishidan oldin pedagogik texnikani egallashning individual dasturi tuzib chiqilishi lozim. Bunday dasturni tuzish uchun avvalo pedagogik texnika malakalri shakllanishining boshlang'ich darajasini aniqlab olish zarur. Biroq tajribaning ko'rsatishicha, odatda, mazkur bosqichda faqat malakalar haqidagina emas, shu Bilan birga dastlab avtomatlashtirilgan (ta'limni boshlash vaqtiga kelib) ko'nikmalar haqida ham borishi mumkin ekan. Bular masalan, nafas olish va ovozning tabiiy yo'lga qo'yilishi, to'g'ri talaffuz, bundan oldingi tarbiyaning natijasi bo'lgan savodli, ifodali nutq, mimik va pantomimik aniqlik va boshqalar bo'lishi mumkin. Bunday ko'nikmalarning mavjudligi pedagogik texnika malaklarini shakllantirishni ancha osonlashtiradi.

Oliy o'quv yurtlaridagi kasbiy tayyorgarlik jarayonida pedagogik texnikani egallash guruh rahbariga o'zining kasb yo'nalishining boshlanishidayoq ko'pgina xatolardan holi bo'lishda, o'quvchilarga ta'lim tarbiya berishning yuksak samaradorligiga erishishda yordam beradi.

Guruh rahbari vaziyatlarning haddan tashqari xilma – xilligi pedagogdan ijodiy xulq – atvorni talab qiladi. Pedagogik texnika pedagog malakalarining eng yaxshi ijodiy xulq atvoriga, boshqacha qilib aytganda, har qanday pedagogik vaziyatda tarbiyalanuvchilarga samarali ta'sir ko'rsatishga yordam beradi.

---

⁵ Mahkamov M. «Bo'lajak tarbiyachilarninr pedarorik muloqat madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertastiyasi. T., 2005.

Pedagogik texnika malakalari tarbiyachining individual–shaxsiy xususiyatlari bilan chambarchas bog‘liqligi faqat bu malakalarning individual tusda bo‘lishi emas, balki ularning shakllanishi va rivojlanishi pedagog shaxsiga ta’sir ko‘rsatishda ham nomoyon bo‘ladi.⁶

Pedagogik texnikaning yana muhim xususiyatlaridan biri pedagogning ma’naviy va estetik nuqtai nazarlari tarbiyalanuvchilarga yanada to‘laroq ochib beriladi. Agar pedagogning nutqi qashshoq va tartibsiz bo‘lsa, agar u bo‘lar bo‘lmas sabablar bilan o‘z hissiyotlariga erk bersa, didi past, estetik jihatdan omi bo‘lsa, u holda “eng to‘g‘ri” so‘zlar ham, eng “kerakli” tadbirlar ham tarbiyalanuvchilarning na aql – idrokiga, na hissiyotiga ta’sir qiladi.

Pedagogik texnika to‘g‘risida aytilganlarning hammasi har bir guruh rahbari uchun bu texnikani tashkil etuvchi malakalarni egallash nihoyatda zarurligini ochiq – oydin ko‘rsatib turibdi va bu pedagogik vaziyat hamda san’at bilan bog‘liq. Chunki inson o‘zining har bir qadamini oldindan ko‘rishi, rejalashtirishi amalda mumkin bo‘lmaydi. Guruh rahbari ning mehnati – bu behad izlanish va azob – uqubatli kechinmalar, ilhom va betakror nurlanish oni, ko‘pdan ko‘p kundalik ishlar, hafsalasi pir bo‘lish va shaxslar birgalikda boshdan kechirilgan quvonchdan qanoat hosil qilishdir. Pedagogk san’at – bu qandaydir qul bilan tutib bo‘lmaydigan, fahm – farosat bilan amalga oshiriladigan mahorat mahsulidi.

Xo‘sh, pedagogik mahorat nima va u nimalardan tashkil topadi?

Pedagogik mahorat fahm – farosat va bilimlarning, chinakam ilmiy, tarbiyadagi qiyinchiliklarni engishga qodir bo‘lgan nufuzli rahbarlikning, shaxslar qalbining qandayligini his qilish mahorati, ichki dunyosi nozik va zaif bo‘lgan shaxs shaxsiga mohirlik bilan avaylab yondoshishi, donolik va ijodiy dallilik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziyaga bo‘lgan qobiliyat majmuasidir. Pedagogik mahoratga pedagogik bilimlar, fahm – farosat bilan bir qatorda pedagogik texnika sohasidagi malakalr ham kiradiki, ular tarbiyaga ozroq kuch sarflab, ko‘proq natijalarga erishish imkonini beradi.

Pedagogik mahorat nazariyasi va metodikasining ishlab chiqilmaganligi shunga olib keladiki, pedagoglarning har biri o‘zicha, paypslab ijodiy izlanish olib boadi, Ayni bir xil savollarni: shaxslar bilan, pedagoglar jamoai bilan qanday qilib til topish mumkin? Qanday qilib qisqa muddat ichida tarbiyalanuvchilar o‘rtasidagi munosabatlarning haqqoniy manzarasiga erishmoq kerak? Tarbiyalanuvchilarni pedagogik talablarni bajarishga qanday qilib majbur etish mumkin? Qanday qilib yaxshi pedagogik ruhiyatni saqlab qolish va o‘z kuch – qo‘vvatini oqilona sarflash mumkin? Degan savollarni muttasil takrorlaydi va hakoza.

Bu kabi savollarga javob berish uchun pedagogdan odatdan tashqari kuch – g‘ayratni, qat’iyatni, tirishqoqlikni, tadqiqotlar olib boirishga intilishni, yangi vaziyatga, yangi jamoaga kirish qobiliyatini, samimiyatni, to‘g‘rilik va halollikni, o‘tkir aql idrokni, o‘z topilmalarining qimmatini aniqlash qobiliyatini talab qiladi.

---

⁶ Mahkamov M. «Bo‘lajak tarbiyachilarninr pedarorik muloqat madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertastiyasi. T., 2005.

Pedagogika fani bilan tarbiya san'atining o'zviy aloqadorligi zarurki, u yuksak kasb mahoratini ta'minlaydi.

Pedagogika fikrlashga o'rgatadi, murakkab pedagogik muammolarni hal qilish uchun to'g'ri yo'l yo'riq va ilmiy asoslangan yo'llarni ko'rsatadi, pedagogning pedagogik ta'sir ko'rsatish metodikasi va texnikasi bilan qurollantiradi. Biroq texnikaning tarkibiy qismlari bilan mahorat o'rtasidagi nisbatning dialektik muammolarini to'g'ri hal qilish uchun tayyor andazalar, mutloqo aniq tavsiyalar qaerda bo'lishi mumkin, qaerda bo'lishi mumkin emas, degan savolga javob berishi mumkin.

Tarbiyaning maqsadlari, vositalari va natijalari o'rtasida, shuningdek, tarbiyalanuvchi va tarbiyachi tafakkuri, motivlari o'rtasida g'oyat murakkab bog'liqlik bor. Kattalarning maqsadi, odatda, yoshlarning maqsadlari (hatto strategik maqsadlari) bor. O'quvchining rivojlanish mantiqi, uning tafakkuri, harakatlari bitta nuqtai nazarda, tarbiyachining mantiqi boshqa nuqtai nazarda turishi mumkin. Bunday variantda hech qanday tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish bo'lmaydi.

Pedagogik faoliyatda vositalar, maqsadlar va natijalarning nisbatini doimo tahlil qilib borish zarur. Ular uzviy birlikni tashkil etadi, bir – biriga bog'liq bo'ladi va alohida tarzdi amalga oshirilmaydi. Maqsadni amalga oshirish usuli – bo'lajak natijadir. Natija yangi vositalarni tanlash, yangi maqsadlarni qo'yish uchun amaliy asos hisoblanadi. Tajribada ma'lum darajada qo'llanilgan har qanday vosita natija beradi, hatto biror sababga ko'ra maqsad aniq ifodalanmagan bo'lsa ham natija bervermaydi.

Tajribada mavjud bo'lgan pedagogik vositalarni ikkitasini ko'rib chiqamiz.

Birinchisi: har qanday pedagogik vosita hamisha bir qator boshqa vositalar, usullar, shartlar bilan bog'liq bo'ladi, ular pedagogik jarayoning muayyan bosqichida ta'sir ko'rsatish natijasini belgilab beradi. Masalan rag'batlantirish bir xil jarayonlarni tezlashtirish va boshqarishga to'siqlik qilish, turli salbiy va ijobiy hissiyotlarning turli – tuman ko'irinishlarini vujudga keltirishi mumkin.

Ikkinchi: ayrim vositalarni qo'llanish pedagogning ular ta'sirini, mumkin bo'lgan o'zgarishini anglash qobiliyatlariga butunlay bog'liq bo'ladi. jamoa muomala sharoitida vositalarni qo'llash minut sayin o'zgarib turadigan vaziyatni hisobga olish zarurligini taqazo qiladi.

Hozircha biz ko'proq mavhum kategoriyalardan foydalanamiz. Amaliy faoliyatda esa vositalar, maqsadlar va natijalar dialektikasi ovozlar shovqini, g'oyat turli – tuman ehtiyojlar va da'volarning avj olishi bilan to'la bo'ladiki, bu barcha jonli manzara doimo bir kishining – pedagog tarbiyachining diqqat markazida bo'lishi lozim.

Agar pedagogik san'at haqida gapirganda, chamasi, uning asosiy ko'rinishlari – o'quvchilarga umidbaxsh faraz bilan yondoshish, talab va ishonchning birligi, uning shaxsga avayla munosabatda bo'lish, uni hurmat qilishdan iborat bo'lishi mumkin.

Pedagogik umidbaxshlik hatto eng qarovsiz o'quvchi ham o'zida ko'pgina ijobiy narsalarga egadir, degan ishonchga asoslangan.

Pedagogik mahorat o'ziga o'quvchilar haqidagi, ularning psixologiyasi to'g'risidagi, ta'lim muassasasi haqidagi, ta'lim – tarbiya jarayonini tashkil etish va uning mazmuni, metodlari haqidagi keng bilimlarni qamrab oladi. Bu bilimlar umumiy pedagogik madaniyani tashkil etadi, pedagog, tarbiyachi bu madaniyatni egallamasa, hech vaqt o'z ishining chinakam ustasi bo'la olmaydi, eski usuldan, bir qolipdagi tayyor andazalarni ishlatishdan nariga o'tmaydi.

Biroq zamonaviy guruh rahbariga birgina umumiy madaniyatning o'zi kifoya qilmaydi – maxsus bilimlar va malakalar: o'quvchilarni kuzatish, ularning o'sishidagi muhim narsalarni aniqlay olish, bu muhim narsalarni jamiyatda vujudga kelgan asosiy ijtimoiy g'oyalar bilan taqqoslash, ularni rivojlantirish yo'llari va usullarini aniqlash, turli vositalar, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish usullarining o'zaro bir – biriga o'tish dialektikasini chuqur tahlil qilish, pedagogik izlanishlar va yutuqlarni ilmiy jihatdan bir sistemaga solish malakalari zarur bo'ladi.

Guruh rahbari yangi tajribalarni o'rganar ekan, o'zining hayotiy bilmini, his etgan va anglagan narsalarini, o'z tajribasini aslo kamsitmasligi kerak. Guruh rahbarini keng va dadil tajribachilik ishlariga yo'llash zarur.

Demak, guruh rahbarining pedagogik texnikasi – bu shunday bir malakalar yig'indisidirki, u guruh rahbariga tarbiyalanuvchilar ko'rib va eshitib turgan narsalar orqali ularga o'z fikrlari va qalbini etkazish imkonini beradi. O'quvchilar bilan bevosita muomala qilishda guruh rahbarining xuddi ana shu malakalari (yoki ularning yo'qligi) uning xulq atvorida namoyon bo'ladi.

Guruh rahbarining pedagogik mahorati bu tarbiyachining fahm – farosat va bilimlarning, chinakam ilmiy, tarbiyadagi qiyinchiliklarni engishga qodir bo'lgan nufuzli rahbarlikning, o'quvchilar qalbining qandayligini his qilish mahorati, ichki dunyosi nozik va zaif bo'lgan o'quvchi shaxsiga mohirlik bilan avaylab yondoshishi, donolik va ijodiy dallilik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziyaga bo'lgan qobiliyat majmuasidir.

Pedagogik texnika, mahorat, san'at, pedagogik malakalar, pedagogik vaziyatlar, maqsad, o'z – o'zini tarbiyalash, moxirlik, tashkilotchilik, aktyorlik, rejissyorlik, mimika, pantomimika, savodli gapirish, ma'noli qarash, rag'batlantiruvchi yoki istehzoli tabassum, pedgogik ta'sir ko'rsatish.

Guruh rahbari noxoyatda ma'sulyatli va murakkab vazifani bajaradi. U guruhdagi tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi, o'quvchilarning murabbiysi, guruxni tashkil etadi hamda kamolot tashkilotchilari, o'qituvchilar, oila, keng jamoatchilik ahli bilan birga ish olib boradi.

So'nggi yillarda guruh rahbarining faoliyati turli shakl va metodlar bilan boyitildi. Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va o'tkazishda o'quv yurti jamoat tashkilotlarining roli tobora oshirildi.

Ushbu ishni tayyorlashdan maqsad o'quv yurtining guruh rahbariga xozirgi vaqtda mamlakatda uzluksiz ta'limning yagona tizimini yaratish borasidagi ish uslublarini xar tomonlama keng joriy qilish va metodik yordam ko'rsatishdan iboratdir. Ideologik muassasalar sifatida o'quv yurti oldiga muhim tarbiyaviy vazifalar ko'yilgan, bu esa ayni vaqtda har bir guruh

rahbarining asosiy vazifalarni xisoblanadi, shunday qilib. Alohida guruh birlashib o'quv yurtini tashkil etadilar. Alohida guruh jamoalari ko'lg'a kiritgan ta'lim va tarbiya borasidagi muvaffaqiyatlar butun o'quv yurti jamoasining muvaffaqiyatini ta'minlaydi. SHu nuqtai nazardan guruh rahbarining ma'suliyati jamiyat oldida raxbarlik ma'su-liyatidan kam emas. SHuning uchun o'quv yurti direktorlari gurux rahbari vazifasiga tajribali, tashkilotchi, mexnatsevar, mahoratli, yosh avlodni sevadigan o'qituvchilarni tayinlab, ular bilan muntazam ish olib bora-dilar.

Guruh rahbarining muhim vazifalaridan biribu o'quvchining o'qishga bo'lgan havasi, e'tiqodi va bilim, qobilyatini rivojlantirish, kasb-xunarga bo'lgan layoqatini, yosh va ruxiy xususiyatlar asosida rivojlantirish, har bir o'quvchining bo'lg'usi hayoti rejalarini amalga oshirish, o'quvchilarning salomatligini muxofaza qilishdan iborat. Faollarga ishonish, ularning gurux jamoasi orasida obro'sini ko'tarish, o'z vaqtida ularga tegishli yordam ko'rsatish gurux rahbarining bevosita asosiy vazifasidir.

SHuningdek, gurux rahbarining tashkilotchilik funksiyasi tarbiya jarayonida muhim vosita sanaladi. CHunki, tashkilotchilik tushunchasining o'zi keng ma'noga ega. Maxsus bir maqsadni ko'zlab u yoki bu ishni tadbiriy choralarni tashkil etish gurux rahbaridan katta malaka va maxsus mahoratni talab qiladi.

Tashkilotchilik funksiyasi bir necha elementlarga bog'liqdir:

A. O'tgan ishlarni tashkil qilish, uning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi sabablarini belgilab olish.

B. Guruhda o'tkaziladigan barcha ishlar tarbiyaviy xarakterga ega bo'lib, ma'lum maqsadni ko'zlab o'tkazilishi va gurux rahbari turli tarbiy ishlarini o'tkazishda oldin shu ishning modelini tuza bilish lozim.

D. Gurux rahbari oldiga qo'yilgan maqsadga etishish uchun o'z oldiga aniq vazifa qo'ya bilish lozim.

E. Gurux rahbari har bir tarbiyiy choralarni amalga oshirishda o'qituvchi va o'quvchilarning qobiliyatlariga qarab, vazifalarni taqsimlash, ma'lum reja asosida tarbiyaviy tadbirlarning o'tazish o'rni, vaqti, soati, javobgar shaxslar va tizimligini aniqlash lozim.

F. Ma'lumki tarbiyaviy ish bajarishda bajaruvchi kishilarni to'g'ri taq-simlash, ishga boshqa o'qituvchilarni, ota-onalar, o'quvchilar, otalik tashkilot-lari va ish obe'ktini aniqlash lozim.

Gurux rahbarining asosiy faoliyati esa quyidagilarni bilishni talab etadi.

1. Har bir o'quvchini shaxs sifatida o'rganish.
2. O'quvchilarning guruhda tarbiyalashni tashkil etish.
3. Talablarning bilim-tarbiyasini oshirish va ularning tartib intizomini mustahkamlash.
4. Guruhda darsdan tashqari ishlarni tashkil etish va o'tkazish.
5. Fan o'qituvchilarning tarbiyaviy ishlarni (koordinatsiyalash) birlashtirish.
6. O'quvchilarning ota-onalari bilan ishlash.

Gurux rahbari fan o'qituv ishlariga nisbatan tarbiyaning ko'p qirrali muhim vazifalarini bajaradi. SHuning uchun uning oldiga juda katta pedagogik va

psixologik talablar qo‘ygan, bu talablar tarbiyaviy ishlarni yuqori darajaga ko‘tarishda muhim rol o‘ynaydi.

Demak yuqoridagilarga tayangan holda guruh rahbarining faoliyatiga nisbatan qo‘yilgan talablar quyidagilardan iborat.

1. YUqori g‘oyaviylik va onglilik.

2. Guruh rahbari katta obro‘ga ehtiromga va hurmatga ega bo‘lishi

3. Pedagogik mahorat

4. Madaniy qobiliyatning mavdudligi

5. Pedagogik odobga ega bo‘lish

6. YOsh avlodga nisbatan hurmat va ehtirom bo‘lish

7. Tashkilotchilik malakasi va mahoratiga ega bo‘lish

8. Tarbiya ishlariga nisbatan ijodiy munosabatda bo‘lish

9. Guruh rahbari kasbini yuqoriga ko‘tarish mustaqil bilim olish qobiliyatiga ega bo‘lish.

Rasmiy hujjatlarga guruh rahbarining vazifalari qisman bayon qilingan bo‘lsa ham biz quyida guruh rahbarining vazifalarini aniq tarzda ko‘rsatishni zarur deb bildik.

Guruh rahbarining vazifalari:

1. Anatomik, fiziologik va psixologik xususviyatlarini o‘rganish.

2. O‘quvchilarning kundalik davomati odob, xulqi va jamoat ishlariga qatnashishini tekshirib borish.

3. O‘quvchilarning rejimga rioya qilishlari va uyga berilgan vazifalarni tayyorlab borishlarini kuzatish.

4. Guruhda ishlaydigan fan o‘qituvchilari bilan majlis o‘tkazish

5. Darsda o‘quvchilarning davomatini ta‘minlash, guruhda va o‘quv yurtida navbatchilikni tashkil etish, xonani jihozlash, xonadagi o‘quv asboblarni saqlashga o‘rtgatish, o‘quvchilarning qiyinchiliklarini nazorat qilib ular bilan suhbat o‘tkazish

6. Guruh majlichlarini tizimli va tartibli o‘tkazish

7. «Kamolot» tashkiloti bilan ish rejalariga muvofiq darsdan tashqari ishlarini tashkil etish.

8. O‘quvchilarning darsdan ashqari o‘kishlari va anjumanlarini o‘tkazish

9. Guruh o‘quvchilari bilan sport, harbiy vatanparlik tarbiyasi borasida tadbiriy choralar ko‘rish, o‘quvchilar sog‘lig‘ini muntazam nazorat qilish, jismoniy tarbiya o‘qituvchilari, harbiy ta‘lim o‘qituvchilari bilan doimiy aloqada bo‘lish

10. O‘quvchilarni rag‘batlantirish va zarur vaqtlarda ularga nisbatan chora ko‘rish.

11. O‘quvchilarning ota-onalari bilan tarbiya borasida doimiy aloqada bo‘lish va ular bilan individual suhbatda bo‘lish.

12. O‘quvchilarning shaxsiy va guruhga oid hujjatlarni tartibli olib borish.

Guruhda tarbiyaviy ishlarga doir masalalarni har tomonlama hal qilish maqsadida guruh rahbari talablarning ta‘lim olishlari guruhning uyushtirishning tahminiy rejasini tuzadiki bu reja o‘quvchilar bilan tizimli ish olib borishga katta imkoniyatlar yaratib beradi.

2. O'quvchining o'rganishning tahminiy dasturi

1. O'quvchilar to'g'risida umumiy ma'lumot.

1. O'quvchi qaerda yashaydi?
2. Ota-onasining kasbi va ish joyi.
3. Oila a'zolarining va ularning moddiy ta'minlanganligi
4. Oilada ota-onaning o'zaro munosabatlari
5. Oilada o'quvchining tarbiyalash xarakteri
6. O'quvchining rejimi
7. Oilaning xo'jalik ishlarida o'quvchining ishtiroki
8. O'quvchining hayotida eng muhim voqealar
9. O'quvchining sog'ligi to'g'risida ma'lumot

Yoshlarning taraqqiyot holati

1. Umumiy taraqqiyot (nunq madaniyati dunyoqarashi xarakteri kino, teatr, muzey, sport majmualariga borish)

2. O'quvchining o'qishga bo'lgan munosabati
3. O'quvchining davomati
4. O'quvchining jismoniy mehnaga munosabati
5. O'quvchining intizomi, xulqi tirishqoqligi
6. O'quvchining qiziqishi (o'qishga, sportga)

III. O'quvchining jamoat ishlarida ishtiroki

1. Guruhning jamoat ishlarida ishtirok etish
2. Jamoat ishlarini bajarishi
3. O'quvchining guruhdagi obro'yi va mavqei

IV. O'quvchi shaxsining asosiy xususiyatlari

1. Jamoatchilik dunyo qarashi

2. O'quvchining ma'naviy sifatleri, vatanni sevis, do'stlik, insoniylik, baynalminallik.

3. Irodalilik xarakteri va xususiyatlari. (maqsadli bo'lish, faollik, botirlik tashkilotchilik mustaqillik intizomlik, bandlik, kamtarlik va hokazo)

4. O'quvchi mijozining xususiyatlari va uning ruhiy jarayoni (nutq, diqqat, xotira xayol ruhiy holatlar)

V. O'quvchini o'rganish asosida gurux raxbari quyidagi chora-tadbirlarni tuzadi.

1. O'quvchining qaysi sifatlarini tarbiyalab rivojlantirish lozim.

2. O'quvchi axloqdagi kamchiliklarni bartaraf qilish uchun nimalar qilish kerak?

2. B. Guruxni o'rganishning dasturi.

V. Gurux hayoti.

1. Guruxdagi o'quvchilarning yoshi, ruxiy, fiziologik va gigienik xolatlari.
2. O'quvchilarning shaxsiy taraqqiyoti, ma'rifatchilik jixatlari.
3. Guruxdagi jamoatchilik ishlari.

VI. Guruxning hamjixatligi va uyushqoqligi

1. O'quvchilarning o'zaro munosabati.

2. O'quvchilarning birgalikda mehnat qilishlari va uning vaqti.
3. Qizlar va o'g'il bolalarning do'stligi hamda xamfikrligi.
4. Jamoa a'zilarini himoya qilish.

Tarbiyaviy ishlar jarayoniga va guruh rahbari faoliyatiga qo'yilgan talablar. Pedagogga qo'yiladigan birinchi ahloqiy talab, bu o'quvchiga hurmat bilan, mehr bilan qarash. Ma'naviy shakllanish o'quvchidan ko'p kuch vako'p vaqt talab etadi. Ichki qrama – qarshiliklar o'quvchini hulqida salbiy ko'rinishlar vujudga kelishi mumkin. Bunday hollarda murabbiy eteket chegarasi doirasida ish olib borishi mehr va toqat bilan ish yuritishi shart. Murabbiy har bir shaxsni baholashda uning jamoadagi o'rniga, o'qishdagi muvafaqiyatlariga, ota – onasining nasl nasabiga qarab emas, balki shu o'quvchining ichki dunyosini shakllanishi darajasiga, odamiyligiga qarab baho berishi lozim. Bu kamsitmaslik ularning tarbiyasi ustida ish olib borayotgan davrda nuqsonlarni yo'qotishga harakat qilish va hurmat bilan qarashi zarur.

Pedagogning o'quvchilarga bo'lgan nisbatan bo'lgan munosabati mehr, hayri ho hlik va yordamida iborat bo'lishi kerak. Ma'lumki rivojlanish uchun yordam berish murakkab jarayon bo'lib, o'quvchilar olidag qo'yib o'zi chetda qarab turishi va faqat shu talablar qanday bajarilayotganligini kuzatib borishi etarli degan hulosaga kelgan pedagoglar katta hatoga yo'l qo'yadilar. Talabni qo'yish qiyin emas, lekin uni bajararilishiga erishish qiyin shuning uchun talablariga to'liq javob olgan pedagoggina o'z kasbining ustasidir deb tan olish kerak. yaxshi pedagog har bir talabga individual yondoshib, uning talablariga javob berishida qanday qiyinchiliklar vujudga kelayotganini, uni nima qiynayotganini sinchiklab o'rganishi lozim. O'quvchiga bu jarayonda hayriho hlik bilan yordam qo'lini cho'zishi kerak.⁷

Pedagogning ishida muomalaning turli bosqichlarida uning emotsional kayfiyati: faoliyatga hozirlik ko'rish jarayonida, uni amalga oshirish davrida, munosabat amalga oshgandan keyingi his qilnadigan sezgilarda va kechinmalarda muhim rol' o'ynaydi. SHu tariqa biz kasbiy pedagogik munosabatni amalga oshirish uchun juda muhim bo'lgan pedagogning psixik holatlari va ularni faoliyati hamda munosabati jarayonida boshqarish muommasiga yaqinlashib kelayapmiz.

Pedagogning o'quvchilar bilan munosabati ijodiy kayfiyati pedagogning ijodiy individualligining o'ziga hosligi, o'quvchilar jamoasining hususiyatlari, faoliyat sharoitlari va shu kabilar bilan bog'liq bo'lgan ko'p qirrali jarayondir. Pedagogning munosabatidagi kayfiyati pedagogik ta'sir ko'rastishning ob'ektlari – sub'ektlari bo'lgan o'quvchilarning ijodiy kayfiyati bilan ko'p jihatdan bog'liqdir. Buning ustiga pedagogning mustaqil psixologik yo'l tutishi asosida vujudga keladigan ijodiy kayfiyat uning guruh bilan uzviy hamkorligi paytida aynan o'quvchilar bilan bo'ladigan munosabatga bog'liqdir.

O'quvchilar bilan bo'ladigan munosabat oldidan pedagogning ijodiy kayfiyatini hosil qilishda uning o'quv materialiga o'z hissiy munosabatini ifodalashning tashqi

⁷ Mahkamov M. «Bo'lajak tarbiyachilarninr pedarorik muloqat madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertastiyasi. T., 2005.

shakllarini oldindan topishga intilishi muhim rol o'ynaydi: bular tegishli imo – ishoralar, yuz harakatlari, gapirish ohangidir. O'quv materialiga o'z munosabatini ifodalashning tashqi shakllarini o'ylab olish, tabiiyki, darsga, tadbirga shunday psixologik tayyorgarlik ko'rishga tayanadiki, uning tarkibiy qismlari sanab o'tilgan. Darsda tadbirlarda o'z fikrlari, his – tuyg'ularini qanday qilib ya hshiroq va yorqinroq gavdalantirish ustida mulohaza yuritar ekan, pedagog bo'lajak faoliyat vaziyatga kirib boradi, unga chog'lanadi, uning shakllarini his qiladi, faoliyatga bo'lgan o'zining hissiy munosabatini etkazish vositalarini izlaydi.

Nazorat uchun savollar.

1. Oliyjanoblik deganda nimani tushunasiz?
2. Pedagog va o'quvchi o'rtasidagi munosabatni shakllantirishda nimalarga e'tibor berish kerak?
3. Munosabatlar samimiy bo'lishi uchun nima qilish kerak?
4. O'quvchi va pedagog o'rtasidagi ijobiy munosabatlarni qanday yuzaga keltirish mumkin?
5. Hozirgi kunda pedagog bilan o'quvchi o'rtasida "devor" bo'lishi kerak deb o'ylaysizmi?

10-SEMESTR

1-MAVZU: TARBIYAVIY ISH VA UNI TASHKIL ETISH METODIKASI

**1-MAVZU. TA'LIM TARBIYA JARAYONIDA TARBIYAVIY ISHLAR
TEXNOLOGIYASI. TARBIYA JARAYONINI
TEXNOLOGIYALASHTIRISH.**

2 S.

Reja:

1. Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish zaruriyati.
2. Tarbiya texnologiyasining tarkibiy qismlari (komponentlari).

Tayanch iboralar: texnologiyalashtirish, tarbiya texnologiyasi, loyiha, komponent.

1.

Barkamol shaxsni shakllantirish muammosining ijtimoiy zaruriyat sifatida e'tirof etilganligini hisobga olganda, tarbiya jarayonini tashkil etishga nisbatan yangicha yondashuvni qaror toptirish, mazkur jarayonni texnologiyalashtirishga erishish muhim pedagogik vazifalardan biridir. "Pedagogik texnologiya" tushunchasi o'z mohiyatiga ko'ra pedagogik faoliyatning eng muhim ikki jihati, ya'ni, ta'lim hamda tarbiya jarayonining texnologiyalashtirilishini ifodalash zarur. Biroq so'nggi yil-larda yangi pedagogik texnologiyalar mavzusida yaratilgan manbalarning deyarli barcha-sida ta'lim jarayonini texnologiyalashtirish asosiy ob'ekti tarzida ifodalanganli-gining guvohi bo'ldik. Holbuki, aniq maqsadga

va ijtimoiy g'oyaga asoslangan hamda o'quvchilarda ma'naviy axloqiy sifatlarni shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatni tashkil etishda ushbu jarayonga texnologik yondashuvni talab qiladi.

Tarbiya jarayoni uzoq davom etadi hamda uning samarasini qisqa muddat orlig'ida aniqlash imkoni yo'q. SHu bois ushbu jarayonni texnologiyalashtirishga nisbatan ijodiy va mas'uliyatli yondashish muhim ahamiyatga ega.

Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirishda mazkur jarayonni loyihalashtirish hamda uning asoslarini belgilash muxim ahamiyatga ega. Tarbiya jarayonini loyihalash quyidagi bosqichlarda kechadi:

Tarbiya jarayonini **loyihalash bosqichlari**:

- 1) tarbiyaviy tadbir mavzusiga doir materiallarni yig'ish;
- 2) tarbiyaviy tadbir maqsadi va vazifalarini belgilash;
- 3) tarbiyaviy tadbirning mazmunini ishlab chiqish;
- 4) tarbiyaviy tadbir shakli, metodlari va vositalarini tanlash;
- 5) tarbiyaviy tadbirni tashkil etish va o'tkazish (davomiyligi) vaqtini belgi-lash;
- 6) tarbiyaviy tadbir ssenariysini ishlab chiqish;
- 7) o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ularning faollik darajalarini noras-miy (o'quvchilarni bu haqida xabardor qilmasdan) baholash;
- 8) loyihani amaliy faoliyatda qo'llash;
- 9) tarbiyaviy tadbirni tashkil etish jarayoni;
- 10) tarbiyaviy tadbirning o'tkazilish holati (samarali, samarasiz, muvaffaqiyatli, muvaffaqiyatsiz kechganligi)ni muxokama qilish va yakuniy xulosa chiqarish.

Bu jarayonda tarbiyaviy tadbirlarning tashkil etilishiga nisbatan texnologik yondashuv mohiyati o'quvchilar mustaqilligini ta'minlashda quyidagi omillarning mavjudligiga e'tiborni qaratishni ham taqozo etadi:

- o'quvchilarda tarbiyaviy tadbirlarning o'tkazilishiga nisbatan ichki ehtiyoj, qiziqish va rag'batning mavjudligi;
- o'quvchilarning tarbiyaviy tadbirlarni mustaqil tashkil etish borasida muayyan tajribalarga ega ekanliklari;
- tarbiyaviy tadbir g'oyasining o'quvchilar ichki ehtiyojlariga mos kelishi.

Bo'lajak o'qituvchilarning oliy o'quv yurtida tarbiya jarayoniga texnologik yondashuv malaka, ko'nikmalariga ega bo'lib borishi kelajakda ularning pedagogik faoliyatini to'g'ri va muvaffaqiyatli tashkil etishning muhim garovidir. SHu jihatdan olib qaraganda, bugun talabalar bilan olib boriladigan tarbiyaviy tadbirlarni texnologik yondashuv asosida tashkil etish, nafaqat ushbu tadbirlarning mufaqfiyatli o'tishini ta'minlaydi, balki ularda bir qator ma'naviy-axloqiy sifatlarning shakllanishi uchun ham qulay sharoit hosil qiladi.

Tarbiyaviy tadbirlarga nisbatan texnologik yondashuv quyidagi holatlarning namoyon bo'lishi bilan xarakterlanadi: mavzu hamda g'oyasini o'quvchi tomonidan bildirgan shaxsni tashabbuslar hamda ularning xohish-istaklari asosida belgilash; tarbiyaviy tadbir ssenariysini ishlab chiqishda o'quvchilarning mustaqil faoliyat yuritishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish; tarbiyaviy tadbir mazmunida o'z ifodasini topgan rollarning majburiy tarzda emas, balki ularning

layoqati, qobili-yati, shuningdek, qiziqishlarini inobatga olgan holda taqsimlanishiga erishish; tarbiyaviy tadbirning tashkil etilishi va o'tkazilishi jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida do'stona munosabatni ta'minlash hamda zarur hollarda maslahat berish sifa-tida aks etishiga erishish; tarbiyaviy tadbir maqsadining natijalanganligini guruh talabalarining faol ishtirokiga tayangan holda muhokama qilish. Muhokama jarayonida yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklarning talabalarining o'zlari tomonidan aniqlanib, keyingi tadbirni o'tkazish jarayonida mazkur kamchiliklarning takrorlanmasligi uchun ma'lum chora tadbirlarning o'tkazilishiga nisbatan ichki ehtiyoj, qiziqish va rag'batni vujudga keltiradi: ikkinchidan, talabalarining tarbiyaviy tadbirlarni mustaqil tashkil eta olish borasida muayyan tajribalarga ega bo'lishlarini ta'minlaydi: uchinchidan, tarbiyaviy tadbir g'oyasining talabalarining ichki ehtiyojlariga mos kelishi, ular-da bir qator ma'naviy –axloqiy sifat va fazilatlarning shakllanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Tarbiya texnologiyasini o'rganish bugungi kunda eng dolzarb masaladir. Bizning xalqimizning buyuk qadriyatlaridan biri azal tarixdan ma'naviyatni, tarbiyaning ulug'lanish, uni ijtimoiy hayotning mezonini sifatida qabul qilingani. SHuning uchun bugungi kunda jamiyat taraqqiyotining hal qiluvchi omili, ustuvor masalalaridan biri ma'naviyat, tarbiya deb qabul qilingan. Ommabop tarbiya texnologiyasining yaratilishi milliy tarbiya, milliy ong va umuminsoniy fazilatlarni shakllantirishda muhim omil bo'ladi. Har tomonlama rivojlangan shaxsni shakllantirishga kompleks yondashish tarbiya texnologiyasining individual mahoratdan afzalligi ham ana shunda. Tarbiya – aniq maqsadga qaratilgan shaxsni ma'naviy va jismoniy kamol toptirish jarayonidir. Alisher Navoiy “Tarbiya ulug'ish, odob urug'ini ekan odamning hosili javohir bo'ladi”, degan edi.

2.

Tarbiya – insonlarni, yoshlarni va.x.k. ob'ektiv va sub'ektiv ta'sirlar asosida axloqiy, aqliy, amaliy, jismoniy shakllanish jarayoni bo'lib, tarbiyachi o'zi xoxlagan sifatlarni tarbiyalanuvchilar ongiga singdirish uchun ularning ruhiyatiga ma'lum maqsadga yo'naltirilgan tizimli ta'sir ko'rsatishiga aytiladi. Tarbiya mazmuni ta'lim va ma'lumot olish jarayonlariga kiradigan ishlarning mazmuni bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning natijalarini o'zida aks ettiradi.

Pedagogik texnologiya tarbiya jarayoni uchun loyihalanadi va belgilangan maqsadni yechishga qaratiladi. Binobarin, har bir jamiyat shaxsni shakllantirish maqsadini aniq belgilab beradi va shunga mos holda ma'lum pedagogik tizim mavjud bo'ladi. Bu tizimga uzluksiz ravishda ijtimoiy buyurtma o'z ta'sirini o'tkazadi va ta'lim-tarbiya maqsadini umumiy holda belgilab beradi.

Kadrlar tayyorlashning milliy dasturi-ta'lim-tarbiya maqsadini yangilashni taqozo etmoqda. Unda pirovard natija: “O'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlardan to'la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beradigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash”dan iborat, deb belgilandi. Demak, ta'lim-tarbiyaning maqsadi butunlay yangilanadi, unga mos holda mazmunning, pedagogik jarayonning yangilanishi

bilan inson faoliyati ko‘lami kengayib boryapti, auditoriyaga o‘qitish imkoniyatlari katta bo‘lgan yangi texnologiyalar kirib kelmoqda. Ro‘y berayotgan sifat o‘zgarishlari shundan dalolat beradiki, endilikda “O‘rganish”ning birlamchi jarayonlarini an’anaviy uslubiyat va o‘qitish vositalari qolipiga sig‘may o‘qituvchining individual qobiliyatlariga mos kelmay qoldi. Yangi metodikalarni talab etadigan va ta‘lim jarayonining tarkibiy komponentlariga aylanib borayotgan va unga o‘zining ma‘lum xususiyatlarini joriy etadigan yangi texnikaviy, axborotli, audiovizual-vositalar mavjudki, ular yangi pedagogik texnologiyani real voqelikka aylantirmoqda.

Tarbiya texnologiyasi – qo‘yilgan vazifani bajarishga qaratilgan ilmiy tizim. Bu holat ta‘lim texnologiyasidagi singari quyidagi shaklda o‘z ifodasini topadi. Yuqorida qayd etganimizdek, pedagogik texnologiyaning asosiy prinsiplaridan biri tarbiyaga kompleks yondashishdir. Kompleks yondashish: **avvalo**, tarbiyada barcha fanlarning qonuniyatlariga, natijalariga asoslanish; **ikkinchidan**, maqsad, mazmun, vosita va metodlarning birligi, o‘zaro bog‘liqligi; **uchinchidan**, ham ijtimoiy ong, ham hissiyotni xarakter va e‘tiqodni tarkib toptirishi, o‘z-o‘zini tarbiyalashga yo‘llash; **to‘rtinchidan**, barcha tarbiya bilan shug‘ullanadigan ijtimoiy institut-larning tarbiyada hamkorligi; **beshinchidan**, bir butun shaxsni shakllantirishda bo‘lak-bo‘laklarga bo‘lib emas butunlikda yondashish.

Tarbiya jarayoninig moxiyati, qonuniyatlari va o‘ziga xos jixatlari hususidagi mavjud nazariy va amaliy g‘oyalarga pedagogik bilimlarga tayangan holda tarbiya texnologiyasinig **tarkibiy qismlari** quyidagicha belgilanadi:

- 1.Tarbiya jarayonini umumiy loyihasi.
- 2.Tarbiyani tashkil etishga bo‘lgan ijtimoiy extiyoj (rag‘bat).
- 3.Tarbiya maqsadi.
- 4.Tarbiya mazmuni (shakl, metod, usul va texnik vositalar).
- 5.O‘qituvchi (tarbiyachi) faoliyati.
- 6.O‘quvchi(tarbiyalanuvchi) faoliyati.
- 7.Tarbiya samarasi (natija).

2-MAVZU. TARBIYA JARAYONIDA ZAMONOVIIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI -2 S.

Reja:

1. Tarbiya jarayonida zamonoviy pedagogik texnologiyalardan qo‘llashning dolzarbligi.
2. Tarbiyaviy ishlarni tashkil qilish jarayonida terninglarning o‘rni.
3. Bahs-munozaralarni tashkil etish metodikasi.
4. Kichik guruhlarda ishlash.

Tayanch iboralar: tarbiya texnologiyasi, zamonavit tarbiya texnologiyasi, trening, “Bahs-munozara” metodi, “Kichik guruhlarda ishlash” metodi.

1.

«**Pedagogik texnologiya** – bu ta’lim shakllarini muqobillashtirish vazifasini ko‘zlagan o‘qitish va bilimlarni o‘zlashtirishning barcha jarayonlarini texnika va inson omillarida va ularning birgalikdagi harakatlari vositasida yaratish, tatbiq etish va belgilashning izchil metodidir» (YUNESKO).

«**Texnologiya**» yunoncha so‘zdan kelib chiqqan bo‘lib «*techne*» - mahorat, san’at, malaka va «*logos*» - so‘z, ta’limot ma’nolarini anglatadi.

Tarbiyani texnologiyalashtirish – bu tarbiya jarayoniga texnologik yondashish asosida tarbiya maqsadlariga erishishning eng maqbul yo‘llari va samarali vositalarni tadqiq qiluvchi va qonuniyatlarni ochib beruvchi pedagogik yo‘nalishdir.

Pedagogik texnologiya tarbiya jarayonining barcha serqirra bo‘g‘inlarining bir xil ishlashini, tarbiya natijasidagi aniqlik, kafolatini ta’minlaydi.

Bu jarayonda maqsadning aniq bo‘lishi, loyihaning ilmiyligi pedagogik diagnostikaga asoslanishga bog‘liq.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim-tarbiya jarayonining bir tizimga solingan ilmiy-nazariy va metodik asoslangan yangi shakl, usul va vositalarining majmuidir. Bunda yangi mazmun, shakl, usul va vosita uyg‘unligida maqsad, vazifa, faoliyat va pedagogik natija yaxlitligi ta’minlanadi hamda o‘quv maqsadlariga erishishni kafolatlaydigan o‘quv jarayoni loyihalashtiriladi va amalga oshiriladi. Texnologik yondashuv, eng avvalo, tasvirlash emas, balki loyihalashtirilgan natijalarni amalga oshirish imkonini beruvchi amaliy ko‘rsatmali tuzilmada o‘z ifodasini topadi.

O‘z mohiyatiga ko‘ra pedagogik texnologiya vaqt taqsimotiga muvofiq dasturlanib, ilmiy jihatdan asoslangan hamda kutilgan natijaga erishishni ta’minlovchi pedagogik jarayonning barcha bosqich va qismlarining vazifalari aniq belgilangan tizimni ifodalaydi.

O‘quv-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarning to‘g‘ri joriy etilishi o‘quvchilarning bu jarayonda asosiy tashkilotchi yoki maslahatchi sifatida faoliyat yuritishiga olib keladi. Bu esa o‘quvchilardan ko‘proq mustaqillikni, ijodni va irodaviy sifatlarni talab etadi.

2.

Trening — shaxsda mavjud bo‘lgan yoki vujudga keladigan muammolarni hal qilish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma malakalarni hosil qilish maqsadida bahs-munozara, o‘yin va mashqlar orqali o‘tkaziladigan mashg‘ulotlar yig‘indisidir.

Treningning asosiy maqsadi: shaxsni psixologik (ruhiy) ozod qilish, bunda tabiiy erkinlikni his etishni, o‘z guruhida va undan tashqarida o‘zaro munosabat va aloqa o‘rnata olishdan iborat.

SHuni alohida qayd etish lozimki, trening jarayonida muammolarni echish ham, bu boradagi bilim, ko‘nikma va malakalarni hosil qilish ham trenerdan shaxs psixolo-giyasi, shaxs individual psixologiyasi bilan ishlashni taqozo etadi. SHuning uchun psixologiyada bunday treninglar psixologik treninglar deb ataladi.

Hozirgi davrda odamlar orasida ruhiy zo‘riqish hollari avvalgi paytlardagiga nisbatan ancha ko‘p uchrayotganligi va buning natijasida ko‘pgina hayotiy muammolar vujudga kelayotganligi ko‘pchilikni, ayniqsa keng jamoatchilikni, shuningdek aynan psixolog mutaxassislarni ham tashvishga solayotganligi bejiz emas. Aytish mumkinki bunday holatlar turli darajadagi zo‘riqishlar natijasida vujudga kelmoqda.

3.

“BAHS-MUNOZARA” METODI- biror mavzu bo‘yicha ta‘lim oluvchilar bilan o‘zaro bahs, fikr almashinuv tarzida o‘tkaziladigan o‘qitish metodidir.

Har qanday mavzu va muammolar mavjud bilimlar va tajribalar asosida muhokama qilinishi nazarda tutilgan holda ushbu metod qo‘llaniladi. Bahs-munozarani boshqarib borish vazifasini ta‘lim oluvchilarning biriga topshirishi yoki ta‘lim beruvchining o‘zi olib borishi mumkin. Bahs-munozarani erkin holatda olib borish va har bir ta‘lim oluvchini munozaraga jalb etishga harakat qilish lozim. Ushbu metod olib borilayotganda ta‘lim oluvchilar orasida paydo bo‘ladigan nizolarni darhol bartaraf etishga harakat qilish kerak.

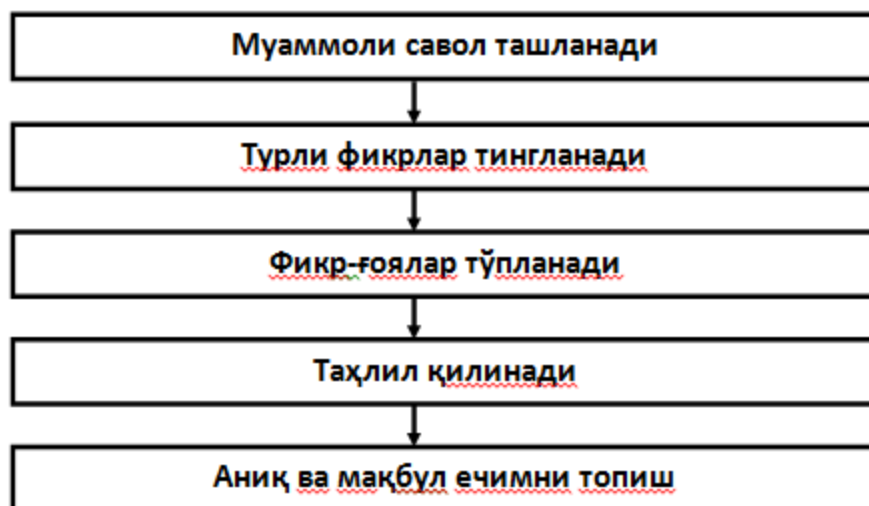
“Bahs-munozara” metodini o‘tkazishda quyidagi **qoidalarga** amal qilish kerak:

- barcha ta‘lim oluvchilar ishtirok etishi uchun imkoniyat yaratish;
- “o‘ng qo‘l” qoidasi (qo‘lini ko‘tarib, ruhsat olgandan so‘ng so‘zlash)ga rioya qilish;
- fikr-g‘oyalarni tinglash madaniyati;
- bildirilgan fikr-g‘oyalarning takrorlanmasligi;
- bir-birlariga o‘zaro hurmat.

Quyida “Bahs-munozara” metodini o‘tkazish tuzilmasi berilgan.

“Bahs-munozara” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Ta‘lim beruvchi munozara mavzusini tanlaydi va shunga doir savollar ishlab chiqadi.
2. Ta‘lim beruvchi ta‘lim oluvchilarga muammo bo‘yicha savol beradi va ularni munozaraga taklif etadi.
3. Ta‘lim beruvchi berilgan savolga bildirilgan javoblarni, ya‘ni turli g‘oya va fikrlarni yozib boradi yoki bu vazifani bajarish uchun ta‘lim oluvchilardan birini kotib etib tayinlaydi. Bu bosqichda ta‘lim beruvchi ta‘lim oluvchilarga o‘z fikrlarini erkin bildirishlariga sharoit yaratib beradi.
4. Ta‘lim beruvchi ta‘lim oluvchilar bilan birgalikda bildirilgan fikr va g‘oyalarni guruhlarga ajratadi, umumlashtiradi va tahlil qiladi.
5. Tahlil natijasida qo‘yilgan muammoning eng maqbul echimi tanlanadi

Har qanday mavzu va muammolar mavjud bilimlar va tajribalar asosida muhokama qilinishi nazarda tutilgan holda ushbu metod qo'llaniladi. Bahs-munozarani boshqarib borish vazifasini ta'lim oluvchilarning biriga topshirishi yoki ta'lim beruvchining o'zi olib borishi mumkin. Bahs-munozarani erkin holatda olib borish va har bir ta'lim oluvchini munozaraga jalb etishga harakat qilish lozim. Ushbu metod olib borilayotganda ta'lim oluvchilar orasida paydo bo'ladigan nizolarni darhol bartaraf etishga harakat qilish kerak.

“Bahs-munozara” metodini o'tkazishda quyidagi qoidalarga amal qilish kerak:

- barcha ta'lim oluvchilar ishtirok etishi uchun imkoniyat yaratish;
- “o'ng qo'l” qoidasi (qo'lini ko'tarib, ruhsat olgandan so'ng so'zlash)ga rioya qilish;
- fikr-g'oyalarni tinglash madaniyati;
- bildirilgan fikr-g'oyalarning takrorlanmasligi;
- bir-birlariga o'zaro hurmat.

Quyida “Bahs-munozara” metodini o'tkazish tuzilmasi berilgan.

4.

“KICHIK GURUHLARDA ISHLASH” METODI - ta'lim oluvchilarni faollashtirish maqsadida ularni kichik guruhlariga ajratgan holda o'quv materialini o'rganish yoki berilgan topshiriqni bajarishga qaratilgan darsdagi ijodiy ish.

Ushbu metod qo'llanilganda ta'lim oluvchi kichik guruhlarda ishlab, darsda faol ishtirok etish huquqiga, boshlovchi rolida bo'lishga, bir-biridan o'rganishga va turli nuqtai- nazarlarni qadrlash imkoniga ega bo'ladi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi qo'llanilganda ta'lim beruvchi boshqa interfaol metodlarga qaraganda vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo'ladi. Chunki ta'lim beruvchi bir vaqtning o'zida barcha ta'lim oluvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholay oladi. Quyida “Kichik guruhlarda ishlash” metodining tuzilmasi keltirilgan.

Kichik guruhlarda ishlash» metodining afzalligi:

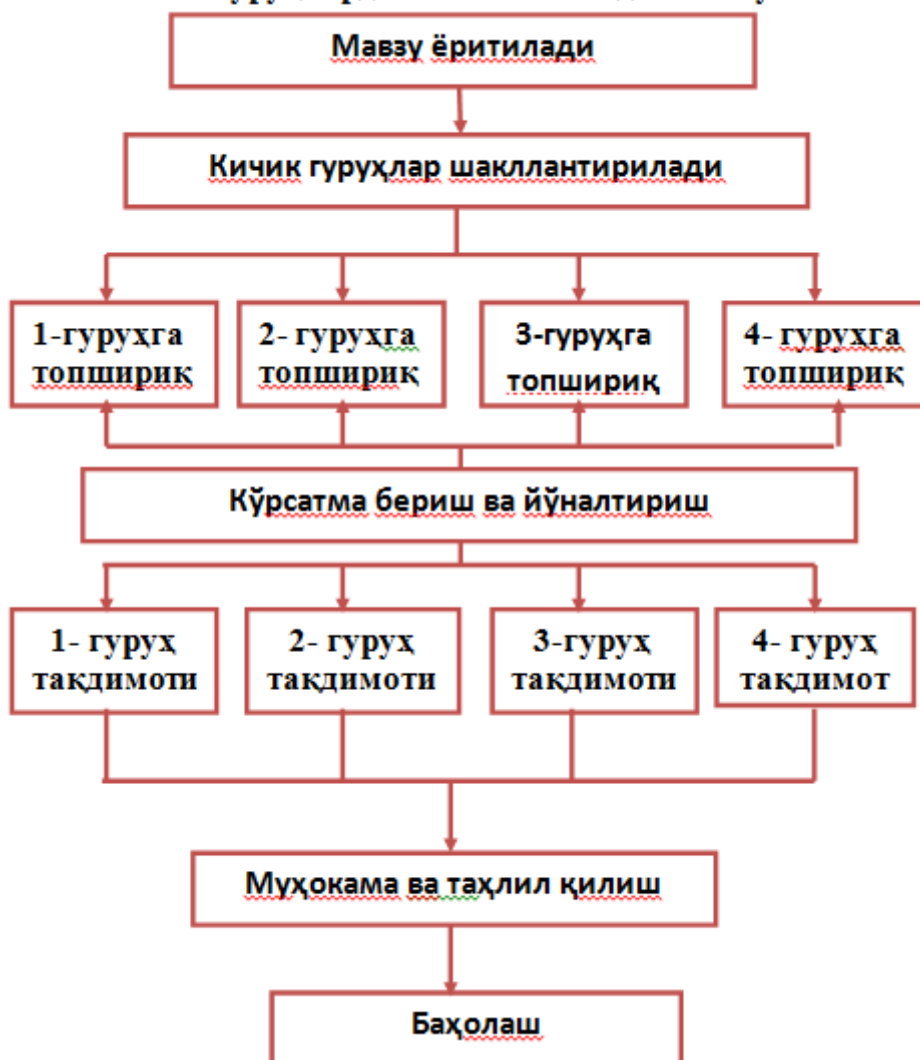
- o'qitish mazmunini yaxshi o'zlashtirishga olib keladi;
- muloqotga kirishish ko'nikmasining takomillashishiga olib keladi;

- vaqtni tejash imkoniyati mavjud;
- barcha ta'lim oluvchilar jalb etiladi;
- o'z-o'zini va guruhlararo baholash imkoniyati mavjud bo'ladi.

«Kichik guruhlarda ishlash» metodining kamchiliklari:

- ba'zi kichik guruhlarda kuchsiz ta'lim oluvchilar bo'lganligi sababli kuchli ta'lim oluvchilarning ham past baho olish ehtimoli bor;
- barcha ta'lim oluvchilarni nazorat qilish imkoniyati past bo'ladi;
- guruhlar aro o'zaro salbiy raqobatlar paydo bo'lib qolishi mumkin;
- guruh ichida o'zaro nizo paydo bo'lishi mumkin.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodining tuzilmasi

3-MAVZU. TARBIYAVIY TEXNOLOGIYALAR – 2 S.

Reja:

1. Tarbiyaviy texnologiyalarning maqsadi va vazifalari.
2. Tarbiyaviy texnologiyalarni amaga oshirish metodikasi.

Tayanch iboralar: tarbiyaga texnologik yondashuv, motivatsion bosqich, mazmunli bosqich, faoliyatli bosqich, qadriyatli bosqich

Tarbiyaviy texnologiyaning **umumiy belgilari:**

- tarbiyaviy ta'sir tarbiyaviy ishlarning kompleksi sifatida uziga uyinlar, tarbiyaviy suhbatlar va individual konsultatsiyalarning elementlarini qamrab oladi;
- har bir ish har bir tarbiyalanuvchining axloqiy, ijtimoiy va boshqa fazilatlarini shakllanganligi darajasini tashxislash bilan boshlanadi.
- tarbiyaviy ta'sir tashxislash natijalarining faol tahlili va ideal shaxs bilan qiyoslaganda muayyan fazilatlarining shakllanganlik darajasiga etganligini anglash bilan yuzaga kelgan «jamoaviy qayg'urish» samarasi bilan kuchaytiriladi;
- tarbiyalanuvchilar kishilar orasida hayot uchun zarur bulgan zarur fazilatlarni uzlashtiradilar, uzlarini anglashni urganadilar, uz-uzini kamolga etkazish yullarini tasavvur qiladilar;
- shaxsiy kamolotga etish dasturi (tashxislash natijalaridan qat'i nazar) individual konsultatsiyalar, maslahatlar, tarbiyaviy ishlarni tashkil etish natijasida mustahkamlanadi.

Tarbiyaga texnologik yondashuv – tarbiya natijalariga asoslanib, tarbiyaning maqsad va vazifalarini oydinlashtirish, tarbiya jarayonining har bir bosqichini alohida-alohida loyihalash, tarbiyaning shakl, metod va vositalarini aniq belgilab olishga qaratilgan tizimli jarayon.

Texnologik yondashuv imkoniyati tarbiya jarayonining o'zida uning ko'p omilliligi – ko'plab omillar ta'siriga uchrashi, natijalarning tezda namoyon bo'lmashligi, tarbiyachi faoliyatining (bevosita yoki bilvosita) yo'naltirilganligi, ko'p bosqichlilik bilan bog'liq ravishda mujassamdir. Ko'p bosqichlilik tarbiyalanuvchining u yoki bu sifat haqida tasavvur darajasidan tushunchaga va keyinroq o'zlashtirilganlariga muvofiq harakat qilish ko'nikmasini shakllantirish hamda to'g'ri xulq-atvor odatlarini shakllantirishga o'tish bilan tavsiflanadi. SHunga asosan V.S.Selivanov tarbiya jarayoni, uning bosqichlari ketma-ketligi murakkab o'ziga xoslikka ega ekanligi haqidagi xulosaga keladi. Tarbiya, shaxs sifatlarini shakllantirish emotsional yo'nalganlik, xulqning ma'lum shakliga ijodiy munosabat uyg'otishdan boshlanadi. Ikkinchi bosqich harakatni to'g'ri bajarish malakasini, ya'ni to'g'ri xatti-harakat qilishni mashq qilish sanaladi. Keyinchalik harakatni unga ijobiy munosabat bilan ko'p marta bajarish davomida oqilona xulq-atvoriga odatlantiriladi. Tushunchani o'zlashtirish (shakllantirish) – tarbiya jarayonining keyingi bosqichi. O'zlashtirilgan tushunchalar asosida ijtimoiy xulq tajribasi tashkil qilinadi.

Tarbiya texnologiyasi tarbiyaviy jarayonga kompleks yondashish orqali amalga oshiriladi. Tarbiyaning zamonaviy texnologiyalari quyidagi majburiy talablarni bajargan holda kompleks yondashuvni amalga oshiradi:

Tarbiyalanuvchilarga uch yunalish – ongi, hissi va axloqi buyicha ta'sir ko'rsatiladi.

Tarbiya va shaxsning uzini-uzi tarbiyalashi uzaro qushilib ketsa ijobiy natijalarga erishiladi.

Tarbiyaga aloqasi bulgan barcha jamoalarning harakatlarini birlashtirish. SHaxsga berilgan xislatlarni aniq tarbiyaviy ishlar tizimi orqali shakllantiriladi. Kompleks yondashuv tarbiya jarayoni va uni boshqarishga tizimli yondashuvni kuzda tutadi.

2.

Tarbiya texnologiyasini loyihalash quyidagi bosqichlarda amalga oshirilishi lozim:

1. **Motivatsion bosqich** – tarbiyalanuvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni egallashga qiziqish, ehtiyoj va istakni qaror toptirishga qaratilgan jarayon.

2. **Mazmunli bosqich** – tarbiyalanuvchilarda shakllantirilishi lozim bo'lgan ma'naviy-axloqiy fazilatlarga doir tasavvur, tushuncha va bilimlar majmuini ishlab chiqish.

3. **Faoliyatli bosqich** – tarbiyalanuvchilarda shakllantirilishi lozim bo'lgan ma'naviy-axloqiy fazilatlarga doir aniq vaziyatlar, faoliyat shakllarini yaratish orqali ularni amaliy faoliyatga jalb etish.

4. **Qadriyatli bosqich** – ma'naviy-axloqiy fazilatlarni qadriyatga aylantirish, ularda mustahkam e'tiqodni shakllantirish maqsadida tashkil etiluvchi tarbiyaviy jarayonning yuqori bosqichi.

Tarbiyaviy ish texnologiyasida quyidagilar tavsiya etiladi.

1. Tarbiyaviy ishning vazifalarini aniqlash - samaradorlik shartlarini belgilash. Bu vazifalar mahorat bilan asoslangan bo'lishi va o'quvchilarga tushuntirilishi shart.

2. Har qanday tarbiyaviy ish kompleks munosabat asosida loyihalanish. Avvalo tarbiyalanuvchilarning qiziqishi, tashabbuskorlik bilan faoliyati, ularning izchil harakati. Ikkinchidan, pedagogning har bir ishda har tomonlama natijaga erisha olishi.

3. Asosiy vazifani bajarishni optimallashtirish.

4. SHart-sharoitni hisobga olgan holda tarbiya mazmunini belgilash. Tarbiyaga o'quvchilarning qiziqish, yo'nalishi, xohish-irodasini tarbiyalanganlik darajasini hisobga olish.

5. Tarbiya jarayonining har bir bosqichida samarali metod, usul, vositalarini qo'llashning loyihalashtirish. Tarbiyalanuvchilarning faolligi, mustaqalligini ta'minlash.

6. Tarbiya ishida yuqori tashkilotchilikka erishish, jamoani shakllantirish.

7. Tarbiya ishida andoza bo'lmasligi, vaziyatga qarab o'zgaruvchanlik, muvofiq-lashtirish.

8. Tarbiyalanuvchining xarakterini shakllantirish, hayot yo'lini tanlashga yordam berish.

4-MAVZU. TARBIYAVIY INTERFAOL USULLAR – 2S.

Reja:

1. Interfaol texnologiyalar.
2. Interfaol usullar.

Tayanch iboralar: Interfaol metod, interfaol texnologiyalar, “Bumerang” texnologiyasi, “Skarabey”, “Veer”, “Blits o‘yin” “O‘qituvchi shaxsi” kabi texnologiyalar.

1.

Zamonaviy metodlar yoki interfaol usullar, o‘qitishning samarasini oshirishga yordam beruvchi texnologik trenninglar o‘quvchi talabalarda mantiqiy, ijodiy, tanqidiy, mustaqil fikrlashni shakllantirishga, qobiliyatlarini rivojlantirishga, raqobatbardor, etuk mutaxassis bo‘lishlariga hamda mutaxassisga kerakli bo‘lgan fazilat-larni tarbiyalashga yordam beradi.

Ushbu o‘quv jarayonini tashkil etish uchun havola etilgan texnologik trening-larni xuddi shu tartibda, o‘tkazishlari shart emas, har qaysi o‘qituvchi bu trening-larni umumiy shaklni olgan holda o‘zlarining dars texnologiyalarini yaratishlari, berilgan treninglarni to‘liq yoki ularning ba’zi bir bosqichlari, elementlarni ishlatishlari mumkin.

“Bumerang” texnologiyasi

Mazkur texnologiya bir mashg‘ulot davomida o‘quv materialini chuqur va yaxlit holatda o‘rganish, ijodiy tushunib etish, erkin egallashga yo‘naltirilgan. U turli mazmun va xarakterga (muomala, munoazarali, turli mazmunli) ega bo‘lgan mavzularni o‘rganishga yaroqli bo‘lib, o‘z ichiga og‘zaki va yozma ish shakllarini qamrab oladi hamda bir mashg‘ulot davomida har bir ishtirokchining turli topshiriqlarni bajarishi, navbat bilan o‘quvchi yoki o‘qituvchi rovida bo‘lishi, kerakli ballni to‘plashiga imkoniyat beradi.

“Bumerang” texnologiyasi tanqidiy fikrlash, mantiqli shakllantirishga, imkoniyat yaratadi; xotirani, g‘oyalarni, fikrlarni, dallillarni yozma va og‘zaki shakllarda bayon qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Ta’lim bilan bir qatorda mazkur metod tarbiyaviy xarakterdagi qator vazifalarni amalga oshirish imkonini beradi:

- Jamoalar bilan ishlash mahorati;
- Muomalalik;
- Xushfe’lilik;
- Ko‘nikuvchanlik;
- O‘zgalar fikriga hurmat;
- Faollik;
- Rahbarlik sifatlarini shakllantirish;
- Ishga ijodiy yondoshish;

-O‘z faoliyatining samarali bo‘lishiga qiziqish;

-O‘zini xolis baholash.

Asosiy tushunchalar quyidagilar:

Ochiq savollar - bu savollar muomala, so‘zlashuvni davom ettirishga imkon beradi. Ularga qisqa, bir xil javob berish mumkin emas.

YOpiq savollar - bu savollar oldindan “ha” yoki “yo‘q” tipidagi to‘g‘ri, ochiq, javoblarni berishni ko‘zda tutadi.

Ko‘ndalang so‘roq - bir-biriga guruhlab beriluvchi qisqa savollar qatori bo‘lib, bu o‘ziga xos axborotlar izlash hamda dallillarni, opponentlar pozitsiyasini aniqlash va muayyan qarorlar qabul qilish uchun ajoyib imkoniyatdir.

Ko‘ndalang so‘roq paytida munozaraga kirishish mumkin emas. Bu vaqtda faqat savollar beriladi, munozaraga kirishilmaydi.

“Skarabey” texnologiyasi

“Skarabey” interaktiv texnologiya bo‘lib, u o‘quvchilarda fikriy bog‘liqdir, mantiq, xotiraning rivojlanishiga imkoniyat yaratadi, qandaydir muammoni hal qilishda o‘z fikrini ochiq va erkin ifodalash mahoratini shakllantiradi. Mazkur texnologiya o‘quvchilarga mustaqil ravishda bilimning sifati va saviyasini holis baholash, o‘rganilayotgan mavzu haqidagi tushuncha va tasavvurlarni aniqlash imkonini beradi. U ayni paytda, turli g‘oyalarni ifodalash hamda ular orasidagi bog‘liqliklarni aniqlashga imkon yaratadi.

“Skarabey” texnologiyasi har tomonlama bo‘lib, undan o‘quv materialining turli bosqichlarini o‘rganishda ifodalanadi:

-boshida-o‘quv faoliyatini rag‘batlantirish sifatida (“Aqliy hujum”);

-mavzuni o‘rganish jarayonida - uning mohiyati, tuzilishi va mazmunini belgilash; ular orasidagi asosiy qismlar, tushunchalar, aloqalar xarakterini aniqlash, mavzuni yanada chuqurroq o‘rganish, YAngi jihatlarni ko‘rsatish;

-oxirida- olingan bilimlarni mustahkamlash va yakunlash maqsadida.

“Skarabey” texnologiyasi o‘quvchilar tomonidan oson qabul qilinadi, chunki u faoliyatning fikrlash, bilish xususiyatlari inobatga olingan holda ishlab chiqilgan. U o‘quvchilar tajribasidan foydalanishni ko‘zda tutadi, reflektiv kuzatishlarni amalga oshiradi, faol ijodiy izlash va fikriy tajriba o‘tkazish imkoniyatlariga ega.

Mazkur texnologiyalarning ayrim afzalliklari sifatida idrok qilishni engillashtiruvchi chizma shakllardan foydalanishni ko‘rsatish mumkin.

“Skarabey” alohida ishlarda, kichik guruhlarda hamda o‘quv jamoalarida qo‘llanishi mumkin.

Ta’limdan tashqari mazkur metod tarbiyaviy xarakterdagi qator vazifalarni amalga oshirish imkonini beradi;

-O‘zgalar fikriga hurmat;

-Jamo bilan ishlash mahorati;

-Faollik;

-Xushmuomalalik;

-Ishga ijodiy yondashish;

-Imkoniyatlarini ko‘rsatish ehtiyoji;

- O‘z qobiliyai va mikoniyatlarini tekshirishga yordam beradi;
- “men”ligini ifodalashga imkon beradi;
- o‘z faoliyati natijalariga mas‘ullik va qiziqish uyg‘otadi.

“VEER” texnologiyasi

Bu texnologiya murakkab, ko‘ptarmoqli, mumkin qadar, muammo xarakteridagi mavzularni o‘rganishga qaratilgan.

Texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo‘yicha biryo‘la axborot beriladi. Ayni paytda, ularning har biri alohida nuqtalardan muhokama etiladi. Masalan, ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari belgilanadi.

Bu interaktiv texnologiyasi tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashni muvaffaqiyatli rivojlantirishga hamda o‘z g‘oyalari, fikrlarini yozma va og‘zaki shaklda ixcham bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi.

“VEER” texnologiyasi umumiy mavzuni ayrim tarmoqlarini muxokama qiluvchi kichik guruhlarining har bir qatnashuvchining, guruhning faol ishlashiga qaratilgan.

“VEER” texnologiyasi mavzuni o‘rganishning turli bosqichlarida qo‘llanilishi mumkin:

- boshida: o‘z bilimlarini erkin faollashtirish;
- mavzuni o‘rganish jarayonida; uning asosilarini chuqur fahmlash va anglab etish;
- yakunlash bosqichida;; olingan bilimlarni tartibga solish.

Ta’limdan tashqari “VEER” texnologiyasi tarbiyaviy xarakterdagi qator vazifalarni amalga oshirish imkonini beradi:

- Jamoat, guruhlarda ishlash mahorati;
- Muammolar, vaziyatlarni turli nuqtai nazardan muhokama qilish mahorati;
- Murosali qarorlarni topa olish mahorati;
- O‘zgalar fikriga hurmat;
- Xushmuomalalik;
- Ishga ijodiy yondoshish;
- Faollik;
- Muammoga diqqatini jamlay olish mahorati.

“BLITS O‘YIN” TEXNOLOGIYASI

Ushbu texnologiya o‘quvchi talabalarni xarakterlar ketma ketligini to‘g‘ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, o‘rganayotgan predmeti asosila ko‘p, xilma xil fikrlardan, ma’lumotlardan kerakligini tanlab olishni o‘rgatishga qaratilgan. Ushbu texnologiya davomida o‘quvchi talabalar o‘zlarining mustaqil fikrlarini boshqalarga o‘tkaza oladilar, chunki bu texnologiya shunga to‘liq sharoit yaratib beradi.

Maqsad: Ushbu texnologiya tinglovchilarga tarqatilgan qog‘ozlarda ko‘rsatilgan harakatlar ketma ketligini avkorporus yakka holda mustaqil ravishda

belgilab, soʻngra oʻz fikrini boshqalarga oʻtkaza olish yoki oʻz fikrida qolish, boshqalar bilan hamfikir boʻla olishga yordam beradi.

texnologiyasi: ushbu texnologiya bir necha bosqichda oʻtkaziladi.

1- bosqich.

-Trener ushbu trening bir necha bosqichda oʻtkazilishi haqida tinglovchilarga (oʻquvchi talabalarga) tushuncha beradi. Har bosqichdagi vazifani bajarishga aniq vaqt berilishi, tinglovchilar esa shu vaqtdan unumli foydalanishlari kerakligi haqida ularni ogohlantiradi;

-Trener hamma tinglovchilarga alohida alohida tarqatma material beradi va tinglovchilardan ushbu materialni sinchiklab oʻrganishlarini soʻraydi;

-Trener tarqatma material mazmuni va bajariladigan vazifani tushuntiradi, yaʼni tarqatma materialda berilgan 13 ta xarakterni ketma ketligini toʻgʻri belgilash kerakligi, beligini esa qogʻozdagi alohida ajratilgan boʻlimga raqamlar bilan belgilash kerakligini tushuntiradi;

-Qoʻyilgan vazifa avkorus yakka tartibda bajarilishini aytadi.

2- bosqich.

Trener birinchi berilgan vazifani har bir tinglovchi tomonidan yakka tartibda bajarilishini kuzatadi, qiynalganlarga yordam beradi, yoki qaytadan tushuntiradi:

Har bir tinglovchi tarqatma materialdagi “YAKKA BAHO” boʻlimiga shu erda berilgan harakatlardan oʻzining shaxsiy fikri asosida mantiqiy ketma ketligini raqamlar Bilan belgilab chiqadi, yaʼni berilgan 13 harakatdan, uning fikricha qaysi biri, birinchi boʻlishi, qaysi biri esa ikkinchi boʻlishini va hokazo. Bu vazifani bajarish uchun trener tinglovchilarga 10 daqiqa vaqt beradi.

3 -bosqich

-trener tinglovchilardan 3 kishidan iborat kichik guruhlar tashkil etishlarini soʻraydi. 3 kishilik guruhlar tinglovchilarning xoxishlariga qarab yoki raqamlar boʻyicha tashkil etilishi mumkin:

-kichik guruhlardagi tinglovchilarning har biri oʻz qogʻozidagi yakka baho boʻlimida belgilangan xarakterlar ketma ketligi Bilan bir birini tanishtiradilar, keyin 3 kishidan uch xil boʻlgan ketma ketlikni birlashib, bir birlari Bilan tortishib, bahgʻslashib, bir bilariga taʼsir oʻtkazib, oʻz fikrlariga ishontirib kelishgan holda bir muqimga kelib ularga tarqatilgan qogʻozdagi “GURUH BAHOSI” boʻlimiga raqamlar Bilan belgilab chiqadilar.

-Trener kichik guruhdagi tortishuvlarda ishtirok etmaydi, faqat kichik guruhlar va har bir tinglovchi faoliyatini kuzatadi. Bu vazifani bajarish uchun 20 daqiqa vaqt beriladi.

4 -bosqich.

-Barcha kichik guruhlar oʻz ishlarini tugatgach, trener xarakterlar ketma ketligi boʻyicha toʻgʻri javobni beradi, yaʼni tinglovchilardan ularga tarqatilgan qogʻozlardan “TOʻGʻRI JAVOB” boʻlimini topishni va unga trener tomonidan aytilgan harakatlar ketma ketligining raqamlarini yozishini soʻraydi.

5-bosqich.

-Trener “TOʻGʻRI JAVOB” boʻlimida berilgan raqamlardan “YAKKA BAHO” boʻlimida berilgan baholarni (yoki aksincha), yaʼni kattadan-kichikni yairgan holda

“YAKKA HATO” bo‘limiga chiqqan farqli yozishni so‘raydi. “YAKKA BAHO” bo‘limidagi sonlarni yuqoridan pastga qarab qishib chiqib umumiysonini hisoblashlari kerakligini uqtiradi.

6- bosqich.

-Xudi shu tartibda “TO‘G‘RI JAVOB” va “GURUH BAHOSI” o‘rtasidagi farq kattadan-kichikni ayirish orqali bajariladi, chiqarilgan farqlar soni “GURUH HATOSI” bo‘limiga yozilib, yuqoridan pastga qarab qo‘shiladi va umumiy son keltirib chiqariladi.

7-bosqich.

-Trener yakka va guruh hatolarining soni bo‘yicha tushuncha beradi, ularni alohida alohida sharhlab beradi.

“yakka hato” bo‘limidagi umumiy sonlarning sharhi:

Agar yakka hatolar soni 30 gacha bo‘lsa, bunday tinglovchilardan tashkilotchilik, konstruktivlik qobiliyati etarli, ular mustaqil ravishda har bir ishni eta oladilar, turlisharoitlardagi harakatlar vaqtida mantiqan ularning ketma ketlini tashkil eta oladilar.

Agar yakka hatolar soni 30 dan 40 gacha bo‘lsa, bunday tinglovchilarda tashkilotchilik qobiliyati etarli emas, biron bir ishni yoki faoliyatini tashkil etishlarida qiynaladilar yoki pala partishlikka yo‘l qo‘yadilar. SHuning uchun ular alohida kurslarda o‘qishlar yoki mantiqan fikrlashga o‘rganishlari kerak bo‘ladi.

Agar hatolar soni 40 dan yuqori bo‘lsa, bunday tinglovchilar tashkilotchilik, mantiqiy fikrlash qobiliyati etarli emas, ular o‘z ustilarida ishlashlari kerak bo‘ladi yoki maxsus treninglar, kurslarda o‘qishlariga to‘g‘ri keladi.

“Guruh hatosi” bo‘limidagi umumiy sonlarning sharhi:

Agar hatolar soni 30 gacha bo‘lsa, bu guruhlarda tinglovchilar bir birlarini tushunishga harakat qilganlar, bir birlarini ishontira olganlar va natijada bir xil natijaga erishganlar. Demak, guruhda samimiy munosabat o‘rnatilgan, fikrlar bir joydan chiqqan.

Agar guruhning hatolar soni 30 dan 40 gacha bo‘lsa, bu guruhda tinglovchilarning bir muqimga kelishlari qiyin bo‘lgan, tortishuvlar yuzaki yoki ishonarsiz bo‘lgan yoki guruh a‘zolari bir birlarini tushunishga sust holda intilganlar, yoki vazifaga beparvoroq bo‘lganlar, yoki bir birlarini hafa qilib qo‘yishdan cho‘chiganlar yoki guruhning barcha a‘zolari yuzaki holda kelishigan u, aslida esa har Kim o‘z fikrida qolgan bo‘lishi mumkin. Samimiy munosabat bu guruhda o‘z aksini topmagan.

Agar guruh hatosining soni 40 dan ortiq bo‘lsa, bu guruh ahzolari umuman bir birlari Bilan kelisha olmaganlar, o‘zaro ishontirish bo‘lmagan. Har kim o‘z fikrida qolgan. Samimiy munosabat o‘rnatilgan.

2.

Interaktiv metodlar – bu jamoa bo‘lib fikrlashdan iborat deb yuritiladi, ya’ni pedagogik ta’sir etish usullari bo‘lib, ta’lim mazmunining tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu metodlarning o‘ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o‘quvchilarning birgalikda faoliyat ko‘rsatishi orqali amalga oshiriladi.

Biz quyidagi o'qitish jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan ba'zi bir terninglar (texnologiyalar)ga tavsifnoma berib, ba'zilarni o'tkazish tartibi to'g'risida metodik tavsifnoma berib o'tamiz.

“TARMOQLAR” metodi – o'quvchi-talabani mantiqiy fikrlash, umumiy fikr doirasini kengaytirish, mustaqil ravishda adabiyotlardan foydalanishni o'rgatishga qaratilgan.

“3x4” metodi – o'quvchi-talabalarni erkin fikrlashi, keng doirada turli g'oyalarni bera olishi, ta'lim jarayonida yakka, kichik guruh holda tahlil etib, xulosa chiqara olishi, ta'rif Bera olishiga qaratilgan.

“BLITS O'YIN” metodi - harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga mantiqiy fikrlashga, o'rganayotgan predmeti asosida ko'p, xilma xil fikrlardan, ma'lumotlardan kerakligini tanlab olishni o'rgatishga qaratilgan.

“INTERVYU” texnikasi – o'quvchi-talaba savol berish, eshita olish, to'g'ri javob berish, savolni to'g'ri tuzishni o'rgatishga qaratilgan.

“IERARXIYA” texnikasi - oddiydan murakkabga, murakkabdan oddiyga o'tish usullarini qo'llash orqali ularni mantiqiy, tanqidiy, ijodiy fikrlashga o'rgatishga qaratilgan.

“BUMERANG” texnikasi – o'quvchi-talabalarni dars jarayonida, darsdan tashqarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishlash, o'rganilgan materiallarni yoddan saqlab qolish, so'zlab Bera olish, fikrni erkin holda bayon eta olish hamda bir dars davomida barcha o'quvchi talabalarni baholay olishga qaratilgan.

“TALABA” treningi – o'quvchi-talabalar bilan individual holda ishlash o'qituvchi va talaba o'rtasidagi to'siqni yo'q qilish, hamkorlikda ishlash yo'llarini o'rgatishga qaratilgan.

“O'QITUVCHI SHAXSI” trening - o'qituvchi innovatsion faoliyatini ochib beruvchi “O'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablar” mavzusidagi mustaqil fikrlashga, ijodiy insho yozish orqali bayon qilishga qaratilgan.

“MULOQOT” texnikasi o'qituvchilarni auditoriya diqqatini o'ziga jalb etish, dars jarayonida hamkorlikda faoliyat ko'rsatishga, uni tashkil etishni o'rgatishga qaratilgan.

“BOSHQARUV” texnikasi o'qituvchilarni auditoriyani boshqarishdagi usullari hamda o'quvchi talabalarni ish jarayonida boshqaruv usullari bilan tanishtiruvchi va shunga o'rgatishga qaratilgan.

“Tarmoqlar metodi” (Klaster)

Fikrlarning tarmoqlanishi - bu pedagogik stratigiya bo'lib, u o'quvchilarni Biron bir mavzuni chuqur o'rganishlariga yordam berib, o'quvchilarni mavzuga taalluqli tushuncha va aniq fikrni erkin va ochiq ravishda ketma-ketlik bilan uzviy bog'lagan holda tarmoqlashlariga o'rgatadi.

Bu metod Biron mavzuni chuqur o'rganishdan avkorpus o'quvchilarning fikrlash faoliyatni jadkorpuslashtirish hamda kengaytirish uchun hizmat qilishi mumkin. SHuningdek, o'tilgan mavzuni mustahkamlash, yaxshi o'zlashtirish, umumlashtirish hamda o'quvchilarni shu mavzu bo'yicha tasavvurlarini chizma

shaklida chizma shaklida ifodalashga undaydi. Quyida biz, namuna sifatida misol keltirdik;

Aqliy hujum

Aqliy hujum guruhlararo ishlarda qoʻllaniladigan, koʻplab gʻoyalarni ishlab chiqish mumkin boʻlgan metodlar. Bu haqiqatdan ham talabalarning oʻquv jarayonida faol ishtirok etishlari, turli gʻoyalarni bayon qilish chogʻida boshqalarni ham qizgʻin ishga yoʻllashlari, ilhom bilan ishlashlariga imkon beruvchi va unga ragʻbatlantiruvchi metoddir. Aqliy hujum shuning uchun ham faollashtirishning muhim usuliki, unda tanho ishlash mumkin emas, birgina gʻoya guruhning barcha ishtirokchilarini bir xilda oʻziga tortib oladi.

Oʻqituvchi mavzuni yoki savolni ajratib olishi zarur, keyin esa oʻquv faolligi 5-10 daqiqa oraligʻidagi vaqt chegarasida engillashtiriladi.

Aqliy hujum turli tarzda qoʻllanishi mumkin; masalan, qandaydir mavzuni muhokama qilish uchun, yangi savol qoʻyish yoki istalgan qandaydir muammoni hal etish uchun.

Asosiy qoidalar quyidagilar:

1. Aytilayotgan barcha gʻoyalar bir biriga nisbatan muhimlikda tengdir.
2. Kiritilayotgan gʻoyalarga nisbatan tanqid mavjud emas.
3. Gʻoyani taqdim etayotgan paytda soʻzlovchining gapini boʻlmaslik.
4. Soʻzlovchiga nisbatan baholovchi komponent mavjud emas.

5-MAVZU. TARBIYAVIY TRENINGLAR – 2 S.

Reja:

1. Tarbiyaviy treninglarning maqsadi va vazifalari.
2. Trening oʻtkazish metodikasi.

Tayanch iboralar: trening, trening qoidalari, tzamonaviy tarbiyaviy treninglar, trening bosqichlari.

1.

Trening inglizcha “traening”-soʻzidan olingan boʻlib, bilim berish, mashq qilish degan maʼnoni bildiradi. Qisqacha mazmunga kelganda asosan, guruhlar orasidagi munosabatlarni inson shaxsini har tomonlama rivojlantirish maqsadida oʻzaro taʼsir etish munosabatlarini tashkillashtirish maqsadida qoʻllaniladigan uslublar yigʻindisidir. Trening yordamida individlarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga oʻzini va boshqalarni toʻgʻri idrok eta olishga qaratilgan muammolar oʻrganiladi.

Trening — emotsiyaga boy, noanʼanaviy mashgʻulot boʻlib, shaxsning muloqot usu-lini oʻzgartirish, uygʻunlashtirishga, shaxslararo munosabatlarni yaxshilash, boshqa odamlar bilan muloqotda yuzaga keladigan qarama-qarshiliklarni hal etishga yoʻnaltirilgan.

Trening maqsadlari inson psixologiyasining murakkab jarayonlariga, nozik tomonlariga ta'sir etishi mumkin, shuning uchun trenerning ishini qimmatbaho toshga ishlov berayotgan zargar mehnati bilan taqqoslash mumkin.

Treningning **asosiy maqsadi**: shaxsni psixologik (ruhiy) ozod qilish, bunda tabiiy erkinlikni his etishni, o'z guruhida va undan tashqarida o'zaro munosabat va aloqa o'rnatishdan iborat.

Trening — shaxsda mavjud bo'lgan yoki vujudga keladigan muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma malakalarni hosil qilish maqsadida bahs-munozara, o'yin va mashqlar orqali o'tkaziladigan mashg'ulotlar yig'indisidir.

Har qanday psixologik treninglarni tashkil etish quyidagi bosqichlardan tashkil topadi.

1. Guruhni tashkil etish yoki yig'ish bosqichi.
2. Boshlang'ich bosqich.
3. Ishni olib borish bosqichi.
4. Yakunlash bosqichi.

Eng muhimi guruhni tashkil qilish bosqichi bo'lib, bunda quyidagi jihatlarga e'tibor berish kerak:

— Har qanday treningda (faqat nogironlar bilan o'tkaziladigan maxsus treninglarni hisobga olmaganda) tashqi jismoniy defektga ega bo'lgan va psixik holatida buzilishlar bo'lgan kishilar ishtirok etmasligi lozim. Negaki, bunday holatlarda aynan ana shunday kamchilikka ega bo'lganlarda aks ta'sir bo'lishi ehtimoli kuchliroqligi har qanday mutaxassis uchun tushunarli bo'lsa kerak.

— guruh a'zolarining soni 8 tadan 12 tagacha (ba'zi hollardagina 20 tagacha) bo'lgani ma'qul.

— ishtirokchilarning yoshi iloji boricha taxminan teng bo'lishi, ya'ni ular orasidagi farq 4-5 yoshni tashkil etishi mumkin (Alohida qayd etish lozim, 45-50 yoshdan kattalar uchun trening juda katta va ahamiyatli ta'sirga ega bo'lmazligi va ular kutganchalik natija bermasligi ham mumkin).

— ishtirokchilar orasida ayol va erkaklar soni imkoni boricha teng bo'lishi kerak.

Bundan tashqari yana quyidagilarga xam e'tibor berish lozim bo'ladi:

Treningda muammosi bir xil bo'lgan odamlarni to'plash kerak. Trening ishtirokchilari iloji boricha bir-biriga notanish bo'lishlari lozim. Trening o'tkaziladigan xona albatta izolyasiyalangan bo'lishi shart, ya'ni hech kim ularni bezovta qilishi mumkin emas va ular ham boshqalarga halaqit bermasligi kerak.

Rasmiylashgan guruh bo'lishiga yo'l qo'ymaslik lozim. Trenerdan auditoriya erkin bo'lishini ta'minlash va auditoriyani yaxshi bilish talab etiladi.

Biz «psixogimnastika» so'ziga e'tiborimizni qaratamiz. Bu tushuncha o'z ichiga ko'plab turdagi mashqlarni: Yozma, og'zaki, verbal, noverbal mashqlarni oladi. Ular uncha katta bo'lmagan 2-3 kishidan iborat bo'lgan yoki barcha ishtirokchilar bilan olib boriladi.

2.

Trening yoki o‘yin jarayonida ma’lum qoidalarga rioya qilish quyidagi ko‘rinishlarda tavsiya etiladi;

- bir biriga samimiylik va xayrihoxlik;
- bir- biriga ishonish;
- qatnashuvchining faoliyatiga va muloqot usullariga baho berish;
- o‘z taassurotlarini trening mashg‘ulotlarida boshqaruvchiga ma’lum qila olish;
- topshiriqlarni bajarishda faqat ijodiy farazga mo‘ljal bo‘lishi;
- jismoniy nuqsonlarga e’tibor bermaslik; – mashg‘ulot jarayonida hech kimga hech qanday maslahat bermaslik;
- albatta “bu erda va hozir” degan shartni bajarishi ya’ni, trening mashg‘ulotida ro‘y bergan hodisa yoki narsa tashqariga chiqmasligi zarur;
- qatnashuvchi guruhlarining barcha a’zolari xohish-istaklari bilan ishtirok etishlari kerak.

O‘yin jarayonida ro‘y berib turadigan qiyinchiliklarni nazarda tutish zarur bo‘ladi.

Barcha ishtirokchilar mashg‘ulot boshlanishiga va tanaffusdan keyin kechikmay kelishlari, bunda trener ularga namuna bo‘lishi kerak. Trening boshlovchisi faqatgina treningni boshqarmasdan guruh bilan birgalikda tahlil qiladi va o‘zini tutishi va muloqoti bilan qatnashchilarga namuna bo‘ladi. Treningni boshlashdan avval guruh a’zolarining bir-biriga murojaat etish usulini aniqlab olish lozim bo‘ladi. Bunda trener 4 xil variantni taklif etadi: «Sen», «Siz», «Ism», «Familiya». Odatda, o‘zbek mentalitetida ismini aytib murojaat etilishi kishilar orasida o‘zaro yaqinlik his-sini vujudga keltirishi sir emas. Garchi, ba’zi idoralarda ism-sharifi bilan murojaat etish rasman tan olingan bo‘lsada, ism bilangina murojaat etish treningda ko‘p-chilik tomonidan tasdiqlansa, har qanday katta mansabda ishlaydigan ishtirokchini ham ismi bilan chaqirish talab etiladi.

Mashg‘ulot o‘tkaziladigan joy shinam, keng, erkin harakatlanishga mo‘ljallangan, stullar bilan jihozlangan bo‘lishi shart. Xonada ishtirokchilarning orasiga to‘siq bo‘ladigan ortiqcha jihozlar (ortiqcha stol, stullar) bo‘lmasligi kerak.

Guruh a’zolari doira shaklida o‘tiradilar. Doira shaklida o‘tirishning afzalligi shundaki, hamma ishtirokchilar bir-birining borligini his qilishi va bir-birini ko‘rib turishiga imkoniyat bo‘ladi. Bu esa ishtirokchilarda ishonch, qiziqish, diqqat kabi xususiyatlarni vujudga keltiradi. SHuningdek, boshlovchi va ishtirokchilar ora-sida erkin muloqot qilish imkoniyatini yaratadi. Ayniqsa, bolalar guruhi bilan ishlaganda ular qarshisida o‘qituvchining bo‘lmasligi o‘smirlarda haqiqiy tenglikni his etishga yordam beradi. Bu orqali guruh a’zolarining haqiqiy ijtimoiy tengligini ta’minlovchi psixologik muhit (iklim) yaratiladi.

6-MAVZU. DARS DAN TASHQARI VAQTLARDA TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISH – 2 S.

Reja:

1. Darsdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning mazmuni.

2. Darsdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil etish shakllari.

Tayanch iboralar: Tadbirlar, tarbiyaviy tadbirlar, ommaviy tadbirlar, milliy tadbirlar, to'garak.

1.

Tarbiyaviy tadbirlar mazmuni va unga qo'yiladigan talablar. SHaxs sog'lom va har tomonlama barkamol shakllanishi uchun unda o'qishga intilish hissini takomil-lashtirish bilan cheklanib bo'lmaydi. Ular ongida kasb - hunar va mehnat ko'nikmalarini hosil qilish, umummadaniy bilimlarni, milliy va umumbashariy qadriyatlarga asoslangan yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarini tarbiyalash bilan o'z vatani va xalqiga nisbatan sadoqatni shakllantirish, atrof-muhitga nisbatan ongli munosa-batda bo'lish tuyg'usini, huquqiy ongini tarbiyalash lozim. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da madaniy estetik, ilmiy, texnikaviy, sport va boshqa yo'nalishlarda o'quv yurtidan tashqari davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini tashkil etish ta'kidlangan hamda ta'lim sifatini yaxshilash, uning to'zilmesi va mazmun-mundarijasini takomillashtirish vazifalari belgilab berilgan.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish bo'yicha tavsiyalar:

Tarbiyaviy ishlarning aniq vazifalarini chuqur anglash.

Har qanday tarbiyaviy ish ishchan va kompleks yunalish asosida loyihalashtiriladi.

Tarbiyaviy ishlar mazmunini uning vazifalari va amalga oshirish sharoitlari bilan bog'liq holda belgilab olinadi.

Maqsadga muvofiq metodlar, usullar va vositalar tarbiyaviy ishlarning har bir bosqichi uchun alohida loyihalanadi.

Tarbiyaviy ishlar turli-tuman bulishi kerak.

Tarbiyaviy ishlar his-tuyg'ularning qudratli katalizatori kabi loyihalashtiriladi.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning **asosiy qoidalari:**

- bajarilishi lozim bulgan ishlarning maqsadini aniq belgilash, harakatni boshidan oxirigacha yaxlit tasavvur qilish;

- qatnashuvchilarning har biri uchun aniq vazifalarni belgilash;

- kutilayotgan ish uchun barcha zarur narsalarni tayyorlash;

- natijalarni aniqlash uchun muayyan mezonlarni urnatish;

- javobgarlik, adresat va hisobot vaqtini taqsimlash;

- tashkiliy tizimni uyushtirish vositasi sifatida ijrochilarga yo'l-yo'riq ko'rsatish.

Mazkur bosqichdagi **tavsiyalar** quyidagicha:

- tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda ishtirok etayotgan har bir kishining huquq va majburiyatlarini aniq belgilab bering;

- har bir ishtirokchiga uning imkoniyatlari va xohishiga mos keluvchi bitta vazifa ajrating;

- tarbiyalanuvchilarning tashkilotchilik qobiliyatiga ega emasligini hisobga oling.

2.

Darsdan tashqari ta'limni urf-odatlarimiz, milliy qadriyatlarimiz, Respublika hududlari talablari asosida tashkil etib, uning tarmog'ini kengaytirib, hozirgi zamon talablari darajasida isloh, qilish kun tartibida turgan dolzarb masaladir. Hozirgi paytda yangi pedagogik va axborot texnologiyasi qonuniyatlari asosida pedagog olimlarimiz ta'lim muassasalaridan tashqari ta'limni tashkil etishning turli shakl va metodlarini ishlab chiqish yo'nalishida tegishli tadqiqotlarni olib bormokdalar.

Ta'lim muassasalarining to'garak qatnashchilari ongida yuksak ma'naviy-ahloqiy fazilatlar mujassamlashgan bo'lishi kerak. Ta'lim muassasalari to'garak qatnashchilari-rini doimiy ravishda fan va madaniyatning eng so'nggi yutuqlaridan habardor qilib turish ular ongini ijobiy ishlar va tarbiyaviy tadbirlar bilan band qilish muhim o'rin tutadi. To'garak qatnashchilarida mustaqillik tushunchasi shakllangan bo'lishi, ular Davlatimiz ramzlarini, madhiyasini, urf-odatlarimizni bilishi shart.

O'quvchilar qaysi to'garakka qatnashishidan qat'iy nazar shu kasb yoki hunar to'g'ri-sida boshlang'ich ko'nikmalarga zga bo'lishi lozim.

Tarbiyaviy tadbirlarning shakllari. Ta'lim muassasalari oldida turgan muhim tarbiyaviy faoliyati bu yoshlarga estetik, ekologik, axloqiy, huquqiy, iqtisodiy va shunga o'xshash boshqa turdagi tarbiyaviy ishlarni o'rgatishdan iboratdir. Tarbiyaning ushbu turlarini yosh avlodga singdirish uchun avvalo muassasada o'tkaziladigan o'quvchilar his – tuyg'usini shakllantirishga asoslangan turli tadbirlarda, to'garaklar faoliyatida milliy madaniy-tarixiy an'analarga, urf-odatlar va umumbashariy qadriyatlarga tayangan holda amalga oshiriladi. Masalan estetik tarbiyani yoshlar ongiga singdirish maqsadda o'quvchilar uylari, saroylari, shaxslar va usmirlar ijodiyot uylarida doirachilar, paqc, vokal-cholg'u, folklor, maqom, karnay-surnaychilar, ashula va paqc, o'zbek xalq cholg'u dastalari, hor studiyasi, qo'g'irchoq teatri, drama tugaragi, san'at sevarlar klublari tashkil etadi. To'garak a'zolari ushbu dasta, to'garak va klublarda san'atni sevishtga, ardoqlashga, san'at orqali go'zallikni kura bilishga, shu go'zallik orqali uz ona yurtini ulug'lashga, undagi go'zallikni, chiroyni asrab qolishga intiladi.

SHuningdek, estetik ta'lim tasviriy va halq amaliy san'ati yo'nalishlaridagi to'garaklar mashg'ulotlari orqali ham o'quvchilar qalbiga singdiriladi. Bu o'rinda o'quvchilar uylari, saroylarida tashkil etilgan «Tasviriy san'at», «Haykaltaroshlik», «Kulolchilik», «Milliy kashtachilik», «Naqqoshlik», «YOg'och o'ymakorligi», «Ganch o'ymakorligi», «YOsh ta'mirlovchilar» to'garaklari ayni maqsadni doimiy va uzluksiz amalga oshiradi.

Sayyohlik to'garaklariga o'quvchilar ularning qiziqishlarini hisobga olgan holda keng jalb qilinadi. To'garakka qabul qilinayotgan o'quvchi yoshlar avvalo sayyohlik to'garaklarining biror bir yo'nalishiga qiziqqan, sayyohlik ekspeditsiyasi to'g'risida tasavvurga ega bo'lgan, sog'lom bo'lishi kerak. Sayyohlik yo'nalishi

bo'yicha qatnashadi-gan o'quvchilar birinchi o'quv yilidan keyin quyidagilarni bilishi lozim:

- yurtimiz haqida tasavvurga ega bo'lishi;
- yurtimizning tarixini, qadimiy obidalarini, ular haqidagi afsona va rivoyatlarni bilishi;
- ma'lum joy, ulkani o'rganish bo'yicha reja va yo'nalishlarni ishlab chiqish;
- sayohat davomida kuzatuvchanlikni bilish, sayyohlikka oid materiallarni o'rganish;
- turli hildagi sayyohlikka oid adabiyotlar bilan doimiy tanishib borishi va ularni bilish kerak.

Ekologik tabiatshunoslikdan tashkil qilingan to'garaklarning asosiy maqsadi yoshlarda jonli va jonsiz tabiat haqida yaxlit tasavvur hosil qilish, tarbiyalanuvchilarni o'simlik va hayvonot olami bilan tanishtirish. To'garak a'zolarida o'simlik va hayvonlarni himoya qilish kerakligi to'g'risida tasavvur hosil qilish, to'garak a'zo-lari o'quv bilim yurtlarida er maydonlarida va tirik tabiat burchagida o'simlik va hayvonlarni parvarish qilgandagina, yaxshi hosil olish mumkinligiga ishonch hosil qilishdan iboratdir.

To'garak a'zolariga birinchi o'quv yili oxirida quyidagi talablar qo'yilishi lozim:

- jonli va jonsiz tabiat haqida tasavvurga ega bo'lishi;
- jonli va jonsiz tabiatni bir-biri bilan o'zaro bog'liqligini;
- yoz, kuz, qish va bahorning harakterli belgilarini;
- yilning turli fasllarida odamning yashab turgan joyidagi mehnati va ularning turlarini;
- o'simlik nomlari, ildiz, poya, barg, meva va urug'larini;
- o't o'simliklar, daraxtlar nomini;
- meva va manzarali dara htlarni aa ularning bir biridan farqlarini
- uchib ketuvchi va qishlovchi qushlarning hayoti va xususiyatlarini;
- tabiat bilan inson orasidagi qonun-qoidani doimo muvozanatda saqlashni bilgan, kuzatgan ishlari yuzasidan hisobot yoza bilishni, ma'ruza qilishni bilishilari kerak.

Ta'lim muassasalaridan tashqari ta'limning barcha yo'alishlari va to'garaklaridagi o'quvchilarning ma'naviy fazilatlarini, boy madaniy merosimiz, tarixiy an'analirimizga, umuminsoniy k,adriyatlariga hurmat, vatanga muhabbat, istiqloq g'oyalariga sadoqat ruhida tarbiyalanishi bilan belgilanadi.

O'quv yurtlaridan tashqari ta'lim muassasalarini klub va to'garaklari boradilar. Bilimga tashnalik ham ahloqiy tarbiyaning tarkibiy qismidir tarbiyachi, muassasa hodimlari o'quvchi qalbida kitobni sevish, uni o'qish va ardoqlash kabi fazilatlarini doimiy ravishda shakllantiradilar.

Ta'lim muassasalarida rejalashtirilayotgan har bir tadbir mazmunida, klub va to'garaklar faoliyatida - Vatanga muhabbat va komilinson tarbiyasi aks etishi lozim. O'quvchilarda Vatanga muhabbat tuyg'usini tarbiyalashda yurtimiz madaniyati tari hi, muayyan davrlardagi mavqei, buyuk mutafakkirlarimizning jahon fan va madaniyati sohasidagi o'rni, mamlakatimizning yorqin istiqboliga

ishonch to'g'risida ma'lumot beriladi. Vatanni sevish, uning istiqboli haqida qayg'urish iymon-e'tiqod ramzi ekanligi o'qtiriladi. SHu nuqtai nazardan asosiy maqsad - komil insonni tarbiyalash amalga oshiriladi.

7.8-MAVZU. TA'LIM-TARBIYA MUASSASALARIDA BAYRAMLARNI, OMMAVIY TADBIRLARNI NAMUNALI O'TKAZISH – 4 S.

Reja:

1. Ta'lim muassasalarida bayramlar va ommaviy tadbirlarni o'tkazish mazmuni.
2. Bayramlar va ommaviy tadbirlarni o'tkazish metodikasi.

1.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, yurtimizda ko'plab bayramlar nishonlana boshlandi. Ular o'z mazmunicha xalqimizning azaliy an'analarini, urf – odatlarini va orzu umidlarini olgan bo'lib, ommaviy tarzda muntazam nishonlanib kelyapti. Al-batta, bu bayramlar kishilarga zavqu shavq bag'ishlash barobarida, yoshlarda vatanpar-varlik, an'analarimizga sadoqat, urf – odatlarimizga hurmat hissini shakllantirish-da muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu darslar o'quvchilar qalbida iymon – e'tiqod hissini [munavvar etib](#), ona – Vatan, xalqiga mehri muhabbat uyg'otish zarur. SHu bois avvalo dars mavzusini to'g'ri tanlab olish, o'quvchining bilimdarajasi, malaka va ko'nikmalariga mos ravishda aniq belgilay bilishi lozim. Dars o'tiladigan xona ham mavzuga mos ravishda bezatilgan bo'lishi lozim. YA'ni qanday bayram o'tkazilishga qarab O'zbekiston Respublikasi Davlat bayrog'i, Gerbi, Madhiyasi, Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida" gi Qonun, Mutafakkir olimlarning ibratli so'zlaridan namunalari keltirish mumkin va hokozolar.

Saboqlar suhbat, savol–javob, bahs–munozara, hikoya shakllarida sahnalashtirilgan lavhalar yordamida tashkil etilsa, yanada maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bunday bayram tadbirlariga eng asosiylaridan misol tariqasida aytib o'tishimiz mumkin bo'lganlari "Mustaqillik – buyuk ne'mat" umumxalq bayrami – "O'qituvchilar va murabbiylar kuni", 9 may – "Xotira va Qadrlash kuni", "Navro'z – gul bayrami" kabilardir.

Ushbu bayramlarni tashkil etishda Milliy dastur talablariga muvofiq vujudga kelayotgan akademik litsey va kasb–hunar kollejlari, ayniqsa, behad ko'tarinki ruhda alohida mahorat va izlanuvchanlikni talab qiladi.

Ta'lim muassasalarida, akademik-litsey, kasb-xunar kollejlari, o'quv yurtlarida, mahallalarda, korxonalarda «1-oktyabr—O'qituvchilar va murabbiylar kuni» bayramini o'tkazish o'sib kelaётgan yosh avlodni tarbiyalashda xalqimizning ustoz murabbiyga bo'lgan munosabatlarining eng yaxshi namunalari misolida

o'quvchi yoshlar, umuman insonlar dunyoqarashini shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Bayram doirasida dars, tarbiyaviy soat, seminar-adabiyot, adabiy-badiiy va ilmiy kechalar, uchrashuv va davra suhbatlari o'tkazilishi mumkin.

Bayram tantanalari «O'qituvchi—ulug' nom, u Mag'pyp jaranglaydi», «Ustoz—otangdan ulug'», «Ustoz va murabbiylar, sizlarni sharaflaymiz», «Men sevgan ustoz», «Agar hayot bo'ston bo'lsa, bog'bon muallim», «Ustozlar kuni — umumxalq bayramidir» kabi mavzularda o'tkazilishi mumkin.

SHuningdek, yosh musavvirlar, yosh xunarmandlar yosh raqqosalar, yosh chevarlar ko'rik-tanlovlarini, yosh polvonlar, yosh sportchilar, o'tkir zehnlilar, topqirlar musobaqalarini, she'rxonlik va mushoiralarni o'tkazish lozim.

Ustoz va murabbiylar bayramini nishonlashda o'tganlar ruhini shod etishga alohida e'tibor berish maqsadga muvofiqdir.

«O'qituvchilar va murabbiylar kuni» bayramini quydagicha reja asosida o'tkazish mumkin:

— 1 oktyabr — «O'qituvchi va murabbiylar kuni» bayrami — dam olish kuni ekanligi;

—o'qituvchi—ulug' zot ekanligi haqida;

—ustoz—otangdek ulug'ligi;

—o'qituvchi va murabbiylar mehnatining qadr-qiyamati haqida;

—buyuk ustozlar haqida O'qituvchilar sulolasi haqida;

—ustozlar ruhini [shod etish](#);

—o'qituvchilarni munosib taqdirlash, sovg'alar ulashish;

—rivoyat, hikoyalar, she'r va kuy-qo'shiqlar ijro etish;

—saxna lavhalaridan, sport o'yinlaridan namoyish etish;

—san'atkorlar chiqishi;

—sayl-sayohatga borish;

—nafaqaxo'r, faxriy o'qituvchilar holidan xabar olish;

—ko'rgazma tashkil etish, kimoshdi savdosini uyushtirish.

Bayramni ikki bosqichli tadbir asosida o'tkazish ham mumkin.

Birinchisi — ma'rifiy, ma'naviy tadbirlar bo'lsa, **ikkinchisi**, ko'ngil ochar, estetik zavq-shavq olishga bag'ishlangan o'yin-kulgi, tomoshali tadbirlardir. Sayohat va sayllarda, muzey va muqaddas qadamjoylarga, «Xotira va Qadrlash» maydonlariga borish.

O'quv yurtlarida «O'qituvchi va murabbiylar» bayrami teatrlashtirilgan reja asosida olib borilishi bayramning estetik tarbiyaviy qimmatini yanada oshiradi. Buning uchun, o'quv yurtlarining havaskorlik drama teatri a'zolari, musiqa va cholg'u asboblari to'garaklarining ishtirokchilari bilan teatrlashtirilgan badiiy qismlar tashkil qilish maqsadga muvofiq.

Toshkent, Buxoro, Samarqand, Farg'ona, SHaxrisabz, Termiz, Xiva shaharlariga o'qituvchilar sayohatini uyushtirish. Bu ishlarda xalq ta'limi bo'limi, hokimiyat, mahalla, homiy tashkilotlar, san'at va adabiyot ahli hamkorlikda faollik ko'rsatishlari lozim.

Tomoshalar, konsertlar, Musiqali kechalar va lektoriylarga ustozu yosh murabbiylar va o'quvchilarning [bepul kirishini ta'minlash](#), shuningdek, ijodkor xodimlar guruhlarini ta'lim-tarbiya muassasalariga tashrif buyurishlari lozim. «O'qituvchi va murabbiylar kuni» bayramini o'tkazishni Respublika, viloyat, shahar, tuman ommaviy axborot vositalari orqali yoritish maqsadga muvofiqdir. Bayram o'tkaziladigan joyni bezashda quyidagilarga e'tibor berish tavsiya etiladi:

—»O'qituvchi va murabbiylar kuni» bayramini o'tkazish uchun, avvalo, sahna mavzuga mos qilib, did bilan bezatilishi — o'qituvchi ustoz haqida Hadisu SHarif, Qur'oni Karim, YUSuf Xos Xojyb, A.Jomiy, A.Navoiy, A.Avloniy, Usmon Nosir, Fitrat, CHo'lpon, Munavvar Qori hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov so'zlaridan namunalar bitilib, shior qilib osib ko'yilishi;

—Davlat Bayrog'i, Gerbi, Madhiyasi o'rniga tug'ri joylashtirilishi;

—»Qur'oni Karim», «Hadisu SHarif», «Qutadg'u bilig», «Qobusnoma», «Mahbub ulqulub», «Muhokamatul lug'atayn», «Odobnoma», «Turkiy guliston yoxud axloq», «Alifbe», «Ustoz-muallim», «Odob saboqlari» va boshqa qadimiy hamda zamonaviy darslik va ko'llanmalardan namunalar ko'yilishi;

—fidoyi o'qituvchilar suratlari, eng yaxshi dars va darsdan tashqari ma'naviy tarbiya ishlari bayonidan lavhalar, shuningdek, devoriy gazetalarning bayram sonlari ko'rgazma sifatida namoyish etilishi;

—O'zbekistonda «Davlat tili», «Ta'lim to'g'risida», «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», «O'qituvchilar va murabbiylar kuni», «Davlat Mustaqilligi to'g'risida»gi Davlat Qonunlari hamda O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi o'z aksini topishi;

—katta zalda dasturxon bayramona nozu-ne'matlar bilan tuzalishi, o'rindiqlar hozirlanishi;

—bayramga mahalla oqsoqollari, faxriy o'qituvchilar-murabbiylar, [xalq ta'limi](#), tuman, shahar hokimiyati, xayriya jamg'armalari, homiy tashkilotlar va matbuot xodimlari, vakillari, yozuvchilar, san'atkorlar taklif etilishi;

—ota-onalar, a'lochi o'quvchilar ham ishtirok etishlari;

—bayram zarur texnik va musiqiy asbob-uskunalari, boshlovchi, badiiy havaskorlar bilan ta'minlanishi, azaliy o'zbekona udumga binoan shodiyona karnay-surnay sadolari bilan boshlanishi lozim.

Quyida bayram tantanalarini o'tadigan joyni bezatishda foydalanish uchun buyuk allomalarning ustoz va murabbiylar haqidagi fikr va mulohazalaridan namunalarini ilova qilamiz:

1. O'quv qayda bo'lsa, ulug'lik bo'lur,

Bilim qayda bo'lsa, buyuklik bo'lur.

(YUSuf Xos Hojib)

2. Haq yo'lida kim senga bir harf o'qitmish ranj ila

Aylamak bo'lmas ado oning haqin yuz ganj ila.

(A. Navoiy)

3. Jahonda bo'lmasa muallim agar

Hayot ham bo'lmasdi go'zal bu qadar.

(A. Jomiy)

4. Ustoz, muallimsiz qolganda zamon,
Nodonlikdan bo‘lurdi qora jahon.

A. Jomiy

5. Ustozlar—aziz yurtning eng aziz, eng ulug‘ va mo‘‘tabar kishilaridandir.

I.A. Karimov

6. Hayot yo‘lida birinchi masala — maktab masalasidir.

Abdurauf Fitrat

7. Ustoz yo‘li porloqdir, ustoz yo‘li porloqdir,

Ustoz ko‘ngli xazina, sahovatga to‘likdir.

P. Mumin

Akdemik litseylar, kasb – hunar kollejlari, bilim yurtidagi o‘quvchilarga jangohlarda “Vatan, Vatan, Vatan, ona, ona, ona” - deb jon berganlar ko‘p bo‘lganidek, “Fevral voqealari”dek “Vatan”ni, “Ona”ni sariq chaqaga almashtiruvchi “Vatanfurush” bo‘lib olmaslikni tushuntirish lozim.

SHuningdek, quydagilarga e’tibor qaratish tavsiya etiladi:

- “Xotira va Qadrlash kuni” umumxalq bayramini O‘tkazuvchi maxsus komissiya to‘zish, tadbirlar ishlab chiqish;

- “Xotira – qalb chirog‘i”, “Inson buyuk zot, uni qadrlash oliy hikmat” kabi mazularda maxsus darslar, turli – tuman kechalar, davra suhbatlari, savol – javob, bahslar va tarbiyaviy soatlar o‘tkazish;

- «Osmonimiz musaffo, erimiz tinch bo‘lsin”, “YUrtimiz husni jamoliga ko‘z tegmasin”, “Toshkent – tinchlik shahri”, “O‘tganlar xotirasi, tariklar farovonligidir”, “Xotira va Qadrlash - burchimiz” kabi mavzularda sherxonlik tanlovini o‘tkazish;

- Ikkinchi jahon urushi qatnashchilari bilan uchrashuv o‘tkazish, ularning xonodonlariga borish, ularni tabriklash, ularga ma’naviy va amaliy yordam berish;

- “Xotira va Qadrlash” kuniga bag‘ishlab adabiyotlar ko‘rgazmasini tashkil etish.

SHuni ta’kidlash lozimki, tadbirlar o‘quvchilarning bilim ko‘nikma va malakalarga qarab ijodkorlik bilan o‘tkazish tavsiya etiladi.

“Xotira va Qadrlash kuni”da nafaqat ikkinchi jahon urushi qatnashchilari balki qatog‘on yillarida nohaq ayblangan, qamoqxonalarda hamda mustabid tuzum davridagi afg‘on urushida halok bo‘lganlarni eslash maqsadga muvofiqdir.

II. AMALIY MASHG‘ULOTLAR UCHUN MATERIALLARI

1-AMALIY: TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI FANINING NAZARIY ASOSLARI.

Reja

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsadi, vazifasi, asosiy tushuncha va tamoyillari.
2. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining mazmuni, mohiyati va shaxs tarbiyasidagi roli.
3. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining dolzarb muamolari va uni bartaraf etish yoʻllari.
4. Tarbiyaviy jarayonda gʻoyaviy-siyosiy-ahloqiy tarbiyani tashkil etish.
5. Guruh rahbari ishini rejalashtirish.

Ishdan maqsad: : Oʻquvchilarga Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani haqida toʻliq maʼlumot berish, fanining mazmuni, maqsadi va vazifalari haqida toʻliq maʼlumot berish va uning kategoriyalari tushuntirish va lar xaqida bilim, malaka va koʻnikmalar shakllantirish.

Tayanch tushunchalar: barkamol inson, maʼnaviy ruh, mʼnaviyat, tarbiyaviy ish metodikasini, oʻquvchilarning axloqiy shakllanishi, axloqiy bilim berish, axloqiy ongni shakllantirish, gurux rahbarining axloqiy tarbiyasi, guruh rahbarining madaniyati.

Agar mendan sizni nima qiynaydi?” deb soʻrasangiz, farzandlarimizning taʼlim va tarbiyasi deb javob beraman.

BIZNI HAMISHA OʻYLANTIRIB KELADIGAN YANA BIR MUHIM MASALA – BU YOSHLARIMIZNING ODOB-AXLOQI, YURISH-TURISHI, BIR SOʻZ BILAN AYTGANDA, DUNYOQARASHI BILAN BOGʻLIQ. BUGUN ZAMON SHIDDAT BILAN OʻZGARYAPTI. BU OʻZGARISHLARNI HAMMADAN HAM KOʻPROQ HIS ETADIGAN KIM – YOSHLAR. MAYLI, YOSHLAR OʻZ DAVRINING TALABLARI BILAN UYGʻUN BOʻLSIN. LEKIN AYNI PAYTDA OʻZLIGINI HAM UNUTMASIN. BIZ KIMMIZ, QANDAY ULUGʻ ZOTLARNING AVLODIMIZ, DEGAN DAʼVAT ULARNING QALBIDA DOIMO AKS-SADO BERIB, OʻZLIGIGA SODIQ QOLISHGA UNDA B TURSIN. BUNGA NIMANING HISOBIDAN ERISHAMIZ? TARBIYA, TARBIYA VA FAQAT TARBIYA HISOBIDAN.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev

Blits savollar:

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasining dolzarbligi. (Prezidentimiz tomonidan taqdim etilayotgan qonuniy hujjatlar misolida asoslab bering!)

2. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanini o'rganish zaruriyati va muhimlik jihatlari nimalardan iborat?
3. Tarbiya bu nima? Shaxsiy qarashingizni asoslab bering!
4. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining bosh maqsadi bu....?
5. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining asosiy vazifasi esa nimani anglatadi?
6. Tarbiyaviy ishlar metodikasi faning Pedagogika faniga aloqadorligini ko'rsatib bering!
7. Tarbiyaviy ishlar metodikasi faniniing dolzarb muammolari va uni bartaraf etish yo'llari nimalardan iborat?
8. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining asosiy tushuncha va tamoyillarini asosiy larini sanab bering?
9. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining mazmuni, mohiyati va shaxs tarbiyasidagi roli qanday?

“SHAXS PORTRETI” metodikasi.

Sizning ta'ssavuringizda Ma'naviyati yetuk boshqalarga o'rnak bo'la oladigan darajadagi shaxs qiyofasini gavdalantirgan obraz haqidagi fikrlaringizni ushbu jadvalda to'ldiring!

(U bo'lishi mumkin, kino qahramoni, badiiy kitob qahramoni, hayotdagi idealingiz, teatr qahramoni, mashhur va tarixiy inson siymosi va boshqalar)

E'tibor bering, topshiriqlarni individual tarzda bajarishingiz muhimdir va bu reyting ballingizga ham ta'sir etadi.

Batafsil va aniq javob bering!

Bilamizki har qanday insonning ideallari bo'ladi!

Sizning idealingizdagi qahramoningiz nomi qanday?	Bu qahramon qachon yuzaga kelgan?	Sizga aynan qaysi fazilatlari yoqadi?	Siz uning qaysi fazilatlarini takrorlagansiz ?	Bugungi kunda jamiyatimizda bunday qahramonlar bormi?

Baholash mezon:

1-Blits savollarga-50-71 gacha ball

2-Jadval-10-15 gacha

3-Tezkorlik va aniqlik-5-14 ball

2-MAVZU: Milliy urf-odat, qadriyat va an'analar-tarbiya asosi

Reja:

- 1.Shaxs hayotida qadriyatlar tizimi.
- 2.Milliy urf-odatlarimiz, milliy o'zligimiz namunasi sifatida.
3. Milliy tarbiya va uning mazmuni

Tayanch tushunchalar: Qadr-qimmat, mintaletet, ma'naviyat, madaniyat, milliy urf-odat, milliy o'zlik, milliy g'urur, milliy tarbiya, aksiologiya.

1-topshiriq: Blits savollar:

- 1.Milliy urf-odat deganda nimani tushunasiz?
- 2.Qadriyat deb nimaga aytiladi?
- 3.An'analarning shakllanish omillari?
- 4.Respublikamizda keng nishonlanadigan milliy urf-odatlar hamda alohida joylarga (ovul, qishloq, shaharlarga) hos bo'lgan marosimlar.

2-topshiriq:

Ushbu javoblar orasidan qadriyat turlarini ajratib chiqing!

1. Inson yashab turgan moddiy muhit bilan bog'liq bo'lgan qadriyatlar.

2. Moddiy va ma'naviy qadriyatlar.

3.An'analar, urf-odatlar va marosimlarda namoyon bo'ladigan axloqiy qadriyatlar. 4. Turli yaratilgan urf-odat, an'analarga amal qilish.

5.Insonning aql-idroki va amaliy faoliyati zaminida shakllangan mehnat malakalari va ko'nikmalari, bilim va tajribalari, qobiliyat va iste'dodlarida namoyon bo'ladigan qadriyatlar.

Mavsumiy nishonlanadigan tadbirlarni ajratib ko'rsating!

№	Bahor fasli	Yoz fasli	Kuz fasli	Qish fasli

**Milliy urf-odat, qadriyat va an'analarning shaxs rivojlanishiga ta'siri
"Afzalliklari Kamchiliklar" iga oid fikrlarni bayon eting,
Jadvalni to'ldiring!**

+	-

3- MAVZU: PEDAGOGIK TEXNIKA-PEDAGOGIK MAHORATNING BIRINCHI BOSQICHI SIFATIDA 2S.

Reja:

1. Pedagogik texnika haqida ma'lumot.
2. Pedagogik texnika malakalarini mukammal egallash
3. Pedagogik texnikani egallash yo'llari.

Tayanch iboralar: pedagogik oliyanoblik, oliyanoblik hissini shakllantirish, kasbga nisbatan munosabati, o'quvchining munosabati, nuqsonlarni yo'qotishga yordam berish, o'quvchilarning yutuqlaridan hursand bo'lish.

1-topshiriq: Tushunchalar tahlili metodi orqali asosiy tushunchalarni o'z guruhlariga ajrating! (+ tartibda)

№	Pedagogik texnikaning komponentlari	Birinchi guruh komponentlari o'qituvchining shaxsiy axloqiy fazilatlari va xulqi	Ikkinchi guruh komponentlari o'qituvchining shaxs va jamoaga ta'sir ko'rsatish malakalari
1	<ul style="list-style-type: none"> • o'quvchilar bilan pedagogik muloqot jarayonini bir muvozanatda saqlab boshqara olishi. 		
2	<ul style="list-style-type: none"> • ta'lim-tarbiya jarayonida o'z hissiyatini va kayfiyatini jilovlay olishi va turli nojo'ya ta'sirlarga berilmaslik; 		

3	<ul style="list-style-type: none"> o'qituvchining didaktik, tashkilotchilik, konstruktiv, kommunikativ qobiliyatlari; 		
	<ul style="list-style-type: none"> nutq texnikasini (nafas olish, ovozni boshqarish, nutq tempi) bilishi va o'z o'rnida qo'llay olishi. 		
4	<ul style="list-style-type: none"> mukammal ijtimoiy perseptiv qobiliyatlarga (diqqat, kuzatuvchanlik, xayol) egaligi; ma'lum bir reja asosida o'z oldiga qo'yilgan talablarning bajarilishini nazorat qilishi; 		
5	<ul style="list-style-type: none"> ta'lim muassasasida va o'quvchilar jamoasida ta'lim-tarbiya bilan bog'liq bo'lgan ijodiy faoliyatni tashkil eta olishi; 		
6	<ul style="list-style-type: none"> ta'lim-tarbiya jarayonida o'z xatti-harakatlarini boshqarishi, (mimika, pantomimika); 		
7			

8			

2-topshiriq:

Sharqona tarbiyaga hos bo'lgan yuz ifodasi hamda o'ziga hos talabchanlikni ifodalovchi yuz ifodasini yarating.

Bunda barcha mimik harakatlarni samarali qo'llash orqali ta'lim-tarbiya sohasida ijobiy holatlarni yuzga keltirish yuz ifodalari (ko'z, qosh, lab, qovoq, burun, iyak) ga bir nechta misol keltiring:

O'quvchiga   ishonch   bildirish   qiyofasi-

_____

O'quvchiga hurmat ko'rsatish ifodasi-_____

_____

O'quvchiga dalda berish ifodasi-_____

_____

O'quvchiga tanbeh berish ifodasi-_____

_____

3-topshiriq: Tabassum turli hissiyotlarni anglatganligi uchun ularning ba'zi turlarini hisobga olish maqsadga muvofiq:

1.	ortiqcha ko'p jilmayish	A- bo'ysunishga tayyorlik;
----	-------------------------	----------------------------

2.	qiyshiq kulish	B-qo'llab quvvatlanishga ehtiyoj;
3.	ko'tarilgan qoshlar va tabassum	S-nazorat qilinayotgan asabiylik;
4.	pastga tushirilgan qoshlar va tabassum	D – samimiyatsizlik;
5.	tabassum bilan bir paytda pastki qovoqlarning ko'tarilmasligi	E- o'zini katta olish;
6.	tabassum bilan bir paytda ko'zlarning olayishi	F- qo'rqitish.

	<p>4-topshiriq: Pedagogik texnikani bir maromda egallashda, har bir o'qituvchining o'z individual dasturini ishlab chiqishi muhim ahamiyat kasb etadi shu sababli yosh pedagog o'qituvchilarda mavjud bo'lishi kerak bo'lgan mimika, jest, pantomimika, pedagogik texnikani batafsil yoritingki toki ushbu harakatlaringiz sizga bo'lgan ishonch, hurmat olib kelsin.</p> <p>(Mavzu yuzasidan berilgan materiallarga tayanib dastur tuzing!)</p>

5-topshiriq: Blits savollar:

1. Pedagogik texnika deganda nimani tushunasiz?
2. Pedagogik texnikaning qanday tamoyillari mavjud?
3. Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlariga nimalar kiradi? Nima uchun ular ikki guruhga bo'linadi?
4. Pedagogik texnikaning usul va vositalari haqida nimalarni bilasiz?
5. Yosh o'qituvchilar faoliyatida yo'l qo'yadigan pedagogik texnikaga doir xatolarni tahlil eting.
6. Mimika va pantomimikaning o'qituvchining pedagogik mahoratida tutgan o'rni qanday?
7. O'qituvchining pantomimik harakatlari tizimida qanday psixologik holatlar o'z aksini topadi?

Baholash mezonlari:

- 1-20 gacha;   2-10-20gacha;   3-10-20gacha;
4-10-20gacha;   5-10-20gacha;

Jarima ko'chirilgan va ko'chirtirilgan holat uchun-20ball,

Mobillik-20 ball

Foydalangan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga ko'ramiz" Toshkent "O'zbekiston" 2017 y.
2. Fayzullaeva N., Shodmonova SH. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDIU, 2008. -18 bet.
3. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – T.: Tib-kitob, 2010.
4. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar/ – T.: Fan va texnologiya, 2010.
5. Ilinich V.I. Fizicheskaya kultura studenta. Uchebnik.– M.: Gardariki, 2005. – 448 str.

4- AMALI MASHG'ULOT: GURUH RAHBARI ISHINI TASHKIL ETISH – 2S.

Reja:

4. Guruh rahbarining tashkilotchilik funksiyasi

5. Guruh rahbari sifatida guruhda uchrashi mumkin bo'lgan turli muommolarni bartaraf etish.

Tayanch iboralar: pedagogik oliyanoblik, oliyanoblik hissini shakllantirish, kasbga nisbatan munosabati, o'quvchining munosabati, nuqsonlarni yo'qotishga yordam berish, o'quvchilarning yutuqlaridan hursand bo'lish.

1-topshiriq: Guruh rahbarida ushbu sifatlar bo'lishi muhim hisoblanib qay hollarda ulardan o'z o'rnida foydalanish mumkinligini misollar orqali keltiring!

Pedagogik texnika,
mahorat,
san'at,
moxirlik,
tashkilotchilik,
aktyorlik,
rejissyorlik,
mimika,
pantomimika,
savodli gapirish,
ma'noli qarash,
rag'batlantiruvchi,
istehzoli tabassum,
pedagogik ta'sir ko'rsatish.

2-topshiriq: Muommoli vaziyat:

Farmatsiya yo'nalishi 202-guruh o'quvchilar guruhi doimiy ravishda davomati ijobiy holatda bo'lib shu sababli dekanat doimo bu guruhdan ma'mnun qolaversa guruh o'quvchilari ham darslarda faollik bilan ishtirok etishadi. Guruh rahbari o'z guruhining holatidan ko'ngli to'q yurgan bir payt guruhidagi 2 ta o'quvchi darsdan vaqtli chiqib ketish holatiga bir necha bor payqadi, guvohi ham bo'ldi va ulardan buni sababini so'rasa uyga shoshayotganligini aytishdi doim uyga vaqtli ketishayotganligi sababini so'radi ular boshqa kunlar o'z vaqtida ketishayotganini aytishdi.

Diqqat savol, ushbu o'spirin kollej o'quvchilardagi o'zgarishga nisbatan qanday chora va tadbirlar qo'llanilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Yechimini toping va bayon qiling!

3-topshiriq:

Guruhda qulay mo'tadil, faollikga asoslangan iqlim yaratilishi uchun guruh murabbiysini o'ziga hos funksional faoliyati, vazifalarini ko'rsating!

Baholash mezonlari:

1-20-30;

2-20-30;

3-20-30;

4-O'z vaqtida jo'natish qolaversa shaxsan bajarilganligi inobatga olinadi.

5-MAVZU. Munosabat pedagogikasi

Reja:

1. Muloqot va munosabat
2. Kasb ta'lim o'qituvchisining o'quvchilar bilan muloqatga kirisha olish.
3. Muloqot jarayonida uchraydigan psixologik to'nsiqlarni bartaraf etish.

Tayanch so'z va iboralar: Muloqot, munosabat, muomala, Identifikatsiya, persektiv kommunikativ, interaktiv, refleksiya, stereotipizatsiya, kommunikatsiya, Pedagogik muloqot, verbal, noverbal, paralingvistik.

1-topshiriq: Pedagogik faoliyatda (o'qituvchilar jamoasi, o'z murabbiylik guruhida, mashg'ulotlar davomida) turli hil konflikt holatlariga duch kelmaslik uchun muloqot jarayonida qanday hususiyatlarga alohida ahamiyat berish kerak.

2-topshiriq: Berilgan mavzu bo'yicha talabalar bilishi lozim bo'lgan yozma javob savollari

Bilishi lozim bo'lgan Savollar	Berilgan savollarning mazmuni
Muloqot o'zi nima?	
Muloqotning funsiyalarini ayting?	
Biz muloqotni qanday amalga oshiramiz?	
Inson yuz ifodasiga qarab nimalarni bilish mumkin?	
Jilmayish va tabbassum qilish qiyin ishmi?	
Muloqot bu ehtiyojmi? Nima uchun shunday?	
Odamlar bir –biriga muloqot jarayonida qanday ta'sir ko'rsatadilar?	
Nima uchun noverbal ya'ni nutqsiz ta'sirni eng kuchli deb bilamiz?	
Bizning muloqot qilishimiz ongimiga qanday ta'sir ko'rsatadi?	
Muloqot olib borishda kimni faol deb o'ylaysiz, ayollarmi yoki erkaklarmi?	
Muloqotning muvafaqiyatini ta'minlovchi omil nima?	
Oltin so'zlarni bilasizmi?	

3-topshiriq: O'ziga mos tushunchani tanlang!

Muloqot jarayonida psixologik to'siqlar		
1	shaxslarning muloqotga kirishishdan bosh tortishi, muomalani to'g'ri, aniq ko'rinishda olib borilishini xohlamasligi jarayonida namoyon bo'ladi;	<i>A. Aqliy (intellektual) to'siqlar</i>
2	shaxsning boshqa shaxsga nisbatan bilim doirasining kengligi, mantiqiy fikrlashining chuqurligi va intellektual savodxonligi mazmunan boy bo'lgan taqdirda yuzaga keladi;	<i>B. Motivatsion to'siqlar</i>
3	muloqotga kirishuvchilarning psixologik va emotsional-irodaviy holatlaridan kelib chiqadi (agressivlik, qo'rquv, asabiylashish, xo'rlanish va boshqalar);	<i>S. Emotsional to'siqlar</i>
4	ta'lim sohasida xamda huquqni muhofaza qilish organlarida «tarbiyasi qiyin» o'smirlar, nosog'lom oilalar va muqaddam sudlangan shaxslar bilan profilaktik chora-tadbirlar olib borayotgan vaqtda uchraydi.	<i>D. Tarbiyaviy jarayondagi to'siqlar</i>

	<p>4-topshiriq: Javob bering!</p> <p>Pedagogik muloqot madaniyatining har jihatdan to'g'ri tanlangan, o'qituvchining ma'naviy saviyasi, betakror xususiyatlariga muvofiq keluvchi uslubi qanday vazifalar majmuini hal qilishga yordam beradi, yechimini ko'rsating!</p>

Baholash mezonlari:

1-10-20;

2-10-20;

3-10-20;

4-10-20;

Topshiriqlarni o'z vaqtida bajaring va jo'nating va individual bajaring!
20ballga ega bo'ling!

6-MAVZU: Jamoani shakllantirish metodikasi

Reja:

1. Jamoa haqida tushuncha.
2. Jamoani shakllantirish va uning bosqichlari.
3. O'qituvchining muhim vazifalaridan biri jamoani uyushtirish va jipslashtirish

Tayanch tushunchalar: jamoa, o'quvchilar jamoasi, jamoaning shakllanish bosqichlari, jamoaning shakllanish darajalari, konformizm, lider, norasmiy lider.

1-topshiriq. "Har qanday guruh jamoa bo'la oladimi?" Qanday sifatlarga e'tibor berish zarur?

2-topshiriq. Jamoa va uning o'ziga xos belgilarini o'zlashtirilishiga doir blis-so'rov savollari

1. Jamoa deganda nima tushuniladi?
2. Jamoaning o'ziga xos belgilari nimalardan iborat?
3. Ijtimoiy ahamiyatga ega yagona maqsad deganda nima tushuniladi?
4. Jamoaning birgalikdagi umumiy faoliyati nimalarda aks etadi?
5. O'quvchilar jamoasining majburiy mas'uliyatli munosabatini yo'lga qo'yish nima uchun zarur?
6. Jamoaning rasmiy va norasmiy tuzilishidagi farqlar nimada namoyon bo'ladi?

3-topshiriq. O'quvchilar jamoasini shakllantirish darajalari va bosqichlarini aniqlashtirishga doir toifalash jadvali

O'quvchilar jamoasini shakllantirish darajalari	O'quvchilar jamoasini shakllantirish darajalari	O'quvchilar jamoasini shakllantirish bosqichlari	O'quvchilar jamoasini shakllantirish bosqichlari
--	--	---	---

	mazmuni		mazmuni

Umumiy ballning taqsimoti!

1.15-30 ball; 2.15-30ball; 3.15-30ball; Mobillik va individuallik uchun 10 ball

7-MAVZU: JAMOADA SHAXSNI TARBIYALASH SHAKLLARI VA USULLARI

Reja:

1. Tarbiyaning o'ziga hos hususiyatlari, metodlari, qonuniyatlari haqida tushuncha.
2. Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalashga qo'yilgan talablar.
3. Guruh jamoasini o'rganish va uni dasturini ishlab chiqish.
4. Guruh jamoasi bilan ishlash va unga rahbarlik qilish.

Tayanch iboralar: "Ota-onalarga pedagogik bilim berishning namunaviy dasturi", tarbiyaning qonuniyatlari, tarbiya metodlari, jamoa, adaptatsiya, jamoani shakllanish bosqichi, jamoa a'zolarining munosabati, jamoada yagona saylangan o'rganning mavjudligi.

1-topshiriq. Quyida keltirilgan fikrlarni o'qing va ularni ikki –guruh rahbarining huquqlari va majburiyatlari tarzida turkumlang.

1. Tarbiyalanuvchilarning jismoniy va psixik rivojlanishi haqida ma'lumotlar olish.
2. Murakkab muammolarni hal etishda o'quvchilarga yordam ko'rsatish.
3. Har bir o'quvchining o'zlashtirish ko'rsatkichlarini nazorat qilish.
4. O'quvchilarning o'quv mashg'ulotlariga qatnashishini nazorat qilish.

5. O‘quvchilarning shaxsiy salohiyatining rivojlanishi uchun sinfda maqbul ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish.
6. Mazkur guruhda dars beradigan o‘qituvchilar ishini muvofiqlashtirish.
7. Kollej jamoasidan zarar pedagogik yordam olish.
8. Ota-onalar bilan aloqa o‘rnatish va ularga tarbiyaviy ishda yordam berish.
9. Bolalar bilan individual ishlash tartibini aniqlashtirish.
10. “Kichik pedkengash”, pedagogik konsilium, mavzuli va boshqa tadbirlar o‘tkazish orqali guruh o‘quvchilari bilan tarbiyaviy ishlarni tashkil etish.

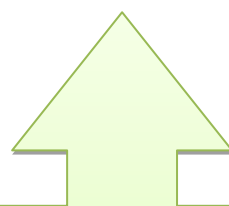
2-topshiriq:

Tarbiya metodlarini maqsadga muvofiq tanlash bir qator omillarga bog‘liqlik holatlariga izoh bering!

3-topshiriq:

Jamoaning rivojlanish darajasini belgilash metodikasini ishlab chiqing!

1.	Tarbiyaning maqsad va vazifalari bu	
2.	Tarbiya mazmuni bu	
3.	Tarbiyalanuvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish bu	
4.	Jamoaning shakllanganlik darajasi bu	
5.	Tarbiyalanuvchilarning individual o'ziga xosliklari bu	
6.	Tarbiyaviy shart-sharoitlar bu	
7.	Tarbiya vositalari bu	
8.	Pedagogik malakani egallaganlik darajasi bu	
9.	Tarbiya vaqti bu	
10.	Kutiladigan natija bu	

Baholash mezonlari:

1-topshiriq uchun-15 balldan-30ballgacha;

2-topshiriq uchun-15balldan-30ballgacha;

3-topshiriq uchun-15balldan-30ballgacha;

Tezkorlik va aniqlik uchun-10ball

8-MAVZU: OILA, JAMO'A O'QUV BILIM YURTINING TARBIYAVIY ISHLARI HAMKORLIGI

Reja:

1. Guruh rahbari o'quvchilar faoliyatini tashkil etishda 3 tomonlama hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'yish.
2. Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi va tarbiyaviy ishlarni rivojlantirishi.
3. Jamoada sog'lom muhitni yaratishda pedagogik va psixologik tadbirlarni olib borish.

Tayanch iboralar: Pedagogik oliyjanoblik, oliyjanoblik hissini shakllantirish, kasbga nisbatan munosabati, o'quvchining munosabati, nuqsonlarni yo'qotishga yordam berish, o'quvchilarning yutuqlaridan hursand bo'lish, hamkorlik ishlari

1-topshiriq. Oila, uning vazifalari va turlariga doir blits-so'rov savollari

1. "Oila" tushunchasiga ta'rif bering.
2. Oila qanday jihatlarni o'zida aks ettiradi?
3. Jamiyatga munosabatiga ko'ra oila qanday vazifalarni bajaradi?
4. Insonga nisbatan munosabatiga ko'ra oilaning vazifalariga nimalar kiradi?
5. Oilaning iqtisodiy funksiyasi qanday vazifani bajaradi?
6. Oilaning ijtimoiy funksiyasiga nimalar kiradi?
7. Oilaning reproduktiv funksiyasi nimalardan iborat?
8. Nikohiy holat bo'yicha oilalarni qanday turlarga bo'lish mumkin?
9. Bolalar soniga ko'ra zamonaviy oilalarning qanday turlari mavjud?
10. O'zaro munosabat turiga ko'ra oilalarni qanday turlarga tasnif qilish mumkin?
11. Shaxslararo munosabatlar tavsifiga ko'ra oilalar qanday guruhlantiriladi?
12. Jamiyat va oilaning o'zaro munosabatini sharhlab bering.
13. O'zbek oilasidagi shaxslararo munosabatlar sizni qoniqtiradimi? Bunga munosabatingiz.
14. Oilaning maktab bilan hamkorligi qanday bo'lganda tarbiya samarali bo'ladi, deb o'ylaysiz?
15. Bola tarbiyasida mahalla, jamoatchilikning o'rni qanday?

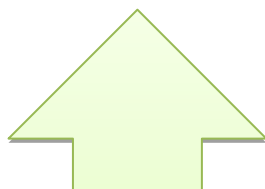
2-topshiriq. Zamonaviy oilalar rivojining o'ziga xos xususiyatlarini tavsiflashga doir ikki qismli kundaliklar topshirig'i

2-topshiriq: Quyida keltirilgan “Zamonaviy oilalar rivojining o‘ziga xosliklari” mavzusidagi ikki qismli kundalikning chap tomondagi ustunida keltirilgan fikrlar bilan tanishing va o‘ng tomondagi ustunga ularning har biriga izoh yozing.

Shahar va qishloq oilalarining ijtimoiy hayot tarzidagi farq	
Ota-ona qanchalik yuqori ma'lumotga ega bo'lsa, ularning bolalari ta'lim muassasasida shunchalik muvaffaqiyatli o'qishadi.	
Bozor iqtisodiyoti sharoitida moddiy jihatdan turlicha tahminlanganlik	
Oiladagilar sonini kamaytirish, tug'ilishning oldini olish	
Zamonaviy oilalar ajralishlar sonining ko'zga ko'rinarli ko'payganligi	
Oilada ota-onalar psixologik jihatdan tayyor bo'lishi mumkin. Lekin hammasi ham yetarlicha pedagogik bilimlarga ega emas.	
Ijtimoiy hayotning madaniy saviyasining pastligi	
Oilada ayollarga tushadigan «yuk»ning kattaligi	

Avlodlar orasidagi konfliktlarning kuchayib borayotganligi	

Umumiy reyting ball taqsimoti:

1-topshiriq uchun-25 balldan- 40 ballgacha;

2-topshiriq uchun-25 balldan- 40ballgacha;

Tezkorlik va aniqlik uchun-20ball

8-MAVZU: OILA, JAMOA O'QUV BILIM YURTINING TARBIYAVIY ISHLARI HAMKORLIGI

Reja:

1.Guruh rahbari o'quvchilar faoliyatini tashkil etishda 3 tomonlama hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'yish.

2.Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi va tarbiyaviy ishlarni rivojlantirishi.

3.Jamoadada sog'lom muhitni yaratishda pedagogik va psixologik tadbirlarni olib borish.

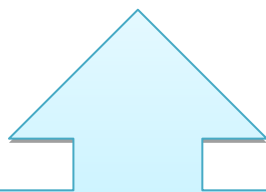
Tayanch iboralar: Pedagogik oliyjanoblik, oliyjanoblik hissini shakllantirish, kasbga nisbatan munosabati, o'quvchining munosabati, nuqsonlarni yo'qotishga yordam berish, o'quvchilrning yutuqlaridan hursand bo'lish, hamkorlik ishlari

1-topshiriq:

Oila, jamoa o'quv bilim yurtining tarbiyaviy ishlari hamkorligiga oid qonuniy, me'yoriy-hujjatlarni saralab bering!

2-topshiriq:

Baholash mezonl:

1.15-30 ball; 2.15-30ball; 3.15-30ball;

Mobillik va individuallik uchun 10 ball

Foydalangan adabiyotlar

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev “Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga ko‘ramiz” Toshkent “O‘zbekiston” 2017 y.

2.Fayzullaeva N., Shodmonova SH. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O‘quv qo‘llanma. –T.: TDIU, 2008. -18 bet.

3. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – T.: Tib-kitob, 2010.

4. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar/ – T.: Fan va texnologiya, 2010.

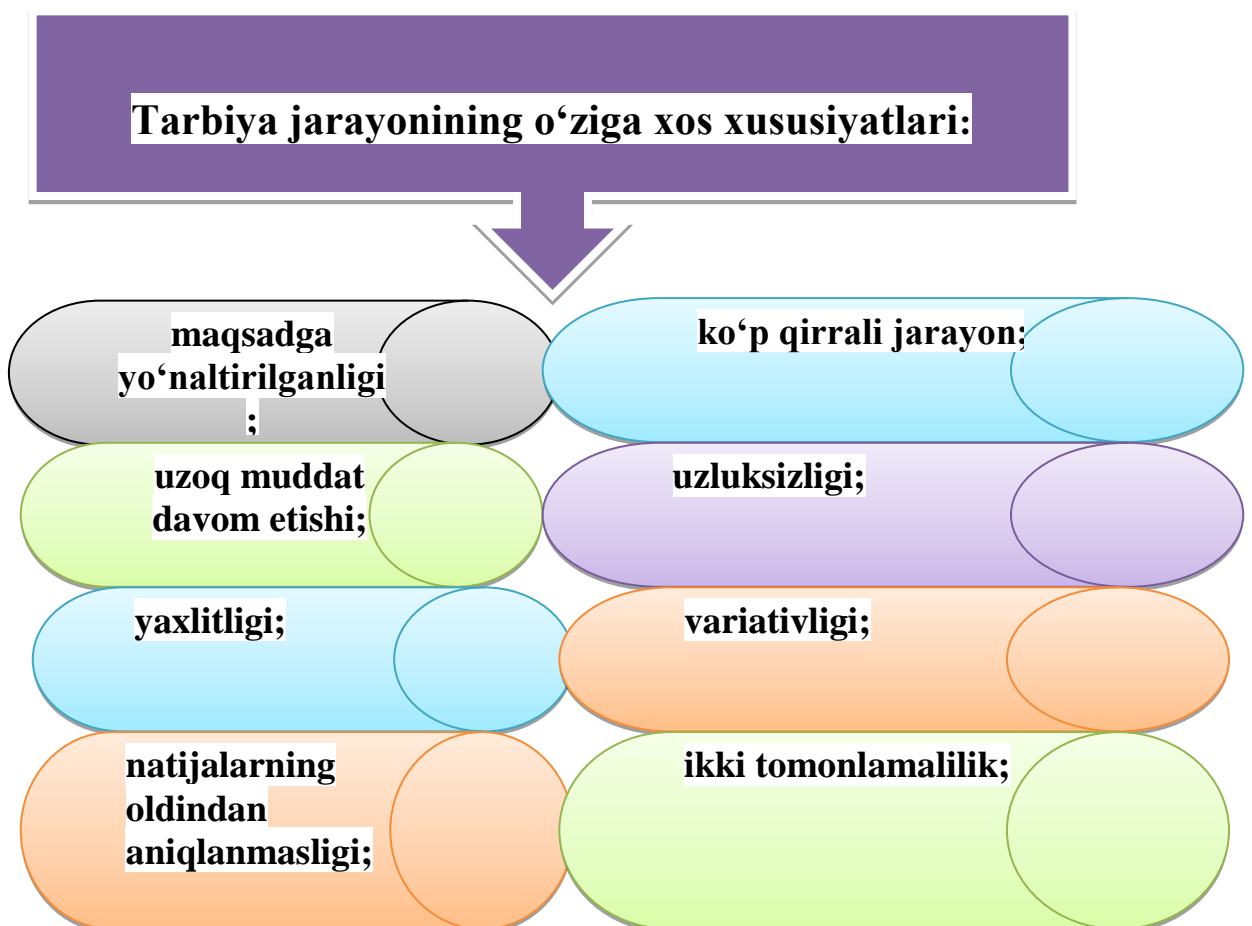
5.Ilinicha V.I. Fizicheskaya kultura studenta.Uchebnik.– M.:Gardariki,2005. – 448 str.

10-SEMESTR

1.MAVZU: TARBIYA JARAYONINI TEXNOLOGIYALASHTIRISH

Reja:

- 1.Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish zaruriyati.
- 2.Tarbiya jarayonining asosiy tarkibiy qismlari(maqsadi, mazmuni, metodlari, tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning shakllari va vositalari)

1-chizma

Tarbiya turlari misolida (aqliy, ahloqiy, ekologik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy) tarbiya jarayonining o'ziga hos hususiyatlaridan kelib chiqib aniq tarbiyani shakllantirib bering!

"3/3" ("4/4", "5/5...")

METODI

Shuhratbek.uz

Tarbiyaning maqsadi -
Tarbiyaning umumiy vazifalari-

Shaxs ongini shakllantirish (ishontirish) metodlariga aniq mos holdagi strategiyalar bilan yondoshing.

<u>N_o</u>	<u>Metodlar</u>	<u>Yosh davri</u>	<u>Ahamiyati</u>
<u>1</u>	<u>Hikoya</u>		
<u>2</u>	<u>Tushuntirish</u>		
<u>3</u>	<u>Izohlash</u>		
<u>4</u>	<u>Ma'ruza</u>		
<u>5</u>	<u>Etik suhbat</u>		
<u>6</u>	<u>Nasihat</u>		
<u>7</u>	<u>O'git</u>		
<u>8</u>	<u>Ko'rsatma</u>		
<u>9</u>	<u>Munozara</u>		
<u>0</u>	<u>Namuna.</u>		

Yuqoridagilar orasida qaysi biri eng samarador metod hisoblanadi

Tarbiyaning maqsadi -

Tarbiyaning umumiy vazifalari-

Faoliyatni tashkil etish va xulq-atvor me'yorlarini shakllantirish (mashq) metodlariga aniq mos holdagi strategiyalar bilan yondoshing.

<u><i>N^o</i></u>	<u><i>Metodlar</i></u>	<u><i>Yosh davri</i></u>	<u><i>Ahamiyati</i></u>
1	Mashq		
2	Pedagogik talab		
3	Ijtimoiy fikr		
4	Topshiriq		
5	Tarbiyalovchi vaziyat		

Yuqoridagilar orasida qaysi biri eng samarador metod hisoblanadi.

Tarbiyaning maqsadi -

Tarbiyaning umumiy vazifalari-

Faoliyatni rag'batlash va motivatsiyalash metodlariga aniq mos holdagi strategiyalar bilan yondoshing.

<u><i>N^o</i></u>	<u><i>Metodlar</i></u>	<u><i>Yosh davri</i></u>	<u><i>Ahamiyati</i></u>
1.	Rag'batlantirish		
2.	Tanbeh berish		

3.	Uyaltirish		
----	------------	--	--

Yuqoridagilar orasida qaysi biri eng samarador metod hisoblanadi.

2-MAVZU: TARBIYAVIY JARAYONLARDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI

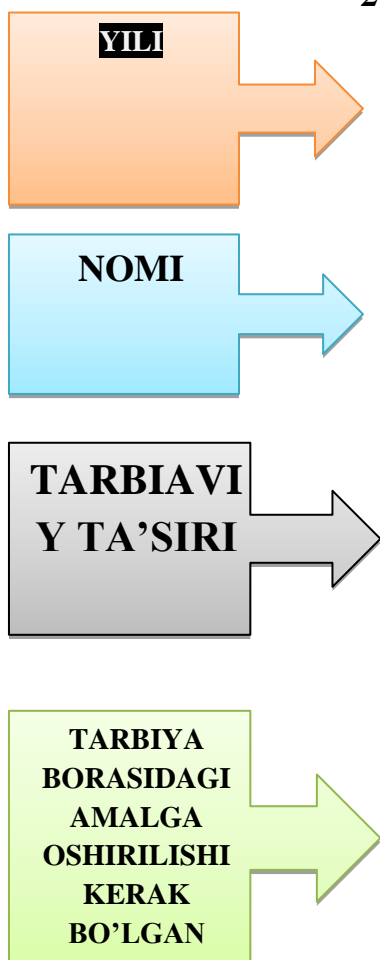
REJA:

1. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilish to‘g‘risidagi ko‘rsatmalari.
2. Ta’lim jarayonida pedagogik va axborot texnologiyalarni qo‘llashning muhimligi dolzarbligi.
3. Hozirgi yangi pedagogik texnologiyalarning o‘rni.

Tayanch tushunchalar: Milliy model, *Pedagogik texnologiya, konseptual, tizimlilik, ishonchlilik, lokal, molulli, hususiy, metod, metodika, texnika, texnologiya.*

Ta’limiy va tarbiyaviy soxaga oid isloxatlar

2909-SONLI PREZIDENT QARORI

4947-SONLI PREZIDENT FARMONI

YILI

NOMI

**TARBIAVIY
TA'SIRI**

**TARBIYA
BORASIDAGI
AMALGA
OSHIRILISHI
KERAK
BO'LGAN
ISLOXATLAR**

3775-SONLI PREZIDENT QARORI

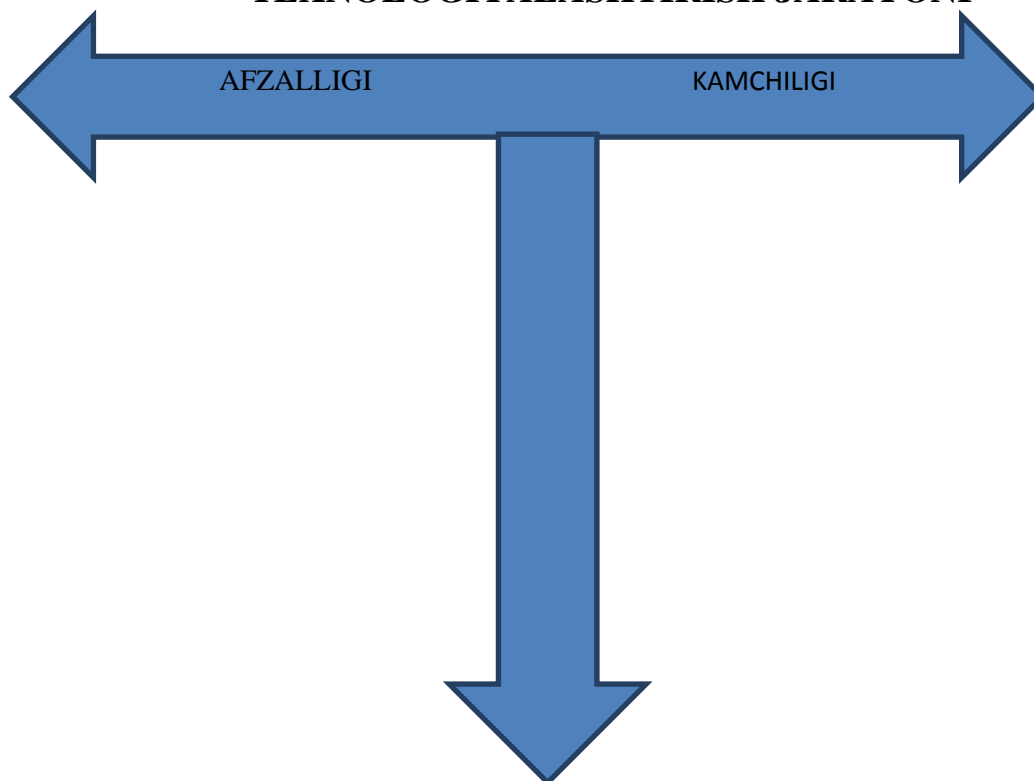
YILI

NOMI

**TARBIAVIY
TA'SIRI**

**TARBIYA
BORASIDAGU
AMALGA
OSHIRILISHI KERAK
BO'LGAN**

TEKNOLOGIYALASHTIRISH JARAYONI

**Pedagogik
texnologiyalar
darajalari**

3-MAVZU: TARBIYAVIY TEKNOLOGIYALAR

Reja:

1. Tarbiyaviy texnologiyalar va treninglar maqsadi vazifasi.
2. Tarbiyaviy texnologiyalar va treninglar tavsifi.
3. Axborot soati uslubiyoti.
4. Tarbiyaviy texnologiyalarning maqsadi va vazifalari.

5. Тарбиявий технологияларни амага ошириш методикаси.

Tayanch tushunchalar: tarbiya texnologiyasi, konseptual asos, aksiologik yondashuv, hermenevtik yondashuv, sinergetik yondashuv, antropologik yondashuv, faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv

1. Tarbiya jarayoniga xilma-xil yondashuvlar mavjud bo‘lib, ma’naviy-axloqiy tarbiya jarayonida mazkur yondashuvlarni hisobga olish juda muhimdir.

“IKKI QISMLI KUNDALIK”

№	Tushunchalar	Mohiyati
1.	Madaniyatshunoslik yondashuvi.	6. insonparvarlik pedagogikasi, reflektiv; individual qobiliyatlarini rivojlantirish; o‘z-o‘ziga tarbiya ehtiyojini rivojlantirish; insonparvar maqsadlarni axloqiy fazilatlar sifatida (insoniylik, ishonch, minnatdorlik, chidamlilik) qo‘yish; tashhishlash; shaxsning o‘z-o‘zini belgilashini ta’minlash.
2	Aksiologik yondashuv.	7. Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvning ahamiyati shundan iboratki, u tarbiyaviy ideal, tarbiya dasturi, aniq faoliyat yuritadigan tarbiya tizimi, tartib, intizomlilik, bolalarcha o‘zboshimchalikni bartaraf qilishni o‘z ichiga oladi.
3	Ijtimoiylashtirishga doir yondashuv	1. Maxsus tashkil qilingan pedagogik jarayon sifatida tarbiyadan voz kechish. Madaniyatni, dunyo manzarasini egallash jarayonida atrofdagilarning xatti-harakatlari va xulqiga tabiiy tarzda moslashish.
4	Germenevtik yondashuv:	5. Shaxsni o‘zgartirish yo‘llarining variativligi; bifurkatsiya (tanlov) nuqtasidan foydalanish; shaxsning ichki imkoniyatlari.
5	Sinergetik yondashuv:	2. Insonning jamiyatdagi hayotining o‘zini qadriyat sifatida qaraydigan asosiy falsafiy qadriyatlar nazariyasi; tarbiya hayotga tayyorlashga, shaxsiy qadriyatli yo‘nalganlik va shaxsning munosabatlarini shakllantirishga qaratilgan

6	Antropologik yondashuv:	4. Insonparvarlikka doir hodisalarni tushunish va talqin qilishning G-nazariyasi; sub'ektning psixologik tajribasiga, kechinmaga murojaat; o'qituvchi va o'quvchi dialogi sifatida tashkil qilinadigan pedagogik o'zaro hamkorlik vaziyatida kechinmalarni yuzaga keltirish; tarbiyalanuvchi hayot mazmuni va uning hayot qadriyatlariga munosabatini tushunish.
7.	Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv.	3. Tarbiyaga "hayot maktabi" sifatida qarash; ijtimoiy ahamiyatli sifatlarni shakllantirish; hayotiy tajribani sotsiumda egallash; sotsiumda ijodiy o'z-o'zini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash.

Mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilarida tolerantlik fazilatini shakllantirish texnologiyasi (G.Yusupova).

Mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilarida tolerantlik fazilatini shakllantirish texnologiyasining tasnifiy belgilari:

- ***qo'llanilish darajasi va tavsifiga ko'ra:*** mikrotexnologiya;
- ***falsafiy asosiga ko'ra:*** qadriyatga yo'naltirilgan, insonparvar;
- ***tajribani o'zlashtirishning ilmiy asosiga ko'ra:*** assotsiativ reflektorli va interiorizatorli;
- ***shaxs rivojlanishining yetakchi omiliga ko'ra:*** sotsiogen va psixogen;
- ***tuzilishi va mazmunli tavsifiga ko'ra:*** ijtimoiy, tarbiyaviy.
- ***qo'llaniladigan metod, usul va vositalariga ko'ra:*** muammoli, rivojlantiruvchi, dilogli.

Falsafiy-antropologik yondashuv asosida o'quvchilarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyasi (B.X.Xodjaev). Falsafiy antropologik yondashuv asosida o'quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantirish texnologiyasining tasnifiy belgilari:

Qo'llanilishi darajasi va tavsifi: lokal darajada qo'llanilish tavsifiga ega mezotexnologiya.

Falsafiy asosi: 1) antropologik; 2) ontologik; 3) dialogik.

Metodologik yondashuvi: insonparvar, algoritimli, amaliy yo'naltirilgan, qadriyatga yo'naltirilgan yondashuv.

Rivojlanishning yetakchi omillari: 1) sotsiogen; 2) psixogen.

Tajribani o'zlashtirishning ilmiy konsepsiyasi: assosatsiativ, refleksiv, faoliyatli, rivojlantiruvchi, bixevioristik.

Mazmuniga ko'ra: umumta'limiy.

Ijtimoiy-pedagogik faoliyat turi: ta'limiy (didaktik), tarbiyaviy, rivojlantiruvchi
Qo'llaniladigan metodlari 1) dialogli; 2) vaziyatli; 3) bir-birigatashuntirish; 4) bir-biriga o'rgatish; 3) mustaqil ish; 4) xarita bilanishlash; 5) o'yin; 6) izlanishli-tadqiqotchilik.

Tashkiliy shakllari: 1) individual; 2) guruhli; 3) juftliklarda ishlash; 4) jamoaviy.

Qo'llaniladigan vositalari: 1) tarqatma materiallar; 2) hujjatlifilmlar; 3) badiiy adabiyotlar; 4) multimedia.

O'quvchiga yondashuv va tarbiyaviy o'zaro harakat tavsifi: shaxsga yo'naltirilgan.

Modernizatsion yo'nalishi va an'anaviy ta'lim tizimiga munosabati: ijtimoiy-tarbiyaviy funksiyani kuchaytirish asosidagi pedagogik texnologiya.

Qo'llanilish toifasi: umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilari uchun.

Texnologiyaning maqsadga yo'nalganlik jixatlari:

Jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liqlikda texnologiyaning maqsadli yo'nalganligi quyidagilarda yorqin namoyon bo'ladi:

- o'qitishni o'rganish orqali tafakkurni boyitish, amalga oshirilayotgan islohotlar mohiyatini chuqurroq anglay olish;
- ertangi kunga katta ishonch va istiqloq g'oyalari mustahkam e'tiqodni rivojlantirish;
- ajdodlari va avlodlari- oldidagi mas'uliyat, kishilik jamiyati taqdiriga taqdiridoshlik, mas'ullik va daxldorlik tuyg'usim tarkib toptirish;
- tarixiy borliq va uning butun ko'lamini anglash, falsafiy mantiqiy mushohada yuritish ko'nikma va malakalarini tarkib toptirish.

BLITS savollar:

1. Tarbiya jarayoniga texnologik yondashuvning o'ziga xosliklarini bayon eting.
2. Tarbiya texnologiyasining tuzilishi?
3. Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirishning konseptual asosi nimalardan iborat?
4. F.Xarlamovning axloqiy sifatlarni tarbiyalash texnologiyasi mazmun-mohiyati.
5. Sh.T.Ergasheva tomonidan taklif etilgan axloqiy tarbiya texnologiyasi quyidagi uch bosqichni o'z ichiga oladi:
6. Mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilarida tolerantlik fazilatini shakllantirish texnologiyasi (G.Yusupova).
7. Falsafiy-antropologik yondashuv asosida o'quvchilarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyasi (B.X.Xodjaev).
8. Texnologiyaning konseptual g'oyalari va tamoyillari:

Тарбия технологиясини лойихалаш қуйидаги босқичларда амалга оширилиши лозим:

3.Тарбиявий иш технологиясида қуйидагилар тавсия этилади.

4-МАВЗУ. ТАРБИЯВИЙ ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАР – 2С.

Режа:

1. Интерфаол технологиялар.

2. Интерфаол усуллар.

“Бумеранг” технологияси

Texnologiyaning maqsadi	Texnologiyaning dolzarbligi	Texnologiyaning qo‘llanishi	Reglamenti

“Skarbey” технологияси

Texnologiyaning maqsadi	Texnologiyaning dolzarbligi	Texnologiyaning qo‘llanishi	Reglamenti

“Veer” технологияси

Texnologiyaning maqsadi	Texnologiyaning dolzarbligi	Texnologiyaning qo‘llanishi	Reglamenti

“Blits o‘yin” texnoogiyasi

Texnologiyaning maqsadi	Texnologiyaning dolzarbligi	Texnologiyaning qo‘llanishi	Reglamenti

Shaxsning yosh hususiyati, individual jihatlardan kelib chiqib samarali tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan metodlarga qanday usullarni kiritishimiz mumkin?

5-MAVZU. TARBIYAVIY TRENINGLAR – 2 S.

Reja:

1. Tarbiyaviy treninglarning maqsadi va vazifalari.
2. Trening o'tkazish metodikasi.

	Guruhning psixologik iqlimini ijobiy ta'rafga o'zgartiruvchi trening.	
--	--	--

Guruhning psixologik iqlimini ijobiy ta'rafga o'zgartirishga qaratilgan trening maqsad va vazifasi.

MAQSADI	Guruhda o'quvchilar o'zaro hurmat e'tibor, hamjihatlikni shakllantirish bir birlarini tushuna olish holis tanqidlarni to'g'ri qabul qila olish bir yoqadan bosh chiqarib o'quv faoliyatida turli qiyinchilardan mardonavor chiqib keta olish.
VAZIFASI	<ul style="list-style-type: none"> *Guruh a'zolarini muhitga moslashtirish *Ishtirokchilarni o'zaro kuzatilayotgan tushmovchilik yoki bo'lmasam mavhumlik ni yo'qotish *Hayotiy yo'lini topishga o'rgatish

Psixologik iqlim-bu turli insonlarning bir-birlariga munosabatlari orqali yuzaga keladigan, jamoada aynan ana shu insonlar qanday kayfiyatda bo'lishlari qanday o'zlarini tutishlari atrofda ularni o'rab turgan turli ijobiy-salbiy, pazitiv-negativ,keskin yoki hamdardlik kabi munosabatlar tizimidir.

Kirish. Guruhiy normalarni ishlab chiqish. Bunda:

*Sirlilik;

*Tuyg'ular bilan bo'lishish;

*O'ng qo'l qoidasi;

*Har bir ishtirokchi gapirayotganda boshqasi uning so'zini bo'lmasligi;

*treningda hato yoki to'g'ri tushunchasi bo'lmaydi;

*javobgarlik.

Tanishuv:* **“Ism va yahshi - yomon hususiyat”**

Qatnashchilar doira bo'lib o'tiradilar va bir-birlariga koptok uzatishadi. Koptokni olgan ishtirokchi o'z ismini va ismidagi yahshi va yomon hislatlarni aytib shu tarzda ketma ketlikda doira aylanib chiqiladi.

Psihagimnastik mashq: “Piyola”

Maqsad: ijodiy fikrlash shakllantirish.

Trener piyola oladi va uni noanaviy tarzda qatnashchilarga doira shakli bo'ylab uzatiladi agar kim qaytarilgan hatti harakatni qaytarsa guruh tomonidan qiziqarli yoki kulgili bir yumush buyuriladi so'ng keyingi ishtirokchiga o'tiladi va soatga qarab davom etiriladi.

Asosiy qism: “Issiq stol”

Maqsad: Ishtirokchilarda o'ziga nisbatan adekvat bahoni shakllantirish.

Guruhdan ma'lum bir ishtirokchilar taklif qilinib bir stolga o'tqaziladi va uning avval yaxshi hislatlari keyin yomon hislatlari aytiladi.

• **“Bozor”**

Maqsad: o'z yo'lida uchragan to'siqlardan aql bilan ish tutib o'tish.

2ta ishtirokchi taklif etilib biri hairdo, ikkinchisi sotuvchi ro'li o'ynashi buyuriladi aniq vazifa yuklanadi, ya'ni ma'lum bir noyob meva u hech qayerda yo'q faqat sotuvchida bor uni narhini bir so'm ham tushilmaydi, haridorga esa yo'q unga aynan shu meva zarur ammo unda shuncha pul yo'q qanday bo'masin uni olishi kerak.

• **“Chiroyli ta'rif”**

Maqsad: pazitiv emotsional ta'riflar

Trener insonga chiroyli gaplar qanday ko'tarinki ruh bag'ishlashini agar u samimiy bo'lsa deb so'zlaydi doira shklida ishtirokchilar bir-birlariga chirolu so'zlarni ulashadi. Har bir ishtirokchi o'zi haqida biror so'z eshitishi lozim.

Yakuniy qism* <<Sharni yorish>> turli yomon tuyg'u, charchoqlarni chiqarish.

6-MAVZU. KASB-HUNAR KOLLEJLARDA TARBIYAVIY TA’SIR ETISH VA BOSHQARISH. DARSDAN TASHQARI VAQTDAGI TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISH.

– 2 S.

Reja:

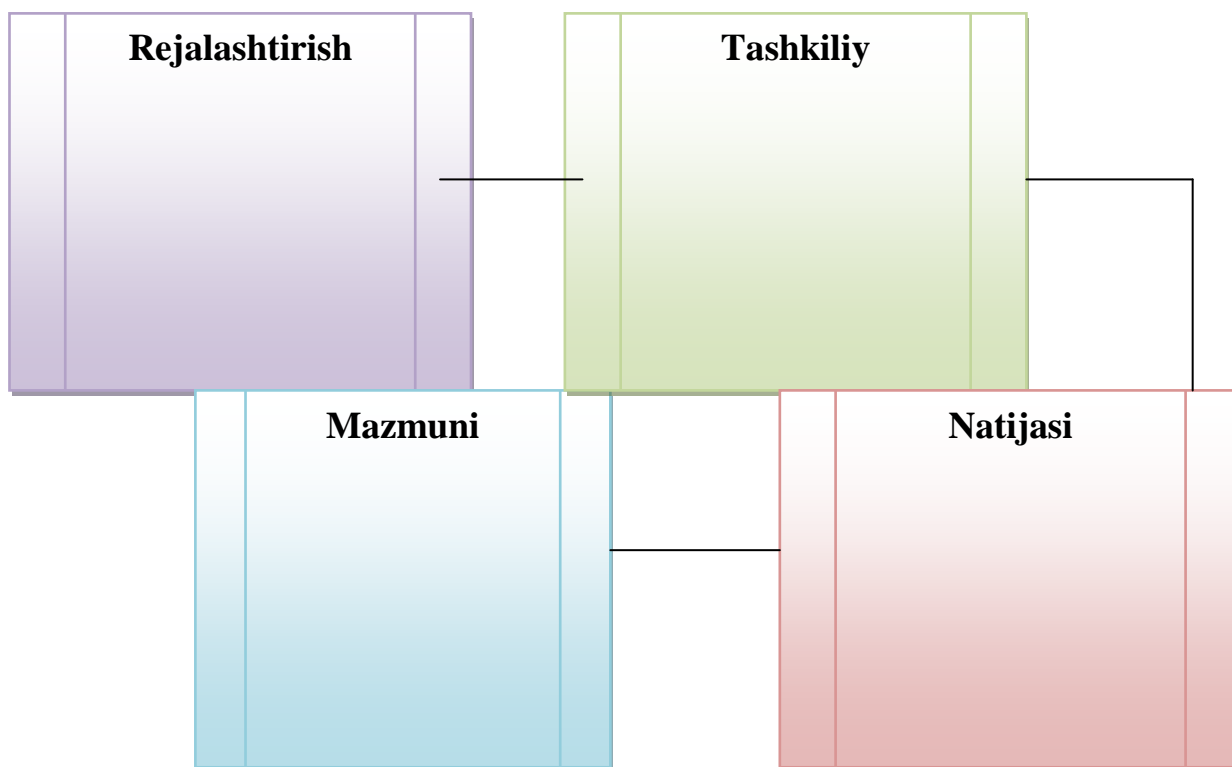
1. Darsdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning mazmuni.
2. Darsdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil etish shakllari.

Topshiriqlar

1. Tarbiyaviy tadbirlar mazmuniga qanday talablar qo‘yiladi?
2. Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish bo‘yicha tavsiyalarni bayon eting.

Tarbiya turlarini kasb-hunar kolleji o‘quvchilarida shakllantirish

Ushbu sxema orqali yuqoridagi vazifani bajarishda tarbiya turidan kelib chiqib qanday to‘garaklar tashkil etish mumkin va natijasi haqida ma’lumot beriladi, modellashtiriladi

Tarbiyaviy ishlarning aniq vazifalarini chuqur anglash.

Har qanday tarbiyaviy ish ishchan va kompleks yo`nalish asosida loyihalashtiriladi.

Tarbiyaviy ishlar mazmunini uning vazifalari va amalga oshirish sharoitlari bilan bog`liq holda belgilab olinadi.

Maqsadga muvofiq metodlar, usullar va vositalar tarbiyaviy ishlarning har bir bosqichi uchun alohida loyihalanadi.

Tarbiyaviy ishlar turli-tuman bo`lishi kerak.

Tarbiyaviy ishlarning aniq vazifalarini chuqur anglash.

Tarbiyaviy ishlar his-tuyg`ularning qudratli katalizatori kabi loyihalashtiriladi.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning **asosiy qoidalari:**

- bajarilishi lozim bo`lgan ishlarning maqsadini aniq belgilash, harakatni boshidan oxirigacha yaxlit tasavvur qilish;
- qatnashuvchilarning har biri uchun aniq vazifalarni belgilash;
- kutilayotgan ish uchun barcha zarur narsalarni tayyorlash;
- natijalarni aniqlash uchun muayyan mezonlarni o`rnatish;
- javobgarlik, adresat va hisobot vaqtini taqsimlash;
- tashkiliy tizimni uyushtirish vositasi sifatida ijrochilarga yo`l-yo`riq ko`rsatish.

Tadbir ish rejasidan namuna

№	Тадбир номи	Ўтказил адиган сана ва жойи	Ҳамкор ва таклиф этилганлар
1	<p>Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 27 йиллигига бағишлаб, Миллий Матбуот марказида “Конституция – мамлакат тараққиёти ва жамият фаровонлигининг ҳуқуқий кафолати” мавзусидаги тарғибот-ташвиқот тадбирларини ташкил этиш бўйича матбуот анжуманида институтимизнинг 35 нафар энг фаол, иқтидорли талабалари ва 5 нафар ижтимоий фанлар кафедраси ўқитувчилари иштирок этмоқда.</p>	<p>2018 йил 25 ноябрь соат: 10-⁰⁰ да</p> <p>Миллий Матбуот марказида</p>	<p>Ҳамкор: “Камолот” Ёшлар ижтимоий ҳаракати Марказий Кенгаши.</p>
2	<p>Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси, Халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгашларига бўлиб ўтадиган сайловларига бағишланган сиёсий-ҳуқуқий ва маънавий-маърифий тарғибот тадбири бўлиб ўтди.</p>	<p>2018 йил 26 ноябрь соат: 09-⁰⁰ да</p> <p>институт фаоллар залида</p>	<p>Ҳамкор: Олий Мажлис Қонунчилик палатаси.</p> <p>Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг мудофаа ва хавфсизлик масалалари қўмитаси аъзоси, депутат А.Э.Рахмонов, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги Маънавий-ахлоқий тарбия бошқармаси бошлиғи ўринбосари З.Каримов, Тошкент Давлат иқтисодиёт университети</p>

			сиёсатшунослик кафедраси мулдри, профессор А.Мухторов ва Тошкент Давлат иқтисодиёт университети Ўзбекистон тарихи кафедраси мулдри, доцент Н.Н.Қодиров
--	--	--	--

“Pedagogika nazariyasi va tarixi” yo‘nalishi magistri D.O.Kamalova

To'garakning taqvim – mavzu rejasi №	Mashg'ulot mavzusi va qisqacha mazmuni	Ma'sul ijrochi	Ijro	muddati	Kutilayotgan natijalar
			Sana	Vaqt	
1	1-mashg'ulot. Talabalarni to'garakga jalbetish. To'garakning maqsad va vazifalari bilan tanishtirish.	Kamalova D.O	14.09.2017	Payshanba 14	Talabalar to'garakning maqsad va vazifalari bilan tanishadilar.
2	2-mashg'ulot. Madaniyatli pedagogning shaxsiy va kasbiy sifatleri	Kamalova D.O	28.09.2017	Payshanba 14	Madaniyatli pedagog qanday sifatlarga ega ekanligidan xabardor bo'lishadi.
3	3-mashg'ulot. Pedagogning pedagogik-psixalogik tayyorgarligi	Kamalova D.O	12.10.2017	Payshanba 14	Pedagoglarning psixalogik va pedagogik muommolar bilan tanishadilar, yechimini topadilar
4	4-mashg'ulot. Talabalarda metodologik madaniyat ko'nikmasini shakllantirish	Kamalova D.O	26.10.2017	Payshanba 14	Talabalar da metodologik madaniyat ko'nikmasini shakllanadi.

5	5-mashg'ulot. Ilg'or tajribali o'qituvchilarni hafta davomida kuzatib, taxlil qilish	Kamal ova D.O	09.1 1. 2017	Payshan ba 14	Ilg'or tajribali o'qituvchila rni hafta davomida kuzatib taxlil qilishadi, o'rganishad i.
---	--	------------------	--------------------	---------------------	--

**7.8-MAVZU. TA'LIM-TARBIYA MUASSASALARIDA
BAYRAMLARNI, OMMAVIY TADBIRLARNI NAMUNALI O'TKAZISH –
4 S.**

Reja:

1. Ta'lim muassasalarida bayramlar va ommaviy tadbirlarni o'tkazish mazmuni.
2. Bayramlar va ommaviy tadbirlarni o'tkazish metodikasi.

Ishdan maqsad: Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish haqida ma'lumotlar berish.

Masalaning qo'yilishi: Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanidan o'quvchilaragaa "FSMU", Qanday texnikasi, Insert metodi interfaol usulini dars jarayoniga qo'llash lozim.**2-ilova**

1-topshiriq.

Xalqaro bayramlar va Respublika miqiyosida o'tkaziladigan tadbirlarning nomlari va ularga o'ziga xos mavzularni ishlab chiqishda ma'lum qoidalarga e'tibor berish.

Bayramlar nomi	Mavzular	Bayramlar Nomi	Mavzular

--	--	--	--

2-topshiriq.Namunaga asoslanib yarim yillik tadbirlar rejasini ishlab chiqish

**“Tasdiqlayman”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor
v/b A.A.Nurmuhamedov**

“ ___ ”2018yil

Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi va Xalq ta’limi vazirligining 2018 yil 29-martdagi 3018-sonli buyrug‘ini hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti maslahatchisining 2018 yil 15 oktyabrda yuborilgan 09-2520-sonli topshiriq xati ijrosini ta’minlashga qaratilgan Toshkent farmatsevtika instituti Ijtimoiy fanlar kafedrasining Yashnaobod tumanidagi 69-maktabiga amaliy va uslubiy yordam ko‘rsatish maqsadida tuzilgan

USLUBIY VA MA’NAVIY-MA’RIFIY TADBIRLAR REJASI

№	Tadbir nomi	Ma’sul xodim	Bajarilish muddati	Kutilayotgan natijalar
I.Tashkiliy ishlar				
1 .1	Umumta’lim maktabi bilan hamkorlik faoliyatining yillik ish rejasi	Kafedra mudiri	Yil davomida	Uslubiy ta’minot takomillashadi
1 .2.	Umumta’lim maktabiga uslubiy ma’naviy-ma’rifiy yordam berish	Kafedra o‘qituvchilari	Yil davomida	Ta’lim sifati yaxshilanadi
II.Tashkiliy ishlar				
2 .1	Kelajakga dadil qadam (o‘quvchilarning o‘z iqtidorlarini, mayl va qiziqishlarini namoyon bo‘lishiga yordam beruvchi psixologik taqdimot, oliy ta’lim muassasasining iqtidorli talabalari hamda umumta’lim	Kafedra o‘qituvchilari	Oktyabr	Ta’limga bo‘lgan motivatsiyasi yanada oshadi

	maktab o'quvchilari bilan o'zaro suhbat)			
2.2	Sog'lom avlod yurt tayanchi (o'quvchilarga sog'liq naqadar ulug' ne'mat uni saqlab qolish, zararli odatlarning ayanchli yakuni haqida targ'ibot va tashviqot olib borish)	Kafedra o'qituvchilari	Noyabr	Zararli odatlarga nisbatan immunitet oshadi
2.3	Konstitutsiya baxtimiz qomusi (Konstitutsiyadagi moddalar qolaversa davlatimizda yoshlarga oid olib borilayotgan islohatlar, imkoniyatlar haqida batafsil ma'lumot berish, davra suhbatini tashkil etish)	Kafedra o'qituvchilari	Dekabr	O'z huquq va majburiyatlari haqida batafsil ma'lumotlarga ega bo'ladilar

Baholash mezoni va ko'rsatkichlari

Guruhlar	Savolning to'liq va aniq yoritilishi 0-5 ball	Misollar bilan muammoga echim topishi 0-5 ball	Guruh a'zolarining faolligi 0-5 ball	Jami ball

10 – 9 ball – «a'lo».

8-7 ball – «yaxshi».

6-5 ball – «qoniqarli».

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jaraënini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishra, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishra, ochiq xolda baxslashishra xamda shu bilan birra baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinrovchilarra tarqatilran oddiy qog'ozra o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar ëki inkor etuvchi fikrlarni baën etishra ërdam beradi.

F – fikrinizni baën etinr

S – fikriniz baënira sabab ko'rsatinr

M – ko'rsatran sababinizni isbotlovchi dalil keltirinr

U – fikrinizni umumlashtirinr

Jadvalni to'ldiring

1-guruh

Savol	Barkamol avlodga xos fazilatlarni tarbiyalashning asosiy yo'nalishlari
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Darsdan tashqari ishlarni tashkil qilishda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni rejalashtirish.

Birinchi yo'nalish: I Karimov o'zining "Yuksak ma'naviyat- enilmas kuch asarida" shu nuqtai nazardan qararanda zaminimizda yashab o'tran buyuk allomalarimiz mutafakkir bobolarimizning ibratli ha'eti va faoliyati bemisil ilmiy ijodiy kashfi'atlari burun ham johon ahlini hayratra sola'etranin g'urur bilan ta'kidlash lozim"1
Ikkinchi yo'nalish: Qadriyatlarimizni ulug'lash milliy bayram va marosimlarni tashkil etish metodikasi. Ma'naviy - ma'rifiy tadbirlarni tashkil qilish o'quvchilar ongira, qalbira quyidari ma'naviy madaniy g'oyalarni sinrdirish muhimdir.

- " Halqning maqsad va muddolarini ifodalaydiran, tarix sinovlaridan o'tishda halqning ruhini ko'tarib, ularga ta'yuanch va suyanchik bo'ladiran avlod bo'lish.

- Jamiyatimiz va davlatimizda bo'ladiran ko'plab ha'etiy muammolarga duch kelranda, ularni samarali echimini topish qobilyati shakllanran bo'lish

- Ma'naviy qadriyatlarimizni, ilm fan taraqqi'eti yutuqlari bilan boyitib borishda tashabbuskor bo'lish

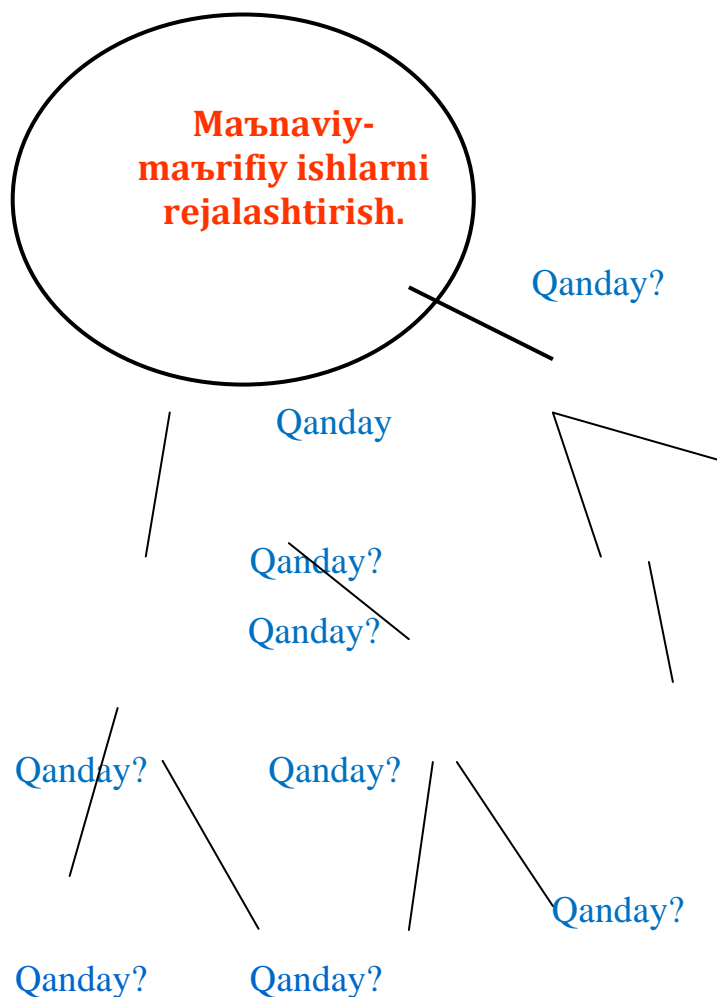
- O'zligimizni chuqurroq anrlash

- Zamonaviy ahborot tehnoloriyalari va komp'yuter tarmoqlaridan unumli foydalanish kabi sifatlarga eralik qilishda halqimizning boy milliy qadriyatlari ijobiy ahamiyat kasb etadi.

3 yo'nalish: Umumhalq bayramlarini nishonlash va ularni tarbiyaviy ahamiyati.

Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va "Qanday" savoli orqali muammo hal qilinadi.

Jonlantirish uchun savollar:

1. Maʼnaviy- maʼrifiy ishlarni rejalashtirishni izohlab bering.
2. Barkamol avlodni maʼnaviy, maʼrifiy, milliy, ahloqiy tarbiyasi istiqboli haqida nimalarni bilasiz?
3. Tarbiyaviy tadbirlar tashkil qilish tamoyil, shakl, usullari va vositalarini izohlab bering.

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Maʼruza matnini oʻqib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qoʻyib chiqing:
 V – bilaman
 + - men uchun yangi maʼlumot
 - - men bilgan maʼlumotni inkor qiladi
 ? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qoʻshimcha maʼlumot.
2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				

1.BO‘SH VAQTINGIZDA NIMA BILAN SHUG‘ULLANASIZ?

---

1. Kitob o‘qiyman
2. Kompyuter o‘yinlarini o‘ynayman
3. Kino ko‘raman
4. Do‘stlar bilan shahar aylanaman
5. _____
2. Ma’lumotlarni, bilimni nimadan olasiz?
A.Kitobdan
B. Internetdan
C.Ommaviy axbarot vositalaridan
- 3.Badiiy kitob o‘qib turasizmi?
A. Doim o‘qiyman
B. Ba’zan o‘qiyman
C. Yo‘q umuman o‘qimayman
- 4.Qanday turdagi kitoblarni o‘qiysiz?
A. Badiiy kitoblar
B. Ilmiy kitoblar
C. Publitsistik kitoblar
- 5.Sizningcha badiiy kitob kitobxonga nima beradi
6. Qanday janrdagi adabiyotlarni o‘qiysiz?

-
- A. Drammatik
  - B. Dedektiv
  - C. Tragediya
  7. Oxirgi marta o‘qigan badiiy asaringiz?
  - 8.O‘zbek yozuvchilaridan kimlarning ijodini o‘qiysiz va kuzatasiz?
  - 9.Quyida keltirilgan asarlar mualliflarini belgilang?
“Jimjitlik”, “O‘tkan kunlar”, “Anor”, “Farg‘ona tong otguncha”
“Ikki eshik orasi”, “Nur borki soya bor”,

-
10. SHaxsiy kutubxonangiz bormi?
A.Bor
B.Yo‘q
  - 11.Tug‘ilgan kuningizda qanday sovg‘a olishni istaysiz?
A. Gul
B. Atir
C. Kitob
D. Suvinir
  - 13.SHahringizda kutubxonalar bormi?
A.Bor B.Yo‘q C.Bilmadim
  - Qaysi kutubxonaga a’zo bo‘lgansiz?
  14. Teatrga borasizmi ?

- A. Ba'zan boraman
 B. Tez –tez boraman
 C. Umuman bormayman
15. YUrtimizda qanday teatrlar faoliyat yuritadi?
 16) Muzeylarga oxirgi marta qachon borgansiz?
 A. Bir oy oldin
 B. Eslolmayman
 C. Muzeylarga borishni yoqtirmayman
17. Qaysi turdagi muzeylarni bilasiz?

18. Sizga teatrga, badiiy san'at galireyasiga, istirohat bog'iga, muzeyga, kinoga chiptalar taklif etildi, qaysi birini tanlaysiz?

19. Qaysi rassomlarni bilasiz?

Mavzuga oid "Assesment"metodi qollaniladi

"Badiiy pedagogika" oid bilimlaringizni assesment metodidan foydalanib tekshiring

Baholash: har bir katakdagi to'g'ri javob 5 ball

<p style="text-align: center;">TEST...</p> <p>Badiiy pedagogika haqidagi ilk tushunchalar qayerda paydo bo'lgan.</p> <p>A. Qadimgi Yunoniston va Rim V. Xitoy S. Vavilion D. Hindiston</p> <p style="text-align: right;">1,5</p>	<p style="text-align: center;">MUAMMOLI TOPSHIRIQ</p> <p>Siz rahbarlik qilayotgan guruhingizga ma'naviyat kunida G'.G'ulomning uy muzeyiga borish taklifini berdingiz, ammo bir guruh o'quvchilar sizga "Biz muzeydan nimani ham ko'ramiz undan ko'ra kinoga borganimiz yaxshiroq" deya norozilik bildirdi. Guruhning boshqa o'quvchilari ham uning fikrini ma'qullashdi. SHu vaziyatda siz qanday yo'l tutasiz?</p> <p style="text-align: right;">1-5</p>
<p style="text-align: center;">SIMPTOM</p> <p>Badiiy pedagogika bu ...</p>	<p style="text-align: center;">AMALIY KO'NIKMA</p> <p>YOshlarni badiiy adabiyotga qiziqtirish orqali ijodiy estetik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun qanday usullardan foydalanasiz?</p>

1,5	1-5
-----	-----

“SWOT – TAHLIL” metodi

Ta’lim jarayonida o‘quvchi – o‘quvchilarni badiiy estetik ruhda tarbiyalashda badiiy adabiyotdan foydalanishning kuchli va kuchsiz tomonlari, ichki imkoniyatlari hamda to‘sqinlik qiluvchi tashqi xavflarini ushbu jadvalga tushiring.

S	Kuchli tomoni	
W	Kuchsiz tomoni	
O	Imkoniyatlari	
T	Xavflar (risklar)	

“BADIY ADABIYOT INSON RUHIYATINING MA’NAVIY KO‘ZGO‘SI”

*Atoqli o‘zbek ėzuvchisi O‘tkir
Hoshimov asarlarida ėshlarni
ma‘naviy dunėsini tarbiyalashda
rivojlantirishda asar
qahramonlarining obrazlarida
talqin etish g‘oyaviy yakdillikni
ta‘minlab beradigan ėzuvchi.*

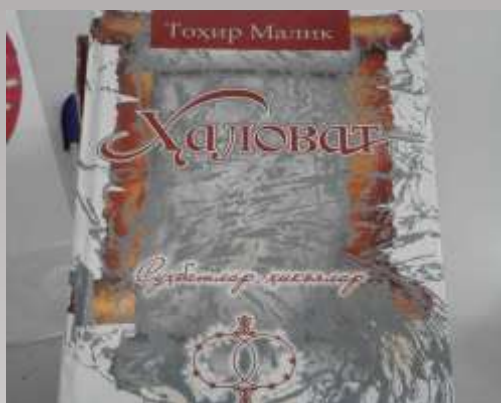

*Adibning “Ikki eshik orasi ” asari
ham insoniyatni haėt yo‘llarida
dush keladigan ziddiyatlar taqdir
sinovlri asar qahramonlari
Kimsan Rėno Munnavar Umar
zakonchi obrazlarida badiiy
talqin etilgan.*

Badiiy pedagogika bugungi kunda pedagogika fanining dolzarb ahamiyatga ega bo‘lgan yo‘nalishiga aylandi. Chunki ta‘lim tizimiga insonparvarlik, gumanizatsiya, estetik ijodiyot innovatsion faoliyat tushunchalarining kirib kelishi bu fanning jamiyat hayotidagi o‘rnini yanada oshirdi. SHu bilan bir qatorda “Badiiy pedagogika” zamonaviy ijtimoiy hayotga mos keladigan ta‘lim tizimi talablariga monand, zamonaviy ijtimoiy hozirgi yoshlarda ijtimoiy turmush tarzini, yuksak estetik individual xususiyatlarini o‘zida mujassam etgan yoshlarni tarbiyalashning nazariy asoslarini, konsepsiyasini ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Hozirgacha badiiy pedagogikaning izohli ma‘nosi “madaniyat”, “badaiiy madaniyat”, “estetik madaniyat”, “Art pedagogika (san‘at pedagogikasi)” kabi pedagogik atamalar negizida shakllangan va estetik tarbiyaning shakl va metodlari sifatida keng qy‘llanilmoqda. Badiiy pedagogikaning nazariy asoslari har bir shaxs va individning ijodiy potensialini intellektual salohiyatini rivojlantirishga, har tomonlama ularni maqsad sari yo‘naltirish asosiy vazifalar sirasiga kiradi. Badiiy pedagogikaga oid ilk tushunchalar Qadimgi YUnonistonda va Qadimgi Rimda paydo bo‘lgan. 2700 yil davomida davlat sifatida bo‘lgan Qadimgi Rimda fuqarolarda axloqiy sifatlarni shakllantirish, engilmas, jasur rimliklarni tarbiyalash masalalari teatr, adabiyot asosida amalga oshirilgan. Axloqiy va jangovarlik sifatlari Plutarx, Sezar, Mark Avreliya, Sitseron, eliktet va Senekalarning asarlarida yoritilgan. Bunga Senekaning “Lutsiliyaga axloqiy xatlar“ asarini misol qilib

Toxir Malik o'zbek adabiyatida o'zini yo'nalishga janriga ega bo'lgan zabardast ijodkorlardan biri. U o'z asarlarida ešhlarni tarbiyaviy axloqiy meʼzonlarini dedektiv drammatik janrlarida salmovli ijod qilib kelaётgan adiblarimizdan biridir.

Adibning "Jimjitlik" "Xalovat"

"Ufq" kabi asarlarini ešlariga ko'proq tavsiya etish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Adabiyotimizda o'ziga xos yo'nalishga ega bo'lgan yana bir sermahsul ijodkor ezuвchilarimizdan biri Azam O'ktam qalamiga mansub mazkur asar o'quvchiga haёт falsafasini o'zgaras qonuniyatlari insoniylik ezulik o'lim va haёт haqida kahramonlarning taqdir yo'llari orqali e'ritib beradi. keltirishida nomoён bo'ladi.

keltirish mumkin. O'sha davrdan to bugungi kungacha badiiy adabiyot "badiiy pedagogika"ning o'ta muhim manbasi sifatida talqin qilinadi. O'tgan asrning 50-yillaridan boshlab badiiy pedagogika o'rganila boshlandi. Estetik ma'lumotlar va estetik ta'lim jarayoni negizida erney Bern tomonidan badiiy pedagogikaning asoslari, fenomeni xaqida fikr yuritadi. Bu asoslar bizning oldimizga ikkita birlashgan vazifani yuklaydi.

1. Badiiy pedagogikaning xalq og'zaki ijodida, xalq an'analarida, xalq turmush tarzi va adabiyotlarda vujudga kelgan an'analarni asrab-avaylash.

2. SHular asosida shakllangan estetik tajriba, ma'naviy madaniyat, xalq og'zaki ijodi, adabiy manbalar negizida rivojlangan ta'limotlarga tayangan holda, yangi zamonaviy badiiy pedagogikaning ilmiy, nazariy, amaliy, metodologik va pedagogik asoslarini yaratish.

Muxtasar ma'noda "badiiy pedagogika"ning maqsadi – insonlarda an'analar, adabiyotlar, sivilizatsion rivojlanish xususiyatlari va etnosga asoslangan holda umumiy fuqorolik, axloqiy va estetik tarbiyaning shakl, usul va metodlarini ta'lim-tarbiya jarayonlariga zamonaviy yondashuvlar asosida joriy qilishdan iboratdir.

Biz avval ham ta'kidlaganimizdek, adabiyot insonning ma'naviy dunyosini shakllantirish va ahloqiy qiyofasini belgilashda eng samarali ta'sir ko'rsatuvchi san'at turi. Adabiyotning oliy ta'lim tizimida fan sifatida o'rganish ob'ekti badiiy asarlardir. SHunga ko'ra adabiyot o'qitishning asosiy maqsadi sog'lom e'tiqodli, sof insoniy tuyg'ularni anglaydigan hissiyotlarga boy, yuksak didli, ahloqan yuksak, aqlan etuk, ma'suliyatni his

O'zbek romanchilizini asoschi Abdulla Qodiriy "Moziyga qaytib ish ko'rmoq xayrlidir"-dezan edi. YUqoridagi asar ham aynan tarix silsilasida zamondoshlarimizning bosib o'tgan yo'llari asar qahramonlarining taqdirlarilari misolida ko'rish mumkin. Eshlar uchun Otabek va Kumush muhabbati farzand va ota – ona o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish ibrat maktabi bo'lib xizmat qiladi.

qila biladigan, barkamol shaxsning ma'naviy dunyosini shakllantirishdan iborat. Bu adabiyotning so'z san'ati sifatida estetik tabiatidan kelib chiqib ish ko'rishni taqozo etadi. Adabiyotning ana shu estetik tabiati asosida inson shaxs sifatida shakllanar ekan, uning Ma'naviy madaniyati, shu jumladan ekologik madaniyati ham shakllanadi.

Biz "Adabiyot dasturi"da o'rin olgan adabiyotning eng qadimgi namunalari, adabiyotimiz tarixida salmoqli o'rin olgan va komil inson tarbiyasida o'z o'rniga ega bo'lgan mumtoz adabiyotimiz namunalarida, shuningdek XX asr adabiyoti namunalarida ko'ramiz.

Lekin dasturdagi annotatsiyalarda bular aynan ekologik madaniyatni shakllantirish tarzida emas, balki, umuman ma'naviy barkamol shaxsni shakllantirishga oid umumiy yo'nalish kasb etganki, har bir adabiyot o'qituvchisi buni o'z tajribasi, mahorati bilan bilim saviyasiga ko'ra farqlay olishi va tarbiya qirralariga alohida e'tibor berishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Zamonaviy badiiy pedagogikaning umumiy tamoyillari sifatida quyidagilarni kiritish mumkin:

1. Maqsadga erishish
2. Ko'rsatish bildirish
3. Qiziqish

Psixologik- fiziologik tamoyillari

1. Individning ustuvor qobiliyatlari
2. Kobiliyat irradatsiyasi
3. Insoniyatga o'tmishdan no'malum bo'lgan qiziqish yo'nalishlarini mustahkamlash.

Badiiy pedagogikaning didaktik tamoyillari

1. Turli yoshdagi bolalar o'quvchilar uchun erkin tanlash tamoyili;
2. O'quvchilarni badiiy ijod qobiliyatlarini rivojlantirish;
3. Go'zallikni his qilish va ularni obrazli yoritishga yo'naltirish;
4. Estetik ta'limning assotsiativligi;
5. O'quvchilarni o'qitishda ularning ijodiy faoliyatini korreksiyalas

III.KEYSLAR BANKI

1-keys

Pedagogik kengash yig'ilishida ta'lim muassasasi direktori o'qituvchilarning e'tiborlariga quyidagi ma'lumotni aytib o'tdi: 6 nafar ota-ona tomonidan farzandini ingliz tili chuqurlashtirilib o'tiladigan 5-guruhga qabul qilinishi so'ralgan ariza berildi. Guruhga faqatgina bir nafar o'quvchini qabul qilish imkoniyati bor. Sizlar qanday fikrdasizlar, kimni qabul qilamiz?

Ariza bergan o'quvchilarning ijtimoiy ahvoli va tabaqalashtirilgan guruhga qabul qilinishni asoslovchi holatlari:

1-o'quvchi: boshqa tumanda istiqomat qiladi, ta'lim muassasasi yonida uning buvisi yashaydi, qolaversa, u tabiiy fanlardan a'lo baholarga o'qiydi.

2-o'quvchi: ta'lim muassasasi joylashgan hududda istiqomat qiladi, uning mahalladagi barcha do'stlari ana shu guruhda ta'lim olishganligi sababli shu ta'lim muassasasiga o'tishga qaror qilgan.

3-o'quvchi: boshqa shahardan kelgan, uning ota-onasi diplomat, shu sababli o'quvchi ingliz tilini mukammal biladi, qolaversa, 3 oydan so'ng ular boshqa davlatga ko'chib ketadi.

4-o'quvchi: ikkinchi yilga qolgan, 4 fanni "qoniqarsiz" bahoga o'zlashtiradi, qolaversa, ichki ishlar bo'limda ro'yxatda turadi, biroq, ta'lim muassasasi joylashgan hududda istiqomat qiladi.

5-o'quvchi: qishloqdan ko'chib kelgan, u erdaga ta'lim muassasasida esa ingliz tili o'qitilmagan, ta'lim muassasasi joylashgan hududda istiqomat qiladi, ko'p vaqtini bekor o'tkazadi.

6-o'quvchi: bolalikdan 2-guruh nogironi, bolalar selebral paralichi (BSP) tashxisiga ega, fanlarni "4" va "5" baholarga o'zlashtiradi, yolg'iz onaning qo'lida tarbiyalanadi, shu bilan birga ta'lim muassasasi joylashgan hududda istiqomat qiladi.

Sizningcha, ingliz tiliga ixtisoslashtirilgan guruhga qaysi o'quvchi qabul qilinadi?

O'quvchilarga tavsiya etiladigan manbalar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarni ijtimoiy muhofazalash to'g'risida"gi Qonuni.
3. Ta'lim muassasalarining "Tabaqalashtirilgan ta'limni tashkil etish to'g'risida"gi Nizomi.

O'quvchilar uchun ko'rsatmalar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.

2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.

3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.

4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.

5. Echimni bayon eting.

Keysni echish jarayoni:

1. O‘quvchilar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.

2. O‘quvchi sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlaydi.

3. O‘quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajratib oladi.

4. O‘quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan omil (ikkita omil) asosida bayon etadi.

5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O‘qituvchining echimi

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi va “Fuqarolarni ijtimoiy muhofazalash to‘g‘risida”gi Qonunlarida bayon etilgan me‘yoriy talablarga muvofiq ingliz tiliga ixtisoslashtirilgan guruhga bolalikdan ikkinchi guruh nogironi bo‘lgan o‘quvchi qabul qilinadi.

2-keys

Nodir o‘zini o‘rtoqlari kutishayotganligi sababli, ko‘chaga chiqmoqchi. Dadasi bo‘lsa, bunga ruxsat bermayapti. Nodir esa darslarini tayyorlab bo‘lganligini aytib ruxsat so‘rayapti. Biroq, dadasi kutilmaganda, “Bunday daydi va beboshlar bilan ko‘chada tentirab yurgandan ko‘ra uyda o‘tirib, kitob o‘qi!” – dedi.

Savollar:

1. Bu vaziyatda kim haq?

2. Dadasi qanday pedagogik xatoga yo‘l qo‘ydi?

3. Sizningcha, Nodirning keyingi harakatlari qanday bo‘ladi?

O‘quvchilarga tavsiya etiladigan manbalar:

“Pedagogika” va “Psixologiya”ga oid adabiyotlar.

O‘quvchilar uchun ko‘rsatmalar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.

2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.

3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.

4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring va

5. Echimni bayon eting.

Keysni echish jarayoni:

1. O'quvchilar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.

2. O'quvchi sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlaydi.

3. O'quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajratib oladi.

4. O'quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan omil (ikkita omil) asosida bayon etadi.

5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O'qituvchining echimi

Har bir shaxs ijtimoiy, xususan, mikromuhitda shakllanadi va rivojlanadi. Bolalar o'z tengdoshlari bilan muloqot qilish, o'qish, o'ynash, bellashish, baxslashish ehtiyojiga ega. Ular tengdoshlari bilan bo'ladigan munosabatlarda o'zidagi kamchilik va nuqsonlarni sezadi, ularni bartaraf etish haqida o'ylab ko'radi. Tengdoshlarining ta'siri bilan mehnatga munosabatlari shakllanadi. O'smirlar esa deyarli barcha hayotiy vaziyatlarda tengdoshlaridan namuna olishga intilishadi. O'zlari mansub bo'lgan muhitda lider bo'lishga harakat qiladi. SHu sababli Nodirning dadasi nohaq.

Dadasi Nodirni kitob o'qishga o'rtoqlarini haqorat qilmagan holda undashi zarur edi. Qolaversa, dadasi o'g'lining o'rtoqlari kimlar ekanligini bilishga intilmagani holda ular haqida noto'g'ri xulosa chiqardi.

Eng to'g'ri yo'l Nodirga ko'chaga chiqishi uchun ruxsat berish, biroq, uzoq qolib ketmasligini eslatib qo'yish, u qaytib kelganidan keyin esa o'rtoqlari kimlar ekanligini, vaqtini tengdoshlari bilan bo'ladigan munosabatlarga ham sarflashi mumkinligini, ammo, ko'proq vaqtini tejashga e'tibor qaratishi zarurligini tushuntirishi lozim.

3-keys

Birinchi guruhda o'qiyotgan Dilshod she'rni ifodali o'qib bergani uchun "besh" baho oldi. O'qituvchi uni buning uchun maqtadi. Dilshod uyga qaytgach, shoshganicha, bu xabarni oyisiga aytdi. U, hatto, o'zi yod olgan she'rni oyisiga ham o'qib bermoqchi bo'ldi. Ammo, oyisi Dilshodning xabarini sovuqqonlik bilan tingladi va o'g'liga qayrilab ham qaramasdan dedi:

- Besh oldingmi? Juda soz, barakalla, - endi ovqat tayyorlashimga xalaqit bermagin-da, o'ynab kel!

Dilshod tushlik ham qilmay ko'chaga chiqib ketdi.

Savollar:

1. Vaziyatni qanday baholaysiz?
2. Dilshodning onasi tarbiyaning qaysi tamoyillariga zid ish qildi?
3. SHu kabi vaziyatlar Dilshodning tarbiyasiga qanday ta'sir o'tkazadi.

O'quvchilarga tavsiya etiladigan manbalar:

“Pedagogika” va “Psixologiya”ga oid adabiyotlar.

O‘quvchilar uchun ko‘rsatmalar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi tarbiya tamoyillarini aniqlang.
3. Aniqlangan tarbiya tamoyillari orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan, eng muhim tamoyil (yoki ikkita tamoyil)ni ajrating.
4. Ana shu tamoyil (tamoyillar) asosida echimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni echish jarayoni:

1. O‘quvchilar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.
2. O‘quvchi sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi tarbiya tamoyillarini aniqlaydi.
3. O‘quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan tarbiya tamoyillari orasidan muammoga barchasidan eng muhim tamoyil (yoki ikkita tamoyil)ni ajratib oladi.
4. O‘quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan tarbiya tamoyili (ikkita tamoyil) asosida bayon etadi.
5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O‘qituvchining echimi

1. Nihoyatda yoqimsiz vaziyat. Onasi Dilshodning ta’lim muassasasiga qanday borib kelganligi bilan ham qiziqmadi.
2. Dilshodning onasi tarbiyada bolaning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olish, tarbiya jarayonida rag‘batlantirish tamoyillariga zid ish qildi.
3. SHu kabi vaziyatlar Dilshodning tarbiyasiga salbiy ta’sir o‘tkazadi, asta-sekin unda qo‘rslik, befarqlik, o‘z-o‘zini past baholash, o‘ziga va atrofdagilarga ishonmaslik kabi xislatlar shakllanadi.

4-keys

1. Oilaning tarbiyaviy imkoniyatlari asosida o‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishda samarali bo‘lgan shakllarni aniqlash.
2. Oilaning tarbiyaviy imkoniyatlari asosida o‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishda samarali metodlarni tanlash.
3. Oilaning tarbiyaviy imkoniyatlari asosida o‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishga xizmat qiluvchi tarbiya vositalari belgilash.

O‘quvchilar uchun metodik ko‘rsatmalar

1. Tegishli adabiyotlardan shakl, metod va vosita tushunchalari qanday ma’no anglatishini yodga oling.
2. Oilaning tarbiyaviy imkoniyatlari va shaxs ma’naviyatini shakllantirish jarayonlarining mohiyatini chuqur o‘rganing.
3. Oilaning tarbiyaviy imkoniyatlari asosida o‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishda samarali bo‘lgan shakl, metod va vositalar aniqlang.

4. Oilaning tarbiyaviy imkoniyatlari asosida o‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishda samarali bo‘lgan shakl, metod va vositalarini tizimlashtiring.

5. “Ko‘zgazma” metodi yordamida oila tarbiyasining o‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishdagi samarali shakl, metod va vositalari asosida plakat ishlang.

Keysni echish jarayoni:

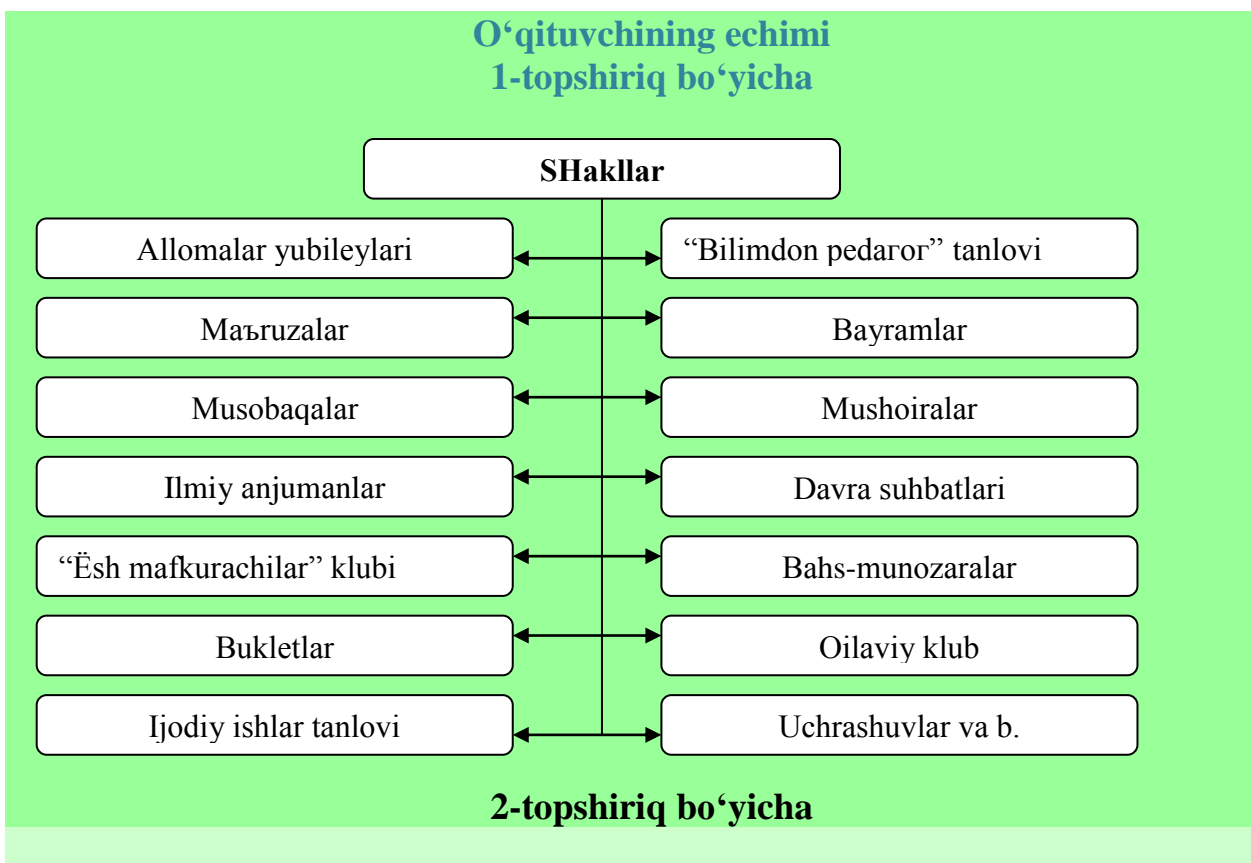
1. O‘quvchilar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.

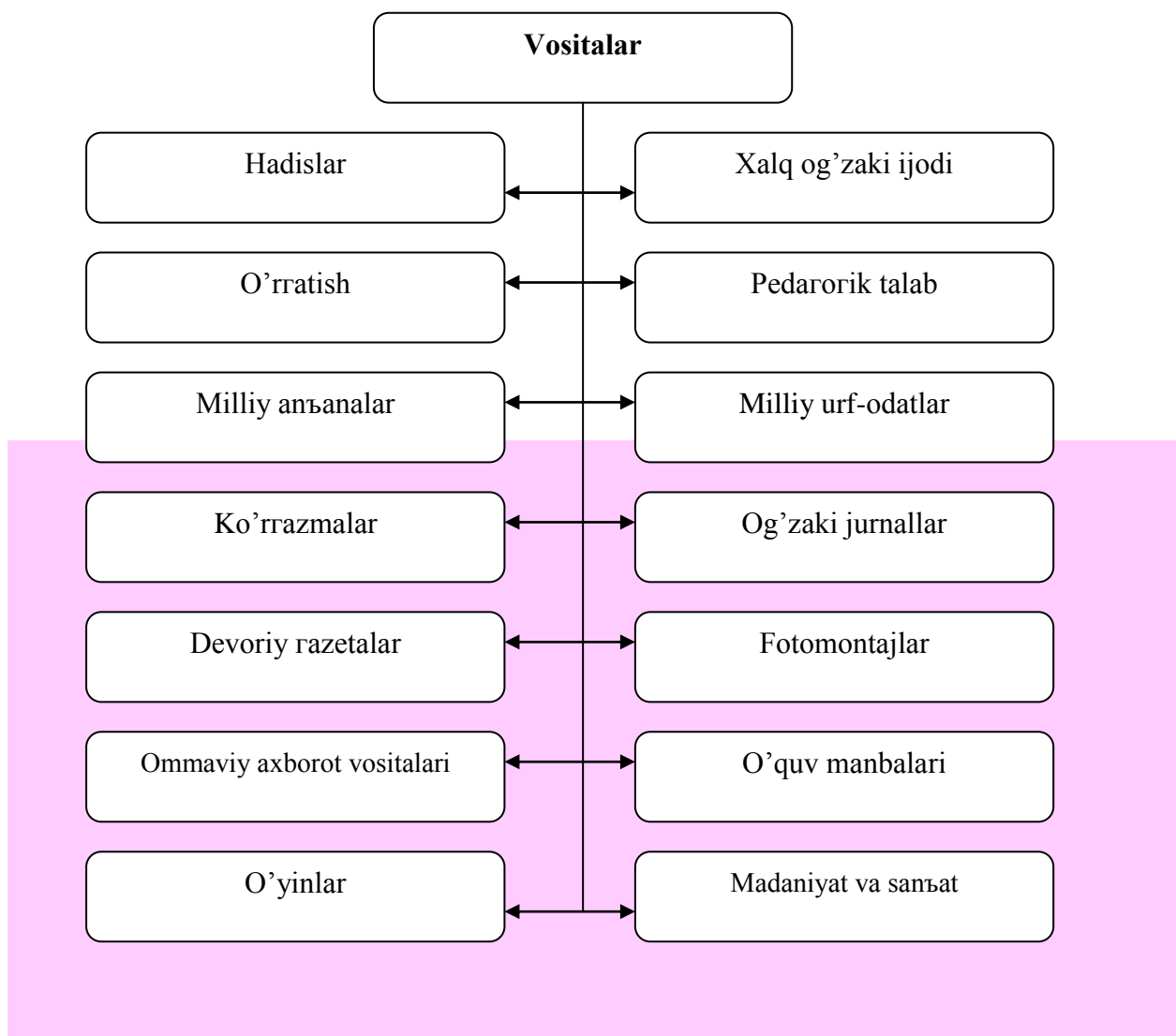
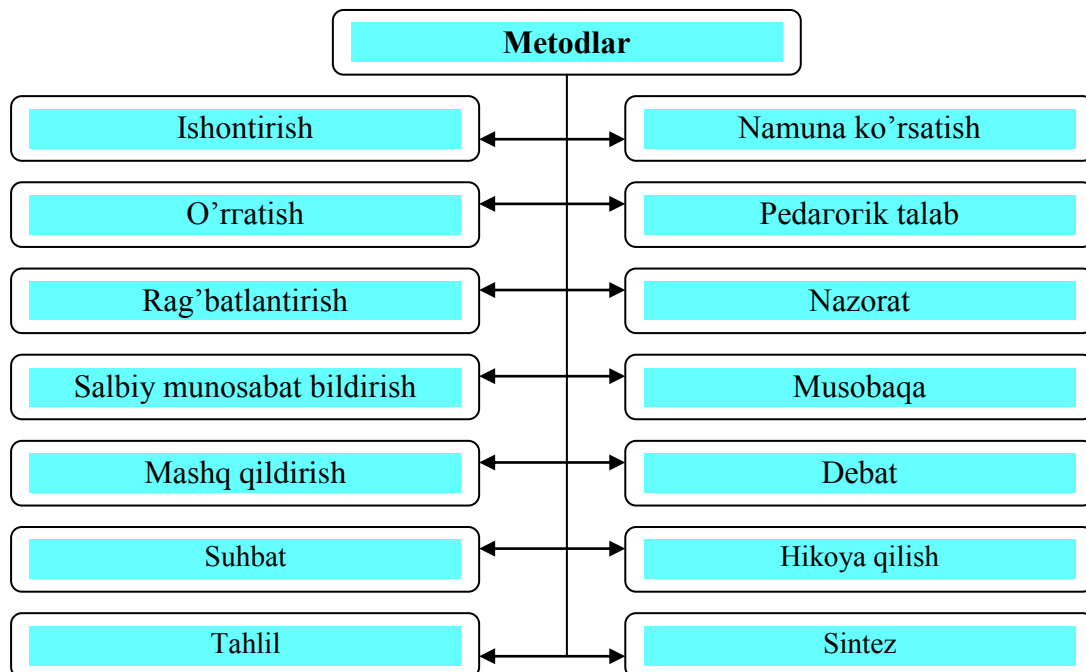
2. O‘quvchi sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlaydi.

3. O‘quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajratib oladi.

4. O‘quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan omil (ikkita omil) asosida bayon etadi.

5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

5-keys

Topshiriqli keys

1. Quyida berilgan ta'riflar qanday tushunchalar mohiyatini yoritishini toping.
2. Ta'riflar va ularning mohiyatini yorituvchi tushunchalar asosida jadval shakllantiring.

Ta'riflar:

1. Ta'lim-tarbiya mazmuni, istiqbolini yorituvchi yaxlit qarashlar tizimi; uzluksiz ta'lim tizimining turli bosqichlarida ta'lim muassasalari faoliyati yo'nalishi, maqsad va vazifalarini belgilashning alohida usuli.
2. Ta'lim yakunining mohiyatini qayd etuvchi tushuncha; o'quv jarayonining oqibati; belgilangan maqsadni amalga oshirish darajasi.
3. Davlat siyosatining asosiy tamoyillari asosida yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish yo'lida faoliyat yurituvchi barcha turdagi ta'lim muassasalari majmui.

O'quvchilarga tavsiya etiladigan manbalar:

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Didaktika" va "Ta'lim menejmenti"ga oid materiallar.

O'quvchilar uchun ko'rsatmalar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni echish jarayoni:

1. O'quvchilar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda etarlicha anglab oladi.
2. O'quvchi sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoadada) bilan muhokama qilgan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlaydi.
3. O'quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajratib oladi.
4. O'quvchi (juftlik, kichik guruh, jamoa) echimni ajratib olingan omil (ikkita omil) asosida bayon etadi.
5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O'qituvchining echimi

Ta'lim yakunining mohiyatini qayd etuvchi tushuncha; o'quv jarayonining oqibati;	Ta'lim-tarbiya mazmuni, istiqbolini yorituvchi yaxlit qarashlar tizimi; uzluksiz ta'lim	Davlat siyosatining asosiy tamoyillari asosida yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish yo'lida
--	---	---

belgilangan maqsadni amalga oshirish darajasi	tizimining turli bosqichlarida ta'lim muassasalari faoliyati yo'nalishi, maqsad va vazifalarini belgilashning alohida usuli	faoliyat yurituvchi barcha turdagi ta'lim muassasalari majmui
Ta'lim natijasi	Ta'lim konsepsiyasi	Ta'lim tizimi

6-Keys.

9 – guruh o'qituvchisi Javlonning ota-onasi o'zaro qattiq ziddiyatda edilar. Otasi muhandis, spirtli ichimlikka berilib, rafiqasini haqoratlardi. Hattoki munosabatlarini yumshatishni istab uning bu qilmishlariga chidab kelardi. Lekin o'g'li Javlon aralashib otasidan onasini taqqirlashni bas qilishini talab qiladi. Ish mushlashishgacha borib etadi.

SHundan so'ng Javlon darslarga bormay qo'yadi. Guruh rahbari shoshilinch chora ko'radi, ya'ni Javlonning otasi ishlaydigan joyga borib tushuntirish ishlarini olib boradi. SHundan so'ng oilada vaziyat asta sekin yaxshilana boradi. Ona ham, o'g'il ham o'qituvchining ota bilan suhbatlashganini bilishmaydi.

Keysni bajarish bosqichlari va topshiriqlar:

1. Keysdagi muammoni keltirib chiqargan asosiy sabablar va hal etish yo'llarini jadval asosida izohlang (individual va kichik guruhda).

Muammo turi	Kelib chiqish sabablari	Hal etish yo'llari

7-Keys

»Ota o'z 10 yashar o'g'li bilan daladan qaytayotib, yo'l ustida tushib yotgan bir taqani ko'radi va o'g'liga deydi: Taqani ol!

- Eski taqa uchun egilib o'tiramanmi – deb gap qaytardi o'g'li. Otasi indamasdan o'zi egilib, taqani oladi-da, yo'lida davom etadi. Kun issiq edi. Bola chanqay boshlaydi. Bir oz yo'l yurganidan keyin olcha sotib o'tirgan baqqol ko'rinadi. Otasi boyagi taqani olchaga almashtirib, belbog'iga tugib oladi. O'g'liga ko'z-ko'z qilib, bir dona olchani og'ziga tashladi-da, bir donasini erga tashladi. O'g'li darrov egilib olchani oladi va chanqog'ini bostirmoqchi bo'lib og'ziga soladi. Otasi olchani ketma-ket tashlaydi. O'g'li o'n-o'n besh marta egilib, olchalarni terib olib eganidan so'ng nihoyat otasi to'xtaydi va belbog'ida qolgan olchalarni o'g'liga uzata turib deydi:

- Ko'rdingmn o'g'lim, sen taqani ko'tarib olish uchun bir marta egilishga

eringan eding, olchalarni terib olish uchun o'n-o'n besh marta egilding. Bundan keyin esingda bo'lsin, agar engil mehnatni og'ir deb hisoblasang, undan battar og'iriga duch kelasan».

Bu ertakdagi pedagogik ta'sirning salbiy va ijobiy ko'rinishlarini bolalarga izohlashda o'qituvchi quyidagi savollar orqali tarbiyaviy mahorat bilan aniqladi.

Keysni bajarish bo'yicha topshiriqlar:

- otani talabi to'g'ri-mi, yoki yo'q-mi? Sababini ochib bering.
- otani bolaga mehnatdan bosh tortmaslik uchun tutgan ish usuli to'g'ri-mi? Bolaga dastlab o'z harakati bilan o'rnak bo'lib, so'ng xatosini tushuntiradi.
- bu borada sizlarning fikr va munosabatlaringiz qanday?

Keysni bajarish bosqichlari va topshiriqlar:

2. Keysdagi muammoni keltirib chiqargan asosiy sabablar va hal etish yo'llarini jadval asosida izohlang (individual va kichik guruhda).

Muammo turi	Kelib chiqish sabablari	Hal etish yo'llari

8- Keys:

Zamonaviy pedagogik atamalar topshiriq. Tinglovchilar keys bilan tanishadilar va pastda ko'rsatilgan jadval asosida uning echimini topadilar.

“Farmakogniziya” kafedrasida “Zamonaviy pedagogik atamalar” mavzusiga bag'ishlangan seminar -trening o'tkazildi. Seminar-treningda Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan “metodika”, “texnologiya”, “interfaol metod”, “strategiya”, “grafik organayzerlar” kabi atamalar tahliliga alohida e'tibor qaratildi. Seminar-treningda pedagogik texnologiyalar sohasiga doir qator izlanishlar olib borgan mutaxassis olimlar taklif etildi.

Moderator birinchi bo'lib so'z navbatini “metodika” va “texnologiya” tushunchalari mohiyatini aniqlashtirib berish uchun pedagogika fanlari doktori, professor F.F.Urmanovaga berdi. U o'z nutqida “Metodika – qat'iy ketma-ketlikka (algoritmik xarakterga), ilgari o'rnatilgan reja (qoida), tizimga aniq rioya qilish bo'lib, biror bir ishni maqsadga muvofiq o'tkazish metodlari, yo'llari majmuasi”ni, “texnologiya - bu rejalashtirilgan o'qitish natijalariga erishish jarayoni tavsifi”ni ifoda etadi, degan umumiy fikrni berdi. SHundan so'ng, “Ijtimoiy fanlar” kafedrasi katta o'qituvchisi A.Jabborov F.F.Urmanovaga shunday savol bilan murojaat etdi: “Domla, kechirasiz, sizningcha, metodika va texnologiyaning bir-biridan farqi nimada?”. F.F.Urmanova qisqa qilib “Metodika o'rgatadi, texnologiya

faollashtiradi” degan javobni berdi. A.Jabborov javobni tushunmasdan hayron bo‘lib, indamay qo‘ydi. Olim unga “Nega siz javobdan qoniqmadigizmi?” savol nazari bilan qaradi, M.Alieva esa indamadi. Kafedra o‘qituvchisi G.Yo‘ldosheva A.Jabborovga “Nimaga tushunmaysiz, domla aytmoqchilarki, o‘qitish metodikasi o‘quvchilarni faollashtira olmaydi, texnologiya esa ta’lim oluvchini faollashtirib, o‘yin asosida mashg‘ulotlarni qiziqarli o‘tishini ta’minlaydi” deb tushuntirgan bo‘ldi.

F.F.Urmanova o‘z chiqishini yakunlagach, moderator so‘zni pedagogika fanlari doktori, professor D.Ilesovga berdi va “zamonaviy pedagogik texnologiyalar” haqida ma’lumot berishni so‘radi. D.Ilesov bugungi kunda ko‘plab zamonaviy pedagogik texnologiyalar mavjudligi, ularga Aqliy hujum, B-B-B, kaskad, pinbord, klaster, zigzag, tarmoqlar, o‘yinli texnologiyalar kabilar borligini aytib, ularga qisqa-qisqa izoh berdi. D.Ilesov so‘zini yakunlagach, dotsent V.Ganiev unga quyidagi savol bilan murojaat etdi: “Ustoz, meni bir savol ko‘p vaqtdan beri qiziqtiradi: “Texnologiya bilan interaktiv metod” tushunchasi bir narsami? Har doim ularni aralashtirib qo‘llayveramiz, shu to‘g‘rimi?”. D.Ilesov savolga quyidagicha javob berdi: “Siz manimcha, savolni man yuqorida bir nechta texnologiyani sanab o‘tganimdan kelib chiqib beryapsiz. Ularni “texnologiya” deb aytish ham, “interfaol metodlar” deb nomlash ham mumkin” degan javobni berdi. Javobni eshitgach, V.Ganiev “unda birini qo‘llayversak bo‘lmaydimi?” degan savol nazari bilan qaradi. Unga javoban olim “Istaganigizni ishlatavering” deb javob berdi. SHu bilan D.Ilesov ham chiqishini yakunladi.

Siz nima deb o‘ylaysiz, seminar-trening oldiga qo‘yilgan maqsad to‘liq amalga oshdimi? Zamonaviy ta’lim-tarbiya jarayoni bilan bog‘liq holda qo‘llanilayotgan tushunchalarning mohiyati etarlicha aniqlashtirildimi? Siz mazkur tushunchalarni qanday izohlagan bo‘lar edingiz? Seminar-treningda qaysi tushuncha mohiyatiga umuman e’tibor qaratilmadi? “Metodika” va “texnologiya” tushunchalarini farqlashga doir F.F.Urmanova tomonidan berilgan javobga siz qanday munosabat bildirasiz? D.Ilesovning o‘z nutqida Aqliy hujum, B-B-B, kaskad, pinbord kabilarini texnologiya deb ishlatishi to‘g‘rimi? Z.Zaripovning “metod” va “texnologiya” tushunchalariga nisbatan aytan fikrini qanday baholaysiz? Grafik organayzerlarni “ta’lim vositasi”mi yoki “metod” sifatida talqin etish maqsadga muvofiqmi?

Keys yechimi uchun taklif etilgan g‘oyalar taqdimoti uchun chizma namunasi

Muammo (asosiy va kichik muammolar)	Echim	Natija

9-Keys.

Kasbiy ta’lim metodikasi bo‘yicha yaratilgan adabiyotlarni o‘rganish shuni ko‘rsatdiki, ularda “ta’lim jarayoni” tushunchasining mohiyati turlicha yoritilgan.

Ta’lim jarayoni – bu:

1. O‘quvchilarga bilimlarni berib, ularda ko‘nikma, malakalarni berish orqali u yoki bu darajada ularning o‘zlashtirilishini ta‘minlash (o‘qitish)ga qaratilgan faoliyat.

2.O‘quvchilar tomonidan BKMning o‘zlashtirilishi (o‘qishi)ni ta‘minlovchi jarayonini boshqarishga yo‘naltirilgan o‘qituvchi va o‘quvchilarning birgalikdagi faoliyati (chunki o‘qitish va o‘qitish – ta‘limning o‘zaro aloqador va o‘zaro shartlangan tomonlaridir).

3.O‘qituvchining o‘quvchilar tomonidan BKMni ongli va puxta o‘zlashtirilishiga yo‘naltirilib, bu jarayonda bilimlarning mustahkamlanishi, aqliy va jismoniy mehnat madaniyati elementlarini o‘zlashtirish, dunyoqarashni boyitish va o‘quvchilar xulq-atvorining shakllanishini ta‘minlovchi rahbarligi va harakatlarining izchilligi.

4.O‘quvchilarning o‘qituvchi rahbarligida BKMni o‘zlashtirish, qobiliyatlarini rivojlantirish va dunyoqarashlarini shakllantirishga qaratilgan faol bilish faoliyati.

Keysni bajarish bo‘yicha topshiriqlar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.
ishtirokida muhokama qilinadi.

10-Keys.

Markaziy Osiyo davlatlarida individual ta‘lim usuldan qadim davrlarda unumli foydalanganlar.

Ushbu („Me‘mor” romanining “Ustoz va shogird”) bobidan keltirilgan parchada individul ta‘lim olish uchun borgan tolibning sinovdan o‘tganligi haqida hikoyat qilingan. Zulfiqor sinovdan qanday o‘tdi.

Tinglovchilarga tavsiya etiladigan manbalar: „Me‘mor” romanining “Ustoz va shogird” bobidan keltirilgan parcha .

Keysni bajarish bo‘yicha topshiriqlar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning echimini topishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlang.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

7-Keys. Kasbiy ta‘lim metodikasi darsida o‘qituvchi o‘quvchilarga: “O‘rtog‘ingdan ko‘chirma!”, “O‘zing yoz, birovlarining daftoriga qarama!”, “Obbo, ko‘chiradigan odamingni ham topibsanni-a! Uning o‘zi xatto ko‘chirib olishni ham qoyillata olmaydi-yu!” singari zaharxanda so‘zlar bilan bir necha bor qattiq tanbeh berdi.

Boshqa guruhda esa o'qituvchi darsiga yo'l-yo'lakay, albatta, ammo ta'sirli qilib: "O'quvchilar bir-biringizdan berkitmanglar, bu yaxshi emas, hech kim sizlardan ko'chirayotgani yo'q!", - dedi.

O'quvchilarga tavsiya etiladigan material: "Pedagogik talab" va uning mohiyatini yoritishga oid materiallar.

Keysni bajarish bo'yicha topshiriqlar:

1. Keys mohiyatini etarlicha anglab oling.
2. Manbalar asosida muammoning echimini toping.
3. Aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko'proq dahldor bo'lgan omil (yoki ikkita omil)ni ajrating.
4. Ana shu omillar asosida echimni asoslashga harakat qiling.
5. Echimni bayon eting.

IV.MUSTAQIL ISH MAVZULARI

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Tinglovchilarning mustaqil ishi o'rganilayotgan mavzu yuzasidan ma'lumotlarni axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan keng foydalangan xolda yig'ish, olingan ma'lumotlarni mustaqil ravishda ishlab chiqish, tahlil qilish va amaliyotda qo'llay olishdan iborat bo'lib, uning shakllari turli ko'rinishda bo'lishi mumkin. Mustaqil ishga mo'ljallangan mavzular quyida keltiriritilgan.

Tinglovchilarning mustaqil ishiga shuningdek, bitiruv malakaviy ishlarini bajarilishi borasida olib boradigan faoliyati ham kiradi.

Mustaqil ishni bajarish natijalari baholanadi. Uyg'a vazifalarni bajarish, qo'shimcha darslik va adabiyotlardan yangi bilimlarni mustaqil o'rganish, kerakli ma'lumotlarni izlash va ularni topish yo'llarini aniqlash, internet tarmoqlaridan foydalanib ma'lumotlar to'plash va ilmiy izlanishlar olib borish, mustaqil ravishda ilmiy manbalardan foydalanib ilmiy maqola va ma'ruzalar tayyorlash kabilar tinglovchilarning mashg'ulotlarda olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi.

Mustaqil ish mavzulari

- 1.Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining predmeti va mazmuni
- 2.Pedagogik texnika –pedagogik mahoratning birinchi bosqichi sifatida
3. Jamoada shaxsni tarbiyalash shakllari va usullari
- 4.Oila, jamoa o`quv yurtining tarbiyalash ishlarini hamkorligi
- 5.Tarbiyaviy ishda testr pedagogikasini tarkibiy qismlarini qo'llanishi
- 6.Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga texnologik yondashuvda zamonaviy ta'sir etuvchi texnologiyalar
- 7.Tarbiya jarayonida zamonaviy treninglarni qo'llash
- 8.Ma'nazviy va ma'rifiy tadbirlarning yillik rejasini tuzish

V.TEST

TEST SAVOLLARI

1. Pedagogika soʻzining lugoviy maʼnosi nima?

- a) bolalarni oʻqitadi
- b) bolani oʻynatadi
- v) bola etaklovchi maʼnosini anglatadi
- g) bolaga tarbiya beradi

2. «Taʼlim toʻgʻrisida»gi Konunning maqsadi nima?

- a) kadrlar tayyorlash milliy dasturidagi 3 bosqichni amalga oshirish
- b) davlat va nodavlat muassasalarini rivojlantirish
- v) fuqorolarga taʼlim tarbiya berish, kasb-hunar oʻrgatishning huquqiy asoslarini belgilaydi, hamda u har bir shaxsning bilim olishidan iborat
- g) taʼlim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplarini amalga oshirish

3. Taʼlimni ogʻzaki metodlariga nimalar kiradi?

- a) tushunish, anglash, koʻrsatish
- b) suhbat, indukstiya, izlanish
- v) test, algaritmlash, indukstiya, dedukstiya
- g) suhbat, maʼruza, seminar

4. «Taʼlim toʻgʻrisidagi qonun» qachon qabul qilingan?

- a) 1993 yil
- b) 1997 yil
- v) 2000 yil
- g) 1999 yil

5. SHaxs bu...?

- a) aqlli mavjudot
- b) anatomik, fiziologik, jismoniy oʻzgarishlar ifodasi
- v) ijtimoiy tuzum maxsuli boʻlib, ongli faoliyat bilan shugʻunlanuvchi ijtimoiy mavjudotdir
- g) muayyan ijtimoiy tuzum mahsuli

6. Eng qadimgi turkiy tilda yaratilgan (XI -XIII asrlarda) asarni toping?

- a) Oʻrxun, Enisey yodgorliklari
- b) Hibatul-Xaqoyiq
- v) Mahbub-ul qulub
- g) Guliston

7. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirish bosqichlarini aniqlang?

- a) 2 bosqich
- b) 4 bosqich
- v) 3 bosqich

g) 5 bosqich

8. Oliy ta'limdan keyingi ta'limni toping?

a) ta'lim muassasasigacha ta'lim, o'rta ta'lim

b) aspirantura, doktorantura

v) umumiy o'rta ta'lim

g) bakalavriyat, magistratura

9. Qobiliyatning shakllanishi va rivojlanishi shaxsda quyidagi sifatlardan qaysi birini yuzaga keltiradi?

a) mehnatga ijodiy yondashish, yangilikka intilish, ijodiy aktivlik, jamoa bilan hamkorlik, o'z o'ziga talabchanlik

b) ijodiy aktivlik, yangilikka intilish

v) o'qitish, o'rgatish

g) o'qish, o'rganish, o'qitish

10. Dialektik jarayon nima?

a) u yoki bu jarayonlarni aynan miqdoriy takrorlanishi

b) jamiyatga xos ajralmas xususiyat

v) soddadan murakkabga boruvchi

g) sifat o'zgarishlar jarayonidir

11. Tabiiy sharoitda jarayonlarni o'rganish metodlariga:

a) kuzatish, suhbat, anketa o'tkazish, intervyu olish, hujjatlarni tahlil etish

b) fFaoliyat natijalarini tahlil etish, o'qituvchi bilan ishlash

v) dasni tashkil etish va kuzatish

g) o'qitish, o'rgatish

12. SHaxs rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

a) jamoa, axborot almashishi

b) bilim malakalar

v) etuklik, ko'p o'qish

g) irsiyat, muhit, ta'lim-tarbiya

13. Kadrlar tayyorlash milliy modelining asosiy tarkibiy qismlari quyidagilarni qaysi biridan iborat?

a) ta'lim olish huquqi, tabiiy ta'limot huquqi

b) ta'lim muassasasigacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, oliy ta'lim

v) shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan, ishlab chiqish

g) ta'limning demokratlashuvi, ta'limning insonparvarligi, ijtimoiylashuvi

14. Pedagogikaning bosh masalasi?

a) tarbiya

b) barkamol inson

v) ta'lim, tarbiya, barkamol inson tarbiyasi

g) ta'lim tarbiya samaradiligini oshirish

15. DAVLAT TA'LIMI STANDARTLARI TO'G'RISDAGI NIZOM QACHON QABUL QILINGAN?

a) 5 yanvar 1998 yil

- b) 6 iyun 1998 yil
- v) 29 avgust 1997 yil
- g) 6 may 1998 yil

16. Qaysi guruhdagi fanlar pedagogika fanining tarmoqlari hisoblanadi?

- a) filosofiya, pedagogika, psixologiya
- b) umumiy pedagogika, anatomiya, fiziologiya
- v) pedagogika asoslari, didaktika, tarbiya nazariyasi, ta'lim muassasasishunoslik
- g) ta'lim muassasasigacha tarbiya pedagogikasi, ta'lim muassasasi pedagogikasi, oliy ta'lim muassasasi pedagogikasi, maxsus pedagogika, xususiy metodika, pedagogika tarixi

17. Muammoli vaziyat bu...?

- a) o'yin
- b) o'quvchining ma'lum psixik holati
- v) harakatli o'yinlar
- g) ijodiy o'yin

18. Pedagogikaning asosiy kategoriyalari qaysilar?

- a) ta'lim-tarbiya
- b) tarbiya, ma'lumot
- v) shaxs faoliyati, tarbiya
- g) ta'lim-tarbiya, ma'lumot

19. Pedagogika fanlari tizimiga qaysi fanlar kiradi?

- a) pedagogika tarixi, gigiena, odam anatomiyasi va fiziologiyasi metodika
- b) pedagogika tarixi, maxsus pedagogika, metodika
- v) ta'lim muassasasi pedagogikasi, maxsus pedagogikalar, metodika
- g) ta'lim muassasasi pedagogikasi, maxsus pedagogika, ta'lim muassasasigacha tarbiya pedagogikasi, metodika, gigiena

20. Ta'lim nazariyasi qaysi masalalarni o'z ichiga oladi?

- a) ta'lim haqida barcha tushunchalarni
- b) ta'lim prinsiplarini ta'lim muassasasi ta'lim mazmuni
- v) o'qitish metodlari hamda tashkiliy shakllari
- g) ta'lim jarayoni uning mohiyati, mazmuni, o'qitish qonuniyatlari, metodlari, uning tashkiliy shakllari va ta'limga ta'luqli barcha kategoriyalarni

21. Ta'lim mazmuni deb nimaga aytiladi?

- a) aqliy tarbiya bilan bog'liq bo'lgan barcha vazifalarga aytiladi
- b) o'quvchilarni bilimlar bilan qurollantirishiga aytiladi.
- v) ta'lim xujjatlari o'quv rejasi, dasturi va darsliklariga aytiladi
- g) o'quvchilarning o'qish jarayonida egallab olishi lozim bo'lgan hamda tizimga solingan bilim, ko'nikma va malakalarning aniq belgilangan doirasiga aytiladi.

22. O'quv rejasi nima?

- a) o'quv rejasi asosida o'qituvchi ishlab chiqadigan soatlar
- b) yil mobaynida o'tiladigan soatlar.
- v) o'quvchiga beriladigan ilmiy bilim va malaka hajmi
- g) davlat hujjati, unda har bir o'quv fanining mazmunini ochib beriladi.

23. Ta'limni tashkil qilishning noa'naviy shakllarini aniqlang?

- a) muloqot
- b) didaktik o'yinlar
- v) trening va boshqalar
- g) muloqot, baxs-munozara, didaktik o'yin, trening

24. Ta'limni tashkil qilish shakllari qanday tanlanadi?

- a) ta'lim turiga qarab
- b) ta'lim maqsadiga qarab
- v) bolalarning yosh xususiyatlariga qarab
- g) o'quv rejimi asosida

25. Tarbiyaning maqsadga yo'naltirilganligi va g'oyaviyligining zarurligi nimada?

- a) tarbiyaning ijtimoiy muo'itning ob'ektiv va sub'ektiv oimllarga bog'liqligida
- b) o'qituvchi ijtimoiy tarbiya maqsadi va vazifasini aniq tasavvur etish va anglab olinishda
- v) tarbiyaning shaxs taraqqiyoti bilan aloqadorligida
- g) tarbiyani ijtimoiy hayot bilan qo'shib olib borishda

26. TARBIYA METODLARI GURUHLARINI TO'G'RI BELGILANG

- a) hikoya, tushuntirish, o'qitish, ma'ruza, axloqiy -ma'naviy suhbat va baxs
- b) ijtimoiy ongni shakllantirishga xizmat qiluvchi metodlar odatlantirish va faoliyatda mashqlantirish, rag'batlantirish va jazolash metodlari.
- v) rag'batlantirish va jazolash, hikoya tushuntirish metodlari
- g) o'qitish, savol-javob, ma'ruza, suhbat va baxs

27. GURUHDAN TASHQARI ISHLARNING O'ZIGA XOS TOMONI NIMADA?

- a) bolalarni ta'lim muassasasi bilan hayot o'rtasidagi bog'lovchi bo'g'in
- b) bolalarni ijtimoiy foydali mehnatga o'rgatadi
- v) guruhdan tashqari ishlarda o'quvchilar o'rtasidagi hamjihatlik xissi shakllanadi.
- g) o'quvchilarning yosh xususiyatlariga tayanib o'qishdan biroz chalg'itish

28. "Inson o'z mablag'ini sarflashni bilishi kerak. Pul sarflashda qizg'anchilik qilish xasislikka olib keladi. Pullarni rejasiz ishlatish esa insonni beboshlikka olib keladi". Ushbu fikr muallifini toping?

- a) Mahmudxo'ja Behbudiy
- b) YUsof Xos Xojib
- v) Abu Nasr Farobiy
- g) Abdulla Avloniy

29. Xadis ilmining yaratilishida "oltin davr" qaysi asrga to'g'ri keladi?

- a) VIII-IX-asrlar
- b) XV-asr
- v) XVI-asr
- g) X-XII-asrlar

30. O'quvchilarga axloqiy tarbiya berishning samarali yo'llari qaysilar?

- a) o'qish jarayonining yuksak darajada uyushtirilishi, o'qituvchi va o'quvchilar

jamoasining saviyasi

b) tarbiyaviy ishlarning rejali bo'lishi va hamjihatlik

v) faqat *a* javob to'g'ri

g) *a* va *b* javoblar to'g'ri

31. XXI asrda AQSH da qanday dastur e'lon qilindi?

a) "Amerika ta'lim strategiyasi"

b) "Porloq kelajak sari"

v) "Muammoli o'qitish"

g) to'g'ri javob berilmagan

32. AQSH dv majburiy ta'lim necha yoshgacha?

a) 14 yoshgacha

b) 15 yoshgacha

v) 16 yoshgacha

g) 17 yoshgacha

33. YAponiyada majburiy ta'lim necha yillik?

a) 8 yillik

b) 9 yillik

v) 10 yillik

g) 11 yillik

34. YAponiyadagi kollejlari turlari qaysilar?

a) kichik kollejlari, texnik kollejlari, maxsus kollejlari

b) texnik kollejlari, maxsus kollejlari

v) 1-toifali kollejlari, maxsus kollejlari

g) to'g'ri javob berilmagan

35. Franstiya ta'lim tizimidagi boshlang'ich guruh bosqichlari qaysilar?

a) tayyorlov bosqichi (1 yil), elementar kurs (2 yil)

b) tayyorlov bosqichi (1 yil), elementar kurs (2 yil), chuqurlashtirilgan bosqich (1 yil)

v) tayyorlov bosqichi (1 yil), chuqurlashtirilgan bosqich (1 yil)

g) elementar kurs (2 yil), chuqurlashtirilgan bosqich (1 yil)

36. Franstiya pedagoglari guruh o'quvchilarini 3 tabaqaga ajratib o'qitishni afzal ko'radilar. Ular qaysilar?

a) gomogenlar – matematika va gumanitar fanlar yo'nalishidagi o'quvchilar, yarim gomogenlar – tabiiy fanlarni o'zlashtirayotgan o'quvchilar, gegeron – barcha fanlarni har xil saviyada o'zlashtirayotgan o'quvchilar

b) gomogenlar – matematika va gumanitar fanlar yo'nalishidagi o'quvchilar, yarim gomogenlar – tabiiy fanlarni o'zlashtirayotgan o'quvchilar, tabaqalashtirilgan guruh o'quvchilari

v) gomogenlar – matematika va gumanitar fanlar yo'nalishidagi o'quvchilar, individual guruh o'quvchilari, gegeron – barcha fanlarni har xil saviyada o'zlashtirayotgan o'quvchilar

g) faqat *a* javob to'g'ri

37. YAponiya ta'lim muassasalarida o'qish qaysi oydan boshlanadi?

a) fevral oyidan

- b) mart oyidan
- v) aprel oyidan
- g) may oyidan

38. “Eksperiment” so‘zining ma’nosi nima?

- a) “tahlil”
- b) “analiz”, “sintez”
- v) “umumlashtirish”
- g) “sinab ko‘rish”, “tajriba qilib ko‘rish”

39. Elektron o‘quv adabiyoti nima?

- a) aniq bir tartibda joylashgan so‘zlar jamlanmasi
- b) foydalanishga qulay shaklda yaratilgan ma’lumotlar to‘plami
- v) zamonaviy axborot texnologiyalari asosida ma’lumotlarni jamlash, tasvirlash, yangilash, saqlash, bilimlarni interaktiv usulda taqdim etish va nazorat qilish imkoniyatiga ega bo‘lgan manba
- g) fanning o‘quv dasturi bo‘yicha undagi barcha mavzularning asosiy mazmuni qisqa yoritilgan, birlamchi yangi bilimlarni beruvchi to‘plam

40. “Guruhdan va ta’lim muassasasidan tashqari tarbiyaviy ishlar Konstestiyasi” qachon qabul qilingan?

- a) 1997 yil
- b) 1998 yil
- v) 1999 yil
- g) 2000 yil

41. “O‘quvchilarni tarbiyalashda oila, mahalla va ta’lim muassasasi hamkorligi Konstestiyasi” qachon qabul qilingan?

- a) 1997 yil
- b) 1998 yil
- v) 1999 yil
- g) 2000 yil

42. “Qat’iy aytish mumkinki, yolg‘iz o‘g‘il yoki qiz tarbiyalash bir necha bolani tarbiyalashga qaraganda ancha qiyin ish. Xatto, agar moddiy jihatdan bir muncha qiynalgan taqdirda ham yolg‘iz bola bilan kifoyalaniq qolish yaramaydi”. Fikr muallifini toping?

- a) Ushinskiy
- b) Disterveq
- v) Suxomilinskiy
- g) Makarenko

43. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida” gi Qonunning nechanchi moddasida “Voyaga etmagan bolalarning ota-onalari yoki qonuniy vakillari bolaning qonuniy huquqlari va manfaatlarini himoya qilishlari shart hamda ularning tarbiyasi, ta’lim muassasasigacha, umumiy o‘rta, o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi olishlari uchun javobgardirlar” deb belgilab qo‘yilgan?

- a) 30-moddasida
- b) 31-moddasida

v) 32-moddasida

g) 33-moddasida

44. Mamlakatimizda jismoniy tarbiya mazmuni yuzasidan yagona “mudofaa va mehnatga tayyorlash” kompleksi tashkil etilgan. Mazkur kompleks necha darajadan iborat?

a) 4 darajadan

b) 5 darajadan

v) 6 darajadan

g) 7 darajadan

45. “Aqllilik – biror ishni bajarishda shoshma-shosharlik qilishdan saqlovchi quvvat”. Ushbu fikr muallifini toping?

a) Abu Ali Ibn Sino

b) YUsof Xos Xojib

v) Kaykovus

g) Makarenko

46. “Badanning salomat va quvvatli bo‘lmog‘i insonga eng kerakli narsadir. CHunki, o‘qimoq, o‘qitmoq, o‘rganmoq va o‘rgatmoq uchun insonga kuch va sog‘lik lozimdur”. Ushbu fikr muallifini toping?

a) Mahmudxo‘ja Behbudiy

b) YUsof Xos Xojib

v) Kaykovus

g) Abdulla Avloniy

47. O‘zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o‘tishi nechta tamoyilga asoslanadi?

a) 3 tamoyilga

b) 4 tamoyilga

v) 5 tamoyilga

g) 6 tamoyilga

48. Milliy istiqlol mafkurasining asosiy g‘oyalari qaysilar?

a) Vatan ravnaqi, xalq farovonligi

b) komil inson, millatlararo totuvlik

v) barkamol shaxs tarbiyasi

g) faqat a va b javob to‘g‘ri

49. O‘zbekiston respublikasining “Tabiatni muhofaza qilish to‘g‘risida” gi Qonuni qachon qabul qilingan?

a) 1991 yil 9 dekabrda

b) 1992 yil 9 dekabrda

v) 1993 yil 9 dekabrda

g) 1994 yil 9 dekabrda

50.. “Men bolalar “Alifbe”ni ochib, birinchi so‘zini g‘ijjalab o‘qishlariga qadar, avval, dunyodagi eng ajoyib kitob – tabiat kitobini mutolaa etishlarini istardim”. Ushbu fikr muallifi kim?

a) Ushinskiy

b) Disterveg

v) Suxomilinskiy

g) Makarenko

VI.GLOSSARIY

Glossariy

Adekvatlik – teng, o‘xshash, muvofiq kelmoq.

Analogiya – psixik xodisalar va xulq-atvor xususiyatlarining o‘xshashligi.

Anketa – metodlardan biri bo‘lib, respondent to‘g‘risida aniq ko‘zlangan ma‘lumotlarni yig‘ish maqsadida qo‘llaniladi.

Assosiasiya – psixik xodislar orasidagi o‘zaro bog‘lanish, u ma‘lum qonunlar bo‘yicha tarkib topadi.

Attraksiya – bir kishini boshqa kishi ko‘rib qolganda, idrok etishda yuz beradigan tafakkur turi.

Apatiya – kishining tevarak atrofdagi olamga nisbatan befarqlik xolati.

Audivizual idrok – shaxsning bir vaqtning o‘zida ham eshitib, ham ko‘rib idrok qilishi.

Autogen mashq – shaxsning o‘z-o‘zini ishontirish va o‘z-o‘zini idora qilishga asoslangan psixoterapevtik usul.

Affekt – kuchli, jo‘shqin va nisbatan qisqa muddatli emosional kechinmalar sifatida ro‘y beradigan psixologik holat.

Biografik metod – odamni uning tarjimai holi bilan bog‘liq bo‘lgan xujjatlar orqali o‘rganish usuli.

Bixeviorizm – psixologiyaning o‘rganish predmeti sifatida odam xulq-atvorini olinishi nazariyasi.

Breynshorming – aqlga xujum – baxslarni tashkil etishda qo‘llaniladigan interfaol usuldir.

Bosqichlar – muloqotda mavjud bo‘lgan shaxsning o‘zi bilan, boshqalar bilan va avlodlar orasida kechadigan jarayoni.

Verbal – og‘zaki ifodalangan nutq.

Genotip – ota-onadan farzandga o‘tadigan irsiy belgilar majmui.

Gnostik – butun borliqni bilishga yo‘naltirilgan faoliyat.

Guruh – odamlarning birgalikdagi faoliyat mazmuni yoki muloqotda bo‘lish xarakteri kabi qator belgilarga asoslangan ijtimoiy jamoa.

Dunyoqarash – odamning tevarak-atrofdagi oamga va unda o‘zining tutgan o‘rniga qarashlaridan kelibchiqqan tizim. Uning falsafiy, siyosiy, ilmiy, diniy, aqliy va estetik qarashlari yig‘indisi.

Diqqatning barqarorligi – diqqatning ma‘lum ob‘ektga uzoq vaqtdavomida muttasil qaratilishi.

Diqqatning ko‘lami – bir vaqtning o‘zida diqqatning bir qancha ob‘ektga qaratilishi imkoniyati.

Diqqatning taqsimlanishi – diqqatning bir vaqtda bir necha ob‘ektga taqsimlanish xususiyati.

Diqqatning ko‘chishi – diqqatni ixtiyoriy ravishda bir ob‘ektdan ikkinchisiga ko‘chirish.

Dialog – ikki va undan ortiq kishilarning o‘zaro og‘zaki gaplashishi.

Dialogik nutq – nutq turlaridan bo‘lib, bunda so‘zlovchilar barobar teng, birgalikda faollik ko‘rsatadi.

Dominant shaxs – boshqalar bilan muomala va munosabat o‘rnatishda o‘z fikrini o‘tkazish xislatining yorqin namoyon bo‘lishi.

YOsh davri nizolari – o‘ziga xos, uncha uzoqqa cho‘zilmaydigan ontogenez davrlari bo‘lib, bu vaqtda keskin psixik o‘zgarishlar yuz beradi.

Jamoa – maqsadlari jamiyat maqsadiga mos keladigan umumiy faoliyat bilan birlashgan odamlar guruhi.

Jamoaning negizi – umumiy fikr, maqsad va ishlab chiqarishga taalluqli qarorlarni shakllantiruvchi jamoa a‘zolari.

Yo‘nalish – shaxsning xatti-harakati va faoliyatini aniq sharoitlardan qat’i nazar ma’lum yo‘lga yo‘naltiruvchi barqaror motivlar yig‘indisi.

Individuallik – individning boshqalardan farqlanadigan ijtimoiy xususiyatlari va psixikasining o‘ziga xosligi, qaytarilmasligi.

Idrokning konstantligi – idrok sharoiti o‘zgarsa-da, idrok qilishdan hosil bo‘lgan narsa obrazlarning nisbatan o‘zgarmasligi.

Idrokning predmetliligi – jamiki olamdan olingan ma’lumotlarni ichki olam ob’ektiga kiritish xususiyati.

Idrokning butunliligi – sezgi a‘zlariga bevosita ta’sir etib turgan ob’ektlarni, ularning belgi va xususiyatlari bilan birgalikda qo‘shib idrok etish.

Istedod – shaxsning ma’lum faoliyatda ifodalanadigan qobiliyatining yuqori darajasi.

Ijtimoiylashuv - inson tomonidan ijtimoiy tajribani egallash va hayot - faoliyat jarayonida uni faol tarzda o‘zlashtirish jarayoni.

Ijtimoiy tasavvurlar – shaxsga jamiyat orqali ta’sir etgan narsa va xodisalarning yaqqol obrazi.

Ilmiy taxmin – tekshirish va tadqiqot olib borish maqsadida ilgaridan kutilishi mumkin bo‘lgan xolatning bashorat qilinishi.

Interaktiv – shaxslararo munosabatlarda bir-biriga xulq-atvor ta’sir ko‘rsatish jarayoni.

Introvert shaxs - shaxsning xar qanday sharoit va xolatlarida o‘z ichida kechayotgan fikrlarini bayon etish ehtiyojining nihoyatda pastligi.

Kasb – faoliyat shakllari birlashmasi bo‘lib, mazmun, vositalar, tashkilotlar, mehnat natijalari hamda mehnat sub’ektini tayyorlashga qo‘yiladigan talablar majmui.

Kontent-analiz – tekshirilayotgan matnda so‘z, ibora, abzaslarni ma’no-mohiyatini takrorlanish darajasiga qarab tahlil etish usuli.

Kuzatish – sinaluvchini aniq maqsad, faoliyat, vaqt, guruh bilan bog‘liq ravishda tekshirish, o‘rganish, ma’lumotlar to‘plash metodi.

Kommunikativ – shaxslararo munosabatlarda ma’lumot, axborot, g‘oyalar almashinuvi jarayoni.

Kichik guruh – a‘zolari birgalikdagi faoliyat bilan shug‘ullanuvchi va bevosita shaxslararo munosabatda bo‘luvchi kishilar guruhi.

Ko'nikma – odamning ma'lum ishni bajarishga tayyorligida ko'rinadigan qobiliyati. K. mahoratning asosini tashkil etadi.

Longityud tadqiqot – sinaluvchini uzoq muddat va doimiy ravishda o'rgansh.

Metod – bilishning nazariy va amaliy o'zlashtirish usullari yig'indisi.

Metodologiya – tadqiqot, tekshirish usuli bo'lib, bilishning nazariy va amaliy o'zlashtirish usullari yig'indisidir.

Motiv – ma'lum ehtiyojlarni qondirish bilan bog'liq faoliyatga undovchi sabab.

Motivasiya – odamni faol faoliyatga undovchi sabablar majmui.

Malaka – mashq qilish jarayonida ish harakatlar bajarilishining avtomatlashgan usullari.

Mehnat – inson ehtiyojini qondirish asosida tashqi olamni o'zgartirishga qaratilgan maqsadli faoliyat.

Mutaxassislik – faoliyatning aniq shakli bo'lib, mehnat egasining kasbiy tayyorligi, mehnat vositalari, mehnat jarayoni va maqsadining maxsus xususiyatlari bilan belgilanadi.

Mehnat sub'ekti (egasi) – bu faol harakat qiluvchi, anglash va o'zgartirishga layoqatli, ong va iroda bilan ish olib boruvchi individ yoki ijtimoiy guruh.

Muloqot – ikki yoki undan ortiq odamlarning o'zaro bir-biriga ta'sir etishi.

Melanxolik - temperament turlaridan biri bo'lib, psixik faollikning sust, tez ta'sirlanuvchanlik, xatto arzimagan narsalar uchun ham juda chuqur ta'sirotda berilishi bilan xarakterlanadi.

Monologik nutq – bir odamning o'z fikrlarini og'zaki yoki yozma ravishda ifodalash nutqi.

Monolog – ma'ruzachi tomonidan nutq so'zlanishi, ma'ruzachi aktiv, tinglovchi passiv bo'lgan jarayon.

Mobil shaxs - shaxsning bir faoliyat turidan boshqasiga o'tish va moslashish imkoniyatining yuqori darajada kuzatilishi.

Negativizm - individning har qanday sharoitda ham guruh fikriga qarshi turishi va o'zicha mustaqil fikr, mavqeni namoyon qilishi.

Norasmiy – odamlarning birgalikdagi muloqot va faoliyatlarida ular orasidagi munosabatlarning o'zaro ishonch, bir xil qarash va maqsadlarning ko'zda tutilishi.

Noverbal - nutqsiz ifodalangan xarakter, mimika, xolatlarning boshqa shaxsga yo'naltirilishi.

Nizolar – o'zaro ta'sir ko'rsatayotgan kishilarning qarama-qarshi turishi, bunda fikrlar, pozisiyalar, qarashlar teskariligi kuzatiladi.

Nizo turlari – nizolarning kimlar orasida yuzaga kelishiga ko'ra farqlari: shaxslararo, guruhlararo, shaxsiy, etnik, milliy; namoyon bo'lish xususiyatiga ko'ra: ochiq, yopiq, uzoq muddatli, qisqa; mavqe yoki darajaga ko'ra: vertikal va gorizontal; yo'nalishiga ko'ra: destruktiv va konstruktiv.

Nizo bosqichlari – uch bosqichda, ya'ni nizo oldi, nizo va nizodan keyingi bosqichlar.

Nizo hal etish yo'llari – kompromiss, ya'ni kelishuv; joyida hal etish; nizodan

chekinish; orqaga surish; qochish.

Operativ xotira – xotira turlaridan biri bo‘lib, faoliyat bajarish jarayonida uzoq xotiradan vaqtincha foydalaniladi.

Oila – turmush qurish, qarindosh-urug‘chilik asosidagi kichik guruh.

Pilotaj tadqiqot – tadqiqotning muammoli izlovchi turi, asosiy tadqiqotgacha o‘tkaziladigan va soddalashtirilgan shakli

Polilog – guruh ichidagi munozara bo‘lib, barcha ishtirokchilar faolashuvi kuzatiladi.

Perseptiv tomon – shaxslararo munosabatlarda tushunish, his etish, idrok etishga qaratilgan jarayon.

Professiografiya - mehnat sub’ektining faoliyat tarkiblari (uning mazmuni, vositalari, sharoitlari, tashkilot) bilan o‘zaro munosabati va bog‘liqligini o‘rganish va aniqlashga qaratilgan kompleks metod.

Professiogramma - kasbning turli ob’ektiv xarakteristikalarining tasnifi.

Rasmiy – odamlarning birgalikdagi faoliyatlarida, ijtimoiy rollar taqsimotida mavqe, martabaning inobatga olinishi

Real – birgalikdagi faoliyat jarayonida bevosita muloqot amalga oshishi imkoniyati.

Referent guruh – shaxsning har tomonlama ishongan, o‘ziga yaqin tutgan guruhi.

Sangvinik – temperament turlaridan bo‘lib, chaqqon, harakatchan, taassurotlari tez o‘zgaradigan, boshqalarga nisbatan dilkashlik, mehribonlik xislatlari bilan xarakterlanadi.

Sanoat psixologiyasi – sanoat va ishlab chiqarishda turli yuzaga keladigan muammo va xolatlarni psixologik va ijtimoiy omillarini tahlil qilib olishga qaratilgan xizmatlari turi.

Simpatiya – bir kishida boshqasiga nisbatan kuzatiladigan moyillik va yoqimlilik hislarining ichki namoyon bo‘lishi.

Sosiologiya – jamiyatda yuz beradigan turli-voqea-xodisalarni va o‘zaro munosabatlarni o‘rganishga qaratilgan fan.

So‘rov – asosiy metodlardan biri bo‘lib, nutq muloqoti yordamida bevosita yoki bvosita ma’lumot olinadi.

Ta’lim maskanlari psixodiagnostikasi – shaxsni ta’lim tizimda qobiliyati, iqtidori, iste’dodini aniqlab olish maqsadida olib boriladigan psixologik xizmat turi.

Test – sinaluvchini tekshirish jarayonida maxsus qo‘llaniladigan metodlardan biri bo‘lib, bu metod orqali aniq bir psixologik xususiyat aniqlanadi.

Tushuncha – narsa va xodisalarning muhim belgi va xususiyatlarini bitta so‘z yoki so‘zlar guruhi bilan ifodalashdan iborat tafakkurning mantiqiy shakli.

Tushunish – biror narsaning ma’nosi va ahamiyatini anglash qobiliyati, asosiy erishilgan natijasi.

Taxlil – tafakkur qilish usuli, bunda murakkab ob’ektlar qismlarga bo‘linib o‘rganiladi.

Taqqoslash – narsa va xodisalar o‘rtasidagi o‘xshashlik va tafovutlarni

aniqlashga asoslangan fikrlash operatsiyasi.

Trening – mashq qilmoq, guruxlarda muloqotning samarali tashkil etish usuli bo‘lib, shaxsning muloqotga o‘rgatish va obro‘li bo‘lishini rivojlantirish maqsadida o‘tkaziladi.

Tobe shaxs – muloqot va boshqa jarayonlarda shaxsda ko‘nikuvchanlik, boshqa kishilarga bog‘liqlik, fikriga bo‘ysunish xususiyatlarining tarkib topishi.

Umumlashtirish – voqelikdagi narsa va xodislarni umumiy va muhim belgilariga qarab fikran birlashtirishdan iborat tafakkur jarayoni.

Uyushganlik - guruh a‘zolarining bir-birlarini yaxshi bilishlari, bir-birlarining dunyoqarashlari, hayotiy prinsiplari, qadriyatlarini anglashlari.

Faoliyat – insongagina xos, ong bilan boshqariladigan ehtiyojlar tufayli paydo bo‘ladigan va tashqi olam bilan kishining o‘z-o‘zini bilishga, uni qayta qurishga yo‘naltirilgan faolligi.

Faollik – tirik materiyaning umumiy xususiyati, tevarak muhit bilan o‘zaro ta’sirda bo‘lishida namoyon bo‘ladi.

Xarakter – kishidagi barqaror psixik xususiyatlarining individual birligi bo‘lib, shaxsning mehnatga, narsa va xodisalarga, o‘ziga va boshqa kishilarga munosabatlarida namoyon bo‘ladi.

Harakat – maqsadga muvofiq yo‘naltirilib, ongli ravishda amalga oshiriladigan harakatlar yig‘indisi. H. Ongli faoliyatning tarkibiy qismlari va motivlaridan biridir.

Xulosa chiqarish – tafakkurning mantiqiy shakllaridan bo‘lib, bir qancha xukmlar asosida ma’lum xulosa chiqariladi. X.ch. induktiv, deduktiv va analogik turlarga ajratiladi.

SHaxs – ijtimoiy munosabatlarga kiruvchi va ongli faoliyat bilan shug‘ullanuvchi betakror odam.

SHaxs ijtimoiylashuvi - inson tomonidan ijtimoiy tajribani egallash va hayot - faoliyat jarayonida uni faol tarzda o‘zlashtirish jarayonidir.

SHaxslararo munosabat – muloqot jarayonidagi o‘zaro ta’sir etish natijasida ro‘y beradigan ijtimoiy-psixologik hodisalar.

SHakllar – bevosita va bavosita tur bo‘lib, yuzma-yuz yoki vosita orqali amalga oshishi ko‘zda tutiladi.

SHakllanganlik - odamlarning nima uchun jamoalarda ishlashi, odamlar ichida bo‘lishi bilan bog‘liq psixologik jarayon.

SHartli – odamlarning turli belgi, faoliyat shakllariga ko‘ra biror guruhga taalluqli deb qarash.

emosiya – odam va hayvonlarning sub’ektiv ifodalangan ichki va tashqi qo‘zg‘oluvchilar ta’siriga javob reaksiyasi.

Ekstrovert shaxs – shaxsning xar qanday sharoit va xolatlarida o‘z ichida kechayotgan fikrlarini bayon etish ehtiyojining yuqoriligi.

Empatiya – boshqa odamlarning psixik holatini tushunish qobiliyati.

O‘qish – shaxsning bilim va faoliyat usullarini egallashga hamda uni mustahkam esda saqlab qolish jarayoni.

O‘yin – faoliyat turlaridan biri bo‘lib, bolalarning kattalar faoliyatini, ish

xarakterlarini aks ettirishda ifodalanadigan va atrofni bilishga qaratilgan faoliyatdir.

O‘z-o‘ziga baho berish – shaxsning o‘z-o‘ziga baho berishi.

Qobiliyat – shaxsning ma‘lum faoliyatidagi muvaffaqiyatlarini va osonlik bilan biror faoliyatni egallay olishini ta‘minlaydigan individual psixologik xususiyati.

Qiziqish – shaxsning o‘zi uchun qimmatli va yoqimli narsa yoki xodisalarga munosabati.

Qobiliyatlar – shaxsning ma‘lum faoliyatdagi muvaffaqiyatlarini va osonlik bilan biron faoliyatni egallay olishini ta‘minlaydigan individual psixologik xususiyati.

«*Axloq*», «*xulq*» va «*atvor*» so‘zlari arabcha so‘z bo‘lib, ular o‘zbek tilida xam o‘z ma‘nosida qo‘llaniladi. Axloq kishilarning xar bir jamiyatga xos xulq me‘yorlari majmuidir. Axloq ijtimoiy ong shakllaridan biri bo‘lib, xamma soxalarda kishilarning xatti-xarakterlarini tartibga solish funksiyalarini bajaradi.

Bakalavriat- o‘rta maxsus, kasb-xunar ta‘limi negizida oliy ta‘lim yo‘nalishlaridan biri bo‘yicha fundamental bilimlar beradigan, o‘qish muddati to‘rt yildan kam bo‘lmagan tayanch oliy ta‘limidir.

Bilish, anglash-dunyo xaqidagi yangi bilimlar xisoblanadigan sub‘ekt va ob‘ektning o‘zaro ta‘sirini, voqelikning ruxiyatda qayta ta‘sir etilishi va aks ettirish jarayonidir.

Dars- ma‘lum maqsad asosida, belgilangan vaqtda aloxida, bir xil yoshdagi o‘quvchilar, yoshlar bilan o‘qituvchi raxbarligida olib boriladigan ta‘lim jarayoni.

Darslik- maxsus ravishda o‘quvchilar uchun yozilgan kitob darslik deb ataladi.

Jamoa-insonparvrlilik va javobgarlik ma‘suliyatlariga bog‘likligi bilan xarakterlanadigan munosabatlar xamda xamkorlikdagi ijtimoiy ijobiy faoliyatiga asoslangan, kishilarning tashkil etilgan umumiyliigi, jamoasidir.

Idrok- mazkur muddatda sezgi organlarida ularning bevosita ta‘sir etishi davomidagi bir butun xodisalar yoki narsalarning inson ongida aks etishidir.

Maqsad-bo‘lg‘usi natijalar xaqida xar doim aqlan o‘ylab qurilgan, rivojlantirilgan xayoliy tasavvurlar, kelgusidagi rejalar.

SHaxsiy fazilat - shaxs tomonidan o‘zining axloqiy, ruxiy va ishchan-lik qobiliyatining ijtimoiy axamiyatini, jamiyatdagi o‘rnini anglay olish xususiyati.

e‘tikod - shaxs amal qiladigan bilim, tamoyil va xodisallarning qalban va asosli ishonch bilan bog‘langan, uning atrof-muxitga xamda o‘zining xatti-xarakterlariga bo‘lgan sub‘ektiv munosabati.

evristika ilmiy tadqiqotning mantiqiy usullari va metodik ko‘rsatmalari.

empirik - tajribaga asoslangan.

empirik bosqich tadqiqot ob‘ekti to‘g‘risida xar tomonlama tasavvur xosil qilish, ta‘lim amaliyoti, ilmiy bilimlar saviyasi va xodisalar moxiyatiga erishishga bo‘lgan talab o‘rtasidagi ziddiyat, ilmiy muammoni nomlash.

estetik tarbiya - go‘zallikni xis qilish, atrof-muxitdan go‘zallikni payqay olish va tushunishga bo‘lgan qobiliyatni tarbiyalash.

extiyoj - individning biror narsa-xodisaga muxtojligi va kishining ruxiy

quvvati xamda faolligi manbai xisoblanadigan asosiy xususiyati. Uyin faoliyatini bir turi bo'lib, ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirish va bunyod etishga, o'z xatti-xarakatlarini takomillashtirishga qaratilgan bo'ladi.

O'z-o'zini baxolash -shaxsning o'z psixologik sifatlari, xulqi, yutuqlari va muvaffaqiyatsizliklari, qadr-qimmati, kamchiliklarini baxolay olishi.

O'z-o'zini tarbiyalash 1) shaxsga xos bo'lgan madaniyatning shakllanishi va rivojlanishiga qaratilgan izchil va ongli faoliyati; 2) shaxsning o'z jismoniy, ruxiy va axloqiy sifatlarini tinmay amalga oshirish.

O'qitish - ta'lim oluvchining bilish faoliyatini boshqarishga qaratilgan o'qituvchining faoliyati.

O'qitish - 1) ta'limning o'ziga xos usuli bo'lib, shaxsga nazariy va amaliy bilimlar berish jarayonida uning rivojlanishi ta'minlanadi; 2) o'quvchi va o'qituvchi, o'quvchining boshqa o'quvchilar bilan aloqasi natijasi o'laroq atrof-muxit, uning qonuniyatlari, taraqqiyot tarixi va ularning o'rganilish usullarini bilishning muntazam boshqarilish jarayoni.

O'qituvchining innovasion faoliyati - ijtimoiy pedagogik fenomen bo'lib, ijobiy imkoniyatni aks ettirish, kundalik faoliyatdan chetga chiqishdir.

O'qitish vazifasi - ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlanish vazifalari.

O'qitish turlari - sokratcha suxbat metodi, qoloq ta'lim, izoxlash-namoyish etish asosida o'qitish, bilimlarni mustaqil egallash, dasturlashti-rilgan ta'lim, o'quv jarayonini algoritmlash, differensiasiyali xamda individual ta'lim va boshqalar.

O'QISH – o'quvchinnng o'z qobiliyati, bilimi, malaka va ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan xarakter.

O'quvchilarni kasbga yo'naltirish - o'quvchi-yoshlarga kelajakda o'z kasblarini aniqlab olish uchun yordam ko'rsatishga qaratilgan ijtimoiy-iqtisodiy, psixologik, pedagogik, tibbiy-biologik va ishlab chiqarish texnik tadbirlarnng asoslangan tizimi.

O'quv-bilish faoliyati - insoniyat tomonidan to'plangan madaniy boylikni egallash bilan bog'lik faoliyat.

O'quv faoliyati shaxsning yangi bilim, malaka va ko'nikmalarni egallash jarayoni.

Qiziqish - shaxs xarakteriga sabab bo'ladigan faoliyat yo'nalishining ongli shakli.

Xalollik - shaxsiy va ijtimoiy majburiyatlarni, axloqiy me'yorlarni rostguylik bilan saqlash.

Xasad - o'z galarpiig muvaffaqiyatlarini ko'ra olmaslikdan kelib chiqadigan tyyg'u.

Pedagogikaning nazariy vazifasi- ilg'or va yangi pedagogik tajribalarni o'rganish.

Pedagogikaning texnologik vazifasi - diagnostik satx - pedagogik xodisalar xolatini aniqlash; bashorat qilish satxi - pedagogik faoliyatni eksnerimental tadqiq qilish va shu asosda pedagogik voqelikni yaratish modellarini o'rnatish; loyixa satxi- pedagogik faoliyatning nazariy konsepsiyasi, uning mazmuni va xakteri asosida ularga muvofiq metodik materiallar (o'quv reja, dastur, darslik va o'quv

ko'planmasi, pedagogik tavsiyanomalar) ishlab chiqish; yaratuvchilik satxi - pedagogik fan yutuqlarini takomillashtirish va qayta rejalashtirish maqsadida ta'lim amaliyotiga tatbiq etish; refleksitik tuzatma (korrektirovka) satxi - ilmiy tadqiqotlar natijalarining ta'lim va tarbiya amaliyotiga singib ketishini baxolash.

Pedagogika fani - maxsus institutlarda (oilalar, ta'lim va tarbiya, madaniyat muassasalari) maqsadga muvofiq tashkil etiladigan real, yaxlit pedagogik jarayon.

Pedagogik jarayon - ta'lim masalalari, uning taraqqiyotini xal qilishga qaratilgan, maxsus tashkil etilgan pedagog va tarbiyalanuvchilarning maqsadli o'zaro munosabatlari.

Pedagogik jarayon tamoyillari - pedagogik faoliyatni tashkil etishning asosiy talablari bo'lib, u pedagogik jarayonning yo'nalishini ko'rsatadi va uning qonuniyatlarini ochib beradi.

Pedagogik ixtisoslik - ta'lim natijasi o'laroq bilim, malaka va ko'nikmalar majmuidan iborat bir kasbiy gurux doirasidagi faoliyat turi.

Pedagogik ixtisoslashish - pedagogik ixtisoslik doirasidagi faoliyatning bir turi.

Pedagogik malaka - muayyan toifadagi vazifalarni xal qilish imkoniyatiga ega bo'lgan mutaxassisning kasbiy pedagogik tayyorgarligi darajasi va turi.

Pedagogik masala - pedagogik jarayonning asosiy birligi, o'ziga xos tizimdir. U voqelikni bilish va qayta yaratish zaruriyati bilan bog'lik tafakkur qilinadigan pedagogik vaziyatdir. Ta'lim qatnashchilarining ma'lum bir maqsadini ko'zlagan ta'lim va tarbiyadagi moddiylashtirilgan vaziyatdir.

Pedagogik mahorat - pedagogik jarayonni bilish, uni tashkil eta olish, xarakterga keltira olish (A.S. Makarenko), pedagogik jarayonning yuqori samaradorligini belgilovchi shaxsning ish sifati va xususiyatlari sintezi.

Pedagogik muloqot - ta'lim oluvchilarning maqsadlari xamda ularning birgalikdagi faoliyatlari mazmunidan kelib chiqadigan o'zaro aloqalarni o'rnatish va rivojlantirishni, bir-birini anglash va qo'llab-quvvatlashni tashkil etishning ko'p qirrali jarayoni.

Pedagogik takt - shaxslar faoliyatini turli doiralarida ular bilan muloqotda bo'lishning pedagogik tamoyili, o'lchovi, o'quvchilar bilan ularning shaxsiy xususiyatlarini xisobga olgan xolda to'g'ri muloqotda bo'la olish malakasi.

Pedagogik texnika - 1) xar bir ta'lim oluvchiga va jamoaga pedagogik ta'sir o'tkazishning samarali qo'llash uchun zarur bo'lgan malaka va kunikmalar majmuasi; 2) xar bir ta'lim oluvchi va jamoaning faolligini pedagogik jixatdan ta'minlash uchun zarur bo'lgan malaka va kunikmalar.

Pedagogik tizim - shaxsni rivojlantirish va yaxlit pedagogik jarayonni birlashtirgan ta'limning o'zaro bog'langan tashkiliy tuzilmasi.

Pedagogik faoliyat - ta'lim maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan ijtimoiy faoliyatning aloxida turi.

Pedagogik uyin - bilim olishga qaratilgan va ma'lum bir pedagogik natijani ko'zlagan xamda ta'lim jarayonida muayyan maqsadni amalga oshiruvchi faoliyat turi.

Pedagog nuqtai nazari (pozisiyasi) - pedagogning dunyoga, pedagogik

voqelikka va pedagogik jarayong'a bo'lgan intellektual va xissiy munosabati.

Pedagogik xaqqoniylik – o'qituvchining obektivlik mezonini, uning ma'naviy tayyorgarlik darajasi.

Proektiv malaka - malakaning maxsus turi bo'lib, kutilgan pedagogik natijalarni aniq ta'lim va tarbiya rejalarida aks ettiradi.

Preskriptiv - me'yoriy.

Retrospektiv - o'tmishga murojaat etish.

Ruxiy pedagogik tayyorgarlik - pedagogikaning metodologik asoslari va kategoriyalarini, shaxsning ijtimoiylashuvi va taraqqiyoti qonuniyatlari, ta'lim va tarbiyaning mohiyati, maqsadi va texnologik g'oyalarni bilish.

Suxbat - kuzatuv juda etarli darajada aniq, bo'lmagan zarur axborotni olish uchun qo'llanadigan tadqiqot metodi.

Tadqiqot ob'ekti - ziddiyat va muammoli vaziyat tug'diruvchi, bilishga qaratilgan ilmiy taxlilga muxtoj ob'ekt.

Tadqiqot predmeti - bevosita o'rganilishi lozim bo'lgan va amaliy yoki nazariy jihatdan muxim ahamiyat kasb etadigan ob'ektning mohiyati, ma'lum bir tomoni, xususiyati.

Tayziki o'tkazish - uyatga qo'yish, aybdorlik xissi yoki ko'ngli chukkanlarning fikri, xissiyoti, intilishi va moyiligi ularning ongidan xalos qilish.

Takabbur - o'z manfaatlarini yuqori quyuvchi, manman shaxs.

Takt - misli ko'rilmagan tarzda o'zini tuta bilish.

Ta'lim - 1) shaxsning jismoniy va ma'naviy shakllanishining yagona jarayoni, ijtimoiy etalonlarning ijtimoiy ong sifatida u yoki bu darajada qayd qilingan, tarixan shartlangan ideal timsollarga ongli yo'naltirilgan ijtimoiylashish jarayoni; 2) muayyan bilimlarni egallash g'oyaviy-axloqiy kadr, malaka, ko'nikma, axloq me'rlariga qaratilgan jamiyat a'zolarining ta'lim va tarbiyasi vazifasini bajaradigan nisbiy mustakil tizim Tarbiya - 1) shaxsning ma'naviy va jismoniy xolatiga muntazam va maqsadga muvofiq, tasir etish;

2) pedagogik jarayonda ta'lim maqsadlarini amalga oshirish uchun pedagog va tarbiyalanuvchilarning maxsus tashkil etilgan faoliyati.

Pedagogik faoliyat - ta'lim maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan ijtimoiy faoliyatning aloxida turi.

VII. “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fani bo‘yicha talabalar bilimini baholash va nazorat qilish mezonlari

Baxolash usullari	Ekspress testlar, yozma ishlar, og‘zaki surov		
Baholash mezonlari	86-100 ball “a’lo” xulosa va qaror qabul qilish; ijodiy fikrlay olish; mustaqil mushohada yurita olish; olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish; mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega bo‘lish.		
	71-85 ball “yaxshi” talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim: mustaqil mushohada yurita olish; olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish; mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega bo‘lish.		
	55-70 “qoniqarli” talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim: mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega bo‘lish.		
	0-54 “qoniqarsiz”) quyidagi hollarda talabaning bilim darajasi 0-55 ball bilan baholanishi mumkin: aniq tasavvurga ega bo‘lmaslik; bilmaslik.		
	Reyting baxolash turlari	Maks. ball	O‘tkazish vaqti
	Joriy nazorat: Amaliy mashg‘ulotlarida faolligi, savollarga to‘g‘ri javob berganligi, Amaliy topshiriqlarni bajarilganligi uchun	45	Semestr boshlangandan ikkinchi mashg‘ulotdan oxirgi mashg‘ulotga qadar har bir mashg‘ulotda 100 ballik tizim-da joriy baholana-di, so'ngra ushbu ballar yig'indisidan o'rtacha ball chiqarilib, 0,45 koeffitsientga ko'paytiriladi.
	Mustaqil ta'lim	5	

	Oraliq nazorat: Amaliy mashg'ulotida og'zaki so'rov va yozma ko'rinishida qabul qilinadi. Ma'ruzachi o'qituvchi va amaliy mashg'ulot o'qituvchisi tomonidan birgalikda o'tkaziladi. Oraliq nazorat savollari va retsept topshi-riqlari 2 hafta avval e'lon-lar doskasiga joy-lashtiriladi. Oraliq nazorat 20 ballni tashkil etib, undan: (86-100 %) 17,2-20,0 A'lo "5" (71-85 %) 14,2-17,2 Yaxshi "4" (55- 70 %) 11-14,2 Qoniqarli "3" (0-54 %) 11 baldan kam Qoniqarsiz "2"	20	Har bir semestrning 19 xaftasida
	Yakuniy nazorat (yozma, og'zaki, test)	30	19-20 xaftada
	JAMI	100	

- qoldirilgan amaliy mashg'ulot kelgusi darsga qadar guruh o'qituvchisiga qayta topshirish va maslahat kunida topshiriladi. 3 ta mashg'ulotni qoldirgan talaba fakultet dekani ruxsati bilan qayta topshiradi.
- ON ni 2 hafta muddatda qayta topshirishga ruxsat beriladi;
- akademik qarzdor talabalarga semestr tugaganidan keyin dekan ruxsatnomasi asosida qayta o'zlashtirish uchun – 2 hafta muddat beriladi. Shu muddat davomida o'zlashtira olmagan talaba belgilangan tartibda rektorning buyrug'i bilan talabalar safidan chetlashtiriladi (birinchi kurs talabalariga o'quv yili yakunlari bo'yicha amalga oshirish maqsadga muvofiqdir).

VIII.ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. Maxsus adabiyotlar

I. O‘zbekiston Respublikasi Qonunlari:

- 1.O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. T. “O‘zbekiston”, 1997. 29 avgust. -7 bet.
2. Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. T. 1997. 29 avgust. 9-10 bet.

II. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev “Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birkalikda barpo etamiz.” Toshkent “O‘zbekiston” 2016 yil. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutqi
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev “Qonun ustivorligi va inson manfaatlarini Ta’minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi” 2016 yil 7 dekabr Toshkent, “O‘zbekiston” 2017 yil.O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruza, 2016 yil 7 dekabr.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev “Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga ko‘ramiz” Toshkent “O‘zbekiston” 2017 y.
- 4.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2016 yil 1 noyabrdan 24 noyabrga qadar Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri saylovchilari uchrashuvlarida so‘zlagan nutqlari to‘plami.
5. Birinchi Prezident Karimov I.A. “Mamlakatimiz taraqqiyotining qonuniy asoslarini mustahkamlash faoliyatimiz mezonini bo‘lishi darkor”. O‘zbekiston Respublikasi Oliy majlisi Senatining beshinchi yalpi majlisidagi ma’ruzasi. Xalq so‘zi. 2006 yil 25 fevral.
- 6.Birinchi Prezident Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat-engilmas kuch. T.:Ma’naviyat,2008,176-b.

III. Asosiy adabiyotlar:

- 1.Fayzullaeva N., Shodmonova SH. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O‘quv qo‘llanma. –T.: TDIU, 2008. -18 bet.
2. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – T.: Tib-kitob, 2010.
3. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar/ – T.: Fan va texnologiya, 2010.

4. Ilinicha V.I. Fizicheskaya kultura studenta. Uchebnik. – M.: Gardariki, 2005. – 448 str.
5. Solonina YU.N., Kagana M.S. Kulturologiya. Uchebnik. – M.: Vysshee obrazovanie, 2005. – 566 str.
6. Ismailova Z.K. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Darslik. T.: «Fan» 2003 y.
7. Ibragimov X, Abdullaeva SH. Pedagogika nazariyasi. T., 2008 yil.
8. Hoshimov K., Nishonova S. Pedagogika tarixi T., 2005 yil.
9. I Alqarov. Shaxs va oila tarbiyasining pedagogikasi. T., Ta`lim. 2009
10. Sayfullayev B., Isakulova N., Kasbiy pedagogika. Darslik. -T.: 2014y. 225 bet
11. Avazboev A.I., Ismadiyarov Ya.U. Kasbiy pedagogika. O`quv qo`llanma. – T.: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2014y. 284 bet
12. O.A. Qo`ysinov, va boshq. Kasbiy pedagogika fanidan laborator ishini tashkil etish bo`yicha. Metodik qo`llanma. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2013y. 88 bet
13. R.A. Movlonova va boshq., Umumiy pedagogika. Darslik. –T.: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018y. 529 bet
14. Tolipov O`tkir, Ro`ziyeva Dilnoz. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat (O`quv qo`llanma) -Toshkent: “INNOVATSIYA-ZIYO”, 2019, 276 b.
15. B.X. Xodjaev Pedagogika nazariyasi va amaliyoti Toshkent, “Sano-standart” nashriyoti, 2017 Darslik
16. Sh.S. Shodmonova, va boshqalar Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: “Fan va texnologiya”, 2019, 296 bet.
17. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – T.: Tib-kitob, 2010.
18. Omonov X.T, Xo`jaev N.X, O`quv qo`llanma.. “Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat”. T., 2009 yil.
19. M.X. Toxtaxodjayeva, S Nishonova, J. Hasanboyev. “Pedagogika” .T.; 2010yil. Darslik
20. A. Xoliqov. Pedagogik mahorat. “Iqtisod-moliya” T. 2011yil.

Qo`shimcha adabiyotlar

1. Pronina e.N., Lukashevich V.V. Psixologiya i pedagogika. Uchebnik dlya studentov VUZov. – M.: elit, 2004.– 322 str.
2. Slastenina V.A. Pedagogika professionalnogo obrazovaniya.– M.: Akademia, 2004.– 234 str.
3. Ibragimov X.I., Yo`ldoshev U.A., Bobomirzaev X. Pedagogik psixologiya. O`quv qo`llanma. - T.: TDIU, 2009.- 400 bet.
4. Orexova V.A. Pedagogika v voprosax i otvetax. Uchebnoe posobie. – M.: KNORUS, 2006. – 200 str.
5. Ochilova G., Musaxanova G., Tojjeva SH. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. - T.: TDIU, 2005.– 345 bet.

6. Ochilova G., Musaxanova G., Tojjeva SH. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Masalalar to'plami, 2005.– 345 b.

Internet saytlari

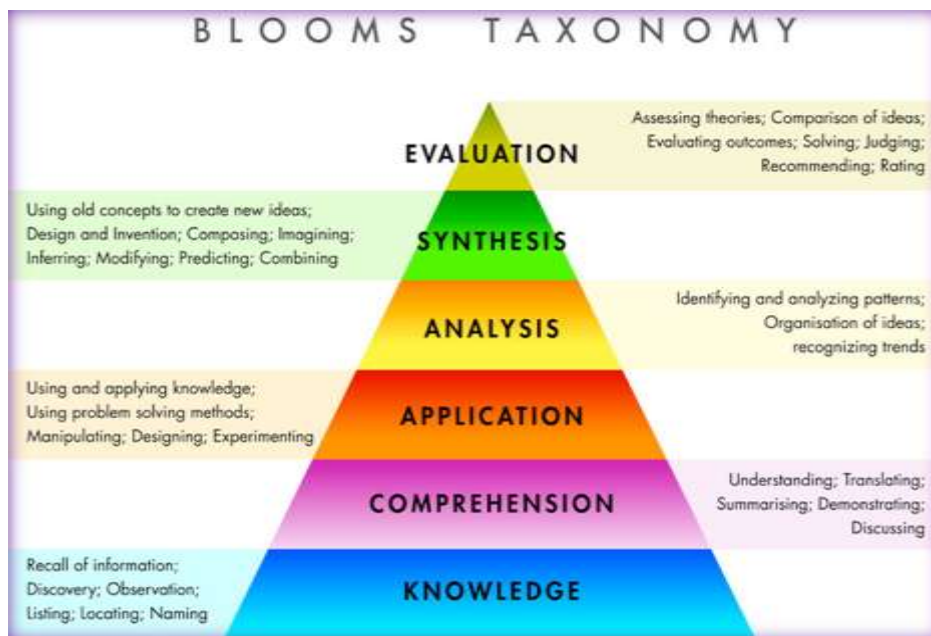
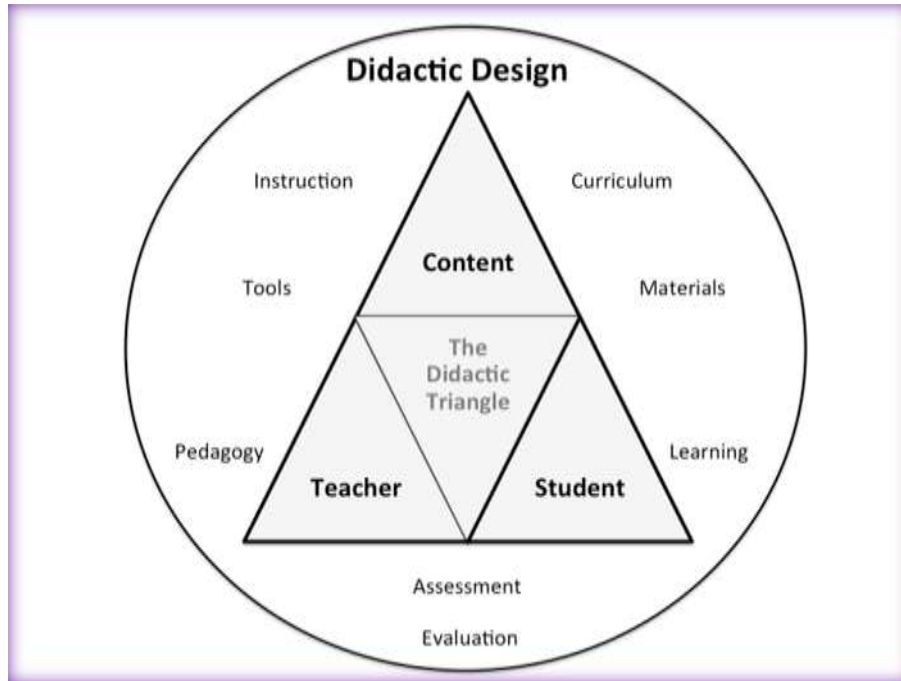
1. www.ziyonet.uz
2. www.tdpu.uz
3. www.pedagog.uz

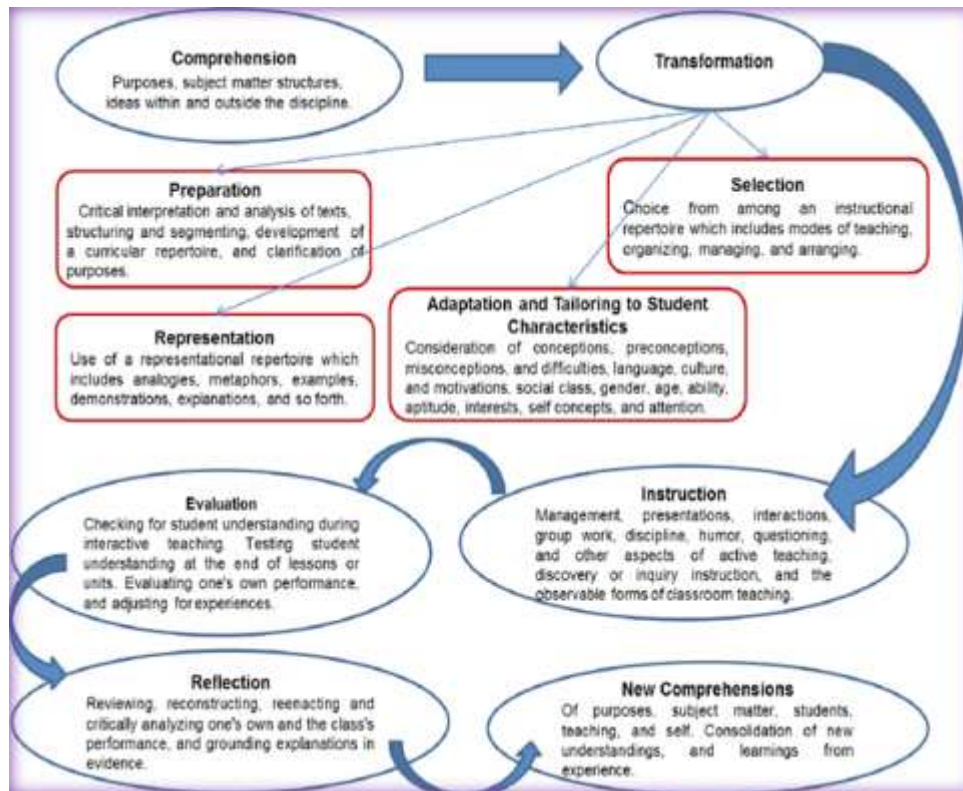
XORIJIY ADABIYOTLAR.

1. Bodrev, Zazyuka. Основы педагогического мастерства. М.: Просвещение, 1989.
2. Azarov YU.P. Kultura vospitani: Uchitel. M.: Prosveshchenie. 1985.
3. Amonavshen SH.A., edinstvo tseli.. M., Prosveshchenie. 1987.
4. Sibirskaya M.P. Professionalnoe obuchenie: Pedagogicheskie texnologii. – Sankt Peterburg, 2002.
5. Pedagogika professionalnogo obrazovaniya. // Pod. red. V.A.Slastenina. – M.: Akademiya, 2004.

IX.ILOVALAR

1.Tarqatma materiallar **(Jurnal maqolalari)**

TEACHING APPROACH, STRATEGY, METHOD AND TECHNIQUE

- ▶ **Teaching Approach** - set of principles, belief or ideas about nature of learning which is translated into the classroom
- ▶ **Teaching Strategy** - long term plan of action designed to achieve a particular goal
- ▶ **Teaching Method** - a systematic way of doing something
- ▶ **Teaching Technique** - well-defined procedure used to accomplish a specific task; teacher's particular/personal style

Teaching Methods

Each pedagogic approach is described succinctly so you can quickly understand how the technique might be relevant to your teaching. Written by fellow educators, these descriptions include tips for effectively using each technique, related research on their impacts on learning, as well as a set of example activities.

This list is by no means comprehensive. It reflects the interests and priorities of the partners and projects that have contributed to the library so far. If you'd like to contribute to the library and help this list grow we'd love to [hear from you](#).

THE SCIENTIFIC METHOD
What do scientists do?

Question ?

Research

Hypothesis

Experiment

Conclusion

Report

Memory Clue: **Q**UICKLY **R**UN **H**OME **E**ATING **C**HEWY **R**AISINS

Assessment

[Assessment](#) provides educators with a better understanding of what students are learning and engages students more deeply in the process of learning content. Compiled by William Slattery at Departments of Geological Sciences and Teacher Education, Wright State University, Dayton, Ohio.

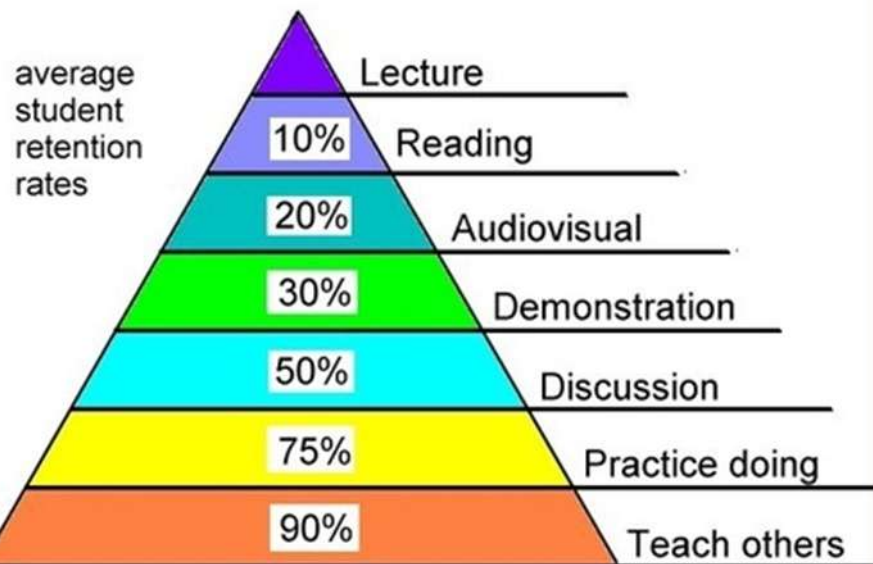
The approaches to assessment are presented in the following 2 categories: Assessment Strategies and Teaching and Assessing Communication.

▼ Hide

Assessment Strategies

- [Assessment](#) provides educators with a better understanding of what students are learning and engages students more deeply in the process of learning content. Compiled by William Slattery at Departments of Geological Sciences and Teacher Education, Wright State University, Dayton, Ohio.
- [Calibrated Peer Review™ \(CPR\)](#) is a web-based management tool that enables discipline-based writing with peer review in classes of any size. Compiled by Arlene A. Russell, Department of Chemistry and Biochemistry, UCLA.
- [Classroom Response Systems](#) use technology that promotes and implements active and cooperative learning. Compiled by Joe Calhoun, Florida State University, then enhanced with the valuable assistance from S. Raj Chaudhury, Shelby Frost, Bill Goffe, KimMarie McGoldrick, Mark Maier, and Scott Simkins.
- [ConcepTests](#) are conceptual multiple-choice questions that focus on one key concept of an instructor's learning goals for a lesson. When coupled with student interaction through peer instruction, ConcepTests represent a rapid method of formative assessment of student understanding. Compiled by David McConnell, North Carolina State University.
- [Peer Review](#) uses interaction around writing to refine students understanding. Compiled by Laura Guertin, Pennsylvania State University Delaware County.
- [Peer-Led Team Learning](#) engages teams of six to eight students in learning sciences, mathematics and other undergraduate disciplines guided by a peer leader. Peer leaders are drawn from the pool of students who have done well in the course previously. Compiled by Pratibha Varma-Nelson, Indiana University Purdue University Indianapolis.

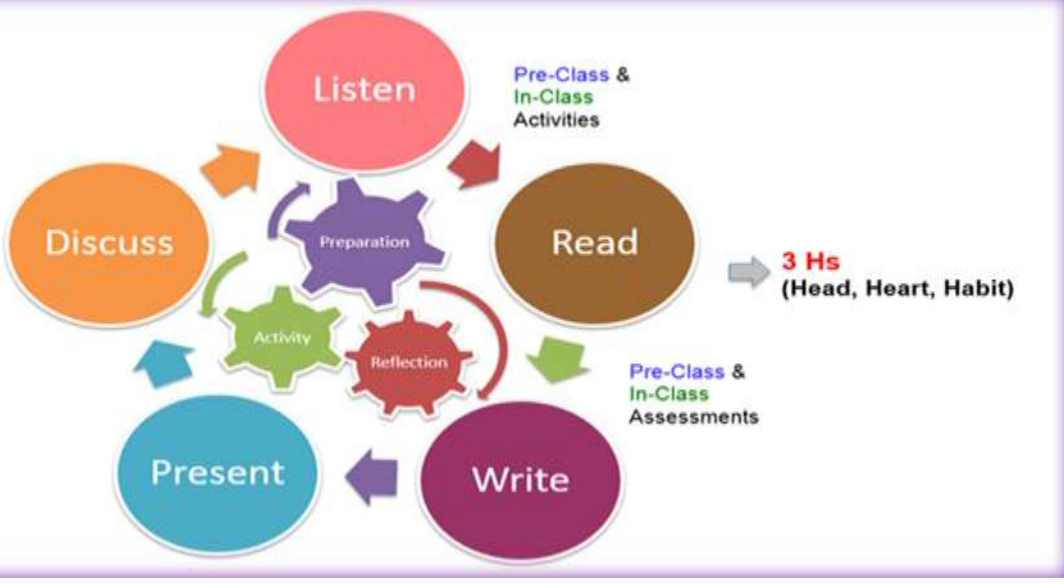
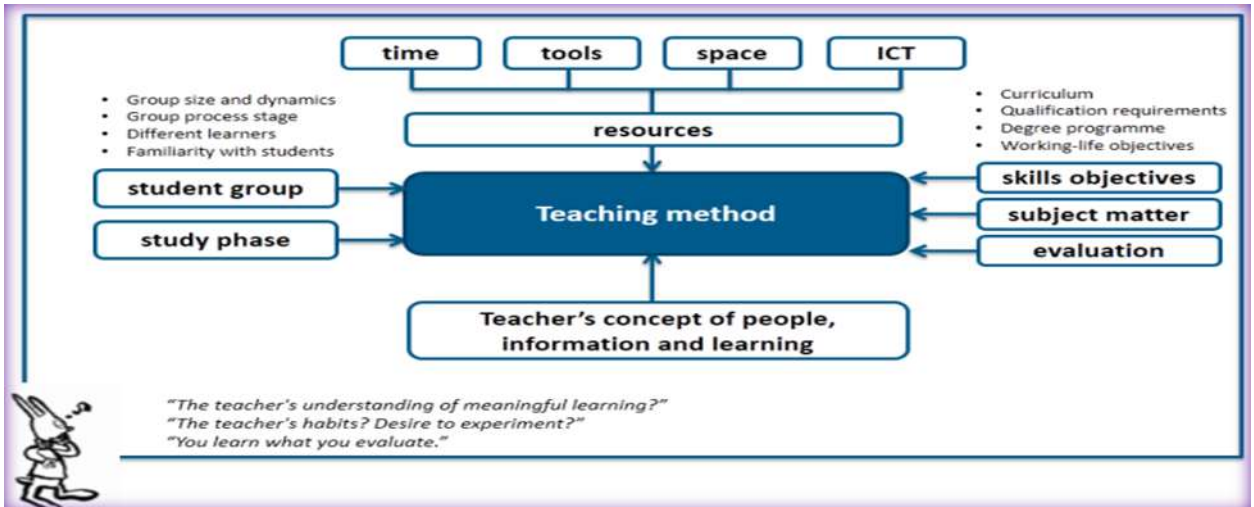
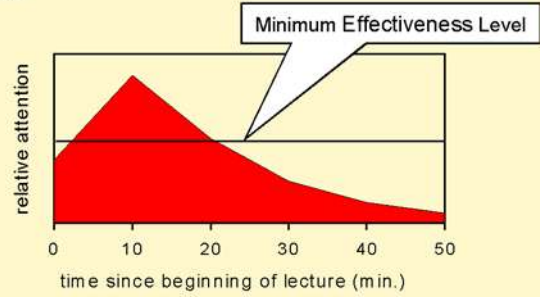
Learning Pyramid

Source: National Training Laboratories, Bethel, Maine

Problems with Lecturing

Student attention wanes

EDUCATION IN THE UNITED KINGDOM

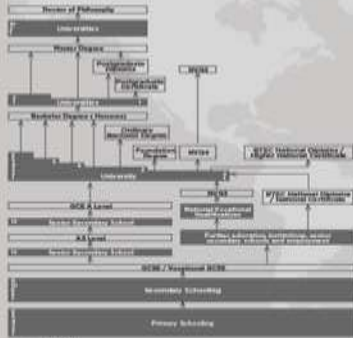

QUICK FACTS

- Population: 64 million (July 2015)
- Language of Instruction: English
- Compulsory Education: Eleven years (ages 5 to 16)
- Academic Year: Late September/Early October - June
- Number of Higher Education Institutions: 164 institutions
- Number of Students Enrolled in Higher Education: 2,299,355 (2013-2014)

DIAGRAM OF EDUCATIONAL SYSTEM

UNDERGRAD GRADING SCALE & U.S. EQUIVALENT

U.K. Grade	WES Equivalent
70-100	A
60-69	A-
50-59	B+
45-49	B
40-44	C+
40-44	C
0-39	F

NUMBER OF UNITED KINGDOM STUDENTS IN THE UNITED STATES

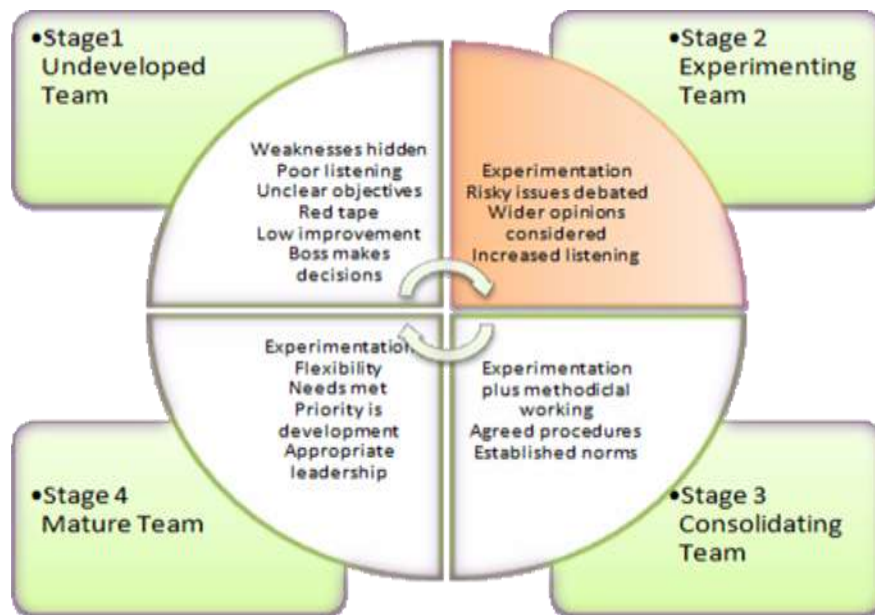
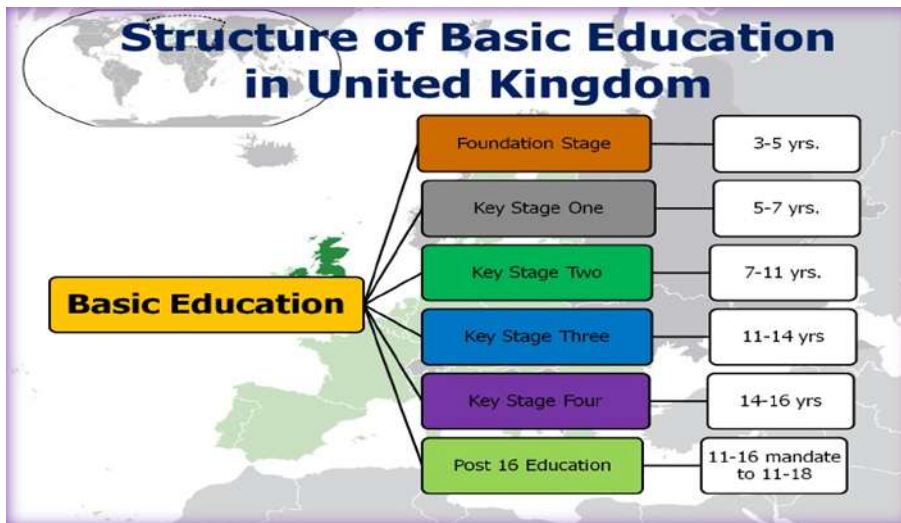

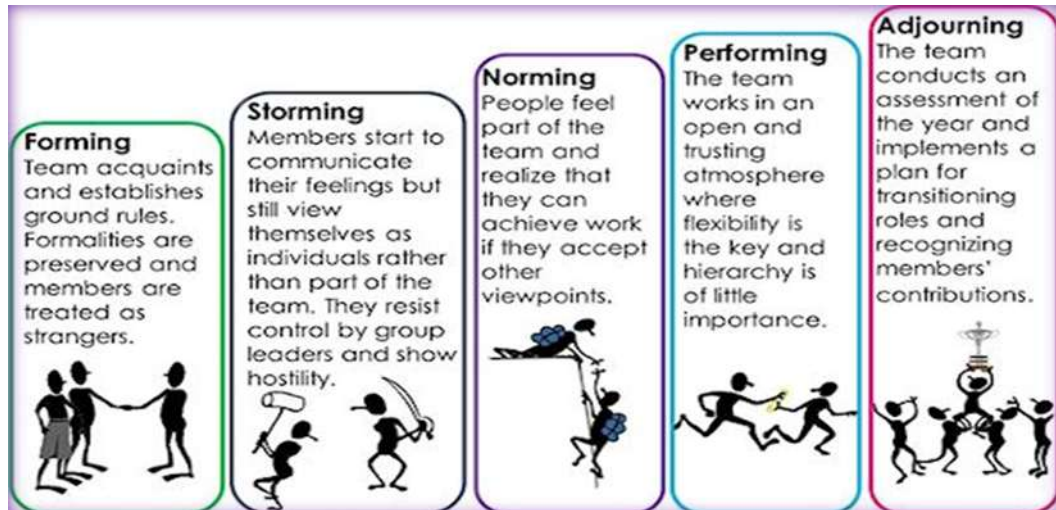
DOCUMENT REQUIREMENTS FOR CREDENTIAL EVALUATION

SECONDARY EDUCATION: In order to evaluate secondary credentials from the United Kingdom, World Education Services requires the examination results (on the GCSE and/or the SCE Advanced Level examination results) to be sent directly by the appropriate examining body.

VOCATIONAL AND PROFESSIONAL EDUCATION: For vocational and professional qualifications, like the Btec Diplomas, WES requires a photocopy of the degree certificate provided by the applicant, as well as official examination results sent directly by the appropriate examining body.

HIGHER EDUCATION: For post-secondary credentials, like bachelor's degrees, master's degrees and Postgraduate Diplomas, WES requires photocopies of degree certificates sent by the applicant and transcripts of academic records sent directly to WES by the institution that awarded the degree. For completed doctoral studies, WES also requires a letter conforming degree conferred sent directly by the awarding institution.

Forming	Storming	Norming	Performing	Adjourning
CHARACTERISTICS <ul style="list-style-type: none"> • Questioning • Socializing • Displaying eagerness • Focusing on group identity & purpose • Sticking to safe topics 	CHARACTERISTICS <ul style="list-style-type: none"> • Resistance • Lack of participation • Conflict • Competition • High emotions • Moving toward group norms 	CHARACTERISTICS <ul style="list-style-type: none"> • Reconciliation • Relief, lowered anxiety • Members are engaged & supportive • Developing cohesion 	CHARACTERISTICS <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrations of interdependence • Healthy system • Ability as a team to effectively produce • Balance of task and process orientation 	CHARACTERISTICS <ul style="list-style-type: none"> • Shift from task to process • Sadness • Recognition of team & individual efforts
STRATEGIES <ul style="list-style-type: none"> • Take 'lead', individual contacts • Clear expectations & consistent instructions • Quick response 	STRATEGIES <ul style="list-style-type: none"> • Normalize • Encourage leadership 	STRATEGIES <ul style="list-style-type: none"> • Recognize individual & group efforts • Provide learning opportunities and feedback • Monitor 'energy' in the group 	STRATEGIES <ul style="list-style-type: none"> • Celebrate • "Guide from the side", minimal intervention • Encourage group decision-making & problem solving • Provide opportunities to share learning across teams 	STRATEGIES <ul style="list-style-type: none"> • Acknowledge change • Provide opportunity for summative team evaluations • Provide opportunity for acknowledgements

Team Formation/Development

Key Factors

139

10 Common Classroom Problems

1. Students become overly dependent on the teacher.

Many times, students will automatically look to the teacher for correct answers instead of trying themselves. If the teacher obliges them with the answer each time, it can become a detrimental problem. Instead, focus on giving positive encouragement. This will help to make students more comfortable and more willing to answer (even if incorrectly).

2. Persistent use of first-language

When teaching English as a foreign language, this is possibly the most common problem. As an ESL teacher, it's important to encourage students to use English, and only English. However, if students begin conversing in their first language, move closer. Ask them direct questions like "do you have a question?" Another idea is to establish a set of class rules and develop a penalty system for when they use their first language. For example: if someone is caught using their first-language three times, have them recite a poem in front of the class (in English). Remember, for the 1-2 hours they are in English class, it must be English only.

3. Student is defiant, rowdy, or distracting of others.

This will happen, no matter what, in every classroom. If the entire class is acting up, it may be the fault of the teacher, i.e. boring material or poor classroom management. If it is one particular student, you should react swiftly to show dominance. In order to resolve the issue, an ESL teacher must be strict and institute discipline if needed. If it continues to happen, further disciplinary action through the school's director could be pursued.

4. Students "hijack lesson"—The lesson doesn't go where you want it to.

When teaching English as a foreign language, you can always count on students hijacking a lesson. To some extent, this can be a good thing. It shows that students interest, and as long as they are participating and conversing in English, it is a productive experience. However, if the lesson strays too far off topic, in a direction you don't want it to go, it's important to correct the problem by diverting the conversation.

139

5. Personalities clash.

Not everyone in an ESL classroom will become the best of friends. If drama arises between certain students, the easiest solution is to separate them from one another. If the tension persists, switching a student to another classroom may be your only option.

6. Students unclear what to do, or do the wrong thing.

This happens far too often when teaching English as a foreign language. The fact is, it's often the fault of the teacher. If your instructions to an assignment yield looks of confusion and soft whispers among students, don't worry: there is a solution. In order to avoid this problem, it's important to make sure your instruction are clear. Use gestures, mime, and short concise sentences. Speak clear and strong. Most importantly, use models and examples of the activity. You can use pictures, miming, gestures etc. to model the entire activity exactly how you want the students to do it.

7. Students are bored, inattentive, or unmotivated.

Many times, it is the teacher's fault that class is boring. Fortunately, with proper planning, this problem can be solved. Choose a juicy theme to the lesson; one that the students can relate to and one you know they will enjoy. This will automatically give them some motivation and interest. Get to know your pupils and identify their interests and needs, then design your course accordingly.

8. Strong student dominance

As an ESL teacher, you will encounter learners with different capabilities and language skills. While it is good to have some students who excel in the classroom, it is important that they don't take away from others. If certain students begin to constantly "steal the show," take care. Focus on calling on weaker

139

9. Students are unprepared.

The last thing you want as an ESL teacher is for learners to drop out simply because they felt lost and/or unprepared. Concentrate on a more shared learning experience. Make sure students are all on the same page before moving onto a new topic by concept checking multiple times, and encouraging individual participation.

10. Tardiness

Even I have a hard time arriving places on time. But the truth is, tardiness is not only rude, it can be distracting and disruptive to other students. If tardiness becomes a problem for members of your class, make sure they are disciplined. Set rules about tardiness and penalties for breaking them.

The Goal of Teaching

Staying awake and interested in class can be difficult. But what's even more difficult is being responsible for keeping students awake and interested. This is the job of an ESL teacher first and foremost. In order to be a great ESL teacher, one must not only teach, but inspire and empower. The goal is to excite the students about learning, speaking, reading, writing, and comprehending English. Keep the advice in this article as a tool to be used often, and you will be one step closer to that goal.

© Original Artist
Reproduction rights obtainable from
www.CartoonStock.com

"My fortune says, 'You will be successful in getting students to control their behavior, if you first control your own behavior.'"

search ID: ab0096

Teaching English as a Foreign Language

139

Teaching English as a foreign language is a challenging, yet rewarding career choice. As an English as a Second Language (ESL) teacher, you must learn to constantly adapt to your students' needs. Many times, this means dealing with a variety of problems in the classroom, many of which are all too common occurrences. A good ESL teacher must be able to recognize these common problems, and work to find solutions. Even a small tweak in your teaching methods can help to create a more productive and casual environment for both you and your students. The following will outline 10 of the most common classroom problems faced when teaching English as a foreign language, and just how to solve them.

10 Common Classroom Problems

Role of Education

To complete the socialization process

To transmit the central heritage

For the formation of social personality

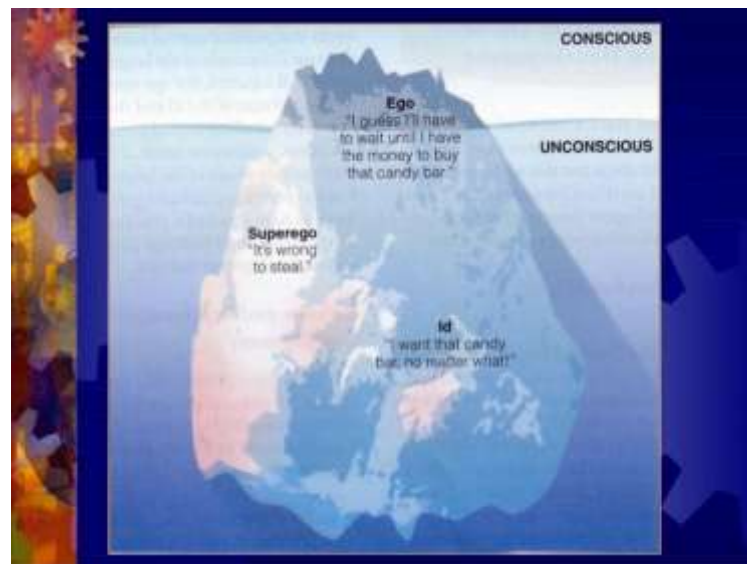
Reformation of Attitudes

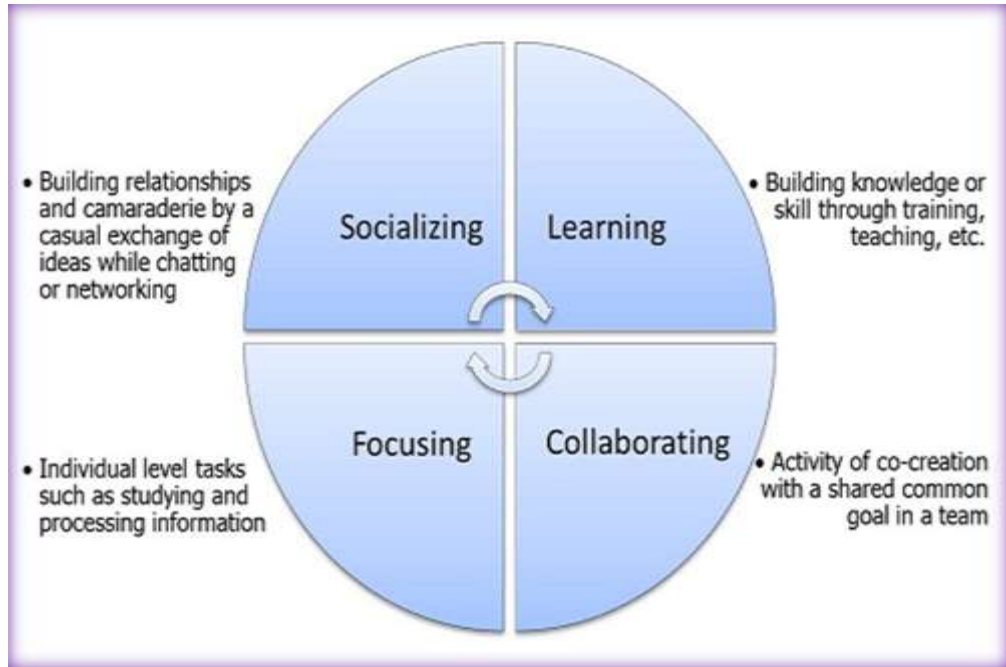
Education for occupational placement

Conferring of Status

Education encourages the spirit of competition

(

FAN DASTURLAR
ISHCHI DASTURLAR

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI

TOSHKENT FARMATSEVTIKA INSTITUTI

IJTIMOIIY FANLAR KAFEDRASI

**TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI
FANINING ISHCHI O'QUV DASTURI**

Ta'lim sohasi: 510000 – Sog'liqni saqlash
110000 – Pedagogika
Ta'lim yo'nalishi: 5111000 – Kasb ta'limi (5510500 – farmatsiya
(farmatsevtika ishi))

Umumiy o'quv soati - 99

Shu jumladan:

Ma'ruza	- 32 (9 semestr -16 soat; 10 semestr - 16 soat)
Amaliy (seminar) mashg'ulot	- 34 (9 semestr 18 soat; 10 semestr -16 soat)
Mustaqil ish	- 33 (9 semestr -18 soat; 10 semestr -15soat)

Toshkent - 2020

Fanning ishchi o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash vazirligining 2017yil "28" 06 dagi "434"-sonli buyrug'i bilan (buyruqning I- ilovasi) tasdiqlangan "Tarbiyaviy ishlar metodikasi" fani dasturi asosida tayyorlangan.

Fan dasturi Toshkent farmatsevtika instituti Kengashining 2020_yil "07 07" dagi 12 - sonli bayoni bilan tasdiqlangan.

Tuzuvchilar:

A.S.Kaldibekova

Pedagogika fanlari nomzodi, Ijtimoiy fanlar kafedrası dotsenti

D.O.Kamalova

Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi

Taqrizchilar:

B.X.Xadjayev

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti "Umumiy pedagogika" kafedrası Pedagogika fanlari doktori., professor

G.M.Qurbonova

Nizomiy nomidagi TDPU "Umumiy pedagogika" Pedagogika fanlari nomzodi., dotsenti kafedrası

Z.O' Mamatqulov

Sanoat farmatsiyasi fakulteti dekani:
2020 yil "30.06" № 11

K.K.Ismailov

Ijtimoiy fanlar kafedrası mudiri:
2020 yil "30.06" № 20

KIRISH

1. O'quv fani o'qitilishi bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar

“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fani talablarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, pedagogik hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. **Talaba:**

- jamoa faoliyatini tashkil etish; tarbiya jarayoniga ijodiy yondashishni ahamiyati va afzalligi;

-guruh rahbarining pedagogik faoliyati;

-guruh rahbarining tashkilotchilik faoliyati;

-sotsiometriya uslubi orqali jamoani o'rganish;

-jamoani tarbiyalashda guruh rahbarining faoliyati bo'yicha malakalarga ega bo'lishi lozim.

-disput o'tkazish uslubi; tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining qonuniyatlari va qoidalari;

-tarbiyaviy ishlarni takomillashtirish va samaradorligini oshirish chora tadbirlarini;

-tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning samarali usul va vositalarini; tarbiyaviy ishlar uslubiyotining asosiy aspektlari va yo'nalishlarini; tarbiyaviy ishlarning komponentlarini bilishi va qo'llay olishi **haqida tasavvurga ega boladi;**

-guruh bilan ishlash va unga rahbarlik qilish bo'yicha;

-tarbiyachining ota-onalar bilan munosabat o'rnatishi bo'yicha;

-treninglar o'tkazishda guruhlar bilan ishlash va rahbarlik qilish bo'yicha; guruhda iqtidorli talabalarni qo'llab-quvvatlashni **bilishi va ulardan foydalana oladi;**

- ta'limning asosiy shakllari, tamoyillari hamda tarbiya metodlari haqidagi bilimlarni amalda qo'llay olishi; kasb-hunar ta'limi mazmunini belgilovchi me'yoriy hujjatlar bilan ishlay olish **ko'nikmalariga ega bo'ladi;**

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining boshqa fanlar bilan integratsiyasi:

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanini mukammal o'zlashtirish uchun talabalar quyidagi fanlardan yetarli bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'ladi:

- psixologiya;

- pedagogika;

- O'zbekiston tarixi;

- kasbiy ta'lim metodikasi;

- yosh davrlar psixologiyasi;

- kasbiy pedagogika

- ta'lim texnologiyalari;

- falsafa;

- sotsiologiya;

2.Ma'ruza mashg'ulotlari

1-Jadval

№	Ma'ruza mashg'ulotlarining mavzulari	Дарс соатлари ҳажми
9 semestr		
1.	“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining predmeti va mazmuni	2
2.	Milliy urf-odat, qadriyat va an'analar-tarbiya asosi	2
3.	Pedagogik texnika-pedagogik mahoratning birinchi bosqichi sifatida	2
4.	Guruh rahbari ishini tashkil etish	2
5.	Munosabat pedagogikasi	2
6.	Jamoani shakllantirish metodikasi	2
7.	Jamoada shaxsni tarbiyalash shakllari va usullari	2
8.	Oila, jamoa o'quv bilim yurtining tarbiyaviy ishlari hamkorligi	2
10 semestr		
1.	Ta'lim tarbiya jarayonida tarbiyaviy ishlar texnologiyasi. Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish.	2
2.	Tarbiyaviy jarayonlarda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari.	2
3.	Tarbiyaviy texnologiyalar.	2
4.	Tarbiyaviy interfaol usullar.	2
5.	Tarbiyaviy treninglar.	2
6.	Kasb-hunar kollejlarda tarbiyaviy ta'sir etish va boshqarish. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish.	2
7.	Ta'lim-tarbiya muassasalarida bayramlarni, ommaviy tadbirlarni namunali o'tkazish.	4
	Jami:	32 soat

Ma'ruza mashg'ulotlari mul'timedia qurilmalari bilan jihozlangan aulitoriyada akadem. guruhlar oqimi uchun o'tiladi.

3.Amaliy mashg'ulotlar

№	Amaliy mashg'ulotlarining mavzulari	Dars soatlari hajmi
9 semestr		
1.	“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining predmeti va mazmuni	2

2.	Milliy urf-odat, qadriyat va an'analar-tarbiya asosi	2
3.	Pedagogik texnika-pedagogik mahoratning birinchi bosqichi sifatida	2
4.	Guruh rahbari ishini tashkil etish	2
5.	Munosabat pedagogikasi	2
6.	Jamoani shakllantirish metodikasi	2
7.	Jamoadada shaxsni tarbiyalash shakllari va usullari	2
8.	Oila, jamoa o'quv bilim yurtining tarbiyaviy ishlari hamkorligi	2
9.	Oila, jamoa o'quv bilim yurtining tarbiyaviy ishlari hamkorligi	2
10 semestr		
1.	Ta'lim tarbiya jarayonida tarbiyaviy ishlar texnologiyasi. Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish.	2
2.	Tarbiyaviy jarayonlarda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari.	2
3.	Tarbiyaviy texnologiyalar.	2
4.	Tarbiyaviy interfaol usullar.	2
5.	Tarbiyaviy treninglar.	2
6.	Kasb-hunar kollejlarda tarbiyaviy ta'sir etish va boshqarish. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish.	2
7.	Ta'lim-tarbiya muassasalarida bayramlarni, ommaviy tadbirlarni namunali o'tkazish.	4
	Jami:	34 soat

3. Amaliy mashg'ulotlari

Darsni olib borish rejasi (xronoharita):

1. O'qituvchining mavzu bo'yicha kirish so'zi - 10 daqiqa;
  2. Talabalarning bilimini og'zaki va yozma, test usulda mavzuga tegishli savollar bilan tekshirish -40 daqiqa;
  3. Mavzuni tushuntirish: o'qituvchi talabalarning bergan javoblariga qarab, yo'l qo'yilgan xatoliklarni tuzatib, javoblarni umumlashtiradi - 10daqiqa;
  4. Konspekt daftarlarni tekshirish– 10 daqiqa;
  5. Bajarilgan ishni qabul qilish va baholash- 10daqiqa.
- Jami: 80 daqiqa.

2- Jadval

Amaliy mashg'ulotlari faol va interfaol usullar, ko'rgazmali qurollar, tarqatma materiallar va axborot multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada o'tiladi.

Talabalar tomonidan fan bo'yicha olinadigan amaliy ko'nikmalar

3- Jadval

№	Mavzular nomi	Amaliy ko'nikmalar
---	---------------	--------------------

1	Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani haqida tushuncha	talabalar Tarbiyaviy ishlar uslubiyoti fanining mazmun-mohiyati, maqsadi, vazifasi, asosiy tushuncha va tamoyillari, fanining shaxs tarbiyasidagi roli, fanning dolzarb muamolari va uni bartaraf etish yo‘llari hamda tarbiyaviy jarayonda g‘oyaviy-siyosiy-ahloqiy tarbiyani tashkil etish yuzasidan amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.
2	Tarbiya ijtimoiy-tarixiy jarayon sifatida	talabalar tarbiya pedagogikaning kategoriyasi ekanligi, eng qadimdan XII asrgacha bo‘lgan davrda o‘qituvchi – ustoz, shogird va ularning jamiyatdagi o‘rni, mahorati, Sharq donishmandlari va mutafakkirlarining ijodiy meroslarida mudarrislar, ularning mahorati, muloqot, muomala madaniyatiga qo‘yilgan talablar hamda hozirgi zamon pedagogikasida, ilmiy pedagogik adabiyotlarda pedagogik mahorat, pedagogik texnika va uning tizimi, mohiyati haqida amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.
3	Tarbiyaviy ishlar jarayonida guruh rahbarining pedagogik mahorati.	talabalar guruh rahbari faoliyati, ustoz-shogird tizimi, guruh rahbarining pedagogik mahoratini ega bo‘ladi.
4	Tarbiyaviy ishlar jarayonida guruh rahbarining pedagogik mahorati.	talabalar guruh rahbarining tashkilotchilik funksiyasi yuzasidan amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.
5	Insonparvarlik tarbiyasi	talabalar insonparvarlik pedagogikasi, uni shaxsiy va kasbiy ijtimoiylashtirish omili sifatida ko‘rishi, ta‘limiy va tarbiyaviy paradigmalari hamda shaxsiy va kasbiy ijtimoiylashuv mezonlari haqida amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.
6	Tarbiya jarayonida muomalaning tutgan o‘rni	talabalar muloqotni pedagogik hamkorlik vositasi sifatida ko‘rishi, muloqotning mohiyati va tuzilishi, maqsad, vazifalari, pedagogik o‘zaro munosabatlar mohiyati, pedagogik muloqot uslubi va uning tuzilishi va pedagogik muomala haqida amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.
7	Jamoani shakllantirish metodikasi va jamoada	talabalar jamoa faoliyatini tashkil etish; tarbiya jarayoniga ijodiy yondashishni ahamiyati va

	shaxsni shakllantirish	afzalligi, guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalashga qo'yilgan talablar, guruh jamoasini o'rganish va uni dasturini ishlab chiqish va tarbiyalash ishini rejalashtirish, guruh jamoasi bilan ishlash va unga rahbarlik qilish haqida amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.
8	Guruh rahbari va uning faoliyatini tashkil etish.	talabalar guruh rahbari faoliyati, guruh rahbarining vazifalari, guruh rahbarining jamoani tashkil qilish bo'yicha asosiy faoliyati yuzasidan amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.
9	Tarbiyaviy ish va uni tashkil etish metodikasi	talabalar tarbiya pedagogikaning kategoriyasi sifatida, tarbiyaviy ishlar uslubiyoti fanining maqsadi, tarbiyaviy ishlar uslubiyoti fanining vazifalari, tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning samarali usul va vositalarini; tarbiyaviy ishlar uslubiyotining asosiy aspektlari va yo'nalishlarini; tarbiyaviy ishlarning komponentlarini bilishi va qo'llay olishi kabi amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.
10	Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga texnologik yondashuv	talabalar axloqiy tarbiya va uning mazmuni, mehnat tarbiyasi, iqtisodiy tarbiya kabi tarbiya turlari amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.
11	Tarbiyaviy jarayonlarda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari.	talabalar ekologiya haqida tushuncha ega bo'lishi va uning mohiyati, ekologik ta'lim va tarbiya, estetik tarbiya, jismoniy tarbiya berish vositalari yuzasidan amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.
12	Tarbiyaviy interfaol usullar.	talabalar ijtimoiy institutlar, ularning faoliyati guruh rahbarining ijtimoiy institutlar bilan o'zaro hamkorligini yo'lga qo'yish, Yoshlar ittifoqi kabi ijtimoiy tashkilotlarning shaxs tarbiyasidagi imkoniyatlari yuzasidan amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.
13	Tarbiyaviy treninglar.	talabalar darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va uning mazmuni va unga qo'yiladigan talablar, talabalarni o'z-o'zini boshqarish haqida amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.
14	Kasb-hunar kollejlarda tarbiyaviy ta'sir etish va boshqarish. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil	talabalar guruh rahbari oila va jamoa bilan olib borgan faoliyati, ota-onalar bilan ishlashning shakl va metodlari, yoshlarni tarbiyalashda oila, mahalla va o'quv yurtining hamkorligini amalga oshirish tamoyillari va bosqichlari

	etish.	yuzasidan amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.
15	Ta'lim-tarbiya muassasalarida bayramlarni, ommaviy tadbirlarni namunali o'tkazish.	talabalar badiiy pedagogikaning pedagogika fanining alohida tarmog'i ekanligi, badiiy pedagogikaning hozirgi davrdagi ahamiyati, badiiy pedagogikaning umumestetik va kasbiy tamoyillari, badiiy pedagogika fanini o'qitish, o'rganish yuksak madaniyatini tarbiyalashni jarayonlarni takomillashtirish yuzasidan amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.

5. Mustaqil ta'lim

4-Jadval

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	Dars soatlari hajmi
9-semestrda		
1.	“Tarbiyaviy ishlar metodikasi” faning predmeti va mazmuni	5
2.	Pedagogik texnika-pedagogik mahoratning birinchi bosqichi sifatida	5
3.	Jamoda shaxsni tarbiyalash shakllari va usullari	4
4.	Oila, jamoa o'quv bilim yurtining tarbiyaviy ishlarida hamkorlik	4
10-semestrda		
5.	Tarbiyaviy ishda teatr pedagogikasini tarkibiy qismlarini qo'llanilishi.	3
6.	Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga texnologik yondashuvda zamonaviy ta'sir etuvchi texnologiyalar	3
7.	Tarbiya jarayonida zamonaviy treninglarni qo'llash	3
8.	Ma'naviy va ma'rifiy tadbirlarning yillik rejasini tuzish	3
9.	Tadbir stenariysini tuzish va tashkil etish	3
Jami:		33

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan internet ma'lumotlarni to'plash, bibliografik annotatsiya va taqdimotlarni tayyorlash, test savollarini va vaziyatli masalalarni tuzish tavsiya etiladi.

6. Pedagogik amaliyoti

Pedagogik amaliyoti ta'lim jarayonida taqdim etilgan nazariy bilimlarni mustahkamlash va talabalarning amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. "Kasbiy pedagogika" fanidan ishlab chiqarish amaliyoti pedagogik amaliyot sifatida rejalashtirilgan bo'lib, amaliyot bazasi qilib tibbiyot kollejlari belgilangan. Institutda olgan nazariy bilimlarini pedagogik amaliyot jarayonida mustahkamlash orqali o'quv faoliyatini tashkil etish, amaliy va nazariy mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish, ta'lim-tarbiya jarayoni sifatini baholash va nazorat qilish, ma'naviy va ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish kabi kelgusi ish faoliyatiga amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi.

t/r	Amaliyot o'tash kunlarining rejasi	Amaliyot o'tiladigan joy
1.	Pedagogik amaliyotga bag'ishlangan konferensiyada ishtirok etish. Amaliyotni o'tash tartibi va rejalar va xavfsizlik qoidalari bilan tanishish. Pedagogik amaliyot oldidan uning maqsadi va vazifasi bilan tanishish.	Toshfarmi Ijtimoiy fanlar kafedrası
2.	Akademik litsey va kasb-xunar kollej ma'muriyati bilan tanishish. Biriktirilgan guruh va guruh rahbari bilan tanishish.	Tibbiyot kolleji
3.	Pedagogik amaliyot davridagi o'quv-tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish.	Tibbiyot kolleji
4.	Biriktirilgan guruhda darslarga kirib dars berishini kuzatish.	Tibbiyot kolleji
5.	Fan o'qituvchisining kalendar-tematik rejasi, guruh rahbarining tarbiyaviy ishlar rejasi bilan tanishib chiqish.	Tibbiyot kolleji
6.	Shaxsiy ish rejasini tuzish.	Tibbiyot kolleji
7.	Birinchi darsga tayyorgarlik. Birinchi dars konspektini tuzish va tasdiqlatish.	Tibbiyot kolleji
8.	Dars va unga qo'yiladigan talablar bilan tanishish.	Tibbiyot kolleji
9.	Amaliyotchi-talaba tomonidan sinov darslarini rejalashtirish va o'tkazish.	Tibbiyot kolleji
10.	Birinchi darsni o'tkazish va muhokama qilish.	Tibbiyot kolleji
11.	Keyingi darslarga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazish.	Tibbiyot kolleji
12.	Kursdoshlarini darslari va dars tahlillarida ishtirok etish.	Tibbiyot kolleji
13.	Turli tipdagi darslarni o'zigi xos xususiyatlarini o'rganish, o'qituvchi va metodist bilan muxokama qilish.	Tibbiyot kolleji
14.	Ma'naviy-ma'rifiy tadbirni o'tkazishda ishtirok etish, amaliyot tahliliga qatnashish, erishilgan yutuqlar va yo'l qo'yilgan kamchiliklar to'g'risida fikr almashish.	Tibbiyot kolleji
15.	Pedagog, psixolog va metodistlardan olgan topshiriqlarini tugatish.	Tibbiyot kolleji

16	Sinov darslarini yakunlash. Amaliyotchining kundalik daftarini yakunlash.	Tibbiyot kolleji
17	Pedagogik amaliyotga doir barcha xujjatlarni jamlash va hisobot yozish.	Tibbiyot kolleji
18	Hisobot va hujjatlarni pedagogik amaliyot rahbariga topshirish, amaliyot ishlarini baholash .	Tibbiyot kolleji
19	Pedagogik amaliyot yakuniga bag'ishlangan majlisda ishtirok etish.	Tibbiyot kolleji

7. Fan bo'yicha talabalar bilimni baholash va nazorat qilish mezonlari

Baxolash usullari	Ekspress testlar, yozma ishlar, og'zaki surov
Baholash mezonlari	<p>86-100 ball "a'lo"</p> <ul style="list-style-type: none"> - tarbiyaviy ishlar metodikasi faniga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtira olish; - tarbiyaviy ishlar metodikasi faniga oid ko'rsatkichlarni psixologik tahlil qilishda ijodiy fikrlay olish; -o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish; -o'rganilayotgan jarayonga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularga to'la baho berish; -tahlil natijalari asosida vaziyatga to'g'ri va holisona baho berish; -o'rganilayotgan psixologik hodisa va jarayon to'g'risida tasavvurga ega bo'lish; -o'rganilayotgan jarayonlarni analitik jadvallar orqali tahlil etish va tegishli qarorlar qabul qilish; <p>71-85 ball "yaxshi"</p> <ul style="list-style-type: none"> -o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish; -tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish; -o'rganilayotgan psixologik hodisa va jarayon to'g'risida tasavvurga ega bo'lish; -o'rganilayotgan jarayonga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularga to'la baho berish; -o'rganilayotgan jarayonlarni jadvallar orqali tahlil etish va tegishli qarorlar qabul qilish. <p>55-70 "qoniqarli"</p> <ul style="list-style-type: none"> -o'rganilayotgan jarayonga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va

	<p>ularga to'la baho berish; -o'rganilayotgan psixologik hodisa va jarayon to'g'risida tasavvurga ega bo'lish; -o'rganilayotgan jarayonlarni analitik jadvallar orqali tahlil etish.</p>		
	<p>0-54 "qoniqarsiz" -o'tilgan fanning nazariy va uslubiy asoslarini bilmaslik; -psixologik hodisa va jarayonlarni tahlil etish bo'yicha tasavvurga ega emaslik; -o'rganilayotgan jarayonlarga psixologik usullarni qo'llay olmaslik.</p>		
	Reyting baholash turlari	Mak s. ball	O'tkazish vaqti
	<p>Joriy nazorat: Amaliy mashg'ulotlarida faolligi, savollarga to'g'ri javob berganligi, amaliy mashg'ulot topshiriqlarni bajarilganligi uchun</p>	45	Semestr boshlangandan ikkinchi mashg'ulotdan oxirgi mashg'ulotga qadar har bir mashg'ulotda 100 ballik tizimda joriy baholanadi, so'ngra ushbu ballar yig'indisidan o'rtacha ball chiqarilib 0,45 koeffitsientga ko'paytiriladi.
	Mustaqil ta'lim	5	
	<p>Oraliq nazorat: Ma'ruzachi o'qituvchi va amaliy mashg'uloti o'qituvchisi tomonidan birgalikda o'tkaziladi. Oraliq nazorat savollariga 2 hafta avval e'lonlar doskasiga joylashtiriladi yozma ish shaklida qabul qilinadi. Oraliq nazorat 15 ballni tashkil etib, undan: (86-100 %) 17,2-20,0 A'lo "5" (71-85 %) 14,2-17,2 Yaxshi "4" (55- 70 %) 11-14,2 Qoniqarli "3" (0-54 %) 11 baldan kam Qoniqarsiz "2"</p>	20	Har bir semestrning 15 haftasida
	Yakuniy nazorat (yozma, og'zaki, test)	30	9-seminar-18-hafta 10-seminar-17-hafta
	JAMI	100	

**6. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalar
 O'zbekiston Respublikasi Qonunlari**

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.- T.: O'zbekiston, 2009. – 40 b.
2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. T. «Sharq» 2001. Oliy ta'lim me'yoriy xujjatlari. 3-18 betlar.
3. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T. «Sharq» 2001. Oliy ta'lim me'yoriy xujjatlari. 18-52 betlar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

1. Shavkat Mirziyoev “Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birkalikda barpo etamiz.” Toshkent “O'zbekiston” 2016 yil. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi
2. Shavkat Mirziyoev “Qonun ustivorligi va inson manfaatlarini Ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi” 2016 yil 7 dekabr Toshkent, “O'zbekiston” 2017 yil. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza, 2016 yil 7 dekabr.
3. Shavkat Mirziyoev “Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga ko'ramiz” Toshkent “O'zbekiston” 2017 y. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2016 yil 1 noyabrdan 24 noyabrga qadar Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri saylovchilari uchrashuvlarida so'zlagan nutqlari to'plami.

Asosiy adabiyotlar

Darsliklar va o'quv qo'llanmalar

1. Sayfullayev B., Isakulova N., Kasbiy pedagogika. Darslik.-T.: 2014y. 225 bet
2. Avazboev A.I., Ismadiyarov Ya.U. Kasbiy pedagogika. O'quv qo'llanma. – T.: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2014y. 284 bet
3. O.A. Qo'ysinov, va boshq. Kasbiy pedagogika fanidan laborator ishini tashkil etish bo'yicha. Metodik qo'llanma. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2013y. 88 bet
4. R.A. Movlonova va boshq., Umumiy pedagogika. Darslik. –T.: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018y. 529 bet
5. Tolipov O'tkir, Ro'ziyeva Dilnoz. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat (O'quv qo'llanma) -Toshkent: “INNOVATSIYA-ZIYO”, 2019, 276 b.
6. B.X. Xodjaev Pedagogika nazariyasi va amaliyoti Toshkent, “Sano-standart” nashriyoti, 2017 Darslik
7. Sh.S. Shodmonova, va boshqalar Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: “Fan va texnologiya”, 2019, 296 bet.
8. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – T.: Tib-kitob, 2010.
9. Omonov X.T, Xo'jaev N.X, O'quv qo'llanma.. “Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat”. T., 2009 yil.
10. M.X. Toxtaxodjayeva, S Nishonova, J. Hasanboyev. “Pedagogika” .T.; 2010yil. Darslik
11. A. Xoliqov. Pedagogik mahorat. “Iqtisod-moliya” T. 2011 yil.
12. Ismailova Z.K. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Darslik. T.: “Fan” 2003 y.
13. Fayzullaeva N., Shodmonova Sh. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. –T.: TDPU, 2008. -18 bet.

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Pronina E.N., Lukashevich V.V. Psixologiya i pedagogika. Uchebnik dlya studentov VUZov. – M.: Elit, 2004.– 322 str.
2. Slastenina V.A. Pedagogika professionalnogo obrazovaniya.– M.:Akademiya, 2004.– 234 str.
3. Ibragimov X.I., Yo‘ldoshev U.A., Bobomirzaev X. Pedagogik psixologiya. O‘quv qo‘llanma. - T.: TDIU, 2009.- 400 bet.
4. Orexova V.A. Pedagogika v voprosax i otvetax. Uchebnoe posobie. – M.: KNORUS, 2006. – 200 str.
5. Ochilova G., Musaxanova G., Tojjeva SH. Tarbiyaviy ishlar uslubiyoti. -T.: TDIU, 2005.– 345 bet.
6. Ochilova G., Musaxanova G., Tojjeva SH. Tarbiyaviy ishlar uslubiyoti. Masalalar to‘plami, 2005.– 345 b.

Internet saytlari

1. www.ziyonet.uz
2. www.tdpu.uz
3. www.pedagog.uz